Otto Skorzeny

AŠ – HITLERIO KOMANDOSAS

Mussolinio išlaisvinimas ir kitos slaptos operacijos

Otto Skorzeny

AŠ – HITLERIO KOMANDOSAS

Mussolinio išlaisvinimas ir kitos slaptos operacijos

Iš vokiečių kalbos vertė Valdemaras Vičkus

Briedis
Vilnius
2018

Versta iš
Otto Skorzeny
Meine kommandounternehmen

ISSN 2351 7344
ISBN 978–9955–26–630–3

© Otto Skorzeny
©Vertimas iš vokiečių kalbos, Valdemaras Vičkus, 2018
© Leidykla, „Briedis“, 2018

I

DALIS

Waffen–SS *karininkas Ottas Skorzeny.*

1.

APIE TAUTŲ APSISPRENDIMO TEISĘ

Pramanytas triumviratas: Borghese, de Marchi, Skorzeny / Jaunystė Vienoje / Tragiška vokiečių tautos būtis Austrijos valstybėje / Studijos: dvikovų metas / Balduras von Schirachas uždraudžia studentų sąjungas / Inžinierius: darbas, sportas ir politinė veikla siekiant susivienijimo su Vokietija / Goebbelsas Vienoje / Dollfussas paskelbia marksistų ir nacionalsocialistų organizacijas neteisėtomis / Nepavykusio pučo keistumai / Povestuvinė kelionė į Italiją / Numalšinimas

Kone prieš trisdešimt metų kai kurie žurnalistai paskelbė mane „grėsmingiausių Europos žmogumi“. 1973 m. lapkričio pabaigoje savo biure Madride, peržvelgdamas Italijos ir Ispanijos laikraščius, sužinojau, neva Romoje aš rengiąs valstybės perversmą. Ne kartą teko stebėtis gausybės žurnalistų fantazijomis: mat aš surengęs galybę valstybės perversmų, sąmokslų ir pagrobimų ne tik Europoje, bet ir Afrikoje bei abiejuose Amerikos žemynuose. Šį kartą sąmokslą Romoje neva ketinąs surengti toks triumviratas: Valerio Borghese, advokatas de Marchi ir aš. Rengiantis perversmui, aš mat turėjęs parūpinti Italijos maištininkams *Fokker* konstrukcijos lėktuvų.

1973 11 23 Manuelio Alcalos, Madrido dienraščio *Informaciones* žurnalisto, paklaustas apie tai pasakiau:

„Juokinga: vos tik Italijos vadovybei kyla kokių rimtų sunkumų, ji kaipmat įžvelgia sąmokslą. Ne ką mažiau keista, kad per gana trumpą laiką tai jau antras kartas, kai Italijos vadovybė, atskleidusi rengiamą sąmokslą, teigia, neva aš esu prie jo prisidėjęs. Daugiau nei prieš metus pas V. Borghese aptikti mano rašyti laiškai, bet nieko ypatinga ten nebuvo. Nuo

1943 m., nuo karo laikų, mus sieja karo bičiulystė. Minėti laiškai niekaip nesusiję su sąmokslu prieš Italijos vadovybę ar perversmu. Daugiau nei šešis mėnesius su V. Borghese neturėjau nė menkiausio ryšio, o dėl pono de Marchi – gyvenime jo nemačiau, nė nežinojau, kad toks apskritai egzistuoja. Dar kartą norėčiau paaiškinti: po karo nė karto nebuvau įsivėlęs į jokius politinius ar karinius kokios nors valstybės reikalus – bet kokį panašų siūlymą būčiau atmetęs.“

Skorzeny šeima. Pirmoje eilėje iš kairės: motina Flora, mažasis Ottas, tėvas Antonas Skorzeny. Antroje eilėje: vyresnysis brolis Alfredas ir tėvo sesuo.

Šį kartą pavyko paneigti – interviu buvo paskelbtas. Turiu tūkstančius laikraščių ir žurnalų straipsnių, kuriuose man priskiriamos fantastiškiausios, niekingiausios, stulbinančios akcijos ir sumanymai. Visame pasaulyje skelbiama tūkstančiai įvairių publikacijų, gandų ir šmeižtų – politinei sistemai tai kartais labai paranku.

Beje, tai ne tik apie mane. Galvoju apie draugus, su kuriais kovojome, apie narsius karius, kuriems vadovavau ir kurie karo negandose pražuvo, krito kovoje ar amžiams liko sovietų Rusijoje. Tikiuosi, tai suprantama: tie vyrai buvo įvelti į purviną karą, bet nė vienas iš jų negarbingai nesikovė. Net ir priešininkas tai pripažintų.

Ši knyga – tai pasakojimas, pateikiamas netolimos praeities liudininko, kuris turi laiko apmąstyti to meto įvykius ir žmonių poelgius, pastangas ir planus; liudininko, kurio didžiausia nelaimė – ta, kad jis yra vokiečių

patriotas; liudininko, kuris 1908 m. gimė Austrijos–Vengrijos sostinėje Vienoje.

Kalbėdamas apie pramanytą Borghese, de Marchi, Skorzeny triumviratą, kiek su grauduliu prisimenu kitus du triumviratus – apie juos 1919 m“ mokydamasis Vienos gimnazijoje, skaičiau *Romos istorijoje.* Vieną sudarė Cezaris, Krasas ir Pompėjus, kitą – Oktavianas, Antonijus ir Lepidas: *Triumviri rei publicae constituendae*[1]...

Tada man buvo dešimt metų. Habsburgų imperija buvo ką tik žlugusi. Austrija buvo valstybė, turinti šešis milijonus gyventojų (apie du milijonus iš jų gyveno Vienoje), jos plotas buvo 83 000 kvadratinių kilometrų. Iš jos buvo atplėšta pramoninė Bohemija ir agrarinė Vengrija, nebuvo palikta ir išėjimo į jūrą.

Devynis su puse šimtmečius Austrija – Rytų imperija – buvo Vokietijos imperijos dalis. Dar ir tai lėmė, kad dauguma austrų pritarė anšliusui. 1918–1920 m. mes, daug sunkumų patiriantys nugalėtieji, savisaugos sumetimais linkome į „imperiją“. Visos partijos taip ryžtingai siekė ir vėl susivienyti su Vokietija, kad per 1918 m. lapkričio 12 d. ir 1919 m. kovo 12 d. Austrijos nacionalinio susirinkimo posėdžius buvo priimti du įstatymai. Jie teigė: „Austrija yra svarbi Vokietijos imperijos dalis.“ Šis teiginys buvo įtrauktas į Konstituciją. Nauja valstybė oficialiai buvo pavadinta *Vokiečių Austrija.*

Mes nebuvome prijungti prie imperijos. 1919 m. rugsėjį ir spalį priešininkų aljanso valstybės pateikė Vokietijos ir Austrijos Respublikai ultimatumą ir reikalavo panaikinti minėtą Konstitucijos straipsnį, skelbiantį šių šalių susivienijimą. Austrijos vyriausybė nusprendė „išjudinti demokratines nuostatas“ – Tirolio ir Zalcburgo žemėse surengti regioninį balsavimą. Tai buvo 1921 m. balandį ir gegužę. Rezultatai: 145 302 tiroliečiai pasisakė už, 1 805 prieš anšliusą. Zalcburge 98 546 balsai už, 877 prieš pakartotinį prijungimą prie imperijos. Bet visa tai buvo bergždžia.

Kai 1931 m. tuometis užsienio reikalų ministras Schoberis su Veimaro Respublika sudarė muitų ir prekybos sutartį, Tautų Sąjunga ir Tarptautinis tribunolas įvertino šią sutartį kaip ekonominį prijungimą ir paskelbė, kad tai „neatitinka Šen Žermeno sutarties 85–ojo straipsnio“. Tačiau po 1931 m. susitarimų pasistūmėjo Aristide Briand’o Europos valstybių sąjungos projektas.

Nors mane ir traukė medicina, apsisprendžiau sekti vyresniojo brolio pavyzdžiu – tapti inžinieriumi. 1926 m. Įstojau į Vienos aukštąją technikos mokyklą ir atsidūriau senų, gerokai vyresnių už mane, frontininkų

draugijoje. Jie norėjo baigti studijas, kurias dėl karo, paskui ir dėl krizės teko nutraukti. Šie mūšius atlaikę vyrai, išgyvenę tai, ko mums patirti neteko, stipriai mus veikė.

Iškart entuziastingai įsitraukiau į studentų sąjungos veiklą – priklausiau *Markomannijos* svariajai studentų korporacijai. Tokios sąjungos – *Saxo–Borussia*, *Burgundia* ir *Teutonia* – Vokietijoje ir Austrijoje aktyviai veikė nuo 1848 m. revoliucijos. Šiose senose studentų sąjungose tęsta tradicija triukšmingai kautis dvikovose ilgomis dviašmenėmis špagomis.

Mano manymu, tai buvo geras būdas drąsai, šaltakraujiškumui ir valiai stiprinti. Aš pats koviausi keturiolika kartų. Šitaip ir randų įgijau, dėl kurių žurnalistai vadino mane „tuo su randais“ arba „randuotaveidžiu“.

1935 m. šios sąjungos Vokietijoje uždraustos Balduro von Schiracho, vėliau tapusio vienu iš Austrijos gauleiterių, pastangomis. Tuo metu jis buvo *Hitlerjugendo* vadas.

***

Mes, *Markomannijos* nariai, nešiojome baltas kepures, ryšėjome juodus raiščius, ant krūtinės – baltos ir aukso spalvos ženklus. Kasmet rugsėjo pirmąjį sekmadienį moksleivių, gimnazistų ir studentų korporacijos prisidėdavo prie minios, suplūdusios į Didvyrių aikštę: iškėlę trispalves – juoda, balta, raudona – vėliavas mitinguotojai reikalavo susivienyti su Vokietija. Tai buvo vieninteliai politiniai renginiai, kuriuose 1920–1934 m. nuolatos dalyvaudavau.

Labai daug sportavau: žaidžiau futbolą, užsiėmiau lengvąja atletika, slidinėjau, mūsų puikiuoju Dunojumi irsčiausi kajaku, buriavau mūsų Alpių ežeruose.

1931 m. išlaikiau baigiamuosius egzaminus ir tapau diplomuotu inžinieriumi. Bet jaunų austrų, nesvarbu kuriam visuomenės sluoksniui jie priklausytų, laukė labai nyki ateitis. Kaip ir daugelis Austrijos piliečių, mūsų šeima per karą ir pokariu, taip pat ir kilus infliacijai, kentė nepriteklių, net skurdą – stigo maisto produktų, anglių, žaliavų.

Po 1926–1930 m. ryškesnio pagerėjimo prasidėjo pasaulinė ekonomikos krizė. Austriją ištiko ekonomikos katastrofa – kaip tik tada, kai rengiausi pradėti dirbti. Kol susirasiu tinkamą darbą, nusprendžiau imtis atsitiktinio, nors ir prastai apmokamo. Vėliau tapau garsios pastolių įmonės dalininku.

Schutzbundo – Austrijos kairiųjų jėgų suburtos organizacijos – narių eitynės. 1928 m.

Antrojo pasaulinio karo pražūtingumą būtų sunku įvertinti išleidus iš akių mano Tėvynės dramą. Versalio sutarties sprendimu Austrija buvo padalyta į keturias dalis – šitaip Europos širdyje atsirado grėsmingas vakuumas. Komunizmo grėsmė čia nebuvo vien įsivaizdavimas. Man buvo devyniolika, kai socialistai ir marksistai savo laikraštyje *Arbeiterzeitung* paskelbė įsakymą dėl vieniečių visuotinės mobilizacijos. Tai buvo 1927 m. birželį. Mačiau tas masines demonstracijas, kurios po kelių dienų virto kruvinais maištais. Mačiau, kaip komunistai šturmavo policijos būstinę, kaip padegė Teismo rūmus – akimirksniu jie virto milžinišku ugnies stulpu. Šios gatvių skerdynės man atrodė visiška beprotybė. Aišku buvo viena: miestiečiai yra įbauginti.

Austrijoje veikusios studentų korporacijos Markomannia *nariai. Pavadinimą draugija gavo nuo markomanų – senųjų germanų genties pavadinimo. Tarp to meto studentų buvo paplitęs fechtavimas špagomis, be to, jaunuoliai labai didžiavosi kovų randais. O. Skorzeny sėdi dešinėje randuotu veidu.*

Marksistai pirmieji pradėjo burti ginkluotus Austrijos gyventojų būrius – respublikinį *Schutzbundą.* Jo atsvara tapo Starhembergo *Heimwehras* ir majoro Fey *Heimatschutzas.* Abi šios formuotės, nors ir turėjo būti nešališkos, tapo politizuotais koviniais būriais. Ambicijų Starhembergui ir Fey išties nestigo. Kanclerio Dollfusso valdžią jie rėmė tik todėl, kad patys

tikėjosi jį kada nors pakeisią. Mussolinio remiamas Starhembergas vylėsi tapti Austrijos regentu – kaip admirolas Horthy tapo Vengrijos regentu. Bet jo viltys netrukus žlugo. Tad susisaistė su kino aktore Nora Gregor, kurią buvo karštai įsimylėjęs. Kancleris Schuschniggas, pasinaudojęs tuo, 1936 m. išstūmė šį iš politinės kovos.

***

Po 1927 m. neramumų marksistai pabandė įsigalėti ir universitete. Bet mes norėjome dirbti taikiai, tad buvo įkurtas akademinio jaunimo legionas, kurio vėliavnešiu per nuolatinius mitingus Didvyrių aikštėje tapau 1927 m. rugsėjį. Tačiau legionas netrukus buvo politizuotas, prijungtas prie Starhembergo *Heimwehro*, o paskui ir prie politinės partijos *Heimatblock* („Tėvynės bloko“). Tada pasitraukiau iš šio judėjimo.

Nacionalistinio Heimwehro *narių eitynės. 1928 m.*

1929 m. pabaigoje Vokietijos nacionalsocialistinė darbininkų partija (NSDAP) Austrijoje gerokai sustiprėjo. Daug jaunų žmonių, pritariančių susivienijimui su Vokietija, palaikė šį judėjimą. Rašoma, kad aš tapau „naciu vos susikūrus šiai partijai“. Netiesa.

1932 m. rugsėjį dr. Josephas Goebbelsas atvyko į Vieną sakyti kalbos – tai buvo lemiamas įvykis. Partija dar buvo neuždrausta, susirinkimas

Engelmanno ledo rūmuose sulaukė didžiulio atgarsio.

Goebbelsas kalbėjo dvi valandas. Nagrinėjo tarptautinę padėtį, kalbėjo apie apgailėtiną Europos būklę po Versalio, tuščią partijų kovą, Austrijos nuostatas Vokietijos atžvilgiu – visa tai atrodė įtikinama. Pranešimas sulaukė nepaprasto pasisekimo.

Po kelių savaičių, sekdamas gausybės austrų pavyzdžiu, pateikiau prašymą stoti į partiją. Nacionalsocialistų partija Austrijoje smarkiai augo. Kitais metais, 1933 m. birželio 19 d., kancleris Dollfussas rado vieninteli būdą nutraukti tokį gausėjimą – uždraudė partiją.

Kancleris su *Vaterlandische Front* („Tėvynės frontu“), pasitelkęs Starhembergo ir Fey *Heimwehrą*, įvedė diktatūrą. Jis paleido parlamentą, susikivirčijo su kairiųjų organizacijomis, kovą su marksistais pavertė darbininkų persekiojimu. 1934 m. šiurpųjį vasarį Lince, Grace ir Vienoje liejosi kraujas.

Kiek buvo aukų? Per 400 nužudytųjų ir 2 000 sužeistųjų, iš jų apie 280 nužudytų ir 1 300 sunkiai sužeistų darbininkų. Šitaip *Vaterlandische Front* darbininkus pavertė nesutaikomais savo priešais. Socialdemokratai ir nacionalsocialistai – ir tie, ir kiti uždrausti – dabar jau rėmė vieni kitus. 1933 m. Hitleris tapo Vokietijos Reicho kancleriu – kai kurie mano draugai manė, kad „dabar jau tikrai“ per savaitę kitą nacionalsocialistai Austrijoje įvykdys revoliuciją. Aš taip nemaniau.

Kai nacionalsocialistų judėjimas Austrijoje buvo nuslopintas, apsiribojau pagalba įkalintiems, ieškomiems ar į pogrindį pasitraukusiems draugams. Mano pagalbos prireikė ir daugeliui tų *Schutzbundo* narių, kuriems grėsė suėmimas. Tai nebuvo marksistinės ideologijos palaikymas – stengiausi padėti į pražūtingą avantiūrą įtrauktiems, į keblią padėtį pakliuvusiems žmonėms.

Kai kurie susivienijimo su Vokietija šalininkai tikėjosi tokių šiurpių įvykių, kokie įsisiūbavo 1934 m. liepos pradžioje – nacionalsocialistų pučo, per kurį buvo nužudytas federalinis kancleris Dollfussas.

1934 m. balandžio 9 d. Reicho pasiuntiniams užsienio šalyse Hitleris išsiuntė slaptą pranešimą, kuriame rašė:

„Šiuo metu Austrijos problema, akivaizdu, negali būti išspręsta įvykdant anšliusą. Austrijos reikalai turi spręstis savaime, bet koks bandymas kištis į juos paskatintų Mažajai Antantei priklausančias Europos valstybes priešintis. Tokiomis aplinkybėmis mums, matyt, būtų tinkamiausia palaukti.“

Pogrindyje veikiantys Austrijos nacionalsocialistų partijos vadovai negalėtų teigti, kad šie nurodymai jiems nebuvo žinomi. Nepaisant to, buvo pradėtas rengti sąmokslas, siekiant Dollfusso atsistatydinimo. Vietoj jo kancleriu turėjo būti paskirtas patikimas žmogus – Antonas von Rintelenas, Austrijos ambasadorius Romoje. Tai buvo nediskretiška, tad pranešta majorui Fey.

Pagal oficialius pranešimus Dollfussą viename iš tamsių kanceliarijos koridorių mirtinai sužeidė vienas iš mūsų draugų – Ottas Planetta. Kartu su diktatoriumi buvo majoras Fey, generolas majoras Wrabelis, naujasis valstybės saugumo sekretorius Karwinskis ir durininkas Hedvicekas. Tai įvyko 1934 m. liepos 25 dieną. Vėliau įsitikinau, kad prie to prisidėjo ministras Fey, o skubomis ir keistomis aplinkybėmis atlikta kanclerio palaikų autopsija vertė į Šį „tamsų reikalą“ pažvelgti kiek kitaip.

Tie, kurie, priešingai Berlyno nurodymams, skelbė „Reichą jau įvykusiu faktu“, žinoma, darė tai geriausių ketinimų vedami. Bet jie nežinojo, kad daugelis aukštų pareigūnų dalyvavo dvilypiame žaidime. Jaunieji sąmokslininkai, nesirengę žudyti kanclerio, nė nežinojo, kad nuo liepos 25 d. Fey agentai sekė kiekvieną jų žingsnį. Būtų buvę visai paprasta juos sulaikyti dar nepradėjusius šturmuoti kanceliarijos ir radijo. Bet jaunuoliams leista tai padaryti.

Austrų nacionalsocialistas, perversmininkas O. Planetta (1899–1934). Teigiama, kad jis nušovė Austrijos kanclerį E. Dollfussą. Po nepavykusio 1934 m. liepos pučo O. Planetta buvo nuteistas mirties bausme, kuri netrukus įvykdyta. Trečiajam reichui prisijungus Austriją, O. Planetta paskelbtas kankiniu.

Jiems buvo įsakyta ginklų griebtis tik ypatingu atveju, tik kilus būtinybei imtis veiksmų. Buvo 13–ta valanda, kai Planetta iššovė tamsiame į archyvą vedančiame koridoriuje. Bet juk Planettą mažų mažiausiai dar prieš tris valandas buvo galima suimti.

Vyresni už mane pučistai aktyviai veikė dar prieš uždraudžiant partiją. Asmeniškai jų nepažinojau. Man pavyko išsiaiškinti, kad Planetta be paliovos vis tvirtino šovęs tik vieną kartą. Bet kanclerio kūne rastos dvi kulkos – viena iš jų susmigusi į stuburą, matyt, ir buvo mirtina. Prisipažindamas Planetta tikėjo: kad jo draugai išvengs mirties bausmės, o dėl savęs jokių iliuzijų nepuoselėjo žinojo, kad jo dienos suskaičiuotos. Pasak kai kurių istorikų, aš neprisidėjo prie rengiamo sąmokslo, nedalyvavau puče. Išties, gegužę vedžiau mergina vardu Gretl – tada jai buvo devyniolika, susipažinome prieš ketverius metus. Motociklu su priekaba mudu išvykome į Italiją. Per šią labai sportišką vestuvinę kelionę aplankėme Boloniją, Veneciją, Raveną, Pizą, Florenciją, Romą, pabuvojome Abrucuose.

Austrijos kanclerio E. Dollfusso laidotuvės. Viena. 1934 m. liepa.

Romoje, Venecijos aikštėje, pirmą kartą išgirdau kalbantį Benitą Mussolinį. Jis kreipėsi į minią iš balkono pastato, kuriame iki 1916 m. rezidavo Austrijos ambasada. Dučė paliko man labai gerą įspūdį – staiga supratau, kad čia, tarp italų, mano neigiamas požiūris į Italiją išsisklaidė. Panašių dalykų patyriau keliaudamas ir po kitas Europos šalis, tada suvokiau: esame viena didelė šeima ir galime suprasti vienas kitą neprarasdami pagarbos vienas kitam, išsaugodami savitumą. O kai grįžome iš kelionės po Italiją, šalį jau buvo apėmę politiniai neramumai. Jie vyko Štirijoje, Karintijoje ir Tirolyje, per radiją buvo pranešta, kad įvyko pučas ir kad dr. von Rintelenas įgaliotas sudaryti naują vyriausybę. O iš tikrųjų Rintelenas, patekęs į spąstus, bandė nusižudyti.

Dėl Vienos pučistų: jie dukart patikino, kad, jei sveiki gyvi pasiektų Bavariją, kaipmat sudėtų ginklus ir pasiduotų. Oficialūs pranešimai skelbė: valdančiųjų pusėje 78 žmonės žuvo, 165 sužeisti, mūsų draugų žuvo per 400, sužeista 800. Daug politiškai aktyvių nacionalsocialistų pabėgo į Vokietiją. Tūkstančiams jų draugų sekėsi kur kas prasčiau – jie, kaip ir marksistai, pateko į 1933 m. rugsėjo 23 d. Dollfusso įsteigtas koncentracijos stovyklas, vadinamas „administracinėmis internavimo stovyklomis“. Šiuos liūdnus įvykius mena Velersdorfas ir Mesendorfas prie Graco. Daugiau nei 200 sąmokslininkų stojo prieš karo teismą ir buvo nuteisti. Šešiasdešimt iš jų nuteisti mirties bausme, bet respublikos prezidento Miklaso sprendimu bausmė pakeista kalėjimu iki gyvos galvos. Septyni nacionalsocialistų vadai, tarp jų Franzas Holzweberis, kuriam buvo pavesta užimti kanceliariją, Ottas Planetta, Hansas Domesas, Franzas Leebas ir Ludwigas Maitzenas buvo pakarti. Dar du jauni *Schutzbundo* nariai – Rudolfas Ansbockas ir Josephas Gerlas, buvo pakarti, nes pas juos rasta sprogstamųjų medžiagų.

„Autoritarinės krikščioniškos“ diktatūros mastas išryškėjo 1936 m. liepą, kai Austrijos kancleris Schuschniggas, užėmęs šias pareigas po Dollfusso, paskelbė amnestiją: į laisvę buvo paleisti 15 583 politiniai kaliniai.

Prieš dvejus metus, kai nuteistiesiems buvo vykdoma mirties bausmė, žengdami į kartuves, jie šaukė: „Tegyvuoja Vokietija! Heil Hitler!“

Tą 1934 m. liepos 25 d. Hitleris Bairoite žiūrėjo Richardo Wagnerio „Reino auksą“. Pranešimas apie šiuos įvykius, sutrikdė ir įsiutino. Maždaug

tuo pat metu jis sužinojo ir tai, kad Mussolinis ties Breneriu sutelkė penkias divizijas ir kad Jugoslavijos daliniai stovi prie Štirijos ir Karintijos sienos.

– Dieve šventas, apsaugok mus nuo draugų! – pasakė jis Goringui. – Tai gali virsti dar vienu Sarajevu...

2.

ANŠLIUSAS

Fizinis pasirengimas Turnerbunde / *Schuschniggas siūlo visuotinį balsavimą / 1938 m. kovo 11–osios naktis / Seyss–Inquartas – kancleris / Prezidento rūmai: išvengta* SA *ir gvardijos būrio susidūrimo / Hitleris Vienoje / Atsiliepimai ir triumfas po balsavimo*

1936 m. liepos 11 d. Kurtas von Schuschniggas pripažino „Austriją iš esmės vokiška valstybe“. Nepaisant to, jis buvo prieš susivienijimą su Vokietija ir pasitelkė policiją kovai su tais, kurie skelbė Vokietijai palankias nuotaikas.

Hitlerio ir Schuschniggo susitikimas 1938 m. vasario 12 d. Berchtesgadene teikė mums vilčių, kad Austrijos ir Vokietijos santykiai sunormalės. Nacionalsocialistų partija su tam tikromis išlygomis ir vėl buvo legalizuota. Nuo 1935 metų priklausiau *Turnerbundui* – sporto susivienijimui, veikusiam ir Vokietijoje, ir Austrijoje. Čia sutikau gausybę dar draudimo laikais partijai priklausiusių narių ir ją palaikančiųjų. Visi 60 000 *Turnerbundo* narių pritarė susivienijimui su Vokietija.

Mes, *Turnerbundo* nariai, buvome susibūrę į gynybos būrius. Buvau vieno iš jų vadas. Žinojome, kad komunistai ir socialdemokratai moka meistriškai maskuotis. Puikiai žinojom, kad Maskva vadeivoms Austrijoje davė griežtus nurodymus suburti komunistų vadovaujamą *Volksfrontą* (Liaudies frontą) ir Vienoje atsiteisti Berlynui.

Grįžęs iš Berchtesgadeno Schuschniggas vėl ėmėsi pareigų ir Seyss–Inquartą paskyrė vidaus reikalų ministru. Advokatas katalikas, nors tuo laiku ir nepriklausė nacionalsocialistų partijai, anšliusui pritarė. Be to, kancleris mėgino su kraštutinių kairiųjų vadais veikti prieš mus. Tikėtasi, kad Maskvos spaudimas netrukus sustiprės, tad Schuschniggas nusprendė imtis tokios avantiūros, kuri nulemtų Austrijos ateitį.

Austrijos kanclerio K. Schuschniggo kalba šalies parlamente. Jis, kaip ir jo pirmtakas E. Dollfussas, buvo kategoriškai nusistatęs prieš Austrijos susijungimą su hitlerine Vokietija. K. Schuschniggui už nugaros kabo vadinamasis „atramų kryžius“ (Kruckenkreuz) – *valdančio* Vaterlandische Front *simbolis.*

1938 m. kovo 9 d., trečiadienis. Insbruke kancleris paskelbė, kad sekmadienį, kovo 13 d., įvyks balsavimas už arba prieš „laisvą, vokišką, nepriklausomą, visuomenišką, krikščionišką ir vieningą Austriją“.

Berlynas kaipmat jį apkaltino „sąmoningu Berchtesgadeno susitarimo nesilaikymu“, „tapus Maskvos įrankiu“ ir „ketinant Vienoje paskelbti sovietinę respubliką“. Kaip teigia prancūzų istorikas Benoist–Mėchinas *(Histoire de l’Armée allemande*, *4* tomas), „prasidėjo toks spektaklis, kuriuo Hitlerio propaganda kaipmat pasinaudojo: be *Vaterlandische Front*, tik komunistai atvirai agitavo už balsavimą“.

Kancleris kaltintas dėl visokiausių nesusipratimų, taip pat ir dėl pažadų, kurių neįmanoma ištesėti. Jis atsisakė monarchistinių pretenzijų – atmetė restauracijos pasiūlymą, kurį jam buvo pateikęs erchercogas Ottas von Habsburgas, manifestą pasirašęs „Ottas I. R.“, tai yra Imperator Rex, visai

kaip Karolis V. Po devynių dienų, vasario 26–ąją, Prancūzijos užsienio reikalų ministras Yvonas Delbosas parlamente tarė Austrijos kanclerį paguodžiančius žodžius: „Prancūzija negali palikti Austrijos likimo valiai: šiandien pasitvirtino, kad Austrijos nepriklausomybė yra būtinas Europos stabilumo elementas.“

Franzas von Papenas savo atsiminimuose rašo: „Surengti balsavimą pasiūlė Prancūzijos pasiuntinys Vienoje Puauxas, geras Schuschniggo draugas.“

Tikėdamasis, kad, nepavykus balsavimui, bus išvengta anšliuso ar bent jau pavyks šį atidėti, kancleris vylėsi užsienio valstybių paramos, bet nesu laukė. Londone tuo metu atsistatydino užsienio reikalų ministras Anthony Edenas. Chamberlainas, į šias pareigas paskyręs lordą Halifaxą, laikė paramą *a hazardous business*[2]. Dr. Masty, Čekoslovakijos pasiuntinys Berlyne, patikino Goringą, kad prezidentas Beneschas neketinąs kištis į Austrijos reikalus.

Kovo 7–osios popietę pulkininkas Liebitskis, Austrijos karo atašė Romoje, pateikė Mussolinio kalbos, kurią Schuschniggas ketino sakyti Insbruke, kopiją. Pasibaisėjęs dučė tuoj ėmėsi įkalbinėti kanclerį atsisakyti šio „jam tik pakenksiančio“ sumanymo. Bet Schuschniggas nepaisė patarimo. Gal norėjo viešai parodyti prisimenąs tvirtus prancūzų pažadus? Abejotina. Prieš kelias savaites pasitikėjimą Chautempsb vyriausybe pareiškė 439 parlamento nariai, 2 buvo prieš. Dieną prieš kalbą Insbruke, kovo 10–osios vidudienį, Camille Chautemps’as trumpai pasisakė parlamento rūmuose. Tada pasitraukė nuo tribūnos ir išėjo iš salės, jo ministrai tylomis nusekė pavymui. Chautempsb vyriausybė atsistatydino nė kiek nedvejodama.

Kovo 10–osios vakare supratome, kad Schuschniggas visiškai prarado ryžtą ir atsitraukė.

Visuotinis balsavimas šiaip ar taip turėjo vykti: nors paskutiniai Nacionalinio susirinkimo rinkimai vyko 1929 metais, rinkėjų sąrašų nebuvo išlikę. Mums aiškinta, kad sąrašai nebūtini. Vienintelis balsavimo organizatorius buvo *Vaterldndische Front*, tad jis turėjo viskuo pasirūpinti. Tarnautojai buvo įpareigoti balsuoti darbo vietose. Balsavimo teisė buvo suteikta visiems 25–erių metų sulaukusiems Vienos, 24–erių metų sulaukusiems provincijos gyventojams. Balsuojant pakako pateikti šeimos knygą, nuomos mokesčių, įmokų už dujas ar elektrą kvitą, taupomąją knygelę, *Vaterldndische Front* arba žemės federacijos pažymėjimą. Žymūs

žmonės galėjo balsuoti ir nepateikę rinkimų rengėjams asmens dokumento. Buvo sakoma, kad balsavimas pradėtas ir kad rinkimų vietose yra tik biuletenis su įrašu TAIP.

Agitacinis Vaterlandische Front plakatas: Taip! Su Schuschniggu už laisvą Austriją".

Nebuvo jokių balsavimo biuletenių. Anšliusui nepritariantys piliečiai turėjo patys atsinešti biuletenį su įrašu NE ir, rinkimų rengėjų paprašę specialaus voko, įdėti į jį šį biuletenį.

Šitaip balsuojant penkiasdešimt juokdarių gaujai buvo vieni niekai per tūkstantį balsų atiduoti už Schuschniggą – savo vaikštynes po balsavimo vietas, ne itin gerai prižiūrimas rinkimų rengėjų, jie pradėjo ankstų rytą. O radijas ir oficialioji spauda tuo metu sutartinai skelbė: „Tas, kuris tars „Ne“, yra Tėvynės išdavikas“. Tad nebent naivuolis būtų drįsęs atsinešti biuletenį su įrašu „Ne“ ir šitaip savo noru pasiskelbti išdaviku.

Tokie būdai, žinoma, nebuvo labai garbingi, bet organizatoriai laikė juos puikiais.

Kovo 10–osios naktį Schuschniggas paskelbė įsakymą dėl 1935–ųjų šauktinių mobilizacijos. *Vaterlandische Front* milicija buvo pasirengusi imtis veiksmų. Tačiau didžiausią susirūpinimą kėlė tai, kad veiksmų ėmėsi ir senieji *Schutzbundo* būriai, kuriuos sudarė kraštutiniai marksistai. Kai kurie iš jų, užsivilkę šviesiai pilką uniformą, dėjosi priklausą Rytų karinės pasienio apygardos kovos būriams – *Vaterlandische Front* kariniams dariniams. Prie viso to galima būtų pridėti, jog Schuschniggas padarė viską,

kad kovo 11–osios rytą galėtų žvelgti į sunkvežimius, zujančius po Vieną, kuriais, iškėlę kumščius, važinėjo *Vaterldndische Front* šalininkai. Žinojome, kad Schmitzas, Vienos burmistras, sušaukė gamyklų miliciją, ir, esame įsitikinę, jai buvo išdalinti ginklai. O iš priemiesčių tuo metu riedėjo sunkvežimių gurguolės, virš kurių plaikstėsi raudonos vėliavos su kūju ir pjautuvu. Darbininkai mosavo kumščiais, dainavo „Internacionalą“ ir baubė:

Sakykit laisvei TAIP!
Šalin Hitlerį! Tegyvuoja Maskva!

O lėktuvai su raudonomis ir baltomis juostomis ant sparnų kūgių mėtė proklamacijas „Balsuok TAIP“.

Ką vyriausybei galėtų reikšti toks keistas, septyniasdešimt dvi valandas vykstantis balsavimas, kuriam stigo bet kokio aiškaus pagrindo? Jo išvakarėse kanceliarijoje prasidėjusios diskusijos kaskart vis nuožmėjo. Gudrus triukas: *Wiener Neusten Nachrichten* paskelbė dr. Jury, vidaus reikalų ministro Seyss–Inquarto adjutanto, kreipimąsi, kuriame pareikšta, kad „balsavimas rengiamas savavališkai ir neteisėtai“, tad Austrijos gyventojai raginami jį boikotuoti. Šio laikraščio numerio neįmanoma buvo gauti.

Ilgai dvejojęs kancleris apie tryliktą valandą pareiškė apie balsavimo formuluotės pakeitimą. Jis norėjo laimėti laiko, bet Goringas paskambino telefonu (šešioliktą valandą trisdešimt minučių) ir pareikalavo vyriausybės atsistatydinimo. Paaiškėjo, kad vokiečių daliniai seniai sutelkti prie sienos. Schuschniggas paklausė dr. Zehnerio, valstybės gynybos sekretoriaus, ar kariuomenė ir policija pasirengusi gynybai. Jis juk suvokė, kad niekas neįstengtų sutrukdyti vokiečių daliniams įžengti į Vieną, „nes gyventojai nusiteikę nepaprastai entuziastingai“.

***

Sužinoję apie darbininkų milicijos telkimą, *Turnerbundo* vadai sušaukė sukarintus būrius. Nieku gyvu nenorėjome, kad pasikartotų 1927–1934 metų kruvini įvykiai.

Į vakarą prie kanceliarijos susirinko minios žmonių. Buvome ir mes čia su draugais, o mūsų nuotaika, vienai naujienai keičiant kitą, vis kaitaliojosi

nuo prislėgtumo iki didelės vilties. Aštuntą valandą vakaro Seyss–Inquartas paragino visus laikytis tylos ir paprašė „policijos ir nacionalsocialistų tvarkdarių palaikyti rimtį ir tvarką“. Nepaprastai nustebau pamatęs, kad daug žmonių, taip pat ir policininkų, ryši ant rankų raiščius su svastika. Sužinoję, kad respublikos prezidentas pritarė Schuschniggo atsistatydinimui, visi tapo uolūs nacionalsocialistai.

Vienas iš Austrijos nacionalsocialistų lyderių, karštas šalių susijungimo su Vokietija šalininkas A. Seyss–lnquartas Berlynui šantažuojant Vieną, jis paskelbtas valstybės kancleriu.

Prezidentas Miklasas iš pradžių delsė į Schuschniggo vietą skirti Seyss–Inquartą, nors šis ir buvo vienintelis ministras, kuris, paprašytas prezidento, liko tarnyboje. Pastarasis buvo garbingas žmogus, laikėsi principų. Jis turėjo keturiolika vaikų. Bet kad du iš jų priklausė pogrindiniam SA *(Sturmabteilung),* jis nežinojo.

Tai, kas vadinama „Austrijos prievartavimu“, prasidėjo naktį eitynėmis Vienos gatvėmis su deglais ir susibūrimu prie kanceliarijos. Didvyrių aikštėje žmonės verkė, juokėsi ir glėbesčiavosi. Kai vienuoliktą valandą kanceliarijos balkone iškilo vėliava su svastika, žmonės nebesusilaikė – tai buvo kaip sapne.

Kai jo vaikai aikštėje šaukė „Heil Hitlerį“, prezidentas Miklasas svarstė, kas galėtų pakeisti atsistatydinusį Schuschniggą. Seyss–lnquartas jam nepatiko. Goringas, jau įtaisęs du svainius austrus, iš pradžių jam tik pasiūlė Seyss–Inquarto kandidatūrą, o paskui ir primygtinai įbruko. Miklasas įsitaisė kanceliarijoje ir išnagrinėjo kelias dešimtis kandidatūrų. Tačiau visi kandidatai atsiprašę atsisakė pareigų, tarp jų ir valstybės sekretorius dr. Skublas, buvęs krikščionių socialistų vyriausybės vadovas dr. Enderas, o galiausiai ir kariuomenės vyriausiasis inspektorius Schilkawskis. Visi jie tikėjosi šitaip išvengsią konfrontacijos su broliais. Apie vidurnaktį Miklasas pasidavė ir paskyrė Seyss–Inquartą, kuris nedelsdamas pateikė naujųjų ministrų sąrašą.

Austrijos nacių eitynės 1938 m. Daugelį metų A. Hitlerio politikai simpatizuojantys austrų naciai veikė pogrindyje.

Mes su draugais buvome prie kanceliarijos, kai Seyss–Inquartas pasirodė balkone. Žmonės pasitiko jį džiaugsmo šūksniais – supratome, kad jis tapo kancleriu. Miniai vyras pasakė trumpą kalbą, kurios per maišatį neįstengėme nė žodžio suprasti. Paskui staiga įsivyravo mirtina tyla, ir nusiėmę kepures visi užtraukė Vokietijos himną.

Didvyrių aikštėje mums nebebuvo ką veikti, tad pasukome į nedidelę gatvę už kanceliarijos – netoliese stovėjo mano automobilis.

Tą akimirką pro vienus šios nedidukės gatvelės vartus išvažiavo juodas limuzinas. Kai atsitraukėme duodami kelią, išgirdau, kad mane kažkas šaukia. Tas žmogus, lydimas kelių vyrų, ėjo nuo rūmų. Sparčiu žingsniu priėjo prie manęs. Pažinau jį – tai buvo Brunas Weissas, *Turnerbundo* pirmininkas. Atrodė sunerimęs. Priėjęs paklausė, ar turiu automobilį.

– Puiku, – pasakė jis. – Gerai, kad sutikau jus čia. Mums reikia ramaus sveikai mąstančio žmogaus. Ar matėte didelį limuziną, kuris ką tik iš čia išvažiavo? Jame prezidentas Miklasas. Jis važiuoja į Reisnerio gatvę, į savo rūmus, kuriuos dabar saugo gvardijos būrys. Ką tik sužinojome, kad Florisdorfe esantiems SA daliniams duotas įsakymas vykti į Reisnerio gatvę, nes federaliniam prezidentui naujoji vyriausybė taip pat turi skirti apsaugą. Kad ir kaip būtų, reikia išvengti šių dviejų formacijų susidūrimo. Suprantate?

– Visiškai, pone Weissai. Bet aš neturiu įgaliojimų...

Kilstelėjęs ranką jis nutraukė mane.

– Naujojo kanclerio vardu įgalioju jus kuo greičiau vykti į Reisnerio gatvę ir ramiai, bet ryžtingai imtis priemonių išvengti incidento. Pasitelkite draugų ir negaiškite nė minutės. Aš pranešiu kancleriui, kad šią misiją patikėjau jums. Paskambinsiu telefonu ir pasistengsiu informuoti, bet geriau būtų, jei jūs ten nuvyktumėte. Kai tik atvyksite, praneškite telefonu kanceliarijai. Tad keliaukite. Kiekviena minutė brangi.

Laimė, pavyko suburti kelias dešimtis draugų, kurie kaipmat susėdo į du ar tris automobilius, šoko ant savo motociklų. Važiavome skrosdami tamsą minios tirštybėje, ir žmonės traukėsi, praleido mus, tad netrukus pasiekėme rūmus, į kuriuos jau buvo nuvykęs prezidentas. Mes įvažiavome tuoj po jo, ir aš paliepiau uždaryti didžiuosius įvažiavimo vartus.

Prezidentas jau buvo bekyląs laiptais, kai įsiveržėme į laukiamąjį. Prie antro aukšto laiptų, nutaikęs pistoletą, išniro jaunas gvardijos leitenantas. Kilo baisi maišatis: pasipylė garsūs gvardijos kareivių ir prezidento apsauginių šūksniai, tada pasirodė ponia Miklas – visiškai sutrikusi.

Bandydamas visus perrėkti sušukau:

– Tylos!

– Ginklą parengt! – įsakė leitenantas.

Šis kariškis, vėliau tapęs mano draugu, atliko savo pareigą. Laimė, neturėjome nei ginklų, nei rankovių raiščių, bet, taip neįprastai pasirodę čia, nieko gera negalėjome tikėtis. Išsirikiavę antro aukšto galerijoje į mus taikė gal dvidešimt gvardijos karių. Ant laiptų nė nekrusteldamas stovėjo

prezidentas ir žvelgė į žmoną netardamas nė žodžio. Iš lauko atsklido vis garsėjantis sambrūzdis. Iš sunkvežimių šokinėjo SA žmonės, reikalavo atidaryti vartus.

– Ramybės, ponai! – dar kartą sušukau. – Pone Prezidente, prašau mane išklausyti...

Jis pasisuko į mane ir tiriamai nužvelgė:

– Kas Jūs, ko norite?

– Leiskite prisistatyti: inžinierius Skorzeny. Ar galėčiau paskambinti kancleriui? Jis Jums patvirtintų, kad esu čia jo pavedimu.

– Be abejo. Bet sakykite, koks ten triukšmas lauke?

Žinojau, koks tai triukšmas, bet negalėjau sakyti. Galima buvo tikėtis, kad SA mėgins pulti prezidento rūmus, veikiausiai įvyks susišaudymas.

– Atsiprašau, prašau palaukti, pone Prezidente, aš tuoj pažiūrėsiu.

Man, mano bičiuliui Gerhardui ir mūsų draugams iš Turnerbundo galiausiai pavyko nuraminti ir vienus, ir kitus. Prezidentui Miklasui girdint, paskambinau į kanceliariją, netrukus ragelį pakėlė dr. Seyss–Inquartas: Brunas Weissas ėmėsi būtiniausių veiksmų. Naujasis kancleris kelias minutes kalbėjosi su federaliniu prezidentu, paskui prezidentas perdavė ragelį man. Seyss–Inquartas padėkojo man už ryžtą ir paprašė, kol nėra kitokių nurodymų, likti rūmuose, perimti vadovavimą gvardijos būriui ir, pasitelkus jį, palaikyti tvarką, o SA pavesti palaikyti tvarką lauke aplink rūmus.

Vienos Didvyrių aikštėje susirinkusiai miniai A. Hitleris skelbia apie krašto prijungimą prie Trečiojo reicho. 1938 m. kovo 12 d.

Tris dienas ir naktis sąžiningai vykdžiau šią užduotį – visi buvo patenkinti, neįvyko nė vieno incidento. Pasibaigus šiai tarnystei, kancleris Seyss–Inquartas man širdingai padėkojo paspausdamas ranką. Buvau dar jaunas ir naivokas: maniau, štai šitaip įsitraukiama į politiką – ne per atsitiktinumą, o žengiant pro didžiuosius vartus.

***

Hitlerio įžengimą į Vieną stebėjau iš labai aukštai – nuo aukštų pastolių, juosiančių remontuojamą muziejų Ringo gatvėje.

Reginys Ringo gatvėje liudijo šio įvykio svarbą: vėliavų ir gėlių jūra, netylantys plojimai, skamba maršai, vokiečių daliniai sutinkami taip džiaugsmingai, kaip jokia kita kariuomenė Austrijoje dar nebuvo sutikta.

Lig šiol nesuvokiu, iš kur mano tautiečiai galėjo gauti tą nesuskaitomą galybę vėliavų su svastika. Galbūt kiekviena šeima po vieną ar dvi tokias vėliavas slapta pasiruošė laukdama „Austrijos prievartavimo“. Ir daug kitų dalykų mane stebino. Tarkim, kovo 10 d., Schuschniggui šiltai pritariant visuotiniam balsavimui, kardinolas Innitzeris, Vienos arkivyskupas, pareiškė:

– Mes, Austrijos piliečiai, siekiame laisvos, nepriklausomos Austrijos.

Po aštuonių dienų, kovo 18 d., Zalcburgo vyskupui kunigaikščiui Hefteriui, Klagenfurto vyskupui Pawlikowskiui, Graco vyskupui Gfollneriui ir Linco vyskupui kardinolas Innitzeris pareiškė ką kita – „jų, vokiečių, pareiga pasisakyti už Vokietijos Reichą“.

Jie pasisakė taip (pažodžiui):

„Karščiausiu įsitikinimu, laisva valia mes, čia pasirašę Austrijos bažnytinės provincijos vyskupai, dėl didžių istorinių Vokietijos ir Austrijos įvykių pareiškiame:

Su džiaugsmu pripažįstame, kad nacionalsocialistinis judėjimas tautos ir ekonomikos srityse, taip pat ir tautos, ypač neturtingiausių jos sluoksnių, atžvilgiu Vokietijos Reicho vykdoma socialinė politika pasiekė ir toliau siekia didelių laimėjimų. Mes įsitikinę, kad nacionalsocialistinio judėjimo pastangomis bus panaikinta viską naikinančio bedieviško bolševizmo grėsmė.

Vyskupai kuo širdingiausiai laimina šios veiklos tolesnę sklaidą, taip pat ir tikinčiuosius ragina prie to prisidėti.

Artėjant visuotiniam balsavimui, mūsų, vyskupų, tiesioginė pareiga – patvirtinti, kad esame Vokietijos Reicho vokiečiai, o ir visi tikintys krikščionys, mes tikimės, žino, kiek yra skolingi savo tautai.“

Austrijos prijungimui prie Vokietijos skirtas pašto ženklas. Jame vaizduojami apsikabinę, vėliavą su svastika laikantys Vokietijos ir Austrijos gyventojai.

O ką galima būtų pasakyti apie socialdemokratų vadovo dr. Karlo Rennerio, Austrijos pirmojo kanclerio, 1918–1919 m., ir Nacionalinės Tarybos pirmininko iki 1933 m., nuostatas? 1938 m. balandžio 3 d. Vienoje leidžiamame *Illustrierte Kronenzeitung* jis pareiškė:

„Dabar baigėsi 20 metų trukusios Austrijos tautos klajonės ir sutartinai buvo grįžta į išeities tašką – prie 1918 m. lapkričio 12 d. pergalingo valios pareiškimo. Pusę šimtmečio, nuo 1866 m. iki 1918 m., trukę liūdni nesutarimai nugrims į tūkstantmetę bendrą mūsų istoriją.“

„Kaip socialdemokratas, drauge ir kaip tautų apsisprendimo teisės šalininkas, kaip taikos delegacijos Šen Žermene jūsų vadovas, balsuosiu TAIP.“

Tą pačią dieną, balandžio 3–ąją, *Neues Wiener Tageblatt* rašyta:

„Jei džiaugsmo kupina širdimi nesveikinčiau šio didžio istorinio įvykio – vokiečių tautos susijungimo, man, kovotojui už tautų apsisprendimo teisę, taip pat ir Vokiečių Austrijos valstybės veikėjui, tektų išsižadėti savo praeities. Kaip socialdemokratas, drauge ir kaip tautų apsisprendimo teisės šalininkas, kaip Vokiečių Austrijos respublikos pirmasis kancleris ir kaip buvęs taikos delegacijos Šen Žermene jūsų pirmininkas aš balsuosiu TAIP.“

Šiam pareiškimui pritarė ir Karlas Seitzas, buvęs socialdemokratų vadovas, buvęs Vienos burmistras.

Po Austrijos anšliuso dr. Karlas Renneris, netrikdomas Antrojo pasaulinio karo, gyveno Zemeringo papėdėje esančiame Gognice, jam skirtame pensione. Įžengus čia Raudonajai armijai, jis parašė laišką į Maskvą (pateikiame ištrauką):

„Jo Prakilnybei maršalui Stalinui, Maskva

Didžiai gerbiamas drauge!

Ankstyvuoju judėjimo laikotarpiu su daugeliu rusų kovotojų mane siejo glaudūs asmeniški ryšiai... Raudonoji armija užtiko mane įžengusi į mano gyvenamą vietovę – su partijos nariais čia saugiai perlaukėme užėmimą... Už tai dėkoju Raudonajai armijai ir Jums, jos garsiajam vyriausiajam kariuomenės vadui, – asmeniškai ir Austrijos darbininkų klasės vardu, nuoširdžiai ir atsidavę... Austrijos socialdemokratai broliškai diskutavo su

KP, kurdami respubliką, bendradarbiavome kaip lygūs. Kad šalyje bus sukurtas socializmas, nekyla jokių abejonių, apie tai neverta ir kalbėti.“

1938 m. balandžio 10 d. išties laisvo ir slapto visuotinio balsavimo rezultatai:

Už Austrijos anšliusą prie Reicho – 4 284 295 balsai;
Prieš – 9 852 balsai;
Negaliojantys biuleteniai – 559

3.

WAFFEN–SS

Dancigas, vokiečių ir rusų sutartis / Liuftvafei netinku, priimamas į Waffen–SS */ Klaidos ir painiava / Generolas Paulis Hausseris*

1938 m. rugsėjo 27 d. seras Neville’is Chamberlainas per BBC kreipėsi į anglų tautą:

„Būtų baisu, keista ir neįtikima, jei dėl ginčo, kilusio tolimoje šalyje tarp žmonių, apie kuriuos nieko nežinome, mums tektų kasti apkasus ir maukšlintis dujokaukes. O dar neįtikimiau atrodytų, jei dėl šio iš esmės jau išspręsto ginčo kiltų karas.“

Tų metų vasarą nesitikėjau jokio karo. Mums atrodė, kad Miuncheno sutartis – tai pradžia didžiųjų Europos valstybių visuotinio sutarimo peržiūrint 1919–1920 m. sutartis, dėl kurių, kaip rašė Prancūzijos valstybės veikėjas Anatole de Monzie, „Europos širdyje iš Elzaso ir Lotaringijos buvo išguita gausybė žmonių“. Man atrodė neįtikėtina, kad europiečiai, tokie kultūringi ir civilizuoti žmonės, negali suprasti, kad tai visų mūsų bendras reikalas.

1939 m. rugpjūtį nutraukiau atostogas, kurias Austrijoje, prie Verto ežero, leidau su *Volkswageno* konstruktoriumi profesoriumi Porsche. Žinia, kad Vokietija ir Rusija pasirašė sutartį, mus visiškai pribloškė. Istorijoje aptiktume tik vieną kitą atvejį, kai taip sensacingai buvo pakeisti sąjungininkai. Jei prieš metus kas būtų sakęs, kad Hitleris su Stalinu sudarys paktą, nieku gyvu nebūčiau patikėjęs. Žinoma, abi šalys pareiškė savo ideologijų neketinančios eksportuoti, bet netrukus patyrėme, ką šis paktas reiškia.

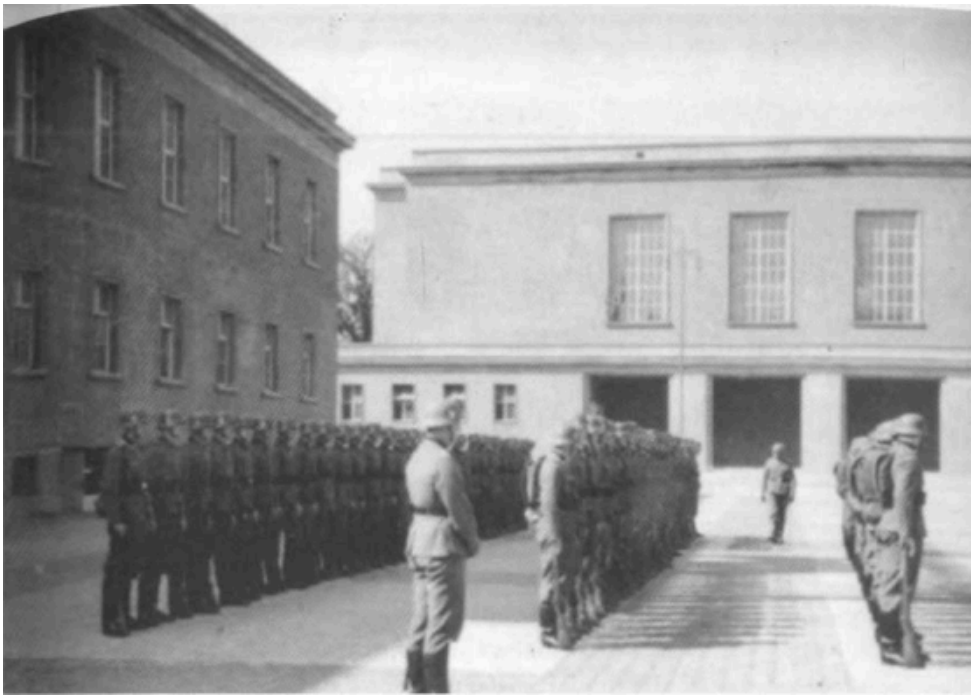

Waffen–SS *Berlyno padalinio rikiuotė kareivinėse.*

Rugpjūčio 31 d. Mussolinis pasiūlė rugsėjo 5 d. surengti tarptautinę konferenciją, kurioje būtų peržiūrėtos Versalio sutarties išlygos, kurios, kaip jis teigė, ir paskatino dabar vykstančius neramumus. Bergždžiai – niekas į tą raginimą neatsiliepė. Rugsėjo 1 d. 5.45 val. Vermachtas įžengė į Lenkiją. Kitą dieną, 12 valandą, Didžioji Britanija paskelbė Vokietijai karą, 17 valandą Prancūzija nusprendė „ginti Lenkijos nepriklausomybę“.

***

Dar nebuvau atlikęs karo tarnybos. Prieš pat paskutinius patikrinimus kaip lakūnas buvau paskirtas į Liuftvafę, nors ten manyta, kad aš, trisdešimt vienų metų sulaukęs žmogus, skraidyti esu per senas.

Paprašiau perkelti mane į *Waffen–SS.* Po gausybės nepaprastai griežtų fizinės būklės įvertinimų ir gydytojų patikros iš šimto kandidatų buvo atrinkta dešimt – tarp jų ir aš.

Waffen–SS dažnai klaidingai tapatinama su SD *(Sicherheitsdienst).* Iš tikrųjų supainioti jas sunku, nes SD nariai pagal uniformą atpažįstami iš pirmo žvilgsnio: ant kairės rankovės yra aiškiai matomas didelis antsiuvas – SD, o apykaklės dešinėje pusėje antsiuvo SS nėra.

Waffen–SS *žemesniųjų grandžių vadų laisvalaikio akimirkos.*

Dar rašoma, kad Heinrichas Himmleris yra SS įkūrėjas. Tai dar viena klaida. Jis yra viso labo vyriausiasis SS funkcionierius.

Kariniu ir politiniu požiūriu SS *(Schutzstaffel)* vadas buvo Hitleris – jam mes, *Waffen–SS* kariai, prisiekėme ištikimybę.

1924 m. pabaigoje, Hitleriui išėjus iš Landsbergo kalėjimo, buvo labai svarbu įkurti naują nacionalsocialistų partiją. Daugelyje Reicho provincijų SA *(SturmAbteilung)* buvo uždrausti. Hitleris įpareigojo savo vairuotoją Juliusą Schrecką, pasitarus su Rudolfu Hessu, suburti nedidelį motorizuotąjį būrį, kurį sudarytų patikimi žmonės, bet kokiomis sąlygomis pajėgsiantys apsaugoti partijos vadus bei oratorius ir apginti susirinkusiuosius salėje. Tokie būriai atsirado didžiuosiuose miestuose, pirmiausia jie buvo skirti tvarkai susirinkimų salėse palaikyti – taip ir atsirado apsaugos rinktinės (SS) pavadinimas. Tuose miestuose, kuriuose nebuvo uždrausta vilkėti uniformos, apsauginiai ant rankos ryšėjo raištį, dėvėjo baltus marškinius, kaklaraištį, jojimo kelnes, juodą kepurę, avėjo aulinius batus. Ant kepurės buvo kaukolės ženklas – mirties niekada neišleidome iš akių.

Paėmus valdžią ir pabandžius vykdyti dar vieną revoliuciją, kurią 1934 m. birželio pabaigoje ketino surengti SA štabo vadas Romas ir SA vadai Heinesas (Silezija), Karlas Ernstas (Berlynas–Brandenburgas), Heydebreckas (Pomeranija), Haynas (Saksonija), Schneidhuberis (Bavarija) ir kiti, SS tapo labai svarbi.

Pirmasis SS ginkluotas vienetas buvo *Leibstandarte Adolf Hitler,* vadovaujamas Bavarijos karininko Seppo Dietricho. Šį garbės būrį

sudarantys žmonės su baltais odiniais diržais buvo Hitlerio asmens sargybiniai.

Netrukus buvo sudaryti dar du būriai, vadinami SS pavaldumo daliniais, tai buvo sukarinti junginiai. 1937 m. pabaigoje buvo sudaryti trys SS pėstininkų pulkai: *Deutschland* – vienintelis visos sudėties, *Germania* ir *Leibstandarte*. Valdymas ir karinis parengimas buvo patikėtas reichsvero atsargos generolui leitenantui Braunšveigo junkerių mokyklos vadovui Pauliui Hausseriui.

Negalima būtų paneigti, kad *Waffen–SS* vyravo studentų korporacijų dvasia. Bet tai jokia naujiena – korporacijų dvasia pasireiškia visose pasaulio kariuomenėse.

Waffen–SS savitumas, kad tai buvo savanorių kariuomenė, kurią nuo 1942 m. sudarė įvairių šalių kariai.

Lieka tik pasakyti, kad mūsų būriai, Himmlerio kariuomenės sudedamoji dalis, nebuvo skirti dalyvauti mūšiuose ir juose nedalyvavo. Himmleris nebuvo nei kovotojas, nei karo vadas, nors 1945 m. pradžioje ir bandė tokiu dėtis.[3]

Tikrasis *Waffen–SS* kūrėjas buvo generolas Paulis Hausseris – iš prielankumo vadinome jį „tėtušiu Hausseriu“. Drauge su juo *Waffen–SS* metodus ir kovinę dvasią, galbūt prilygstančią Napoleono gvardijos dvasiai, kūrė senas Baltijos[4] šalių kovotojas Felixas Steineris ir Seppas Dietrichas.

4.

KODĖL MES NEIŠSILAIPINOME ANGLIJOJE

Kampanija Mondschein / *Karo žygis į Prancūziją su SS divizijos pavaldumo daliniais / Operacija* Felix *prie Gibraltaro / Canarisas, Abvero vadas / Generolo Franco reikalavimai / Operacija* Otario

Tai buvo 1940 m. vasarį, kai buvau paskirtas į Berlyno–Lichterfeldės SS *Leibstandarte Adolf Hitler* rezervo bataliono 2–ąją kuopą. Buvau inžinierius – kandidatas į karininkus, tačiau turėjau iškęsti šešias savaites trunkančius intensyvius mokymus su jaunais septyniolikos aštuoniolikos metų bendražygiais. Kitiems mano amžiaus naujokams – gydytojams, vaistininkams, teisininkams ir inžinieriams – teko kaip reikiant sukąsti dantis, kad šioje *Mondschein* („Mėnulio šviesa“) kampanijoje, kuri buvo verta savo vardo, neatsiliktų nuo jaunesnių. Kampanijos vadas mėgo rengti pratybas naktimis – mums tai įkyrėjo.

Po *Mondschein* kampanijos vykau į specialius mokymus Hamburgo Langenhorne, *Waffen SS Germania* pulko rezervo batalione. 1940 m. gegužę Berlyne išlaikiau visus karo technikos egzaminus ir tapau kandidatu į karininkus.

Lenkijos kampanija truko tik aštuoniolika dienų. Rusija, pusę šios šalies užėmusi be mūšio, vėliau sutriuškino ir nedidelę suomių kariuomenę, o Vermachtas 1940 m. balandžio 9 d. užėmė Daniją ir Norvegiją. Švedija leido vokiečių daliniams nevaržomiems žygiuoti jos teritorija, gabenti rūdą iš Norvegijos.

Draugai šmaikštaudavo:

– Jei norim kautis, turim paskubėti, nes karas netruks baigsis.

SS kariuomenė per Vakarų kampaniją. 1940 m.

Bet ne visi buvo tokie optimistai. Vyliausi, kad tai bus trumpas karas, kad nei Prancūzija, nei Anglija nepereis į puolimą.

1940 m. gegužę, kaip ir kiti, vilkėdamas maskuojamąją pilką uniformą su erelio antsiuvu ant kairės rankovės, žygiavau Nyderlandų, Belgijos ir Prancūzijos gatvėmis kaip SS pavaldumo dalinio narys. Čia sutelktiems trims motorizuotiesiems pėstininkų pulkams – *Deutschland, Germania* ir *Der Fuhrer* – ir artilerijos pulkui, kurį sudarė trys lengvosios ir vienas sunkiosios artilerijos batalionai (pastarajam aš ir priklausiau), – vadovavo „tėtušis Hausseris“.

Mūsų divizija labai sparčiai užėmė Brabantą, taip pat ir Flandriją, Artua. Birželio 6 ir 7 d. po nuožmios kovos persikėlėme per Somą – Weygando linija buvo pralaužta. Prieš mėnesį per kovas smarkiai nukentėjusi mūsų divizija gavo pastiprinimą – daugiau nei 2 000 vyrų. Vieną naktį mano sunkiosios artilerijos batalioną bombardavo aljanso oro pajėgos, labai

taikliai apšaudė prancūzų artilerija. Buvo susprogdintas vienas iš mūsų sunkvežimių su sprogmenimis, hauptšturmfiureris žuvo užlipęs ant minos.

Birželio 12–ąją, mano gimimo dieną, buvome Krezo – jame yra didžioji Schneiderio gamykla. Apgynę kairįjį tankų divizijos sparną, puolantį Dižono kryptimi, gavome įsakymą traukti į pietvakarius.

Vykstant mūšiams, žygiuojant mums per šią puikią šalį – Prancūziją, mane šiurpino karo nuožmumas: griuvėsiai, tuščios valstiečių sodybos, žmonių apleistos gyvenvietės su išplėštomis krautuvėmis, lavonai gatvėse bei laukuose, galybė skurstančiųjų: pabėgėlių, senių, vaikų, moterų. Pabėgėlius iš Belgijos aplenkdavome kelyje, kartais, kai stovėdavome, juos pamaitindavome. Tas karas buvo absurdas. Birželio 22 d. su Prancūzija sudarėme paliaubas – tąkart man atrodė, kad tai ilgai truksiančios taikos Europoje pradžia.

Iš Dakso grįžome į įgulą, prancūzų karo lėktuvu aš paskraidžiau Prancūzijoje ir Baskijoje.

Vėliau sužinojau, kad mūsų kariuomenė čia, prie sienos, dislokuota ne atsitiktinai. Mūsų divizija ir kiti Vermachto rinktiniai būriai turėjo peržygiuoti Ispaniją ir, sutartinai su Ispanijos valdžia, užimti Gibraltarą. Tai buvo operacija *Felix*, bet ji neįvyko. Ją sužlugdė Abvero (Vermachto žvalgyba ir kontržvalgyba) vadas admirolas Wilhelmas Canarisas.

Neatrodo, kad admirolas Canarisas būtų labai stengęsis įtikinti generolą Franco leisti vokiečių daliniams žygiuoti per Ispaniją Gibraltaro link.

Negaliu prasitarti apie tuos karinius šaltinius, iš kurių sužinojau, kad Canarisas patarė kaudiljui reikalauti iš Hitlerio, nors tai, be abejo, nebus patenkinta, tokio atlygio: didžiulių kiekių grūdų, benzino, ginklų ir šaudmenų, o svarbiausia – leidimo aneksuoti visą Prancūzijai priklausantį Maroką ir Alžyro Orano departamentą, Ispanijos kolonijos sritį.

Tai buvo neįmanoma. Kodėl Hitleris turėtų atiduoti tai, kas jam nepriklausė ir ko jis iš Prancūzijos niekada nereikalavo?

Reicho ambasadorius Madride Eberhardtas von Stohreris po apsilankymo pas Canarisą Ispanijoje 1940 m. rugpjūčio 8 d. raporte, išsiųstame į Vilhelmo gatvę, rašė:

„(Net jei Vokietijos vyriausybė patenkintų visus Franco reikalavimus) net jei Anglijoje viskas vyktų taip, kaip tikimasi (pasisektų vokiečių išsilaipinimas Anglijoje), reikėtų suderinti laiką, kada pradedama rengtis kampanijai (Gibraltaras), ir ją vykdyti – kad Ispanija per anksti neįsitrauktų

į karą, o tai Ispanijai lemtų nepakeliamai ilgą karą, tad šitaip išvengtume susidarančio naujo pavojaus židinio.“

Maskuojamąsias palaidines vilkinčių SS karių trumpas sustojimas prieš tolesnį žygį. 1940 m.

Dabar jau žinoma, kurie von Canariso bendražygiai rengė vyriausybės nuvertimą. Vienas iš ryžtingiausių buvo pulkininkas (vėliau – generolas) Hansas Osteris, *Amt Ausland/Abwehr* centrinio skyriaus vadovas. Tai jis 1938 m. rugpjūtį siuntė jaunąjį Ewaldą von Kleist–Schmenziną į Londoną

Didžiosios Britanijos vyriausybės prašyti paramos ir pagalbos kovai su Hitleriu.

Valstybės perversmą rengiantys vokiečių generolai – generolas Beckas, po jo kariuomenės vyriausiojo štabo vadu tapęs Halderis, generolas (vėliau – generolas feldmaršalas) Witzlebenas, Stūlpnagelis, Brockdorff–Ahlefeldas, Hoepneris ir kiti – įpareigojo Kleist–Schmenziną palaikyti ryšius su seru Robertu Vansittartu ir Winstonu Churchilliu. Grįžęs į Berlyną 1938 m. rugpjūčio 28 d., jis gavo iš Churchillio drąsinantį laišką, kurį perdavė Canarisui, o admirolas supažindino Halderį ir Witzlebeną su šio turiniu. Rugsėjo pradžioje Halderis išsiuntė į Londoną dar du įgaliotuosius asmenis – pulkininką leitenantą Hansą BoehmTettlebachą ir Theodorą Kordtą. Jie tikėjosi, kad Londonas visiškai pritars vyriausybės nuvertimui.

1939 m. kovo 11 d. Osteris pranešė Didžiosios Britanijos ir Čekoslovakijos slaptosioms tarnyboms, kad kovo 16 d. 6 valandą vokiečių armija įžygiuos į Bohemiją ir Moraviją. Tai paskatino Čekoslovakiją kovo 14 d. saugumo sumetimais nuskraidinti geriausius žinių specialistus ir svarbiausius archyvus į Angliją.

1948 m. kovo 16 d. pulkininkas J. G. Sasas – prieš karą jis buvo Nyderlandų karo atašė Berlyne – davė parodymus Nyderlandų istorijos dokumentų komisijai. Jis teigė, kad generolas Osteris keletą metų gausiai teikė jam svarbią slaptą informaciją: pranešė tikslų laiką, kada Vokietija pradės pulti Norvegiją, patikslino mūšių dėl Prancūzijos (1940 m. gegužės 10 d.) datas.

Kai Osteris Sasui, tuo metu – majorui, teikė informaciją, Abverui 1940 m. gegužės 3 d. paaiškėjo, kad tokias pat žinias kitam „bendradarbiui“, Josefui Mulleriui, jis siunčia į Romą. Mulleris Vatikane buvo užmezgęs ryšius su Belgijos, Nyderlandų ir Didžiosios Britanijos atstovais prie Šventojo Sosto. Ši organizacija vadinta *Schwarze Kapelle* („Juodoji kapela“) – tai visai kas kita nei *Rote Kapelle* („Raudonoji kapela“). Be to, Canarisas ir Osteris turėjo agentą Šveicarijoje – Hansą Berndą Giseviusą, vicekonsulą Ciuriche, kuris vėliau palaikė ryšius su Allenu Welshu Dullesu, amerikiečių naujienų tarnybos Europoje vadovu. Vėliau Dullesas tapo CŽV vadovu.

1943 m. Cosene buvo įkurtas Abvero vyriausiasis štabas. Ten Osterio seife išliko kompromituojančių dokumentų – aptikti 1944 m. rugsėjį, po

pasikėsinimo į Hitlerį. 1945 m. pradžioje kitame seife buvo aptikti kiti dokumentai – Canariso atvirai parašytas dienoraštis, kurį sudarė dvylika sąsiuvinių. Apkaltintas kėsinimusi į šalies saugumą, Canarisas tvirtino su sąmokslininkais 1938 m. susidėjęs neva norėdamas šiuos demaskuoti.

Vermachto generolas H. Osteris buvo ne tik hitlerinio režimo priešininkas, bet ir Vakarų sąjungininkų informatorius. 1944 m., po nepavykusio pasikėsinimo į A. Hitlerį, jis suimtas ir pakartas kaip išdavikas.

Kaskart vis aiškėjant, kad operaciją *Felix* sunku bus įvykdyti, mūsų divizija buvo išvesta iš Prancūzijos ir dislokuota Nyderlanduose – čia turėjome pasirengti operacijai *Seelowe* (Otario), tai yra išsilaipinimui Anglijoje.

Liepos pabaigoje gavau dvi savaites atostogų, kurias praleidau su šeima prie Verto ežero. Tada grįžau į Amersfortą prie Utrechto, kur stovėjo mano

pulkas.

1943 m. su generolu pulkininku Jodliu aptarėme planą *Seelowe*. Jodlis man pasakė:

– Operacija *Otario* planuojama palyginti vėlai – 1940 m. liepos 2 d. Kad suprastume, kodėl apie ją nebuvo pagalvota anksčiau, reikėtų prisiminti tai, kas darėsi 1940 m. gegužės 24 d., kai fiureris Reinhardto ir Guderiano XLI ir XIX tankų divizijoms įsakė nutraukti Diunkerko ir Kalė puolimą. Kitą dieną paaiškėjo, kad mums nereikėjo baimintis dėl to, kad būsime užpulti ar kad kairysis mūsų sparnas bus atkirstas. Fiureris šio įsakymo neatšaukė iki gegužės 26 d. popietės. Manau, tada jis buvo įsitikinęs, kad mes su Didžiąja Britanija galime sudaryti paliaubas. Taip jis tikėjosi išvengti šios šalies išniekinimo ir lordo Gorto viso ekspedicinio korpuso paėmimo į nelaisvę.

1945 m. sąjungininkų konfiskuoti, šiandien prieinami vokiečių archyvo dokumentai patvirtino, kad hercogas von Coburgas 1936 m. Hitleriui pranešė, jog karalius Eduardas VIII yra linkęs susitarti. Prie šio susitarimo turėtų prisidėti ir Prancūzija. Karalius Eduardas pasiūlė Bakingamo rūmus ir Reicho kanceliariją sujungti tiesioginiu telefono ryšiu.

Dabar esu įsitikinęs, kad Hitleris nuo 1940 m. birželio 16 d. (tada persikėlėme per Luarą) tikėjosi sėkmingų taikos derybų, kurias, kaip jam buvo žinoma, Šveicarija, Ispanija, Švedija ir Italija vedė su Didžiąja Britanija, ir kad jis klydo. Hitleris pasitikėjo ir reichsmaršalu Goringu, teigiančiu, kad vien Liuftvafės veiksmų pakaktų sutrukdyti britų ekspediciniam korpusui sulipti į laivus ir išplaukti. Tad anglams pavyko – 230 000 karių iš 250 000, – tiesa, praradus ginklus ir techniką, parplaukti atgal į Angliją.

Diunkerko pakrantėje palikta britų karo technika. Skubant evakuoti karius, jos pasiimti nebuvo galimybių.

Iš Diunkerko evakuoti britų kariai atvyksta į Pietų Anglijos Doverio uostą.

Jūra žmonės plukdyti civiliais laiveliais, kai kurie mažomis jachtomis. Net ir šiandien suvokiu tai kaip nepaprastai drąsų anglų tautos žygdarbį.

Bet gausybė technikos buvo sunaikinta ar prarasta. 1940 m. birželio 4 d. per BBC Churchillis pasakė:

– Mes kausimės krante, prieplaukose, mes kausimės laukuose ir gatvėse!

Kenterberio dekanas vėliau pasakojo, kad tą akimirką oratorius uždengė mikrofoną delnu ir tarstelėjo:

– Mes šviesime jiems į veidus alaus butelius, nes nieko kita neturime.

Vėliau Amerikos kongrese (1941 m. gruodžio 26 d.) Anglijos ministras pirmininkas prisipažino:

– Mums pavyko laimėti laiko. Jei po Prancūzijos pralaimėjimo 1940 m. birželį vokiečiai būtų išsilaipinę Britų salose ir jei Japonija tada būtų paskelbusi mums karą, mūsų šalis būtų patyrusi daug nelaimių ir kančių.

Bet Canarisas budėjo. 1940 m. liepos 7 d. Keiteliui perdavė slaptą informaciją, kad vokiečiai, ruošdamiesi išsilaipinti Anglijoje, priešakinėse linijose ketina sutelkti apie dvidešimt divizijų ir dar devyniolika divizijų rezervo. Pasak Montgomery, tuo laiku buvo tik viena parengta pulti ir apginkluota divizija – trečioji, vadovaujama paties Montgomery. Taip jis teigė „Memuaruose“.

Canariso pateiktoje informacijoje minimi ir feldmaršalo Brauchitscho – jį Hitleris buvo paskyręs desantinių dalinių vyriausiuoju vadu – pateikti reikalavimai: ilgai trunkantiems kovos veiksmams išlaipinti 41 diviziją, iš jų šešias tankų ir tris motorizuotąsias divizijas. Grosadmirolas Raederis atsakė, žinoma, *non possumus*.[5] Jis neturįs tiek laivų, tad neįstengtų iš jūros pridengti išsilaipinimo, be to, pareikalavo, kad mūšyje vyrautų vokiečių Liuftvafės veiksmai.

Tačiau pasirengimas *Otario* ir toliau intensyviai vyko. Vieną rytą mano vadai štandartenfiureris Hansenas ir pulkui vadovaujantis hauptšturmfiureris Emilis Schaferis įsakė man rytoj įrengti krovinių platformą 20–30 tonų judamajam kroviniui (traktoriams ir sunkiesiems pabūklams). Be jokios abejonės, jie suvokė, kad įsakymą galėčiau įvykdyti nebent per penkias šešias dienas.

Nedelsdamas nusibraižiau konstrukcijos planą. Utrechte man pavyko rasti reikiamų medžiagų, kurias liepiau čia pat dirbtuvėse apdoroti. Apie šimtą vyrų dirbo kiaurą naktį, plieskiant dvidešimt sunkvežimių žibintų, ir platforma, panaudojus tas menkas mūsų turimas priemones, galiausiai buvo baigta. Auštant, vairuodamas traktorių, aš pirmasis pervažiavau tiltą

tempdamas iš paskos sunkiausią pulko haubicą. Ta žinia išbudino štandartenfiurerį ir hauptšturmfiurerį – jie sunkiai galėjo patikėti tuo, kas įvyko.

– Noriu Jums pasakyti, Skorzeny, – pareiškė Hansenas. – Jums brangiai atsieis, jei šitai pokštas.

Bet tai nebuvo pokštas... Vėliau prie Helderio išbandėme įvairius manevrus: krovėme ir išsilaipinome, daugiausia naudodamiesi pirmagalyje nusklembtomis Reino baržomis. Per audrą jos pradėdavo grimzti. Kad ir kaip entuziastingai buvome nusiteikę, svarstėme, kas bus, jei išsilaipinti reikės rugpjūčio pabaigoje arba rugsėjį, kai oras Lamanše dažniausiai labai prastas.

Goringo koordinuojamas oro puolimas *Die Schlacht um England* (Mūšis dėl Anglijos) nebuvo toks sėkmingas, kaip tikėtasi. 1940 m. rugsėjo 16 ir 17–ąją naktį mus bombardavo RAF, rugsėjo 21 d. dešimtys transportinių laivų ir gausybė Reino baržų nuskendo ar buvo apgadintos. Mes apgailėjome žuvusiuosius ir sužeistuosius – pasklido gandas, kad mėginome išsilaipinti, bet buvome atmušti.

Rugsėjo 19 d. Hitleris įsakė išformuoti laivyną, o spalio 12 d. operacija *Otario* tylomis buvo atidėta iki pavasario. Tuo laiku OKW (Vyriausioji vermachto vadovybė) vėl pradėjo svarstyti operaciją *Felix* Gibraltare, tačiau ji taip ir nebuvo įvykdyta.

Akivaizdu, Hitleris deramai neįvertino Vidužemio jūros strateginės svarbos. Jei italai būtų užėmę „lėktuvnešį“ – Maltos salą, o 1940 m. birželį būtume pasiekę Gibraltarą, užėmę jį ir užblokavę išplaukimą į Vidužemio jūrą, tada karas būtų klostęsis kitaip. Tada, norėdami aprūpinti savo dalinius Egipte ir Šiaurės Afrikoje, anglai turėtų plaukti aplink Afriką ir kyšulį, perplaukti Sueco kanalą. Admirolo Donitzo povandeniniai laivai, glūdintys prie Afrikos vakarų pakrantės, būtų taikliai darbavęsi ir, aš manau, nebūtų perdėta teigti, kad tada maršalams Alexanderiui ir Montgomery būtų likę gal trisdešimt procentų dalinių ir technikos, dabar pasiekiančių juos per Gibraltarą.

Vermachto kariai išsilaipina jūros pakrantėje. Nepaisant pratybų, planuota masiškiausia jūrų desanto operacija Seelowe („Jūrų liūtas“) taip ir liko neįgyvendinta.

5.

IŠ LAMANŠO SĄSIAURIO Į BALKANUS

Operacija Otario *atidedama / Ambasadoriaus Hewelio paaiškinimas / Prancūzija: ministro pirmininko Lavalio suėmimas, operacija* Attila */ „SS karys turi elgtis taip, kad kitiems nekiltų net menkiausio įtarimo“ / Sąjunga su Prancūzija, naujosios Europos pamatai / Ambasadorių Abetzą paveikia įvykiai / Balkanuose / „Stoi!“ / Belgradas*

Būdami Nyderlanduose, nežinojome, kad operacija *Otario* yra atidėta, – vis dar tikėjomės 1941 m. pavasarį išsilaipinti Anglijoje. Parengimas ir drausmė čia buvo labai griežti.

Iš žemai skrendančių mūsų lėktuvų buvo padarytos Anglijos pakrantės detalios nuotraukos. Tad gerai žinojome, kur reikėtų iškelti mūsų dalinio sunkiąją artileriją ir su kokiomis gamtos kliūtimis tektų susidurti. Yra nuogąstavimų, sakyta mums, kad anglai bandys padegti pakrantės ruožą, į jūrą prilieti degiojo skysčio.

Tai man atrodė gana neįtikima, nes ne taip paprasta padegti apie dvidešimt kilometrų pakrantės ruožą – maždaug tokio ruožo reikėtų išsilaipinti dviem divizijoms. Bet mes, kad ir kaip būtų, išsilaipintume – nė trupučio neabejojome savo sėkme. Žinojome ir tai, kad mūsų povandeniniai laivai 1940 m. spalį nuskandino 63 britų laivus – iš viso 352 407 tonas bruto.

Po mūsų puolimo 1944 m., kai į sąjungininkų laivyną prie Ancijaus paleidome iš laivų torpedas, grosadmirolas Donitzas labai bičiuliškai pasitiko mane savo štabe netoli *Wolfsschanze* („Vilko irštvos“) ir tąkart man pasakė, kad 1940 m. spalio užduočiai įvykdyti būtų pakakę ir aštuonių povandeninių laivų ir kad tada jis būtų skyręs 100 povandeninių laivų.

Vėliau prie Dakaro Karališkąjį jūrų laivyną ištikusi nelaimė paliudijo sąjungininkų kovos daliniams, kad anglai jūroje toli gražu nėra neįveikiami. Tris dienas, 1940 m. rugsėjo 22–25 d., Anglijos stiprus ekspedicinis korpusas ir de Gaulle bandė užimti Dakarą bei pasisavinti nemenką dalį aukso, priklausančio Prancūzijos, Belgijos ir Lenkijos nacionaliniams bankams.

Dakare vokiečių kareivių nė žymės nebuvo. Bet anglų laivynas buvo pasitiktas patrankų šūviais. Du kreiseriai stipriai nukentėjo – *Resolution,* į kurį pataikė torpeda, pasviro, *Barham* užsiliepsnojo paleidus salvę iš modernaus kreiseris *Richelieu.* Lėktuvnešiui *Ark Royal,* dar trims kreiseriams, eskadriniams minininkams, torpediniams kateriams, tanklaiviams ir dalinio transportiniams laivams teko pasitraukti, kitaip būtų įvykusi katastrofa. Spalio 3 d. atsistatydino Neville Chamberlainas – Churchilliui teko kurti naują karo vyriausybę.

Britai rimtai ruošėsi vokiečių invazijai. Pažinti priešo karius padedantis 1941 m. plakatas. Kairėje – vokiečių parašiutininkas, dešinėje – pėstininkas.

1944 m. rudenį lankydamasis fiurerio vyriausiojoje būstinėje, sužinojau, kas paskatino Hitlerį atsisakyti pulti Angliją. Ambasadorius Hewelis, OKW ir Užsienio reikalų ministerijos tarpininkas, man sakė, kad Hitleris tuo laiku dar nebuvo atsisakęs ketinimų sudaryti su taikos sutarties Didžiąja Britanija.

– 1940–ųjų vasarą išsilaipinimas jam neatrodė būsiąs neįveikiamai sunkus, – sakė man Hewelis. – Jo manymu, gerokai kebliau buvo apsispręsti, ar tikrai verta užimti tą šalį, kurioje yra 47 milijonai gyventojų ir kuri apie pusę maisto produktų įsiveža iš užsienio šalių – juk užimta ji negautų nieko. Tai, jo manymu, ir buvo didžiausia problema. Karališkoji šeima, Churchillis ir vyriausybė, išsiplukdydama didžiąją dalį *Home Fleet* (Namų laivyno), pasitrauktų į Kanadą. Saloje tarp šaltį ir badą kenčiančių gyventojų, kurių priešiškumas kaskart vis stiprėtų, mes vargu, ar įstengtume išsilaikyti. Negana to, iš Stalino galime laukti tik blogiausio. Todėl operacija *Felix* jam atrodė gerokai tinkamesnė nei operacija *Otario.*

1940 m. lapkričio viduryje ir vėl buvo paskelbta parengtis. Kalėdų atostogos atšauktos, gruodžio 18 d. mums nežinia kodėl įsakyta pasitraukti iš Nyderlandų.

Per Diuseldorfą, Vysbadeną, Maincą, Manheimą ir Karlsrūhę grįžome į Prancūziją ir, perėję Vogėzų kalnus, pasiekėme Vezulį. Šis žygis išsunkė visas mano jėgas: sniegu užklotuose Vogėzuose – ten ilgą laiką snigo – man teko užvesti ir išjudinti iš vietos daugiau nei 150 įstrigusių sunkvežimių ir kitokių transporto priemonių.

Ir Port–sur–Saone neteko pailsėti. Man buvo pranešta, kad SS pavaldumo dalinių divizija gruodžio 21 d. su visa amunicija, degalais ir maisto produktais turi pasiekti Marselį. Gruodžio 20–osios naktį pastebėjau, kad abi didžiausios mūsų autocisternos padangos apgadintos. Netoli Langro susiradau kariuomenės stovyklą ir ilgai, galiausiai net ir grasinti pradėjęs, derėjausi su feldfebeliu dėl dviejų padangų. Pagaliau gavau jas, kaip privalu, išrašęs kvitą.

Kelios valandos prieš iššygiuojant demarkacijos linijos link ir pasukant tiesiausiu keliu į Marselio pusę, mus pasiekė naujas įsakymas: iššygiuoti

numatyta gruodžio 22 d. Paskui dar vienas – iššygiuojame nuo 23–ios iki 4–os valandos ryto. Vėliau šie įsakymai atšaukti.

Operacija *Attila*, per kurią turėjo būti užimta visa laisva Prancūzijos zona, o, jei pavyktų, ir Prancūzijos departamentas Šiaurės Afrikoje, neįvyko.

1940 m. gruodžio 13 d. Viši mieste Prancūzijos vadovas maršalas Petainas privertė atsistatydinti ministro pirmininko pavaduotoją Pierre Lavalį ir net liepė šį suimti. Prastai informuotas ambasadorius Abetzas, manęs, kad tik Lavalio dėka įmanomas Prancūzijos politinis bendradarbiavimas su Vokietija, suskubo siųsti į Berlyną pranešimus.

Kolaboracinės Viši Prancūzijos lyderis maršalas P. Pėtainas spaudžia ranką A. Hitleriui.

Tuo laiku Hitleris perdavė Prancūzijai urną su Napoleono sūnaus hercogo von Reichstadto palaikais – iš Vienos, kapucinų bažnyčios kriptos, ji turėjo būti pervežta į Paryžių ir perlaidota *Hotel des Invalides* greta tėvo. Per šią ceremoniją maršalą Pėtainą pavadavo admirolas Darlanas, nes Prancūzijos vyriausybės vadovas buvo įsitikinęs, kad mes jį suimsime, kad jis nebegrįš į Paryžių. Sužinojęs tai Hitleris labai pasipiktino. „Tai tik vidaus politikos reikalas“, – gruodžio 25 d. pareiškė Hitleriui admirolas Darlanas. Tada dar nežinojau, kad man bus pavesta Viši Prancūzijoje imtis subtilios misijos, kurios, ačiū Dievui, man neteko vykdyti, – pagrobti šlovingąjį maršalą.

1940 m. gruodžio 23 d. galutinai atšaukus iššygiavimą, mums vėl buvo skirtos atostogos. Jas leidau Vienoje su šeima – iki telegrafu buvau iškviestas į dalinį. Atvykęs turėjau prisistatyti divizijos vadui: karinės intendantūros žmonės reikalavo mane griežtai nubausti. Kaip sakė generolas leitenantas Hausseris, buvau kaltinamas grasinęs feldfebeliui jo stovyklavietę kartu su padangomis su žeme sulyginsiąs, jei tik jis tuoj pat neduosiąs reikalingų padangų.

– Grupenfiureri, – tariau aš, – autocisterna, kurioje buvo dvylika tonų kuro, turėjo pasiekti tikslą. Kiekviena minutė buvo brangi... Padangų ten buvo... Be to, aš išrašiau kvitą.

Hausseris, regis, tramdė juoką sakydamas man:

– Skorzeny, turėtumėte suprasti, kad Ūkio skyriuje darbuojasi labai formalūs ir biurokratiški žmonės. Jie mano, kad jų administruojamos gėrybės yra jų pačių nuosavybė. Jūs elgėtės su jais, be abejonės, labai mandagiai, bet jūsų atkaklumas tą feldfebelį veikiausiai šokiravo. Ponai iš intendantūros reikalauja skirti jums įspėjamąją bausmę. Tad vertinkite savo veiksmus kaip baustinus. Vėliau – pamatysim. O dabar galite vykti atostogų. Eikite.

Žiemą apsistojome Langro plynaukštėje. Vertėtų paminėti, kad mūsų santykiai su vietos gyventojais prancūzais buvo labai geri.

1940 m. gegužės 18 d. mūsų pulkas, perėjęs nedidelį kaimelį – neatsimenu pavadinimo, – priartėjo prie Hirsono (Ena). Viename kaime ant šaligatvio prie granatos sprogimo suniokotos parduotuvės voliojosi medžiagos rietimai. Vienos iš mūsų baterijų artileristai pasiėmė vieną rietimą – geltonos medžiagos – ir prisiraižė šalikų. Kitą dieną po rikiuotės visiems divizijos daliniams buvo paskelbtas toks įsakas:

– Divizijoje atsirado kareivių, ryšinčių šalikus, pasidarytus veikiausiai iš prancūziškos medžiagos. Tad pranešame divizijai, kad pasisavinimas kokio nors daikto – medžiagos ar kokio kito gatvėje rasto daikto – bus laikoma plėšikavimu. Divizijos karininkams duotas nurodymas kiekvieną kareivį, kuris ryši tokį šaliką, laikyti plėšiku. Tokie kareiviai turi būti nedelsiant suimti – stoti prieš karo lauko teismą ir už šį nusižengimą būti teisiami.

Langro ir Aukštutinės Sonos plynaukštėse dalis mūsų karių buvo apgyvendinta privačiuose butuose, tad tam tikra prasme šeimyniškai gyveno su juos priglaudusiais žmonėmis.

1941 m. vasarį pagal paliaubų konvenciją buvo paleista daug belaisvių prancūzų – jie grįžo namo. Vienas prancūzų kareivis netikėtai grįžo vėlią

naktį ir užklupo savo žmoną su vokiečių kariu. Ji tikino, neva kareivis panaudojęs prieš ją prievartą – šitaip tikėjosi sušvelninti vyro įtūžį. Nevertėtų jos smerkti. Bet mūsų tautietis buvo suimtas, stojo prieš karo lauko teismą ir buvo nuteistas mirti. Kai kurie iš mūsų, karininkai ir puskarininkiai, tuščiai prašė mūsų generolą pasigailėti šio žmogaus – buvome įsitikinę, kad jokios prievartos nebuvo, nes šitaip jiedu gyveno jau kelias savaites. „Tėtušis“ Hausseris išklausė ir pasakė:

– *Waffen–SS* kariai turi elgtis taip, kad kitiems net menkiausio įtarimo nekiltų, jog tikram kariui dėl tokio poelgio teks gėdytis. Nuosprendis bus įvykdytas.

Ir jis buvo įvykdytas.

P. Hausseris (kairėje) žinomas kaip vienas pagrindinių Waffen–SS *kūrėjų. Dėl griežto, bet globėjiško elgesio pavaldiniai jį praminė „Tėtušiu“. Šioje nuotraukoje P. Hausseris vieną iš savo karininkų apdovanoja Riterio kryžiumi.*

Prancūzų maršalo Pėtaino ir Hitlerio susitikimas Montuare suteikė daug vilčių visiems tiems, kurie tikėjo būtinybe kurti Europą drauge ir kuo greičiau suvienyti panašių kultūrų tautas, turinčias bendrų interesų. Prisipažįstu, nuo seno buvau prisiekęs europietis – savo nuostatų

nepakeičiau lig šiol. Susitikimas Montuare, vienas iš šių laikų istorijos kulminacinių įvykių, buvo nesėkmingas.

Žinoma, ir Prancūzijoje, ir Vokietijoje buvo trokštančių atsirevanšuoti, bet man atrodė, kad tokį siaurakaktį, varganą nacionalizmą įmanoma įveikti. Senajame žemyne įvyko didelė teigiamų pokyčių atnešusi socialinio teisingumo revoliucija. Kaip ir šiais laikais, anuomet stigo socialinio teisingumo, tad, pasinaudoję tuo, komunistinio internacionalo kovotojai įgijo puikų ginklą. Prancūzai ir patys, nė nesižvalgydami į fašistus ar nacionalsocialistus, buvo visiškai pasirengę įvykdyti tokią revoliuciją.

Nėra taip buvę, kad nelaimingos tautos kančios būtų išėjusios į naudą jos kaimynams. Vėliau Viši Prancūzijoje mačiau, kaip ši šalis, tikėdamasi išgyventi, ėmėsi prieštaringos politikos, kuri buvo palanki ją nugalėjusiai valstybei ir neleido Prancūzijai vykdyti garbingos politikos.

Prancūzai turėjo puikų derybininką – Jacques Benoist–Mėchiną, vokiečių kariuomenės istoriką, kuris labai padėjo savo šaliai. 1940 m. birželio 25 d. Vermachtas daug milijonų karo belaisvių prancūzų išsiuntė į Vokietiją.[6] Įsigalėjus paliauboms, milijonas iš jų po mėnesio buvo paleisti į laisvę; maždaug 1 900 000 buvo išvežti į Vokietiją, pusė iš jų iki 1944 m. sausio 1 d. buvo paleisti į laisvę.

Žinoma, nesėkmė buvo tai, kad mano šalis vietoj trumpalaikės diplomatijos, nors ir ne itin kilnios, pasirinko atviro bendradarbiavimo politiką ir sudarė taikos sutartį su Prancūzijos vyriausybe, o tai buvo didelė grėsmė Europai ir civilizuotam pasauliui.

Vėliau Vokietijos, taip pat ir kitų Europos šalių kareiviams teko brangiai sumokėti už šią pasipūtėlišką, nelanksčią, neryžtingą diplomatiją.

Vakarų Vokietija ir Prancūzija, nors jų vyriausybės ir nebuvo sudariusios taikos sutarties ar net paliaubų, šiandien aktyviai ir glaudžiai bendradarbiauja.

Kad toks sutarimas būtų pasiektas, milijonams žmonių – civilių ir kareivių – teko žūti. Daug inteligentiškiau ir žmogiškiau būtų, jei 1939 ar net 1940 metais būtų pavykę susitarti. Visi šiame kare daug prarado: ne tik Vokietija, bet ir Prancūzija, Anglija, Italija, Belgija bei Nyderlandai. Bet, nelaimei, tai nieko neišsprendė: nei Vokietijoje, nei visame pasaulyje.

Po 1940 m. lapkričio mėn. klaidinančio įsakymo dėl parengties mes vis dar puoselėjome viltį pasiekti taiką. 1941 m. pradžioje manėme, kad mūsų diplomatija labai stengsis tai padaryti.

Netrukus paaiškėjo, kad Ašies valstybių reikalai klostosi gana nepalankiai – pirmiausia Rytų Afrikoje, iš kurios buvo išstumti italai. Po maršalo Graziani sėkmingo puolimo Šiaurės Afrikoje, per kurį 1940 m. rugsėjį buvo užimtas Solunas ir Sidi Baranis, anglai 1941 m. vasarį perėjo į kontrpuolimą ir užėmė Tobruką ir Bengazį. Vasario 26 d. veiksmų ėmėsi Rommelio vadovaujamas Afrikos korpusas.

Europoje karo veiksmai pakrypo mums visiškai netikėta linkme. Nepasitaręs su Hitleriu, dučė su prastai parengta, blogai produktais aprūpinta ir pusėtinai vadovaujama kariuomene užpuolė Graikiją. Sąjungininkai buvo atmušti ir nublokšti į Albaniją. Be to, Jugoslavijoje įvyko valstybės perversmas: 1941 m. kovo 27 d. buvo nuverstas princas regentas Paulis.

Po kelių dienų naujasis vyriausybės vadovas generolas Simovičius pasirašė su Stalinu bendradarbiavimo ir paramos paktą. Paskutinėmis 1941 m. kovo dienomis mūsų divizijai buvo įsakyta nedelsiant žygiuoti į Pietų Rumuniją. Aš gavau atostogų – vieną naktį praleidau namuose Vienoje. Kitą dieną pasivijau savo dalinį netoli Vengrijos sienos. Įžengę į Budapeštą, buvome džiaugsmingai sutikti, tarsi būtume pergalingi Vengrijos kariai. Ties Gjolos upe priartėjome prie Rumunijos sienos. Oras buvo prastas, tai labai kenkė mūsų technikai: keliai buvo labai blogi. Ir taip visuose Balkanuose.

Sekmadienį, balandžio 6 d., 5.59 val., penkias minutes išmėginome artileriją. Serbai gynėsi, padegė vieną iš mūsų žvalgybinių automobilių, už plataus prieštankinio apkaso įsivėlė į durtynes, bet neįstengė apsiginti – netrukus juos nugalėjome. Kovos krikštą gavau kartu su kapitonu Neugebaueriu, dalyvavusiu Pirmajame pasauliniame kare. Po artilerijos pirmosios salvės mane apėmė tokia nuotaika, tarsi ruošČiausi andainykštei dvikovai špagomis. Neugebaueris ištiesė man gertuvę su alkoholiu ir tarė:

Graikijos kariai kalnuose tyko į jų kraštą įsiveržusių italų.

SS hauptšturmfiureris F. Klingenbergas išgarsėjo tuo, kad 1941 m. balandį su keliais vyrais užėmė Belgradą. Žuvo Bavarijoje 1945 m. kovo pabaigoje.

– Truktelkite, rytas ne itin šiltas.

Įveikę prieštankinį apkasą, kuriame buvo žuvusiųjų ir sužeistųjų, žygiavome iki Pančevo. Ten sužinojome, kad mūsų divizijos batalionas, vadovaujamas hauptšturmfiurerio Klingenbergo, po staigaus puolimo persikėlė per Dunojų ir įsiveržė į Belgradą.

Aš, nedidelio 2–ojo motorizuotojo žvalgybos būrio vadas, buvau išsiųstas iššvalgyti teritorijos į rytus nuo mūsų žygio maršruto. Mūsų iš viso buvo 24 vyrai. Aš iššvalgiau Vršacą – seną Austrijos–Vengrijos imperijos miestą. Nuogąstaudami įžengėme į Karlsdorfą, o jo gyventojai nepaprastai džiaugsmingai mus pasitiko – čia buvo sena vokiečių kolonija. Mes perėjome gyvenvietę, serbų pajėgoms apie mus buvo pranešta – netrukus su jomis susidūrėme apžėlusioje plynėje. Mano grupė, užpulta iš dešinės, energingai atsakė į puolimą. Staiga prieš mane išdygo gal trisdešimt serbų kareivių. Įsakiau nešauti, nors serbai vis artėjo. Iš visų jėgų išrėkiau; „Stoi!“ („Stok!“)

Iš nuostabos jie sustojo, bet iš visų pusių pabiro dar daugiau serbų. Ką dabar daryti? Šauti ar ne? Turėjau apsispręsti. Laimė, tą akimirką jiems iš už nugarų pasirodė antra mano grupė. Serbai buvo priversti mesti ginklus ir iškelti rankas.

Į Karlsdorfą grįžome su paimtais į nelaisvę penkiais karininkais ir šešiasdešimt kareivių. Karlsdorfe užsibuvome tris valandas – prie rotušės burmistras pasakė sveikinimo kalbą. Kai jis džiugiai pareiškė, kad čia gyvenantieji niekada nebuvo pamiršę savo tėvynės Vokietijos, paspaudžiau jam ranką. Mokykloje mums buvo suruoštos vaišės. Manau, nei Breugelis, nei Teniersas nėra nutapę tokios prašmatnios šventės dalyvių.

Žinoma, paliepiau duoti maisto ir belaisviams. Į dalinį parsivedėme penkis serbų karininkus ir kitus belaisvius. Negana to, parsinešėme puikaus maisto, taip pat ir vyno – tai visus pradžiugino. Aš raportavau štandartenfiureriui Hansenui apie padėtį – tai jam buvo labai svarbu.

Derlingame Banate apsigyvenome pas vokiečių valstiečius. Aš apsistojau pas šaunią valstietę, kurios vyras buvo pašauktas į Rumunijos kariuomenę ir atostogų gavo tik tada, kai savo viršininkui davė *bakšišą.*

Netrukus buvau iškviestas pas štandartenfiurerį Hanseną į karininkų kambarį.

– Žvalgybos dalinio vadovybė, – tarė jis, – nusprendė apdovanoti jus Geležiniu kryžiumi. Bet aš pasiūliau verčiau jau pakelti pareigas – suteikti

unterštурmfiurerio laipsnį. Mano pasiūlymas buvo priimtas. Nuoširdžiai sveikinu jus su paaukštinimu ir tikiuosi, kad mano siūlymas jums patiko.

Džiaugsmingai jam pritariau. Po kelių valandų buvau ir vėl iškviestas. Man pranešta, kad jau esu paaukštintas unterštурmfiureriu, netgi atgaline data – 1941 m. sausio 30 d.

Hansenas šypsodamasis tarė:

– Kadangi dabar jau esate unterštурmfiureris, šįryt, žinoma, buvo pasiūlyta jus paaukštinti oberštурmfiureriu.

Nesunku įsivaizduoti mano nuostabą ir džiaugsmą. Man liko tik dar kartą pripilti taures.

Balandžio 17 d. Jugoslavijos kariuomenė kapituliavo – kitą dieną buvo nutraukti karo veiksmai. Balandžio 10 d. Kroatija paskelbė nepriklausomybę. Naują valstybę, kurios prezidentu tapo dr. Ante Paveličius, pripažino Vokietija, Italija, Slovakija, Vengrija, Bulgarija, Rumunija, taip pat ir Ispanija, o Šveicarija kiek vėliau (1941 m. rugsėjo 10 d.) su dr. Paveličiumi pasirašė abiem šalims naudingą prekybos sutartį.

Graikijos okupacija. Virš Atėnų akropolio keliama vėliava su svastika. 1941 m.

Balandžio 8 d. vokiečių 12–oji armija (vad. Listas), vadovaujama divizijos *Leibstandarte Adolf Hitler,* pralaužė Metaxos liniją ir užėmė Salonikus, kuriuose buvo išsilaipinusi britų kariuomenė. Gausybė anglų karių skubiai buvo perplukdyta jūra į Kretą, o balandžio 17 d. vokiečių daliniai įžengė į Atėnus – graikų kariuomenė kapituliavo.

Pirmoji didelė oro desanto ir oro pajėgų operacija įvyko gegužės 20–31 d. Kretoje. Šios operacijos vyriausiasis vadas buvo generolas Studentas. Joje dalyvavo 22 000 žmonių, vienintelė mūsų oro desanto divizija,

vienintelis orlaivių pulkas ir dar nevisiškai suformuota kalnų šaulių 5–oji divizija. Operacija pavyko puikiai. Saloje buvo prisiglaudę 57 000 anglų, australų, graikų, Naujosios Zelandijos gyventojų, tačiau Karališkasis laivynas, patyręs daug nuostolių, įstengė evakuoti tik 16 500 žmonių.

Deja, mūsų nuostoliai, pirmiausia – dėl keblaus susisiekimo su žemynu, buvo nemenki: 4 000 žuvusiųjų ir apie 2 000 sužeistųjų. 1942–1943 m. panorau nuodugniau panagrinėti Kretos mūšio epizodus, tikėjausi išsiaiškinti, ar tokiose operacijose įmanoma iki minimumo sumažinti riziką ir ar tai galima pritaikyti vykdant oro pajėgų operacijas. Studijuodamas supratau, kad į tokias kampanijas nederėtų įtraukti nevisiškai pasirengusių dalinių.

Laimė, viskas susiklostė taip, kad Balkanų kampaniją vainikavo žaibiška pergalė. 1940 m. vasarį Weygandas, tuometis Prancūzijos ginkluotųjų pajėgų Levante vadas, iš Beiruto pateikė Paryžiui planą, pagal kurį buvo numatyta išsilaipinti Salonikuose ir „pagal SSRS reakciją“ gal net kampanija Mažojoje Azijoje. Prancūzijos vyriausiasis štabas apsvarstė ir smulkiai suplanavo Batumio ir Baku naftos verslovių bombardavimą. Be abejo, generolas Weygandas bandė imtis tokio svarbaus vaidmens, koks, baigiantis Pirmajam pasauliniam karui, teko maršalui Franchet d’Espėrey.

Tikintis, kad karas žemyne baigsis pergalingai, 1941 m. Viduržemio jūros strategijai teikta dar daugiau svarbos nei 1914 m.

Be jokios abejonės, mūsų sąjungininkai italai 1940 m. liepą–rugpjūtį staiga puldami galėtų užimti Maltą. Tačiau vokiečių Liuftvafė tuo metu rengėsi Anglijos puolimui ir operacijai *Otario,* tad negalėjo jiems padėti.

Tarnybos reikalais netrukus išvykau į Belgradą – man buvo įdomu susipažinti su šiuo miestu, 1521 m. užkariautu turkų ir tik 1866 m. galutinai iš jų išvaduotu.

Vokiečių karių poilsis prie Graikijos senosios architektūros paminklų.

Žinojau, kad miestas buvo bombarduotas – taip jau nutiko, kad čia pamačiau tamsiausiąją karo pusę. Mūsų *Stuka* ir bombonešiai ketvirtadalį miesto pavertė griuvėsiais. Taip suniokoto miesto dar nebuvome matę – tai mus sukrėtė. Vršace, Karlsdorfe ir Pančeve mus širdingai pasitiko draugiškai besišypsantys žmonės, o čionykščių žmonių veiduose atsispindėjo priešiškumas, neapykanta.

Kam galėjo būti naudingas toks naikinimas ir skurdas?

6.

RUDOLFO HESSO SKAYDIS Į ANGLIJĄ

Karas galėjo baigtis 1940 m. kovų / Rudolfo Hesso asmenybė / Ryžtingas sąjungos su Didžiąja Britanija šalininkas / Hitlerio pavaduotojas ir įpėdinis / Kruopštus pasirengimas skrydžiui / Nesėkmingos gauleiterio Bohle pastangos / Profesorius Haushoferis / Karas neturėtų vykti dviem frontais / Hitlerio ir Darlano susitikimas 1941 m. gegužės 11 d./ The American Mercury *paaiškinimai 1943 m. / Hesso bandymas užmegzti ryšius su hercogu von Hamiltonu / Hesso pasiūlymai Hitlerio vardu / Ar Hitleris suvokė, kad spendžiami spąstai, o gal Hessas išskrido jam pritariant? / 1943 m. Churchillio atsisakymas iškeisti Hessą į kitą belaisvį*

Tai buvo po Balkanų kampanijos. Vos tik pradėjome oro desanto išlaipinimą Kretoje, per radiją buvo pranešta sensacinga naujiena. Taigi 1941 m. gegužės 11 –osios vakarą sužinojau, kad Rudolfas Hessas, antras pagal svarbą valstybės žmogus, vakare išskrido į Angliją.

Oficialūs pranešimai skelbė, kad Rudolfo Hesso sveikatos būklė verčia manyti, jog jis jau kuris laikas patiria „haliucinacijas“. Tačiau „šis įvykis jokiu būdu neturėtų paveikti karo“, kurį „vokiečiams primetė Didžioji Britanija“.

Ne aš vienas maniau, kad Hessas toli gražu ne pamišimo pastūmėtas, kaip viešai skelbta, išskrido į Angliją, o galbūt norėdamas paraginti nutraukti tarp europiečių įsiplieskusį brolžudišką karą.

Jau vykstant karui, Rooseveltas, turėdamas tam tikrų vilčių, specialaus vizito į Europą išsiuntė Sumnerį Wellesą, Amerikos užsienio reikalų ministro pavaduotoją. Wellesas dalyvavo ilguose pasitarimuose su

Chamberlainu, Daladier, Mussoliniu, Ribbentropu, Schachtu, Goringu ir net su pačiu Hitleriu. Dabar jau žinoma, kad karas galėjo baigtis ir 1940 m. kovą. Buvo nepasinaudota proga sušaukti pasaulinę taikos konferenciją, pirmininkaujamą Roosevelto. Bet Sumneriui Wellesui grįžus po vizito, sumanymą surengti konferenciją sužlugdė užsienio reikalų ministras Cordellis Hullis.

Ilgametis A. Hitlerio padėjėjas R. Hessas (dešinėje) buvo uždaro būdo, į mistiką ir astrologiją linkęs žmogus.

Mes žinome, kad dėl Hitlerio pavaduotojo moralės ir patikimumo negalėjo būti nė menkiausių abejonių. Hessas buvo uždaro būdo, į mistiką linkęs žmogus, bet dvasinės pusiausvyros jam niekada nestigo. Mes nusprendėme, kad jis įtikėjo esąs pašauktas atlikti didžią misiją. Bet jam nepavyko jos sėkmingai įvykdyti. Nors ir ne kažin ką žinojome, vis dėlto nuo tiesos per daug nenutolome.

R. Hessas kalbasi su karinių oro pajėgų vadu reichsmaršalu H. Goringu.

Prieš keletą dešimtmečių Hessas buvo suimtas. Niurnberge, kaip karo nusikaltėlis, buvo nuteistas kalėti iki gyvos galvos – dabar jam apie aštuoniasdešimt metų. Saugomas sovietų, paskui amerikiečių, anglų ir prancūzų kareivių, jis laikytas Špandau kalėjime – dabar jis vienintelis šio kalėjimo kalinys. Nors trys valstybės sąjungininkės pasisakė už jo išlaisvinimą, nors tokių siūlymų buvo pateikta Britanijos parlamente, o visame pasaulyje buvo patenkinta gausybė įvairių asmenybių malonės prašymų, Rusija atsisakė išlaisvinti šį kalinį.

Hessas gimė pasiturinčioje šeimoje, Aleksandrijoje. Čia praleido vaikystę ir jaunystę, gavo „anglišką“ išsilavinimą. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, tarnavo vokiečių Liuftvafėje. Vėliau baigė Miuncheno universitetą. Čia įstojo į Vokietijos nacionalsocialistinę darbininkų partiją. Po 1923 m. lapkričio 9 d. pučo buvo kalinamas kartu su Hitleriu Landsbergo tvirtovėje. Buvo ištikimiausias Hitlerio bendražygis. Hitleris jam padiktavo dalį savo knygos *Mein Kampf.*

1933, 1935 m. Reicho ministras buvo oficialiai paskelbtas fiurerio pavaduotoju, 1939 m. – jo įpėdiniu partijoje.

Jis nuo seno buvo Didžiosios Britanijos ir Vokietijos sąjungos šalininkas. Man nekyla abejonių (tokios nuomonės laikosi ir daugelis istorikų), kad Hessas skrido į Angliją kaip nepaprastasis pasiuntinys – karo su Stalinu išvakarėse jis tikėjosi sudaryti su Anglija taikos sutartį.

Daugelis istorikų teigia, kad Hitleris apie šį Hesso ketinimą nieko nežinojo, nors skrydžiui jau ilgokai buvo kruopščiai rengtasi. Iki ministras išskrido *Messerschmitt III*, specialiai apginkluotu, vadovaujant pačiam profesoriui Messerschmittui, buvo atlikta apie dvidešimt bandomųjų skrydžių, net pasitelktas radijo ryšys krypčiai nurodyti. Bet visas pasaulis žino, kad 1938 m. fiurerio įsakymu Hessui buvo griežtai uždrausta pilotuoti lėktuvą.

Kitaip nei teigia liudininkai, Hitleris, sužinojęs, kad Hessas išskrido į Škotiją, į hercogo von Hamiltono pilį, ne itin nustebo.

***

Hessas per savo adjutantą perdavė Hitleriui laišką, kuriame rašė; Jei mano misija nepavyktų, esu pasirengęs tam, kad atsižadėtumėte manęs... Jums nesunku bus paaiškinti, kad tuo metu man buvo aptemęs protas.“ Aš nemačiau šio laiško, bet jo ištraukos pirmiausia buvo skelbiamos anglų istoriko Jameso Leasoro knygoje apie Hessą. Be to, 1945–1946 m. Niurnberge, liudytojų flygelyje, kalbėjausi su Hesso adjutantu – jis sakė tą patį. Laiške atsispindi Rudolfo Hesso mąstymas imantis šios misijos, liudijantis, kad jis nebuvo nei nusikaltėlis, nei beprotis – tiesiog atliko taikos pasiuntinio misiją.

1940–1941 m. Vakaruose įvyko gausybė pasitarimų dėl taikos. Deryboms vadovavo oficialūs asmenys, vokiečių ir anglų specialieji įgaliotiniai – Richardas Butleris, lordo Halifaxo adjutantas, neutralių šalių diplomatai – Švedijos pasiuntinys Londone Bjoernas Prytzas ir kiti. Derybos vyko Šveicarijoje, Madride, Lisabonoje ir Ankaroje.

Vienas iš aktyviausių taikos su Londonu šalininkų buvo Ernstas Wilhelmas Bohle, Užsienio šalių vokiečių sąjungos (VDA) vadovas. Jis gimė Anglijoje, augo Pietų Afrikos Respublikoje, studijavo Kembridže. Labai energingai propagavo pacifizmą, savo pažiūras – iki 1941 metų – dėstė Hitleriui ir viešai, ir privačiai. Jis teigė: „Britų pasaulinė karalystė, kaip ir romėnų šventykla, yra pasaulio civilizacijos svarbiausia atspara.“

***

Su Bohle susipažinau Niurnberge. Jis buvo pakviestas liudyti *Vilhelmo gatvės procese* – pateikti kaltinimų dėl Vokietijos užsienio reikalų ministerijos „nusikalstamos veiklos“. Bet iš gauleiterio Bohle nebuvo jokios naudos.

Hessas susipažino su hercogu von Hamiltonu 1936 m. olimpinėse žaidynėse. Tuo laiku didžioji dalis britų pripažino, kad Versalio sutartį reikia peržiūrėti – Europą pertvarkyti iš naujo, o vokiečių tautai ir vėl įgyti savo vietą žemyne. Tokios nuomonės laikėsi ir trumpai valdęs Eduardas VIII. Tapęs Vindzoro hercogu, kartu su hercogiene jis apsilankė pas kanclerį Hitlerį. O Berghofe pas Hitlerį lankėsi ir senasis leiboristų partijos vadovas Davidas Lloydas George, beje, vienas iš Versalio sutarties rengėjų. Londone sutarties su Vokietija šalininkų buvo gerokai daugiau, nei šiandien manoma. Triukšmingos sero Oswaldo Mosley juodmarškinių manifestacijos, be jokios abejonės, visiškai priešingai nuteikė apsisprendžiant dėl anglų ir vokiečių tautų sąjungos – seras Oswaldas pripažino tai savo knygoje *My Life*, išleistoje 1968 metais. Tokie žmonės kaip Lordas Rothermere, Redesdale, Beaverbrookas, Nuffieldas, Kemsley, admirolas seras Barry Domvile ir hercogas von Hamiltonas taip pat manė, kad karas su Vokietija prieštarauja britų interesams.

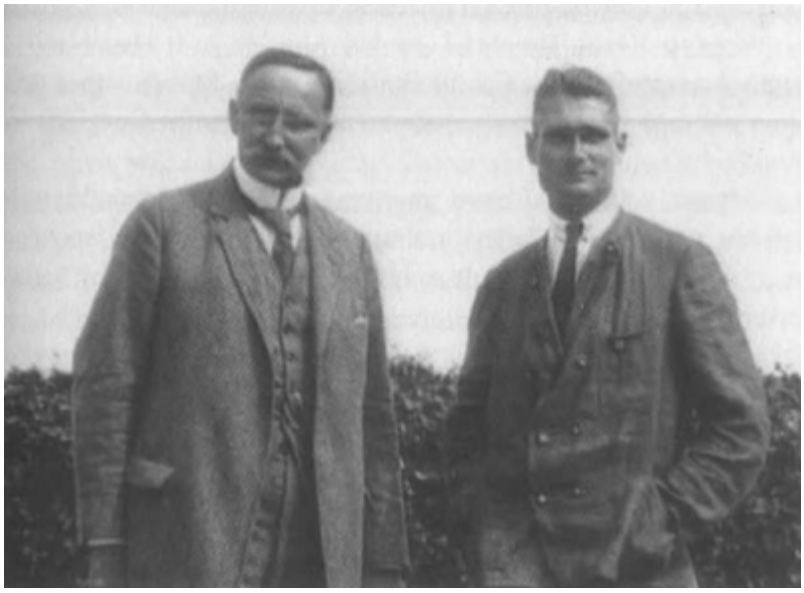

Vokiečių geopolitikas profesorius K. Haushoferis ir R. Hessas.

Jau prasidėjus karui ir mūsų oficialiajai diplomatijai pasitraukus iš arenos, vis sunkiau buvo sustabdyti kraujo liejimą ir masines tautų žudynes Vakaruose. *Daily Mail* „garbusis *Peer of therealm*“ lordas Rothermere vis nesiliovė garbstęs Hitlerį. Britų mentalitetas pasikeitė. Hessas tai gerai žinojo, bet vis dar manė, kad Londone daug žmonių šį karą suvokia kaip absurdišką.

Svarbiausias Rudolfo Hesso patarėjas, siekiant taikos politikos su Londonu, buvo jo senas draugas profesorius Haushoferis, geopolitikos mokslo kūrėjas, žurnalo *Geopolitik,* kurį skaitė ir Hitleris, redaktorius. 1940 m. rugsėjį asmeninis fiurerio pavaduotojas gavo profesoriaus Haushoferio parengtą memorandumą *Dėl galimybių sudaryti su Anglija taiką.* Hitleris šį memorandumą veikiausiai buvo skaitęs ir aptaręs su Hessu. Jamesas Leasoras mini Hesso ir Haushoferio pašnekesius, teigia, kad profesorius Hessui išaiškino, neva Ribbentropas įtakingiems anglams yra toks pat svarbus, „kaip vokiečiams Duffas Cooperis ar Churchillis“.

Profesoriaus manymu, veikiausiai buvo įmanoma užmegzti konstruktyvius ryšius su įgaliotuoju ministru O’Malley, ambasadoriumi Budapešte, su seru Samueliu Hoare, reziduojančiu Madride, ir su lordu Lothianu, Didžiosios Britanijos ambasadoriumi Vašingtone.

Hitleris ir Vakaruose mielai būtų siekęs to, ką 1939 m. balandį jam pavyko padaryti Rytuose. Kad nereikėtų kautis dviem frontais, vietoj sutarties, kurią pasirašė su Stalinu, jis mieliau būtų sudaręs sutartį ar bent jau *modus vivendi*[7] su Vakarais, ir ne tik su Didžiąja Britanija.

Svarbu ir tai, kad 1941 m. gegužės 11–ąją, tai yra tą dieną, kai Hessas turėjo aptarti su britais taikos sąlygas, Hitleris Berghofe susitiko su admirolu Darlanu, maršalo Petaino vyriausybės nariu, taip pat ir su prezidento vyriausiuoju sekretoriumi Jacquesu Benoist–Mėchinu. Prancūzai padarė tam tikrų nuolaidų[8], tad jiems buvo garantuota, kad jų šalis Vakarų Europoje atliks svarbų vaidmenį. Buvo per anksti, ypač dėl Italijos veiksmų, sudaryti taikos sutartį ir šitaip suteikti prancūzų kolonijoms garantijas. Vis dėlto Hitleris pareiškė tikįs, kad „jo taika netaps revanšine taika“.

Derėtų priminti, kad Hitleris nežinojo apie Hesso planuojamą skrydį, juolab jokių oficialių įgaliojimų kalbėti jo vardu Hessui nebuvo suteikęs. Visa tai vyko karo pradžioje. Prieš skrydį ilgai vyko derybos – Rudolfas Hessas buvo įsitikinęs, kad anapus Lamanšo, nors jis ir nebuvo oficialiai kviestas, jį priims aukšti pareigūnai.

***

1943 m. gegužę Rudolfo Hesso skrydžio motyvai, manau, deramai buvo perteikti amerikiečių žurnale *The American Mercury.* Pasak autoriaus, deja, anoniminio, nuo 1941 m. sausio Hitleris pats nagrinėjo galimybes pradėti su Didžiąja Britanija tiesiogines derybas dėl ilgalaikės taikos. Citata iš *The American Mercury:*

„Hitleris kreipėsi ne į Anglijos vyriausybę, o į įtakingus anglus – tarp jų buvo ir hercogas von Hamiltonas, kurie priklausė jau nutraukusiai veiklą Anglijos ir Vokietijos draugijai. Jų tarpininku buvo pasaulinio garso diplomatas.“

The American Mercury šio diplomato vardo nemini. Bet, be jokios abejonės, tai buvo vokiečių diplomatas. Šiame anoniminiame straipsnyje rašoma, kad britai, atsiliepdami į šį pasiūlymą, pateikė aptakų, santūrų atsakymą. Dėl to abi pusės „atsargiai ir santūriai“ tarėsi keturis mėnesius, kol galiausiai Hitleris pasiūlė vesti derybas kurioje nors neutralioje šalyje, bet britai nesutiko. Jie netgi atsisakė Ernsto Bohle tarpininkavimo.

Britų kariai prie Škotijos laukuose nukritusio R. Hesso lėktuvo Messerschmitt Bf 110 *nuolaužų.*

Tuo metu Hessas ir ėmėsi žygių. Kaip fiurerio pavaduotojas jis turėjo įgaliojimus tartis. 1941 m. gegužės 10 d. nuskrido į Škotiją, į Dungavelį, į

hercogo von Hamiltono pilį. Netoli jos buvo nedidelis privatus aerodromas. Ten jo laukė, bet Hessas – iššoko su parašiutu ir nusileido maždaug už 16 kilometrų nuo pilies, be to, šokdamas susižeidė kulkšnį – nė nesvarstė, kas tie jį pasitinkantys žmonės.

***

Apie tai 1943 m. gegužę *The American Mercury* rašoma:

„1941 m. sausį britų slaptoji tarnyba susekė užmezgant pirmąjį ryšį – nuo tos akimirkos šį reikalą ji perėmė į savo rankas.“

Kai RAF naikintuvų pajėgos lokalizavo neidentifikuotą *Messerschmittą,* kurio pilotas į radijo ryšiu perduotą kreipimąsi nesiteikė deramai atsakyti, budintis karininkas sušuko Škotijoje dislokuotų naikintuvų lakūnų vadui:

– Dėl Dievo, pasakykit, kad į jį nešautų!

Šitaip Hessas įgijo „garbės sargybą“ – du jį lydėjusius anglų naikintuvus. Jis pastebėjo vieną iš tų naikintuvų. Jei, užuot šokęs su parašiutu, būtų nusileidęs privačiame hercogo von Hamiltono aerodrome, paslaptis nebūtų išaiškėjusi. Hessas nusileido valstiečio Donaldo MacLeano lauke, šis jį nusivedė į savo namus. Hessas pasisakė esąs Alfredas Hornas ir paprašė, kad apie jį praneštų hercogui.

Nesunku įsivaizduoti, kad vienas šaunus škotų valstietis, kuris darbuodamasis su šakėmis pamatė iš dangaus leidžiantis Hessą, kaip ir D. MacLeanas priklausė tai pačiai gaujai, kuri sovietams išdavė svarbias atomines paslaptis, ir tik gerokai vėliau, kilus įtarimų, 1963 metais paspruko į Rusiją. Bet čia visai apie ką kita kalbama.

Hamiltonas, RAF pulkininkas leitenantas, buvo savo poste. Kai jam buvo pranešta telefonu, jis pareiškė nepažįstąs jokio Alfredo Horno. Kitą dieną pamatęs Rudolfą Hessą, kurio visai nelaukė, labai nustebo. Žmonės, laukę Hesso nedideliame aerodrome, buvo aukšti *Intelligence Service* pareigūnai ir slaptosios tarnybos karininkai. Tai buvo spąstai.

Jiems reikėjo Hessą–Horną ištraukti iš pustuzinio *Home Guard* narių, kuriems jį įdavė MacLeanas, nagų. Slaptosios tarnybos karininkai pirmiausia apklausė Hessą Glazge, Merihilo kareivinėse. Tada nuvežė į karo ligoninę. *The American Mercury* rašė;

„Hessas manė, jo laukia ilgas kelias, kol pasieks valdančiuosius. Bet viskas klojosi kur kas greičiau, nei jis galėjo įsivaizduoti. Churchillis nusiuntė pas jį serą Ivone Kirkpatricką, puikų Pirmojo pasaulinio karo laikų

žvalgą, tarpukariu Berlyne rezidavusį diplomatinės misijos patarėją. Jis turėjo išklausyti Rudolfo Hesso pasiūlymus ir perteikti juos britų vyriausybei.“

Pasak *The American Mercury,* Hitleris žadėjo nutraukti karo veiksmus Vakaruose, pasitraukti iš visų okupuotų šalių, išskyrus Elzasą ir Lotaringiją, pasitraukti iš Jugoslavijos, Graikijos ir viso Viduržemio jūros baseino regiono. Už tai jis reikalavo Didžiosios Britanijos palankaus neutralumo vokiečių Rytų politikos atžvilgiu. Be to, nė viena šalis – nei kariaujanti, nei neutrali – neturėtų reikalauti reparacijų. Pasak *The American Mercury,* Hessas vis kartojo: pasaulyje būtina padaryti viską, kad komunizmas neįsitvirtintų. Vokietija pasiryžusi tai įvykdyti, bet tam reikia anglų ir prancūzų karinės pagalbos.

Hessas kalbėjosi ir su savo pažįstamu lordu Beaverbrooku, maisto pramonės ministru, su lordu Johnu Simonu „ir kitais karo vyriausybės nariais“. Churchillis, palaikęs tiesioginį ryšį su Rooseveltu, nebuvo su juo susitikęs. Atsakymas į Rudolfo Hesso pasiūlymus, žinoma, buvo neigiamas.

Kai Hessas suvokė niekingai pakliuvęs į žabangus, negana to – vos pradėjęs šį žygį, ir tai, kad Didžioji Britanija iš tiesų buvo sovietų sąjungininkė, jį ištiko nervų priepuolis. *The American Mercury* rašė: „Sakytum, gandai apie jo menamą dvasinį pakrikimą išties būtų pasitvirtinę.“

Sužinojęs, kad kreiseris *Bismarckas,* nugramzdinęs karo laivą *Hoodą,* ir pats nuskendo (1941 m. gegužės 27 d.), jis verkė visą dieną.

Anglų, sumaniai apsimetančių, neva jie pasirengę bendradarbiauti siekdami taikos, ketinimais Vokietijoje nebūtų patikėta, jei ne Halifax–Butlerio precedentas, taip pat ir Švedijos pasiuntinio Prytzo pasiūlymas (1940 m. birželio 17 d.) Užsienio reikalų ministerijai sudaryti taiką.

Rudolfo Hesso dorybingumu niekas – nei draugai, nei priešai – niekada neabejojo. Jis niekada nebūtų minėjęs Hamiltono vardo, jei nebūtų įsitikinęs tuo, kad hercogas susijęs su labai aukštais Anglijos valdžios pareigūnais. Visi liudytojai teigia tą patį: Hessas siekė tiesiogiai susisiekti su pasirinktuoju tarpininku, tai yra lordu Hamiltonu, kuris galėtų pristatyti jį aukštiems vyriausybės patikėtiniams.

Manyti ir rašyti, kad hercogas von Hamiltonas buvo Britanijos slaptosios tarnybos bendrininkas, būtų įžeidimas. Jis išties nustebo pamatęs Hessą, nes, kaip *The American Mercury* teigiama, „jo vardu rašyti laiškai buvo

suklastoti“. Tai nustatyta, palyginus šių neva Hamiltono rašytų ir jo išties prieš karą į Berlyną siųstų laiškų rašyseną.

Jei hercogas von Hamiltonas ir kiti anglai keturis mėnesius slapta palaikė ryšius su Vokietija, pirmiausia su Hessu, tai kaip nutiko, kad, Rudolfui Hessui nusileidus Britanijoje, jie nebuvo apkaltinti ir nuteisti už ryšius su priešu? Nieko panašaus nebuvo.

Tad galvoju apie tezę, pateiktą *The American Mercury,* kuris 1974 m. priminė, kad 1943 m. skelbti faktai yra pateikti „garbingo stebėtojo“, kuris remiasi labai patikimais šaltiniais.[9]

Amerikiečių karys pro langelį stebi kamerą, kurioje kalintas R. Hessas. Niurnbergas. 1946 m.

Hessas serui Ivone Kirkpatrickui sakė:

– Darau tai dėl taikos ir žmonijos. Aš šiurpstu nuo minties, kad kova gali užtrukti, kad gali būti daug aukų.

Istorikas Alainas Decaux *Dossiers secrets de l'Histoire* (1966) perteikė Hitlerio ir Goringo reakcijas į Rudolfo Hesso skrydį ir jo padarinius. Žurnale pateikta faktų ir argumentų, daugiausia susijusių su meteorologinėmis sąlygomis ir Vokietijos radijo ryšio tarnybomis. Pateikta išvada, kad Hessas išskrido į Škotiją pritariant Hitleriui, nes jo paliktame laiške rašoma: jei žygis žlugtų, Hitleris galįs tai suversti Hesso beprotybei. Istorikas rašo:

„1943 m. rugpjūtį Hitleris, įpareigodamas Ottą Skorzeny išlaisvinti La Madalenos saloje įkalintą Mussolinį, rėmėsi Rudolfo Hesso pavyzdžiu ir sakė: jei operacija nepavyktų, jam tektų pareikšti nepritarimą Skorzeny veiksmams."

Norėčiau kiek patikslinti Decaux žodžius. Jis teisus. 1943 m. rugpjūtį, kai rengiausi Mussolinio išlaisvinimui Madalenos saloje, Hitleris pasakė: jei operacija nepavyktų, jis veikiausiai turėtų paskelbti, kad aš pamišęs, bet jokių gretinimų su Rudolfu Hessu man girdint nebuvo.

***

1943 m. birželio pabaigoje lenkų generolas Roweckis, Armijos krajovos (pogrindinės lenkų kariuomenės) vadas, buvo paimtas į nelaisvę. Ši kariuomenė buvo tiesiogiai pavaldi lenkų emigracinei vyriausybei. Šios vyriausybės Londone ministras pirmininkas buvo generolas Sikorskis, bet netrukus jis žuvo lėktuvo katastrofoje prie Gibraltaro. Po generolo „Groto" Roweckio kariuomenei vadovavęs generolas Bor–Komorowskis 1944 m. spalį buvo paimtas į nelaisvę. Jį suėmė generolas von Lūttwitzas, vokiečių 9–osios armijos vadas, pareiškęs šiam, kad jo vyriausiasis štabas ir jis pats yra laikomi karo belaisviais, o ne partizanais. Baigiantis karui, Vokietijos pareigūnai perdavė Bor–Komorowskį Šveicarijos Raudonojo Kryžiaus atstovams.

1955 m. Paryžiuje jis išleido knygą *Histoire d'une Armée secrète*, kurioje rašoma, kad generolas Roweckis, kaip svarbus belaisvis, turėjo būti

iškeistas į kitą belaisvį. „Vokiečiai, – rašo Bor–Komorowskis, – norėjo keisti Roweckį tik į Rudolfą Hessą, bet Didžioji Britanija nesutiko.“

7.

OPERACIJA BARBAROSSA

*Apgailėtina technikos būklė po Balkanų kampanijos / Persų įlanka ar Egiptas?/ Lawrence ir Septyni stulpai / „Rytų fronto kariai...“ / Hitleris klydo, jis buvo suklaidintas / Priešo galia ir taktika / Stalino „nuostaba“ – tai tik legenda / Rooseveltas tiekia lėktuvus, siunčia instruktuojančius karišk*ius

1940 m. lapkritį mūsų SS pavaldumo dalinių divizija buvo pavadinta SS divizija *Das Reich.*

Mūsų daliniai buvo pertvarkyti, juos papildė jauni nariai. 1941 m. pavasarį per kelias savaites teko patikrinti visus automobilius ir kitas transporto priemones – jų būklė buvo išties apgailėtina. Mes nuolatos važinėjome po Vokietiją, Nyderlandus, Belgiją, Prancūziją, Austriją, Vengriją, Rumuniją ir Jugoslaviją. Skaičiau, kad mūsų vyriausieji štabai po Balkanų „žaibo karo“ transporto priemonių būklę įvertino „patenkinamai“. Aš, už jas atsakingas karininkas, galiu pasakyti, kad automobilių būklė buvo apgailėtina. Tai lėmė ir gamtos sąlygos, ir transporto priemonių nusidėvėjimas dėl pernelyg lėto judėjimo Rytų fronte.

Kleisto tankų grupės tankams, lyg sraigės Šliaužusiems Peloponeso keliais, grįžtant teko ropštis į Karpatus, paskui 600–ams iš jų patirti 2 400 Budiono tankų ataką. Feldmaršalas Rundstedtas, mums puolant Rusiją vadovavęs armijų grupei „Pietūs“, po karo anglų karo istorikui serui Basiliui Liddelliui Hartui sakė, kad „jo pasirengimą pulti sutrikdė tai, kad suvėlino atvykti Kleisto tankai“. Jis tvirtino: „Didžioji dalis man pavaldžių tankų atvyko iš Peloponeso – ir transporto priemonėms, ir jų įguloms reikėjo ilgo poilsio ir atitinkamai remonto.“

Tanko remonto darbai lauko sąlygomis.

Motorizuotajai divizijai iš viso priklausė 2 200 transporto priemonių, deja, jos buvo įvairių – gal 50 – rūšių ir modelių, nors 10–18 rūšių būtų visiškai pakakę. Mūsų artilerijos pulkas turėjo per 200 sunkvežimių – 15–os modelių. Dėl klampojimo purvynu lyjant, prasidėjusios rusiškos žiemos, net ir geriausi specialistai neįstengtų visų jų suremontuoti. Man net kyla klausimas, ar mūsų vyriausieji štabai išties deramai suvokė šią problemą – juk transporto priemonėms prižiūrėti būtinas nuolatinis technikos ir atsarginių dalių tiekimas.

Mūsų divizija *Das Reich* kelias savaites remontavo transporto priemones, o 1941 m. birželio pradžioje gavo įsakymą pakrauti jas į traukinį. Pervažiavęs Bohemiją ir Moraviją, mūsų traukinys pasiekė Aukštutinę Sileziją, paskui – Lenkiją. Kurgi mes važiuojame? Jokios nuovokos neturėjome, tad pradėjome fantazuoti. Vieni tvirtino, kad pagal sutarimą su rusais turėtume pervažiuoti Kaukazą ir užimti Persų įlankos naftos versloves. Kiti sakė, neva ketiname (1941 m. birželio 17 d.) su Turkija pasirašyti draugystės ir bendradarbiavimo sutartį. Tad, pervažiavę Kaukazą, turėtume žygiuoti per Turkiją, paskui, užėmę Suecą ir Egiptą, – pulti anglus iš užnugario, o italams ir Rommeliui tuo tarpu reikėtų pereiti į puolimą. Niekam iš mūsų nešovė į galvą, kad ketiname pulti sovietų Rusiją ir kad teks kautis dviem frontais.

***

1939 m. rugpjūtį Stalinas be kovos pasiekė didžiulę persvarą: pusė Lenkijos, Baltijos šalių aneksija, galiausiai – šiaurės Bukovina ir Besarabija, čia pat – rumunų naftos verslovės. Jo „neutralitetas“ brangiai atsiėjo.

Bet mes nežinojome, kad rusai į Suomijos frontą siuntė tik prastesnius kareivius ir pasenusią techniką. Nė nenutuokėme, kad jų sunkiai iškovota pergalė prieš drąsius suomių karius buvo tik akių dūmimas – kad neišryškėtų galinga puolamoji ir gynybinė galia.

Gali įtikėti ką panorėjęs, tad sumanymas imtis Persijos, Arabijos ir Egipto kampanijos atrodė man ypač viliojantis. Kuprinėje turėjau pulkininko Thomo Edwardo Lawrence, nuotykių ieškotojo, archeologo, slaptojo agento ir kovotojo už arabų nepriklausomybę nuo turkų, knygą *Seven Pillars of Wisdom* („Septyni išminties stulpai“). Ar, sekdami jo pavyzdžiu, arabai ir turkai negalėtų pasipriešinti Anglijai? Negi mes neįstengtume paimti į savo rankas to vamzdyno, kurį generolas Weygandas ketino sunaikinti?

Kol traukinys važiavo Lenkijos lygumomis, skaičiau *Seven Pillars of Wisdom.* Kai jis įvažiavo į Lembergo geležinkelio stotį, pasiekiau kaip tik tą vietą, kur pasakojama, kaip 1918 m. rugsėjį Lawrence rengėsi sprogdinti turkų karinį traukinį. Iš čia naktį mūsų motorizuotoji kolona patraukė į Brestą, esantį arčiau nei už 50 kilometrų nuo Bugo – upės, skiriančios vokiečių valdomą Lenkijos generalinę guberniją ir sovietų užimtas anksčiau Lenkijai priklausiusias žemes. Visos iliuzijos išsisklaidė.

Vokiečių karių skiepijimas prieš pat SSRS puolimą. 1941 m. birželis.

Birželio 21 d. 22 valandą buvo sušaukti visi divizijos daliniai. Nė nekrustelėdami kuopų vadai perskaitė fiurerio įsakymą. Pateikiame jo ištrauką:

„Rytų fronto kariai!

Sunkių rūpesčių slegiamas, buvau priverstas ištisus mėnesius tylėti. Ir štai išmušė valanda, kai galiu į jus, mano karius, prabilti atvirai.

Dabar prie mūsų sienos sutelkta apie 160 rusų divizijų. Prieš kelias savaites buvo ilgam pažeistos ne tik mūsų, bet ir Tolimosios Šiaurės, taip pat ir Rumunijos sienos.

Dabar, Rytų fronto kariai, vyksta tokia rikiuotė, kokios pagal mastą ir sklaidą pasaulis dar nėra regėjęs. Prisidėję prie suomių divizijų, mūsų bendražygiai kartu su Narviko nugalėtojais dabar kaunasi šiaurėje, prie Šiaurės jūros. Vokiečių kariai, vadovaujami Norvegijos nugalėtojo, taip pat kaip ir Suomijos maršalo vedami suomių laisvės kariai, gina savo šalį. Jie kaunasi Rytų fronte. Rumunijoje, prie Pruto krantų, nuo Dunojaus iki pat Juodosios jūros vokiečių ir rumunų karius suvienijo valstybės veikėjas Antonescu.

Jei dabar prasidėtų veiksmai šiame per visą pasaulio istoriją didžiausiame fronte, atsirastų galimybė ne tik galutinai užbaigti didį karą ir kaipmat

apginti jį apėmusias šalis, bet ir išgelbėti visą Europos civilizaciją bei kultūrą.

Vokiečių kariai! Stokite į šią rūsčią ir atsakingą kovą. Europos likimas, Vokietijos Reicho ateitis, mūsų tautos būtis – dabar vien tik jūsų rankose.

Šioje kovoje visiems mums tepadeda Dievas!“

Hitleris klydo, jis buvo suklaidintas. Rytų Europoje jo sutelkta pulti kariuomenė nebuvo „didžiausia per visą pasaulio istoriją“. Gausesnė sovietų kariuomenė buvo kiek geriau ginkluota nei mūsų kariuomenė. 1941 m. fronte kovėsi trys milijonai mūsų vyrų, 3 580 tankų ir apie 1 800 lėktuvų.

Netrukus mums teko susiremti su 4 700 000 kareivių, dislokuotų šalies gilumoje, taip pat su jos pietuose įsitvirtinusiais puolimo pozicijose kareiviais ir maždaug 15 000 tankų.[10] Vien Baltarusijoje kovėsi 6 000 lėktuvų, 1 500 iš jų buvo naujų modelių.

Sovietai turėjo puikius tankus T–34, kurie mūšyje atsirado 1941 m, liepos pabaigoje prie Jelnios.1942 ir 1943 metais išvydome ir kitas mūsų žvalgybininkams nepažįstamas pabaisas – 43–52 tonų tankus *Klim Vorošilov,* 1944 metais – 63 tonas sveriančius – *Stalin.* Nuo pat kovos pradžios rusai vis teikė mums staigmenų. Tai buvo garsieji *Stalino vargonai* („Katiuša“), priešų tankų divizijos inžinerijos bataliono įrenginiai, sumontuojamas 60 metrų ilgio tiltas, atlaikantis 60 tonų transporto krūvį.

Brėkštant 1941 m. birželio 22 d. rytui, tai buvo sekmadienis, perėjome į puolimą rytų kryptimi – kaip Napoleono *Grande Armee* (Didžioji armija) 1812 m. birželio 22 d.

Barbarossos planas (kuris Stalinui, kaip vėliau paaiškėjo, buvo žinomas) buvo tinkamai parengtas.

Armijų grupę „Šiaurė“, vadovaujamą feldmaršalo Ritterio von Leebo, sudarė dvi armijos ir tankų grupė. Puldama per Baltijos šalis, ji turėjo užimti Leningradą.

Armijų grupė „Pietūs“, vadovaujama feldmaršalo von Rundstedto, – trys jo armijos ir dvi rumunų armijos, vadovaujamos generolo Antonescu, ir šių tankų grupė, – pietuose prasiskverbusi per Pripetės pelkes, turėjo užimti Vakarų Ukrainą ir Kijevą.

Armijų grupė „Centras“, vadovaujama feldmaršalo von Bocko, buvo stipriausia. Ji turėjo vykdyti operacijas tarp Pripetės pelkių ir Suvalkų Smolensko kryptimi. Ją sudarė dvi armijos, disponuojančios dviem tankų

grupėmis: vienai vadovavo generolas Hothas, kitai – generolas Guderianas. SS divizija *Das Reich* žygiavo su Guderiano tankų grupe.

Dieną prieš operaciją, apie 13 valandą, visiems vyriausiesiems naujojo fronto štabams turėjo būti perduotas vienas iš dviejų slaptažodžių – Altona arba Dortmundas. Pirmasis reiškė, kad planas *Barbarossa* atidedamas. Radijo ryšiu buvo perduotas antrasis slaptažodis – Dortmundas.

Persikeliant per Bugo upę ir kaunantis dėl Bresto, įvyko trys svarbūs dalykai. Švintant buvau savo poste naujojoje mano dalyje, antrojoje, prie lengvosios artilerijos, kuri 3 valandą 15 minučių atidengė ugnį. Tada, pasistūmėjus į priekį, buvo užimtos kitos pozicijos, iš jų apšaudyti rusai. Penktą ryto, įsilipęs į ąžuolą Bugo upės pakrantėje, stebėjau, kaip vyksta apšaudymas. Teko pripažinti, kad žvalgai, pripučiamomis guminėmis valtimis persikėlę per gilią upę ir grįžę atgal, sakė tiesą – šaudome tuščiai. Rusai atsitraukė tiek, kad mūsų artilerijos ugnis jų nesiektų, ir išsislapstė po pelkę ir mišką – reikėjo juos iš ten išvaryti.

Pirmas dalykas, priešas neatrodė priblokštas. Jis atliko visus numatytus manevrus.

Karo Rytuose pradžia. Kėlimasis per Bugo upę. 1941 m. birželio 22 d.

Antras dalykas, vis dėlto priešas buvo nustebintas. Jis matė, kaip 18–ojo tankų pulko 80 tankų paniro į Bugo upės vandenis, o netrukus išvažiavo iš jo rusų pusėje. Tai buvo tankai, galintys važiuoti ir po vandeniu – jie skirti operacijai *Otario.*

Trečias dalykas – mums nemalonus, nors Bresto miestą labai sparčiai užėmėme, tačiau senoje akmeninėje tvirtovėje įsitvirtinęs priešas dar tris dienas įnirtingai gynėsi. Net ir sunkioji artilerija, ir Liuftvafė ne kažin ką galėjo padaryti. Prisiartinau prie šios tvirtovės su šturmo artilerijos būriu. Atsišaudydami iš kazematų ir bunkerių, kuriuos be paliovos apšaudėme, rusai gynėsi kelias dienas. Patyrėme daug nuostolių. Rusai didvyriškai kovėsi iki paskutinio šovinio. Tas pats buvo ir geležinkelio stotyje – į jos rūsius vis leidome vandenį tol, kol pasipriešinimas liovėsi.

Mūsų nuostoliai Breste – per 1 000 sužeistųjų, 482 žuvusieji, iš jų 80 karininkų. Į nelaisvę paėmėme 7 000 žmonių, iš jų apie 100 karininkų, bet vokiečių nuostoliai Breste sudarė penkis procentus viso Rytų fronto nuostolių, patirtų per pirmas aštuonias karo dienas. Ryžtinga tvirtovės gynyba paskatino mane viską apmąstyti.

Iš patirties galėčiau pasakyti, kad rusai per visą šią kampaniją stengėsi laikytis dvejopos taktikos. Specialūs daliniai kovėsi žūtbūtinai – iki įtvirtintose pozicijose žūdavo paskutinis vyras. Susidūrus su pasipriešinimu, vėliau – ir su armija tampančių partizanų būrių pasipriešinimu, mums teko lėtinti žygį, o pagrindinės sovietų kariuomenės pajėgos tuo metu stengėsi išvengti apsupties.

Norėčiau priminti, kad 1941 m. liepos 3 d. kreipimesi Stalinas siūlė didžiajai daliai sutelktos kariuomenės atsitraukti, bet tuo pat metu ėmėsi ir išdegintos žemės taktikos ir tuoj paliepė kurti partizanų būrius. O pagal galiojančią tarptautinę karo konvenciją šie laikytini ne kuo kitu kaip kombatantais. Rusija šios konvencijos nebuvo pasirašiusi.

***

Operacija *Barbarossa* toli gražu nepribloškė Stalino – 1941 m. gegužės 6 d. jis, užėmęs lig tol Molotovo eitas pareigas, tapo Liaudies komisarų tarybos pirmininku.

1939 m. birželį broliai Erichas ir Theo Kordtai, aukšti Vokietijos užsienio reikalų ministerijos pareigūnai, pranešė serui Robertui Vansittartui (Canarisui, Osteriui ir generolui Beckui pritariant), kad Vokietija ir SSRS

ketina pasirašyti sutartį. Be abejo, sąjungininkai netrukus buvo informuoti apie priešiškus Hitlerio ketinimus dėl SSRS.

Canarisas ir Osteris kaipmat suvokė, kad Hitleris, kaip kadaise Napoleonas, rusus vertina kaip žemyne veikiančius Anglijos kareivius. 1940 m. rugsėjo 6 d. feldmaršalas Keitelis Abvero vadovui pateikė tokį pranešimą;

„Pastarosiomis savaitėmis Rytų fronte buvo pastiprinti daliniai... Toks judėjimas jokiu būdu neturėtų sukelti įtarimo, neva mes planuojame pulti Rusiją, o tik parodyti, kad judame Balkanų link, kur turime apginti savo interesus.“

Buvo pakankamai aišku, tad Vokietijos kontržvalgybos žmonės 1940 m. rugsėjį galėjo imtis priemonių, kad jų „korespondentai“ Užsienio reikalų ir Karo ministerijose, taip pat ir užsienio šalyse – Italijoje ir Šveicarijoje – būtų kuo tiksliau informuoti. Detalės nebuvo aiškios iki pat 1940 m. gruodžio 5 d. Tą dieną generolas Halderis, kariuomenės vyriausiojo štabo vadas, pateikė Hitleriui jo parengtą kampanijos, kuri 1941 m. vasario 3 d. buvo pavadinta *Barbarossa*, planą. Tą mėnesį JAV užsienio reikalų ministerijos sekretoriaus pavaduotojas Sumneris Wellesas pranešė SSRS pasiuntiniui Vašingtone Konstantinui Usmanskiui, kad Vokietija pavasarį rengiasi pulti Rusiją. Sumneris Wellesas pateikė Usmanskiui ne tik operacijos *Barbarossa* informaciją bet ir visą ar dalį *Oldenburgo* plano, kuriame buvo numatyta naudoti pramonės ir žemės ūkio įmones Vokietijos Vermachto užimtose Rusijos srityse. Šį planą parengė generolas Thomas, OKW karo pramonės ir ginkluotės valdybos vadovas, Halderio bendradarbis, Canariso draugas.

Vokiečių kariai pereina spygliuotomis vielomis apraizgytą Sovietų Sąjungos sieną. 1941 m. birželio 22 d.

Sovietų kariuomenėje 1940 m. gegužės pabaigoje paskelbta ypatingoji parengtis. Maršalas Timošenka, paskirtas gynybos liaudies komisaru, tuoj pasirašė ypatingosios parengties planą 0–20. Kai mūsų tankai pasiekė jo tankus, tai yra birželio 9 d., jis ėmė spartinti nurodymus. 1940 m. rugsėjį dauguma aktyvių Raudonosios armijos divizijų ir generolo Bezougly 10–asis oro desanto korpusas iš centro iššygiavo SSRS vakarų link. Visi sovietų kariuomenės karininkai, kurių pavardės skambėjo vokiškai, buvo išsiųsti į Rytus.

Vienas iš pokario laikų mano draugų – JAV oro pajėgų pulkininkas Adamas, po karo dirbęs vienoje iš Vakarų Europos šalių karo atašė, man sakė, kad Rooseveltas, Stalino paprašytas, nuo 1940 m. gruodžio teikė karinę pagalbą. Tuo laiku Adamas ir dar maždaug šimtas Amerikos lakūnų buvo pasiųsti į SSRS mokyti rusų pilotuoti naujus, jau pradėtus Rusijai tiekti amerikiečių lėktuvus. Adamas patikslino, kad šis mokymas pilotuoti lėktuvus vyko visai ne dėl to, kad tikėtasi Rusijos ir Japonijos karo. Visiems buvo aišku – tai bus karas su Vokietija.

Beje, paskutinėje knygoje Liddellis Hartas rašė, kad slaptoji britų tarnyba, dar „gerokai prieš prasidedant“ operacijai *Barbarossa*, buvo „plačiai“ apie ją informuota ir kad „atitinkamai informavo ir rusus“.

1941 m. balandį seras Staffordas Crippsas, socialistų atstovas, Didžiosios Britanijos ambasadorius Maskvoje, pranešė rusams tikslią puolimo datą – birželio 22 d. Ir net Hitleriui buvo pranešta, kad *rusus irgi informavo.* Kas pranešė? Vokietijos ambasados Maskvoje karo atašė, kuris balandžio 25 d. vyriausiajai karo laivyno vadovybei į Berlyną išsiuntė tokią telegramą:

„Anglijos ambasadorius nurodė Vokietijos–SSRS karo veiksmų pradžios datą – birželio 22 d.“

8.

NUOLATINĖ IŠDAVYSTĖ

Karo slaptasis aspektas / Canarisas / Tuchačevskio afera: 3 milijonai sunumeruotų banknotų / Rote Kapelle *profesionalus muzikantas / Coro, Olga, Verteris ir* Drei Roten

Antrojo pasaulinio karo aspektai dažniausiai nagrinėjami analitiškai ar chronologiškai. Visiems ginkluotiesiems konfliktams būdingi pilietinis, ekonominis, strateginis ir taktinis aspektai. Bet tas karas, apie kurį pasakoju, turėjo dar ir slaptąjį aspektą, kuris daug ką nulėmė. Kalbu apie tuos įvykius, kurie, nors ir ne mūšio lauke vystėsi, vis dėlto, jei kalbame apie ginklus, lėmė milžiniškus materialinius nuostolius, šimtų tūkstančių Europos karių žūtį ar suluošinimą kovoje ir tragiškus padarinius. Mansteinas ir Guderianas šį karo ypatumą atsiminimuose ryžtingai pasmerkė. Sąžiningiausi istorikai – seras Basilis Liddellis Hartas ir Paulis Carellis, – rašydami apie tai, neišvengė tam tikrų paklaidų. Dėl Jacquies'o Benoist–Mėchino – jis savo garsiosios, monumentaliosios vokiečių kariuomenės istorijos dar nebaigė. Antrasis pasaulinis karas buvo slaptas karas – jokiam kitam karui nebūdinga tiek daug slaptumo.

***

Iki admirolo Canariso nušalinimo (1944 m. pavasarį) Vokietijoje buvo dvi žvalgybos tarnybos, kurios, suprantama, varžėsi tarpusavyje. Reicho saugume vyriausiojoje valdyboje *(Reichssicherheitshauptamt,* RSHA), kuriai iš pradžių vadovavo Heydrichas (iki mirties 1942 m. gegužės 30 d.), paskui Himmleris galiausiai Kaltenbrunneris (nuo 1943 m. sausio 30 d. iki pabaigos), buvo įsteigtos keturios saugumo tarnybos (SD) valdybos. Trečiajai valdybai, vadovaujama: Otto Ohlendorfo, priklausė Vidaus

politikos žvalgybos tarnyba, o šeštojoje, Schellenbergo vadovaujamoje valdyboje buvo Užsienio politikos žvalgybos tarnybos skyriai A, B, C, D, E, S ir Z. Abvere, pavaldžiame OKW (Vyriausioji Vermachto vadovybė), buvo Karinės žvalgybos pirmasis skyrius.

R. Heydrichas – Reicho saugumo vyriausiosios valdybos viršininkas. Sakoma, kad tai vienas iš intelektualiausių, bet ir pavojingiausių Trečiojo reicho vadų.

Šių dviejų svarbių tarnybų kompetencijos sritys dažnai sutapdavo. Tai, be abejo, paskatino jų varžymąsi. Kiek žinau, dar nė vienai šaliai nepavyko išvengti konkurencijos tarp skirtingų kariuomenės rūšių žvalgybų, taip pat ir tarp šių žvalgybų kuruojamų politikos ir karo sričių. Ir Vokietija nebuvo išimtis. Kiekviena iš šių pusių sekė kitą ir stengėsi atsiginti nuo priešininkės užsipuldinėjimų. Saugu negali būti, kai trūksta dokumentų (abi pusės tai žinojo), patvirtinančių, ar, tarkim, Heydrichas turi tikrų Canariso priešiškumo įrodymų; ar sąjungininkų admirolas ką nors žino apie Prahoje rengtą Heydricho nužudymą. Juodu pažinojo vienas kitą nuo 1920 m. Canarisas tada buvo mokomojo kreiserio *Berlin* karininkas, o Heydrichas, taip pat jame tarnavęs, – kandidatas į karininkus. Canarisas žinojo, kad Heydrichas, tada – leitenantas, 1929 m. buvo pašalintas iš jūrų laivyno, nes

atsisakė vesti merginą, kurią buvo suviliojęs. Žinojo ir tai, kad dėl RSHA vadovo kilmės yra abejonių, kad jo motina Sara veikiausiai yra žydė. Canarisas pabandė Heydrichą sužlugdyti. Bet paaiškėjo, kad šis yra per stiprus, per inteligentiškas, tad mažasis admirolas netrukus paliko jį ramybėje. Ottas Nelte, feldmaršalo Keitelio advokatas, Niurnberge (1946 m. liepos 8 d.) sakė, kad „Canarisas nepaprastai gerai bendradarbiavo su Himmleriu ir Heydrichu, nors ir buvo priešiškai nusiteikęs RSHA atžvilgiu“.

Abvero nariai turėjo didelį pasisekimą. Esu labai gerai informuotas apie tai, kad Canarisui pavaldaus specialiosios paskirties pulko (vėliau – divizijos) *Brandenburg* nariai savo noru perėjo į *Waffen–SS* ir į mano vadovaujamus SS desantininkų dalinius. Abvero karininkai daug prisidėjo išaiškinant *Rote Kapelle* agentus.

Canarisas buvo sumanus, tad OKW jis kaskart pateikdavo neva sensacingų naujienų.

1941 m. pabaigoje Hitleriui įkyrėjo Canariso pranešimai. Kitais metais Hitleriui, vėliau ir Jodliui kilo dėl jo abejonių. Feldmaršalas Keitelis gynė Canarisą: „Vokiečių admirolas negali būti išdavikas.)ūsų spėjimas nepagrįstas – tai neįmanoma.“

W. Schellenbergas, išorinės SD žvalgybos vadas, karjeros aukštumų pasiekė būdamas palyginti jaunas.

Mūsų labiausiai išgarsėjęs žvalgybos agentas Elyesa Bazna, slapyvardis *Ciceronas,* – sero Knatchbull–Hugesseno, britų ambasadoriaus Ankaroje, kamerdineris, pats prisistatė dr. Moyzischui, mūsų atstovybės policijos atašė. 1943 m. spalį–1944 m. balandį *Ciceronas* teikė mums išskirtinę informaciją dažniausiai apie operaciją *Overlord* – apie anglų ir amerikiečių išsilaipinimą Normandijoje. Tačiau *Ciceronas* nepelnė nei Ribbentropo, nei Abvero specialistų pasitikėjimo.

Šeštojo skyriaus bėda buvo ta, kad jam vadovavo toks žmogus, kuris nebuvo nei ryžtingas, nei toks sumanus ir įžvalgus, kaip pats įsivaizdavo. 1943 m. balandį, kai pradėjau vadovauti specialiosios paskirties batalionui *Friedenthal,* susipažinau su Walteriu Schellenbergu – tada jis buvo SD oberšturmbanfiureris. Schellenbergas buvo plepys. Jis mėgdavo šiaip paplepėti, ypač su kokiu žaliu naujoku, ką tik įžengusiu į slaptosios tarnybos slaptingą pasaulį. Tada dažnai kartu pietaudavome, valgydami kalbėdavome apie buvusį jo vadovą Reinhardą Heydrichą, prieš metus nužudytą Prahoje. Norėdamas pateikti man pavyzdį, kaip puikiai galima įgyvendinti savo sumanymus, papasakojo, kaip jis pats prisidėjo prie „šimtmečio žygio“, tai yra Raudonosios armijos vyriausiojo štabo sunaikinimo 1937 m.

Kaip vyko ši nepaprasta afera, dabar jau žinoma. Heydrichas pasinaudojo dokumentais, kuriuos jam Paryžiuje parūpino kažkoks generolas Skoblinas, kelių šalių agentas ir Baltosios gvardijos veteranų vado generolo Millerio adjutantas. Šie suklastoti dokumentai, tapę Raudonąją armiją pasiryžusio perorganizuoti maršalo Tuchačevskio įkalčiu, buvo apsukriai persiųsti Edvardui Benešui. Taip, tarpininkaujant sąjungininkui, Čekoslovakijos prezidentui, Stalinas gavo šį dokumentą.

Kaip jis atsirado, Stalinui buvo žinoma, tad per savo ambasados Berlyne agentą jis perdavė Heydrichui tris milijonus rublių. Tai buvo stambūs banknotai – rusai, savaime suprantama, susirašė jų numerius. O Schellenbergo slaptieji agentai, vos tik pabandė Rusijoje jais susimokėti, tuoj buvo suimti.

Skoblino–Heydricho dokumentas pravertė Stalinui – šis pradėjo gausybę baudžiamųjų procesų ir Raudonojoje armijoje užgniaužė net ir menkiausią opoziciją.

Stalinas ir Tuchačevskis nekentė vienas kito nuo senų laikų. Nuo 1935 m. pabaigos partijos santykiai su kariuomene vis prastėjo. Rusijoje Stalino bijojo. Su buožėmis, trockininkais, jaunuomene, intelektualais, pramonės sabotuotojais buvo negailestingai susidorojama, net fabrikų darbininkai buvo teisiami ir pasmerkiami mirti. Nuožmioji GPU (sovietų valstybinė politinė valdyba) milijonus rusų išsiuntė į priverstinio darbo stovyklas. Kanalas, jungiantis Baltąją ir Baltijos jūras (225 kilometrai), Maskvos Volgos kanalas ir kitos didžiosios statybos – visa tai padaryta katorgininkų.

Iš Smolensko provincijos smulkių bajorų kilęs, ilgai tarnavęs imperatoriškosios gvardijos garsiajame Semionovo pulke, karininkas Tuchačevskis 1918 m. Įstojo į Raudonąją armiją. Jis išties buvo populiaresnis už Staliną – šis, 1920 m. prie Varšuvos pamėginęs dėtis strategu, tik apsijuokė. Tada Tuchačevskiui didžiulėmis pastangomis pavyko išgelbėti keletą visiškai sumuštos Raudonosios armijos dalinių. Šito Stalinas jam niekada neatleido. Jis žinojo, kad 1936 m. gausybė karininkų, daugiausia aukšto rango, ryžtingai pasipriešins Komunistų partijai. Iš Prahos gauti suklastoti dokumentai padėjo jam sunaikinti savo priešus Raudonojoje armijoje.[11]

Maršalai Tuchačevskis, Jegorovas ir Bliucheris, taip pat ir 75 iš 80 generolų – ginkluotųjų pajėgų vadovybės narių, buvo sušaudyti; 13 armijų vadų – iš viso jų buvo 15 – buvo pašalinti, taip pat ir 367 generolai. 1937 m. gegužės1938 m. vasario mėnesį daugiau kaip 32 000 sovietų kariuomenės karininkų buvo įvykdyta mirties bausmė.

Šis didžiulis kariškių kraujo praliejimas po daugybės politinių žmogžudysčių neapvylė ne tik Heydricho ir Schellenbergo, tai yra mūsų politinės žvalgybos, kuri buvo įsitikinusi šitaip daug laimėsianti, bet ir Hitlerio. Raudonoji armija dėl to, kaip lig šiol manyta, nesusilpnėjo, priešingai – tik sustiprėjo. Nuo *komandarmo* (armijos vado) iki kapitono, kampanijos vado – visiems karininkams vadovavo du vadinamieji politikos komisarai. Vienas iš jų priklausė Ypatingajam skyriui *(Osobyj otdel),* vadintam OO, kitas – *Politkomo* (Politinio komisariato) pulkui.

Likviduotųjų karininkų pareigas kariuomenės vadovybėje, armijų korpusuose, divizijose, pulkuose ir batalionuose užėmė jaunesni politizuoti karininkai – prisiekę komunistai. Stalinas pasinaudojo Tuchačevskio

planais – 1941 m. rudenį Raudonąją armiją jis pavertė Rusijos nacionaline armija. Karininkai ir vėl pradėjo nešioti auksinius epoletus, kaip kadaise imperatoriškojoje kariuomenėje; buvo įsteigti nacionaliniai apdovanojimai – Kutuzovo ir Suvorovo ordinai. *Politkomo* pareigybė buvo panaikinta, juos pakeitė *zampolitai* – tokie pat žmonės, siekiantys tokių pat tikslų, tačiau kitaip pavadinti. Po kruvino 1937 m. valymo sukurta rusų politinė ir nacionalinė kariuomenė, įstengusi ištverti pirmuosius triuškinamus pralaimėjimus.

***

Vokietijos užsienio reikalų ministerija jau ir prieš karą buvo „sąmokslininkų gūžta“. Ernstas von Weizsakeris ir kiti aukšti pareigūnai didžiąją tarnybos laiko dalį Berlyne leido siųsdami į užsienio šalis emisarus, naujienas ir pasiūlymus. Šie diplomatai ir Abvero vadovai keisdavosi informacija. Vokietijos ambasadose ir konsulatuose užsienio šalyse į sąmokslą įsitraukdavo jai prijaučiantys aktyvus nariai. Jie kaskart susitikdavo – savo šalyje, Šveicarijoje, Italijoje, Švedijoje, Ispanijoje, Portugalijoje ar Japonijoje – su priešiškų šalių pasiuntinybių atašė bei jų agentais ir pasidalindavo politikos, ekonomikos ar karo naujienomis. Tuometis Vokietijos ambasadorius Romoje Ulrichas von Hasselis, Vokietijos ambasadorius Maskvoje grafas von der Schulenburgas, Briuselyje – Bulow–Schwante dalyvavo sąmoksle; kiti – Eugenas Ottas Tokijuje – dangstė ar dėjosi nieko nežiną apie šnipinėjimą ir jų pavaldinių išdavystę (dr. Sorge).

Karo žvalgybos, Abvero, Rad. ryšio tarnyb. patalpos.

Pulkininkas Ottas buvo generolo von Schleicherio, 1932 m. gruodžio 2 d. – 1933 m. sausio 29 d. ėjusio reichskanclerio pareigas, štabo narys. Schleicheris, nacionalsocialistų partijos kairįjį sparną (Strasseris) bandęs įtikinti, kad, kartu su marksistinėmis profesinėmis sąjungomis, reikia imtis veiksmų prieš Hitlerį ir šitaip palaužti partiją, 1934 m. birželio 30 d., ėmusis kontrapriemonių buvo nužudytas. Schleicheris 1933 m. išsiuntė Ottą į Tokiją kaip „karinį stebėtoją“. Šis buvo paskirtas atašė, vėliau tapo generolu ir ambasadoriumi. Jo bendravimą, reziduojant Japonijoje, su dr. Sorge būtų sunku apibūdinti.

Prieš karą diplomatinės atstovybės patarėjas Theo Kordtas dirbo Londone drauge su broliu Erichu Kordtu, iš pradžių glaudžiai bendradarbiavusiu su užsienio reikalų ministru von Ribbentropu. Paskelbus karą Theo Kordtas persikėlė į atstovybę Berne. Heydricho minima *Die schwarze Kapelle* yra ne kas kita, kaip atšaka tos grupės, kurią sudarė Abvero agentai ir į Romą paskirti diplomatai.

Ko siekė šie žmonės? Norėjo sustabdyti karą, vėliau – jį baigti ir šitaip išgelbėti savo šalį. Tai įgyvendinti jie manė esant tik vieną būdą – pašalinti Hitlerį. Bet jų darbai prieštaravo žodžiams. Jie sakėsi esą patriotai, kuriuos

apima neviltis, žvelgiant, kaip jų šalį pavergia nacionalsocializmas ir nekenčiamas tironas. Jie galėjo rinktis vieną iš dviejų galimybių.

Pirmoji buvo paprastesnė, jai įvykdyti – 1933–1939 m. ištaikius progą, nužudyti Hitlerį – pakaktų ir vieno vyro.

Antroji – Hitlerį ir nacionalsocializmą pakeisti kuo nors geresniu. Šiuo atveju reikėtų tokio vado, kuris galėtų pasiūlyti geresnę socialinę, politinę ir ekonominę programą. Kad sąmokslininkai įstengtų tai padaryti, nebuvo jokių požymių. Nė vienas iš jų neturėjo drąsos ir valios aukoti savo gyvybę „nužudant tironą“. Net ir Stauffenbergas neturėjo. Jis padėjo bombą, įjungė nuotolinį sprogdiklį ir dingo. Sprogus bombai, žuvo ar buvo sužalota dešimtys žmonių, o Hitleris liko gyvas.

Į A. Hitlerį 1944 m. liepos mėnesį pasikėsinimą surengęs pulkininkas C. Schenkas von Stauffenbergas. Netrukus po nepavykusio pasikėsinimo sušaudytas.

Nė vienas iš sąmokslininkų rimtai nepagalvojo apie Vokietijos ateitį. Jie manė: nužudyti Hitlerį, ir visos problemos bus išspręstos, visi sunkumai pranyks. Jie nesuprato, kad, net ir jį nužudžius, taika Vokietijoje būtų įsigalėjusi tik po besąlygiškos kapituliacijos, o tai būtų paskatinę baisų

pilietinį karą. Be to, sąmokslininkai iš sąjungininkų žinojo, kad geresnių sąlygų nei Hitlerio jie negalėtų tikėtis.

Dabar jau aišku, kad Churchillis nekovojo nei su Hitleriu ar „jo hunais“, nei su nacionalsocializmu, nors tuo metu taip ir teigė. Vėliau atsiminimuose jis rašė: „Anglijos politiką lemia Europoje viešpataujanti tauta. Šią tautą reikia sutriuškinti. Kad ir kas tai būtų, – tęsė Churchillis, – Ispanija, Prancūzijos monarchija, Prancūzijos imperija ar Vokietijos reichas. Kalbama, – sakė jis, – apie galingiausią šalį arba apie tą šalį, kuri jau tampa galingiausia.“ Šiandien tvirtai galime teigti, kad Churchillis, kaip anglas, apsigavo susisaistydamas su Stalinu. Jis ir pats po karo tai pripažino: „Mes padarėme nepataisomą klaidą.“

Rooseveltui irgi buvo gana konkurencijos su vokiečių pramone ir prekyba. 1943 m. Kasablankoje jis pateikė reikalavimus dėl Vokietijos besąlygiškos kapituliacijos. Churchillis ir Stalinas pritarė tokiam sprendimui – jis įgyvendintas.

Šalių sąjungininkių valstybės veikėjai ir generolai 1940 m. spalį tikėjosi didelių neramumų ir maištų Vokietijos kariuomenėje. Sąjungininkų ginkluotųjų pajėgų Prancūzijoje vyriausiasis kariuomenės vadas generolas Maurice Gamelinas 1939 m. per oficialius pietus pareiškė: „Ne taip svarbu, kiek Vermachtas turi divizijų – 10, 20 ar 100, nes tą dieną, kai Vokietija paskelbs karą, vokiečių kariuomenei teks žygiuoti į Berlyną malšinti ten kilusių neramumų.“ Taip Prancūzijos užsienio reikalų ministras George Bonnetas rašė knygoje *De Munich d la guerre.* Generolas Gamelinas labai gerai pažinojo generolą Becką, kuris prieš karą lankėsi pas jį, lydimas Speidelio, vėliau tapusio generolu.

1923 m. sovietų vadovybė pradėjo kurti šnipinėjimo ir saugumo tinklą, netrukus apraizgiusį visą pasaulį. Kominternas turėjo savo agentų, šnipinėjančių politikos, ekonomikos srityse, vykstančius svetur. Tokių agentų buvo ir Raudonosios armijos 4–ajame skyriuje. Nuo 1928 m. žvalgybos teritorija gerokai išsiplėtė – ji veikė ir Afrikoje, Amerikoje, ir Europoje. Iš pradžių Maskvos diplomatinės ir prekybos atstovybės, karo atašė, profesinių sąjungų organizacijos naudotos kaip šnipinėjimo tinklo priedanga, vėliau specialistams rengti SSRS buvo įsteigtos specialiosios mokyklos. Šie didžiuliai Stalino paskatinti indėliai lėmė nepaprastus dividendus, išryškėjusius 1936–1937 metais. Vienas iš svarbiausių agentų tinklų buvo *Rote Kapelle.*

Iš patikimos vietos vadovaujami *Rote Kapelle* žvalgybininkai, ryšininkai buvo patyrę profesionalūs šnipai. Kas iš tikrųjų vadovavo jiems iš Vokietijos, lig šiol nežinoma. Tas žmogus dirbo fiurerio būstinėje, jo slapyvardis – *Verteris.* Jis tiesiogiai informuodavo šio tinklo narius Šveicarijoje. Tad sprendimas, kurį Hitleris ar OKW priimdavo vidurdienį, kartais po penkių ar šešių valandų pasiekdavo ir Maskvą.

Prasidėjus karui prieš Rusiją, vadinamojo *Kominterno* (Komunistų Internacionalo) naujienos gerokai dažniau pasiekdavo Veimaro Respubliką. 1941 m. birželio 10 d. *Rote Kapelle* turėjo 20 radijo siųstuvų, liepos 8 d. jau gerokai daugiau – 78. 1942 m. rugpjūtį Liuftvafės, karo laivyno ir radijo ryšio apsaugos įrenginiais perimti 425 įtartini radijo ryšio pranešimai, siųsti iš įvairių vietų. *Rote Kapelle* trikdė vokiečių pasiklausymo įrangos stočių ir pelengavimo įrangos darbą. Jai pavyko komunistų agentus, kaip šifruotojus, infiltruoti į radijo ryšio apsaugos centrinę būstinę. Be to, užuot tiekusi tinkamą, ji parūpindavo netinkamos pelengavimo įrangos arba išsiųsdavo įrangą tiems daliniams, kurie nežinojo, ką su ja daryti. Laivyne, Liuftvafėje ir 0KW šifravimo dalinių buvo nuo pat karo pradžios. Radijo ryšio apsauga šifravimo įrenginius pradėjo naudoti tik 1942 m. balandį. 1941 m. rudenį Abvero specialistai vis dar neturėjo automobilių su radijo ryšio pelengavimo įranga.

Vienas iš sovietams dirbusios Rote Kapelle *lyderių, Liuftvafės karininkas H. Szhulze–Boysenas su žmona Libertas. 1942 m.*

sutuoktiniams įvykdyta mirties bausmė.

Berlyno ir Briuselio raudonieji radijo ryšininkai išaiškinti 1940 m. birželio 24 d., bet tik 1941 m. gruodį visi *Rote Kapelle* Briuselio grupės agentai buvo suimti SD.[12] Marselyje, vėliau Paryžiuje buvo suimti rusas Sokolovas, slapyvardžiu *Kentas*, ir Leopoldas Trepperis, slapyvardžiu *Gilbertas. Gilbertas* buvo žinomas Lenkijos ir Prancūzijos policijai, jų šnipinėjimo tinklu kurį laiką (1942 m. liepą ir lapkritį) naudojosi Vokiečių radijo ryšio apsauga.

Maskvoje *Rote Kapelle* narių pranešimus perėmė specialistai, kurie dieną naktį šifravo juos vadovaujami generolo Fiodoro Kuznecovo, vėliau jo slapyvardis buvo *Direktorius.* Iššifruoti ir įvertinti šie pranešimai buvo perduoti Stalinui, jis 1941 m. birželio pabaigoje perėmė vadovavimą Valstybės gynybos komitetui, kuriam buvo pavaldi vyriausioji Raudonosios armijos vadavietė *(Stavka).*

Berlyne *Direktoriaus* bendrininkų negebėjimas susitvarkyti iš pradžių juos tarsi paralyžiavo, tačiau drauge ir apsaugojo: jie siuntė pranešimus į niekur – vis negalėjo susisiekti su Maskva, liovėsi siuntę ir perdavinėję pranešimus *Kentui,* tuo metu buvusiam Briuselyje. Maskva įpareigojo Sokolovą nuvykti į Berlyną ir sutvarkyti radijo ryšio įrangą – jam buvo pateikti adresai. Bet šis Rusijos pranešimas 1942 m. liepos 14 d. buvo iššifruotas – Berlyno *Kapelle* vadas buvo išaiškintas. Tai buvo Liuftvafės vyresnysis leitenantas Harro Schulze–Boysenas, slapyvardis *Koro,* admirolo von Tirpitzo posūnaitis. Nuo 1933 m. jis dirbo sovietams. Jis turėjo nemažų ambicijų – vylėsi tapti Vokietijos karo ministru.

Kartu su *Koro* buvo suimta daug jo pažįstamų – režimo priešininkų ir keli komunistų šnipai, dirbę Propagandos, Ūkio, Darbo, Oro laivyno, Užsienio reikalų ministerijose ir Abvere. Iš viso 81 žmogus (1942 m. rugpjūtį–rugsėjį).

Rote Kapelle radiogramos buvo siunčiamos į daugelį Europos miestų – Antverpeną, Amsterdamą, Namiūrą, Lježą, Lilį, Lioną, Nicą, Ansi, Marselį, Paryžių, taip pat ir Barseloną, Romą bei Belgradą.

1943–1945 m. sužinojau, kad *Rote Kapelle* labiausiai šnipinėjamos vietos buvo Vermachto užimtos sritys – ji šnipinėjo ne tik Vakaruose, bet ir Kopenhagoje, Varšuvoje bei Atėnuose. Šnipinėta ir Rusijoje, už mūsų fronto linijos. Dono srityje veikė tinklas, kurį sudarė šešiasdešimt siųstuvų. Kitas tinklas, 20 siųstuvų, – Kubanėje. Buvo siųstuvų ir prie Stalingrado bei

Vorošilovgrado. Iš Dono srities tinklo į Maskvą kasdien siųsti pranešimai – kasdien vidutiniškai po 3 000 žodžių. Taigi *Stavkos* sprendimas buvo geras.

Po suėmimų Berlyne, Briuselyje, Marselyje ir Paryžiuje *Rote Kapelle* įsirengė pirmuosius siųstuvus Šveicarijoje, Lozanoje. Vadovu buvo paskirtas Vengrijos žydas Alexanderis Radolfis, slapyvardis *Rado*, arba *Dora*, profesionalus rusų MGB agentas, puikus geografas, Ženevos *Gėo–Presse* kartografijos agentūros pirmininkas. Be to, regis, jis buvo Raudonosios armijos karininkas. Jo ir Vermachto vyriausiojo štabo ryšininkas buvo kažkoks Rudolfas Roessleris, slapyvardis *Lucy.* Sakoma, kad tai buvęs Bayeris, buvęs reichsvero karininkas. Roessleris, regis, jau seniai dirbo komunistų internacionalui. Amerikietis Victoras Perry knygoje *Geheime Reichssache* teigia, kad vadinamasis Roessleris buvęs Kurto Eisnerio, 1919 m. Bavarijos komunistinės vyriausybės ministro pirmininko, agentu. Nuo 1940 m. jis kartu su pulkininku čeku Sedlaceku, slapyvardis *Dėdė Tomas,* priklausiusiu britų žvalgybai, dirbo specialiojoje Šveicarijos policijoje.

Lucy gaudavo kas mėnesį po 7 000 Šveicarijos frankų, neskaitant premijų ir išlaidų padengimo.

Žlugus Trečiajam reichui, tęsė veiklą Šveicarijoje. 1953 m. buvo suimtas bei apkaltintas šnipinėjimu SSRS, už tai nuteistas metus kalėti.

Jis mirė 1958 m. Naujienas, kurias pranešdavo *Rado*, jis gaudavo iš dviejų aukštų vokiečių karininkų grupių. Grupė *Verteris* dirbo OKW ir OKH, grupė *Olga* – Liuftvafės vyriausiajame štabe. Mes žinome, kad *Koro* dirbo Oro laivyno ministerijoje Berlyne. Kas vadovavo grupei *Verteris* tuomet, kai ji dirbo OKW?

Mokymai slaptoje Abvero žvalgybos mokykloje. 1939 m.

Nežinoma. Nežinoma, kas *Lucy* pateikė pirmąjį siųstiną pranešimą ir šitaip įgalino susisiekti su *Rado. Rado* grupė turėjo tris radijo siųstuvus, vadintus *Rote Drei* (ryšininkai Foote, Hamel ir Margit Bolli).

1940 m. vasarą *Direktorius* iš *Verterio* per *Lucy* ir *Dora* gavo šimtus pranešimų – vykstant karui Rytuose trijulė kas mėnesį siųsdavo jam po kelis šimtus radiogramų. *Direktorius* klausdavo *Rote Drei* apie karo metu labai svarbius dalykus: naujus ginklus, aprūpinimą, dalinių judėjimą, naujų divizijų kūrimą, svarbiausių kariuomenės vadų veiklą ir jų požiūrį į Hitlerį, kokie sąjungininkų bombardavimo padariniai, apie politinius įvykius, iš Abvero gautas naujienas, karo technikos gamybą, o svarbiausia – apie 0KW rengiamus puolimo ir gynybos planus, nesutarimus fiurerio būstinėje ir t. t.

Radijo ryšio apsaugos šifravimo tarnyba 1942 m. gegužę iššifravo *Kento* pranešimus iš Briuselio, *Koro* – iš Berlyno, tačiau *Dora* siunčiamas radiogramas buvo sunkiau iššifruoti, tad patys svarbiausi pranešimai vokiečiams dar ilgai buvo paslaptis. Vėliau susipažinau su suomių pulkininku, kuris atrado dvejopą šifravimą. Tikiuosi, jis vis dar gyvena Pietų Afrikoje. Savo atradimo neatskleidė vokiečių žinyboms Suomijoje, pasidalijo juo su neutralios šalies diplomatu – po karo aš su šiuo žmogumi susipažinau ir labai susidraugavau. Jis man smulkiai apie tai papasakojo. Apie šį atradimą Vokietijos užsienio reikalų ministerijai prasitarė svarbus

tos neutralios šalies diplomatas, o Užsienio reikalų ministerija perdavė šią informaciją OKW.

1943 m. kovo pabaigoje pradėjau vadovauti desantininkų mokyklai ir Schellenbergo 6–osios valdybos pavedimu perėmiau atsakomybę už šią mokyklą ir drauge vadovavimą 6–osios valdybos S skyriui. Naujos pareigos ir su jomis susijusios problemos man buvo visiškai nepažįstamos. Tad teko susipažinti su 6–osios valdybos veikla, o svarbiausia – su politine žvalgyba. Tada ir sužinojau apie *Rote Kapelle.* Anuomet, be abejo, negalėjau deramai įvertinti jos svarbos – norėčiau tik pasakyti, kad kaipmat supratau, kad *Rote Kapelle* kelia grėsmę, nors tik vėliau sužinojau, kokie svarbūs buvo šios grupės radijo pranešimai, vykstant karo veiksmams Rytų fronte.

Šimtai radiogramų, siųstų iš įvairių *Rote Kapelle* tinklų, vėliau buvo iššifruota. Pateikiu keturis *Rote Kapelle* pranešimus, išspausdintus kapitono V. E Flicke (garbingas karo meto Abvero karininkas) knygoje *Spionagegruppe Rote Kapelle* (1949):

„1941 m. liepos 2 d. – *Direktoriui* Nr. 34 – RDO.

Labai skubu.

Galioja operacijos planas Nr. I. Tikslas – Uralas per Maskvą, atliekant apgaulingus manevrus sparnuose. Pagrindinis puolimas – centras. *Rado.“*

„1941 m. liepos 3 d. – *Direktoriui* Nr. 37 – RDO.

Stukų gamyba – kasdien po 9–10. Liuftvafės nuostoliai Rytų fronte – kasdien vidutiniškai 40 lėktuvų. Šaltinis – Vokietijos oro laivyno ministerija. – *Rado.“*

„1941 m. liepos 5 d. – *Direktoriui* Nr. 44 – RDO.

Liuftvafė šiuo metu iš viso turi 21 500 pirmos ir antros linijos lėktuvų ir 6350 JU–52 transportinių lėktuvų. – *Rado.“*

„1941 m. liepos 27 d. – *Direktoriui* Nr. 92 – RDO.

Jei dėl plano I kiltų sunkumų, jis tuoj pat būtų pakeistas planu II. Numatoma pulti Archangelską ir Murmanską. Jei planas bus pakeistas, smulkiau pranešiu per 48 valandas. – *Rado.“*

1941 m. liepos 27 d. *Stavka* vien iš *Rado* gavo 92 pranešimus – jis žinojo vokiečių puolimo planą ir jo variantus.

Šveicarijos vyriausybė iki 1943 m. rugsėjo pabaigos netrukdė *Rote Drei* palaikyti radijo ryšio su Maskva. Roessleris buvo suimtas tik 1944 m. rugsėjo 8 d., tikintis jį apsaugoti nuo vokiečių suėmimo. Bet 1944 m.

rugsėjo 8 d. šveicarai paleido jį į laisvę, taip pat ir svarbiausius jo agentus bei pagalbininkus Šveicarijoje. Tai buvo po liepos 20 d. pasikėsinimo.

9.

KODĖL MES NEUŽĖMĖME MASKVOS

Mes persikeltame per Bereziną ir Dnieprą / Pasirodo naujas beveik neįveikiamas T–34 */ Jelnios pragaras / Tragiška Rusijos valstiečių dalia / Stalinas negavo informacijos iš* Rote Kapelle. *Pergalė Ukrainoje, 1 328 000 belaisvių / Borodino kautynės / Įstrigusi armijų grupė / Istros užėmimas / Šaltis / Raketos su skystu deguonimi / Mes apšaudome Maskvos priemiesčius / Įsakymas atsitraukti / Kodėl pralaimėjome / Nepatyrimas, menkas išmanymas ir sabotažas /* 6 *prieš 1 – šitaip neįmanoma laimėti / Richardas Sorge Miunchene susipažįsta su busimąja ponia Ott / Keisti tarpininkai: Agnesė Smetley ir dr. Zeller / Ambasadoriaus Eugeno Otto tikroji tapatybė / Jis padeda šnipui, dangsto jį / Liuškovo informacija apie Maskvą / Kodėl Stalinas nusprendė atitraukti beveik visas pajėgas iš Japonijos (Korėjos) fronto / Pamąstymai apie atsitraukimą*

1941 m. birželio 22–29 d. Guderiano tankų grupė nuo Bugo pasistūmėjo iki Berezinos. Mums pagelbėjo pulko (vėliau – divizijos) *Grossdeutschland* puikus pėstininkų dalinys. Mes buvome karščiausiame Rytų fronto taške. Mums stigo artilerijos ir amunicijos, kad galėtume persikelti per garsiąją upę, o ir radijo ryšio su užnugariu nepavyko užmegzti – mūsų postai nebuvo pakankamai stiprūs. Gavau užduotį rasti mūsų pastiprinimo pajėgas, esančias daugiau nei už 120 kilometrų į vakarus, ir kuo greičiau pristatyti jas čia. Išvykau su penkiais vyrais, orientavausi tik pagal kompasą. Mūsų žemėlapiai buvo netikslūs, stengiausi vengti tų kelių, kuriais jau buvome žygiavę. Žinojau, kad, mums pražygiavus, ten įsitvirtino priešas.

Vermachtas forsuoja Berezinos upę. 1941 m. rugpjūtis.

Radau artilerijos batalioną, jo vadas kapitonas Rumohras tuoj davė įsakymą žygiuoti į rytus.

Liepos 3 d. vienam SS divizijos *Das Reich* batalionui ir mūsų artilerijos bataliono vienai iš baterijų bei dar vienam pėstininkų batalionui pavyko prie Brodeco, 70 kilometrų į pietus nuo Berezinos, įrengti placdarmą. „Tėtušis“ Hausseris pranešė apie tai generolui Guderianui – *Greitasis Heinzas* jį pasveikino.

Kai nuo Berezinos pradėjome puolimą Dniepro link, prapliupo baisi liūtis, tad mums teko plūktis vaduojant iš dumblynės įklimpusią techniką. Daugelį transporto priemonių buvo labai sunku, beveik neįmanoma suremontuoti. Bet galėjo būti ir dar blogiau. Nors ir klimpdama po trumpos, bet nuožmios kovos, lydimos sovietų oro laivyno greito reagavimo, mūsų divizija persikėlė per Dnieprą piečiau Šklovo.

Liepos 3 d. dviejų tankų grupių – Hortho šiaurėje, Guderiano pietuose – „žnyplės“ susijungė ir Minsko rytuose susidarė didžiulis „katilas“. Pasak feldmaršalo von Bocko liepos 8 d. pranešimo, rezultatai buvo tokie: 287 704 belaisviai, 2 585 transporto priemonės, tarp jų sunkieji tankai, sunaikintos ar paimtos.

Šiaip ar taip, Rusijos kampanijos nepavyko „įgyvendinti per 14 dienų“, kaip, sprendžiant iš dienoraščio įrašo (liepos 3 d.), vylėsi generolas pulkininkas Halderis. Sovietų daliniai gavo įsakymą kuo greičiau atsitraukti, kitaip būtų neišvengę apsupties. Tad buvo paaukoti keli daliniai. Daugiau nei pusė milijono sovietų kareivių vis dėlto įstengė ištrūkti iš spąstų prie Minsko. Hitleriui tai buvo žinoma. Liepos 13 d. perėjome į staigų kontrpuolimą, o kitą dieną pasistūmėjome piečiau Gorkų ir su

generolo Schaalio 10–ąja tankų divizija išriedėjome į Smolensko–Stodolistų kelią. Liepos 18–19 d. po nuožmios kovos užėmėme Jelnią.

Kovėmės visiškai įsitikinę savo galutine pergale. „G“ (Guderianas) raide paženklinto tanko taktinis pranašumas buvo didžiulis. Jei priešas būtų laiku susivokęs sutelkti ir išrikiuoti savo T–34 tankus stipriam kontrpuolimui, mums būtų buvę per sunku juos įveikti. Mūsų tankų pabūklai, akimirksniu sustabdantys rusiškus T–26 ir BT tankus, buvo bejėgiai prieš naujuosius T–34 – jie riedėjo nenupjautų javų laukais, ir mūsų 50 mm tankų pabūklai, taip pat ir mūsų III ir IV tankų pabūklai nieko negalėjo padaryti. Mūsų kareiviai, slapstydamiesi aukštuose javuose, bėgo paskui tankus ir svaidė į juos Molotovo kokteilius, šitaip tikėjosi juos sustabdyti. Tai buvo paprasčiausi benzino pripilti buteliai su padegamąja virvute kamštyje. Kokteilį reikėjo numesti ant tanko variklį dengiančios įkaitusios plokštės – jei pavykdavo, tankas (nors ne visada) užsiliepsnodavo. Paveikūs buvo tokie būdai: ištraukus kaištį, įmesti rankinę granatą į patrankos vamzdį arba ant bokštelio dangčio užmesti plastinės sprogstamosios medžiagos, tanko kelyje padėti prieštankinę miną. *Panzerfaustai* atsirado daug vėliau, tad kampanijos pradžioje rusų tankus kartais sustabdydavome tiesiogiai apšaudydami artilerija.

Vokiečių apkasai Rusijoje. Prieš vokiečių pozicijas matyti nukautų raudonarmiečių kūnų.

Kovėmės 1 000 kilometrų ilgio fronte. Liepos 24 d. buvome priešakinėje puolimo linijoje. Kai kurie vokiečių daliniai tada buvo daugiau nei už 100 kilometrų į vakarus.

Jelnia prie Dysnos, 75 kilometrai *į* pietryčius nuo Smolensko, buvo vienas iš svarbiausių strateginių punktų ir vienas iš didžiausių geležinkelio mazgų. 10–oji divizija ir mūsų divizija sudarė placdarmą ir „ežio“ gynybinę poziciją – tai buvo maždaug aštuonių kilometrų skersmens teritorija, mūsų skyrius buvo pietiniame sparne.

Paulis Carellis buvo teisus, sakydamas, kad kautynės prie Jelnios buvo klaikios. Maršalas Timošenka, paskirtas rusų Vakarų krypties kariuomenės vyriausiuoju vadu, šešias savaites bandė sutriuškinti mūsų „ežį“ – tam jis pasitelkė Konstantino Rokossowskio, vėliau tapusio maršalu, vadovaujamas rezervo divizijas.

Vien liepos 30 d. sovietai įvykdė trylika puolimų prieš „ežį“ – pulką *Grossdeutschland* ir diviziją *Das Reich.* Tą dieną mūsų hauptšturmfiureris Jochenas Rumohras, pamatęs prie 2–ojo artilerijos diviziono 6–osios baterijos artinantis T–34 tankus, šoko ant motociklo ir, laviruodamas tarp mūsų artilerijos bei priešų tankų, apvažiavo gynybines pozicijas. Paskutinį iš šių tankų, kurį nuo mūsų skyrė 15 metrų, pamušė 10,5 cm haubica. Netrukus Rumohrui buvo suteiktas oberšturmbanfiurerio laipsnis.

Rugpjūčio pradžioje mus turėjo pakeisti dvi pėstininkų divizijos, bet nukakti iki rezervo stovyklos mums nepavyko – teko užimti poziciją į šiaurę nuo „ežio“, nes priešo pėstininkai perėjo į didelį kontrpuolimą.

Jie patyrė baisių nuostolių. Priešai plūdo lyg bangos srautais tiesiai į mus ir, mūsų artilerijai taikliai apšaudant, aplinkui krito jų kūnai. Kodėl tūkstančiai narsių karių Šitaip bukaprotiškai buvo siunčiami į mirtį? Maždaug tuo laiku aš buvau apdovanotas II laipsnio Geležiniu kryžiumi.

Mums buvo suprantama: rusų kareiviai gynė savo tėvynę – mes juk buvome įsibrovėliai. Tačiau kokiai visuomeninei santvarkai buvo skirtos jų aukos? Tai, ką matėme Rusijos kaimuose ir vietovėse, per kurias žygiavome, buvo vadinama „sovietų rojumi“. Žmonės gyveno kartu su gyvuliais. Ir žmonės, ir gyvuliai beveik neturėjo maisto. Į šiaurę nuo Kobrino apsilankiau kolūkyje – rusų valstiečiai gyveno čia lyg apgailėtini vergai, kaip Gogolio „Mirusiųjų sielų“ laikais. Tą tiesą šiandien pasakoja Solženicynas. Bet apie tai, ką SSRS pamatėme ir išgyvenome, prabilome anksčiau nei Kravčenka ir Solženicynas.

Elitinės Vermachto divizijos Grossdeurschland *karys žvalgo apylinkes.*

Nuo pat pirmųjų metų kuravau rusus belaisvius automobilių mechanikus – jie buvo inteligentiški ir sumanūs. Tie rusai, tarkim, sugalvojo, kaip T–34 tanko lingę įtaisyti mūsų visureigiuose *Horch* – mat per gana trumpą laiką visos jų priekinių ir galinių ratų lingės susidėvėjo. Kodėl turėčiau šiuos rusus laikyti prastesniais žmonėmis? Nors buvau ir vis dar esu antibolševikas, rusams priešiškas nebuvau ir nesu.

Hitleris, kaip kartais teigiama, iš pradžių nuvertinęs rusų kareivius, smarkiai klydo. Turėjome tikslią strategiją – mūsų generolai

motorizuotosios divizijos perdislokavimo problemas spręsdavo kur kas geriau, sumaniau nei rusai. Bet rusų kariai nuo eilinių iki kampanijos vadų, buvo tokie pat kaip vokiečių kariai. Narsiai, nuožmiai kaudamiesi ir puikiai maskuodamiesi jie nepaprastai atkakliai priešinosi ir, paklusdami lemčiai, miniomis žengdavo tiesiai į mirtį.

Pragare prie Jelnios įsitikinome, kad kaunamės ne tik dėl Vokietijos, bet ir dėl visos Europos. Bet divizijos jėgos buvo kone visai išsekusios. Kaip ir daugelis bendražygių, susirgau ūmia dizenterija. Nenorėjau gulti į karo lauko ligoninę – pasistačiau palapinę pačiame mūsų stovyklos pakraštyje. Laimė, diviziją *Das Reich* buvo nutarta išsiųsti į Roslavlio sritį, į rezervo stovyklą. Tam, žinoma, reikėjo ekipažų ir transporto priemonių.

Tuo laiku Hitleris priėmė sprendimą, dėl kurio ir tada, ir dabar reiškiama įvairių nuomonių. Maskvos puolimo kampanija staiga buvo nutraukta ir įsakyta žygiuoti į pietus, Kijevo link, ne tik užimti Ukrainos pasėlių laukų ir Doneco pramoninio baseino, bet ir todėl, jog prie Jelnios paimtų belaisvių gausa liudijo, kad Ukrainos sostinės Kijevo gynybai sutelkta daug ginkluotųjų pajėgų.

Waffen–SS *divizijos* Das Reich *kariai, mosuodami vėliava su svastika, signalizuoja savo lakūnams.*

Vokiečių generolai ir istorikai, po karo kritikavę Hitlerio staigų apsisprendimą ir įsakymą rugpjūčio 20–21 d. naktį pulti pietų kryptimi, o

feldmaršalui von Rundstedtui – šiaurės kryptimi, matyt, buvo užmiršę apie *Rote Kapelle* veiklą Šveicarijoje.

Rugpjūčio 10 d. *Verteris* pranešė *Lucy*, kad von Bocko vadovaujamos kariuomenės grupės didelė dalis rengiasi pulti: tiesioginis tikslas – Maskva. Tai buvo ta diena datuotas pranešimas Nr. 34. *Rado* tuoj persiuntė jį *Direktoriui*. Stalinas, Šapošnikovas, Raudonosios armijos vyriausiojo štabo vadas, ir Timošenka, Vakarų fronto vadas, priėmė sprendimą. Stalinas pasikvietė tankų specialistą generolą Jeremenką ir paliepė rugpjūčio 12 d. Įtvirtinti ruožą Maskvos prieigose ir laukti Guderiano.

Rugpjūčio 18 d. Halderis pasiūlė Hitleriui atsisakyti frontalinio puolimo ir pulti Maskvą per Brianską – Guderianas turėtų dėtis žygiuojąs tiesiai į pietus, o paskui staiga apsigręžti į šiaurę ir nuo Briansko pasukti Maskvos link. Apie šiuos pakeitimus *Direktorius* Maskvoje sužinojo iš pranešimo Nr. 34. Štai todėl atsiminimuose Jeremenka rašė, jog „draugas Šapošnikovas rugpjūčio 24–osios rytą pranešė jam, kad kitą dieną įvyks Briansko puolimas“. Tad Jeremenka, taip jis rašo, puolimui iš vakarų atremti sutelkė vakarų gynybines pajėgas, kaip buvo įsakęs Rusijos vyriausiasis štabas.

Rugpjūčio 21 d. Hitleris nusprendė, neinformuodamas Halderio, kad Guderiano 2–oji tankų grupė nei Briansko, nei Maskvos nepuls, o trauks dar piečiau – iki Kijevo, ir per Šią kampaniją suteikė jam didelę manevravimo laisvę. *Lucy* nebuvo laiku informuotas, tad ir Maskvos ši žinia nepasiekė.

Rugpjūčio 23 d. Guderianas pateikė siūlymą Hitleriui: „Žygiuokime tiesiai į Maskvą.“ „Hitleris išklausė manęs nepertraukdamas, – rašė generolas. – Tačiau man nepavyko jo įtikinti.“

Buvo Kijevas, Ukraina. Generolas pakluso.

Šis sprendimas suklaidino priešą, tad buvo sunaikinta apie penkiolika sovietų armijų ir užimtos svarbios žemės ūkio ir pramonės sritys. Divizija *Das Reich*, trumpai pailsėjusi, dalyvavo į rytus nuo Kijevo dideliame apgulties mūšyje, kuriam vadovavo iš šiaurės atžygiavęs generolas Guderianas, iš pietų – generolas von Kleistas. Rugsėjo 15 d. rezultatai: 665 000 belaisvių, 884 tankai, 3 178 pabūklai. Tą dieną Stalinas pareikalavo iŠ Churchillio „20–25 divizijų, išsilaipinsiančių Archangelske“.

Rudens žygis klampia Rusijos bekele.

Kaudamiesi pasiekėme Prilukus ir Romnus. Tada prasidėjo operacija *Taifun*, kurios tikslas – užimti Maskvą. Divizija ir toliau žygiavo į šiaurę – per Gomelį iki Roslavlio, jį pasiekėme rugsėjo pabaigoje.

Ne pro šalį būtų priminti, kad žygiavome per pikčiausio mūsų priešo teritorijas, kurioms būdingas savotiškas klimatas. Vasarą dulkės ir smėlis nusėsdavo ant mūsų variklių ir užkišdavo filtrus. Guderianui, turėjusiam 600 variklių pakaitai, liko tik pusė iš jų. Ne ką geriau buvo aprūpinta ir divizija *Das Reich.* Rugsėjo 3–20 d. lijo, dulkės dabar virto į purvą. Kol pasiekėme Dysną, man iš marmalynės teko ištraukti apie 100 įklimpusių sunkvežimių. Po didelio apgulties mūšio Ukrainoje žygiavimas į šiaurę mums buvo dar vienas išbandymas.

Spalio pradžioje pasukome į šiaurės rytus – Gešatsko ir Juchinovo link Įsitikinome, kad Stalino potvarkių klausoma – miškuose, kuriuos mums teko įveikti, apšaudydavo partizanai. Tai buvo dar mažos grupelės, kurias sudarė žmonės, išsiveržę iš mūsų apsupties, ir prie jų prisidėję pabėgę belaisviai. Pabėgti buvo paprasta. 500 belaisvių prižiūrėti galėdavome skirti vos vieną kareivį. Iš dvidešimt kaimų užėmėme tik du ar tris – kituose glaudėsi partizanai, kurių vadas geruoju ar piktuoju priversdavo gyventojus paklusti.

Gešatske mums teko kautis dviem frontais: Vakarų – kad apsuptas priešas nepaspruktų, ir Rytų – kad pasipriešintume divizijoms, kurias Timošenka į

šią Maskvos–Smolensko „magistralę“ siuntė kautis su mumis.

Žiema tais metais prasidėjo labai anksti. Spalio 6–7 naktį iškrito pirmas sniegas. Buvome įsitvirtinę kryžkelėje prie Gešatsko – Maskva šioje „magistralėje“ buvo tik už 160 kilometrų.

Išgirdę žodį magistralė, įsivaizduojame platų grįstą ar asfaltuotą kelią. Iš tikrųjų tai buvo platus žemės pylimas, ir tiek. Piečiau nuo mūsų įvyko mūšiai prie Viazmos ir Briansko (rugsėjo 30–spalio 7 d.), per kuriuos buvo sutriuškintos devynios priešo armijos. Generolai Guderianas, Hothas, von Arnimas, von Manteuffelis ir Modelis paėmė 663 000 belaisvių, sunaikino arba paėmė 1 242 tankus ir 5 142 pabūklus. Mes atakavome pirmąją Maskvos gynybos liniją prie Borodino. Tai čia 1812 m. rugsėjo 7 d. Napoleonas laimėjo kautynes prieš Kutuzovą, princą Bagrationą, Duvarovą, Barclay de Tolly ir Rajevskį – tada jam atsivėrė kelias į Maskvą.

Divizija *Das Reich* puolė kartu su 10–osios tankų divizijos Hauenschildo brigada, 7–uoju tankų pulku, 90–osios motorizuotosios artilerijos divizionu ir 10–ąja žvalgybos divizija. Tarp „magistralės“ ir senojo pašto kelio, kiek šiauriau priešas įrengė labai stiprius gynybinius įtvirtinimus: minų laukus, spygliuotos vielos užtvaras, prieštankinius apkasus ir šaudymo lizdus, taip pat nedidelius gerai įtvirtintus gynybos punktus. Juose buvo įsitvirtinusios specialios grupės, jos turėjo liepsnosvaidžius, puikiausią artileriją, *Stalino vargonus*. Jas puikiai pastiprino oro pajėgos. Bet mūsų laukė dar blogesnė staigmena – Borodine mums pirmą kartą teko kautis su Sibiro daliniais. Tai buvo labai gerai ginkluoti stiprūs ir ryžtingi vyrai storais kailiniais ir kailinėmis kepurėmis, kailiu išmuštais auliniais, su automatiniais šautuvais, žinoma, jie turėjo ir sunkiųjų ginklų. Tai buvo 32–oji pėstininkų divizija iš Vladivostoko, ją lydėjo dvi naujos T–34 ir *Klim Vorošilov* tankų brigados.

Iš visų atkaklių kovų, kuriose turėjau garbės dalyvauti, ši, be jokios abejonės, buvo žiauriausia. Ji truko dvi dienas. Mačiau, kaip krito daug gerų draugų, o „tėtušis“ Hausseris visai netoli manęs buvo sunkiai sužeistas. Jis neteko vienos akies. Bet mūsų artilerija, vadovaujama pulkininko Weidlingo, pralaužė gynybos liniją, tada atakuodami įsiveržė mūsų šturmo grenadieriai – Maskvos pirmoji gynybos linija buvo pralaužta. Spalio 19 d. užėmėme Možaiską – iki Maskvos 100 kilometrų!

Po Možaisko pasipriešinimas sustiprėjo. Buvome įsitikinę, kad lapkričio pradžioje būsime Maskvoje. O tada įvyko katastrofa: nuo spalio 19 d. toje vietovėje, kur stovėjo armijų grupė „Centras“, prapliupo baisi liūtis – per tris dienas kariuomenė tiesiogine prasme įgrimzdo į dumblą. Aš gavau

nurodymą ištraukti sunkvežimius į „magistralę“. Tai buvo baisus vaizdas: daugelį kilometrų pakeliui trimis eilėmis stovėjo tūkstančiai transporto priemonių, įklimpusių – kai kurios iki kapoto – į purvą. Kuro visai neliko. Gabenti jį reikėjo lėktuvais – kiekvienai divizijai vidutiniškai po 200 tonų kasdien. Nepajudinama grūstis – daugiau nei per 100 kilometrų vakarų kryptimi. Sugaišome tris savaites brangaus laiko, praradome gausybę susisiekimo priemonių. Anglų generolas J. E Fulleris knygoje *Decisive battles of the Occidental World* 1958 m. rašė: „Maskvą išgelbėjo veikiau ne rusų pasipriešinimas, be abejo, stiprus, o tai, kad per visą frontą nutrūko purvyne įklimpusios vokiečių kariuomenės aprūpinimas.“

Britų generolo J. F. Fullerio teigimu, 1941 m. Staliną išgelbėjo ne tik rusų pasipriešinimas, bet ir vokiečius įklampinęs purvas.

Didžiulėmis pastangomis, vykstant mūšiams, teko kirsti medžius ir tiesti rąstinį 15 kilometrų kelią, kuriuo paskui išsigavome. Puolami Sibiro dalinių ir T–34 vis dėlto persikėlėme per Maskvos upę aukščiau Rusako – norėjome pirmi įžengti į Raudonąją aikštę. Tebūnie šaltis, galvojome. 1941 m. lapkričio 6–7 d. naktį šalo. Pamažu ir vėl prasidėjo tiekimas. Gavome amunicijos, degalų, šiek tiek maisto produktų ir cigarečių. Galėjome išvežti sužeistuosius – pradėjome rengtis paskutiniam puolimui.

Į Maskvą turėjome žygiuoti per Istrą. Aš iš anksto gavau įsakymą pasirūpinti, kad Maskvoje nebūtų sugriauta svarbi vandenvietė – kad ir kas nutiktų, jos veikla neturėtų nutrūkti. Istros cerkvė nebuvo nukentėjusi. Per miglą matėme varpinėje spindint varpus. Sostinės gynybos antroje linijoje šis mažas miestelis buvo vienas iš svarbiausių apsaugos punktų. Nors ir daug praradome, buvome gerai nusiteikę – mes užimsime Maskvą. Ruošėmės paskutiniam puolimui. Bet lapkričio 19 d. temperatūra staiga nukrito iki minus 20 laipsnių Celsijaus. Neturėjome variklius ir ginklus nuo šalčio saugančios alyvos – ankstų rytą vos įstengėme paleisti variklius. Vis dėlto pulkininkas leitenantas von der Chevallerie lapkričio 26 ir 27 d. užėmė Istrą – kartu su 24 tankais, kuriuos jam perdavė 10–oji tankų divizija, ir divizijos *Das Reich* žvalgybos dalimi, vadovaujama hauptšturmfiurerio Klingenbergo, žmogaus, kuris pirmasis įžengė į Belgradą. Istrą gynė rinktinė – 78–oji Sibiro pėstininkų – divizija. Kitą dieną rusų oro pajėgos Istrą sulygino su žeme.

Į kairę nuo mūsų buvo Chimkai – Maskvos uostas, esantis per aštuonis kilometrus nuo miesto. Lapkričio 30 d. 62–ojo inžinerijos bataliono, priklausančio Hoepnerio tankų korpusui, motociklininkų žvalgybos kuopa įsiveržė į Chimkus, nepaleisdama nė vieno šūvio ir sukėlė ten paniką. Bet tuo, deja, nebuvo pasinaudota. Nežinia, kodėl mūsų motorizuotieji šauliai iš ten pasitraukė.

Čia įvyko dar vienas keistas Maskvos kampanijos dalykas. Deramam atkirčiui baisiosioms *Stalino vargonų* raketoms duoti mes gavome naujo tipo raketų su skystu deguonimi. Jos atrodė kaip didelės aviacinės bombos, jų poveikis, kaip man žinoma, buvo labai grėsmingas – jį patyrusieji prarasdavo norą priešintis.

Priešas prie mūsų gynybos linijų per stiprius garsiakalbius skelbė savo propagandą – tąkart išties prastą. Kelios dienos po to, kai pirmą kartą paleidome mūsų didžiąsias raketas su skystu deguonimi, rusai per garsiakalbius mums pareiškė, kad jei ir toliau leisime šias raketas, jie paleis dujas. Mūsų skyrius šių raketų daugiau neleido.

Gruodžio 2 d. puolėme toliau ir pasiekėme Nikolajevą, nuo kurio iki Maskvos – 15 kilometrų. Giedrą dieną pro žiūronus galėjau įmatyti Maskvos bokštus ir Kremlių. Mūsų baterijos apšaudė priemiesčius, tramvajus. Bet mes beveik nebeturėjome vilkikų gabenti haubicoms. Chevallerie turėjo tik apie 10 mūšiams tinkamų tankų. Temperatūra nukrito iki minus 30 laipsnių. 1941 m. nuo spalio 9 d. iki gruodžio 5 d. divizija *Das*

Reich, 10–oji tankų divizija ir kiti 40–ojo tankų korpuso daliniai neteko net 7 582 karininkų, puskarininkių ir kareivių. Tai buvo 40 procentų nominalių karinių pajėgų. Po šešių dienų, per kurias dieną naktį teko kautis su dar viena Sibiro divizija, pralaužusia mūsų dešinįjį sparną, mūsų divizijos nuostoliai sudarė daugiau nei 75 procentus.

Sukaustyti sniego ir šalčio... Vokiečių kariai prie Maskvos. 1941 m. gruodis.

Vokiečiai kasa sniegą būsimoje pozicijoje. 1941 m.

Tą dieną sužinojome, kad po Perl Harboro Vokietija ir Italija paskelbė karą Jungtinėms Amerikos Valstijoms. Tai sužinojus, kai kurių mūsų bendražygių entuziazmas priblėso. Bet labiausiai mums rūpėjo, kokie dabar bus Japonijos, mūsų sąjungininkės, santykiai su Rusija. O Sibiro dalinių, atkakusių čia nuo Korėjos šiaurės sienos, paskutinį mėnesį vis gausėjo – nieko gera iš jų negalėjai tikėtis.

***

Mes patyrėme, kad Rusiją gina jos pačios gamta: pelkės, dumblynė, liūtys ir speigas. Mūsų transporto priemonės – sunkvežimiai, pabūklai ir jų vilkikai, taip pat ir tankai – keliuose giliai grimzdo į smėlį ir purvą. Po katastrofiškų rugsėjo–spalio mėnesio liūčių temperatūra nukrito iki 25–40 laipsnių Celsijaus – mūsų transporto priemonės ir jų įgulos buvo bejėgės.

Spalio pabaigoje su nuostaba žvelgėme į artėjančią tankų diviziją, kurios visureigiai, sunkvežimiai ir tankai buvo geltonos spalvos, o jų įgulos vilkėjo vasarinę uniformą. Tai buvo 5–oji tankų divizija, anksčiau priklausiusi Afrikos korpusui. Jau per pirmąsias kautynes patyrėme, kad ji sunkiai pažeidžiama, tad mūsų divizijai padėčiai pataisyti prireikė pagalbos.

Šios 5–osios tankų divizijos karininkams, taip pat ir mums patiems atrodė keistas Goebbelso lapkričio mėnesio kreipimasis į vokiečių tautą ir prašymas aukoti Rytų fronto kariams slidžių, šiltų drabužių ir kt. Visi supratome, ką šis pernelyg vėlyvas Goebbelso kreipimasis reiškia – vyriausiasis štabas prastai atliko savo darbą. Operacija *Barbarossa* pradėta planuoti daugiau nei prieš metus, tad štabas turėjo numatyti, kad Rusijos žiemai būtina pasirengti. Net jei Maskvą būtume užėmę spalio pabaigoje, mus, Rusiją okupavusią kariuomenę, vis tiek būtų privalu aprūpinti geresniais žieminiais drabužiais.

Pirmosiomis atsitraukimo dienomis paliepiau išdalinti šiltus drabužius, kuriuos vienas intendantūros karininkas laikė sudėjęs vieno valstiečio namuose ir be vyresnybės įsakymo nenorėjo duoti jų kareiviams, ant įprastos uniformos vilkintiems tik ploną apsiaustą. Šis karininkas norėjo, kaip įsakyta, drabužius sudeginti, nors šie, be jokios abejonės, galėjo išgelbėti ne vieno mano bendražygio gyvybę. Kariuomenės vadovybė ir

intendantūra, žinodamos, kad Rusijoje žiemą sninga ir lyja, turėjo dar balandį imtis atitinkamų veiksmų.

Nepaisydami klampynės ir ledo, kelių stygiaus, išdavystės, mūsų logistikos painiavos, taip pat rusų kareivių narsos, 1941 m. gruodį būtume užėmę Maskvą, jei į kovą nebūtų stoję Sibiro daliniai.

Armijų grupė „Centras“ lapkritį pastiprinimo negavo nė vienos divizijos. Tuo laiku Stalinas sutelkė prieš mus 30 pėstininkų divizijų, 33 brigadas, 6 tankų ir 3 kavalerijos divizijas. Spalio 17 d. divizija *Das Reich* prie Borodino stojo prieš 32–ąją Sibiro pėstininkų diviziją, vėliau, gruodžio pradžioje, – ir prieš 78–ąją tankų diviziją. Abi šios divizijos buvo labai gerai ginkluotos, jas lydėjo, kaip ir 32–ąją diviziją prie Borodino, naujų tankų divizija.

Liuftvafė, lapkritį ir gruodį jau neturėjusi pakankamai lėktuvų, neįstengė sunaikinti Transsibiro magistralės, tad Sibiro divizijos vis vyko vaduoti Maskvos, bet tai Rusijos vadovybė stengėsi nutylėti.

Kai iki Maskvos buvo likę 20 kilometrų, mūsų divizijai teko kautis su priešu, kuris už mus buvo pranašesnis spalį tokiu santykiu; pagal kareivių skaičių 3–4: 1, pagal artileriją, dėl *Stalino vargonų* 5:1; lapkričio pabaigoje – pagal įgulas 5–6: 1, pagal techniką, amuniciją ir kurą 8–10:1.

***

Spalį Stalinas japonams, pasirašiusiems Antikominterno paktą, grasino milžinišku frontu. Nuo Vladivostoko iki Beringo sąsiaurio, per Amgu ir Ochotską – daugiau nei 9 000 kilometrų. Dar apie 3 000 kilometrų valstybės sienos nuo Baikalo ežero iki Vladivostoko. Šioje 12 000 kilometrų juostoje SSRS galima būtų užpulti iš užnugario.

1938 m. rugpjūtį prie Kazanės ežero įvyko pirmasis sovietų kariuomenės ir Japonijos dalinių susidūrimas. 1939 m. Japonijos kariuomenė įsiveržė į Mongolijos Liaudies Respubliką. Įsitraukė Raudonoji armija – įvyko Chalchin Golo mūšis. Japonijos kariuomenė taikėsi užimti ne tik Korėją, bet ir didelę dalį Šiaurės Kinijos ir pasistūmėti Bengalijos įlankos link. Mandžiūrijoje jos pėstininkai užėmė Amūro upės dešinįjį krantą. Sovietams buvo sunku apginti Chabarovsko, Vladivostoko ir Nakodos miestus. 1941 m. liepos 1 d. Reichas, Italija, Rumunija, Slovakija ir Kroatija pripažino Japonijai palankią Nankino vyriausybę.

šiame ilgame fronte prieš SSRS stojo keturiasdešimt ar dar daugiau japonų divizijų. Jas galima buvo greitai pastiprinti. Kokios strategijos laikėsi japonai? Ar, nusižengdama balandžio 13 d. Maskvoje pasirašytai sovietų ir Japonijos sutarčiai, Japonija ketino veržtis į šiaurę ir užimti Transsibiro magistralę? O gal žadėjo pulti pietų kryptimi? 1941 m. vasaros pradžioje Stalinas to nežinojo.

O tada pasirodė vienas asmuo, kurio paslaptis vis dar nėra galutinai išaiškinta, – patyręs sovietų šnipas Richardas Sorge.

Sorge gimė 1895 m. spalio 4 d. netoli Baku. Jo tėvas buvo vokietis, naftos bendrovės inžinierius. Motina Nina Kopelova buvo šešiolika metų jaunesnė už tėvą.

1914 m. Sorge, vokiečių kariuomenės savanoris, buvo dukart sužeistas. 1920 m. Hamburgo universitete baigė politologijos studijas. 1922 m. tapo Vokietijos komunistų partijos *agitpropu*. Po dvejų metų išvyko į Maskvą. 1927 m. lankė specialiosios mokyklos kursus. Kominterno agentas tapo Raudonosios armijos 4–ojo skyriaus specialistu. 1929 m. jis ir vėl Vokietijoje. Tuo laiku Miunchene susipažino su Eugeno Otto, vėliau tapusio Trečiojo reicho ambasadoriumi, būsimąja žmona. Tada ji buvo ištekėjusi už architekto, laikėsi, manoma, radikalių kairiųjų pažiūrų. Generolas Willoughby rašė: „Buvo manančių, kad ji yra Vokietijos komunistų partijos (KPD) narė.“

Sovietų šnipas vokiečių kilmės komunistas R. Sorge.

1930 m. Sorge buvo išsiųstas į Šanchajų, po trejų metų 4–asis skyrius ir vėl susigrąžino jį į Maskvą bei skyrė svarbiausią užduotį – Tokijuje. Nors ir keista, Sorge pirmiausia nuvyko į Vokietiją – Hitleris tuo metu jau buvo Reicho kancleris – ir išbuvo čia du mėnesius. Jam teko kaip reikiant konspiruotis. Sovietų šnipė Agnesė Smedley, *Frankfurter Zeitung* korespondentė Šanchajuje, siūlė jam bendradarbiauti – tapti dienraščio korespondentu Tokijuje. Bet Sorgei reikėjo užmegzti ryšius su pulkininku leitenantu Eugenu Ottu, kuris nuo 1932 m. rezidavo Tokijuje kaip karo stebėtojas. Kas Sorgei galėjo padėti? Dr. Zelleris, *Tdgliche Rundschau* politikos redaktorius. Zelleris numanė, kad 1933 m. pabaigoje jo laikraštis gali būti uždraustas. Sorgei jis pristatė Ottą kaip „visiškai patikimą – ir žmogiškai, ir politiškai“.

Istorikus tai veikiausiai nustebintų – juk žinome, kad pulkininkas leitenantas Ottas priklausė generolo von Schleicherio štabui. 1933 m. pabaigoje kancleriui von Schleicheriui nepavykus sutarti su kraštutiniais

kairiaisiais dėl karinio ir politinio bendradarbiavimo, Ottas dėl saugumo buvo išsiųstas į Tokiją. Nemanau, kad tai atsitiktinumas, jog ne kas kitas, o Zelleris rekomendavo Sorgei Ottą kaip „visiškai patikimą“. Teigiama, kad Sorge slaptojo agento karjerą pasiekė per artimus ryšius su ponia Ott. Visai įmanoma – tokie santykiai galėjo būti. Bet dėl to netampa aiškiau, kodėl Ottas ir Sorge buvo „labai artimi“. Šiaip ar taip Eugenas Ottas, skubiai paskirtas pulkininku ir pirmuoju karo atašė, vėliau, 1936 m. balandį, – Vokietijos ambasadoriumi Tokijuje, palengvindamas šnipinėjimą talkino Sorgei per visą šio karjerą.

Sorge (slapyvardis *Ramsey)* tapo Nacionalsocialistų partijos Tokijo skyriaus nariu (1934 m. spalio 1 d.), negana to, 1939 m. ambasadorius oficialiai paskyrė jį savo atstovu spaudai. 1934 m. Sorge lydėjo Ottą kelionėje į Mandžiūriją.

1936 m., kai oficialiai dar nedirbo ambasadoje, Sorge šifruodavo Otto pasirašytas telegramas Berlynui. Tuo metu, kai Sorge Honkonge perduodavo sovietų agentų vadui mikrofilmus, naujasis ambasadorius Ottas, tada jau generolas, patikėjo jam slaptas diplomatines pareigas, kurias eidamas *Ramsey* perduodavo savo 4–ajam skyriui visus svarbius dokumentus. 1938 m. pasiuntinybė patikėjo jam sovietų pabėgėlio generolo Liuškovo bylą. Valymo, prasidėjusio nuo Tuchačevskio, laikais Liuškovas perdavė japonams informaciją apie Sibiro ir Ukrainos sovietines karines organizacijas, taip pat ir slaptus kodus, svarbiausių Stalino priešininkų kariškių Sibire vardus. Japonai pranešė apie tai Ottui. Canarisas tuoj išsiuntė į Tokiją pulkininką Greilingą, šis pateikė memorandumą, kuriame išdėstė iš Liuškovo gautą informaciją. Sorge sužinojęs tai svarbiausią informaciją perdavė Maskvai.

1941 m. spalio 18 d. suimtas Sorge, žinoma, stengėsi neišduoti Otto – ambasadoriaus pareigas Tokijuje dr. Heinrichas Sthameris iš šio perėmė tik 1943 m. lapkritį. Ottas ir jo žmona negrįžo į Vokietiją – išvyko į Pekiną ir sulaukė ten karo pabaigos.

Nuo 1939 m. balandžio iki 1941 m. spalio 14 d. Sorgės ryšininkas Maxas Klausenas slaptu siųstuvu 4–ajam skyriui išsiuntė pranešimų, kuriuos sudaro iš viso 65 421 žodis. Sorge turėjo ir specialių kurjerių mikrofilmams perduoti, jo tinklas buvo užmezgęs ryšius ir su Rusijos atstovybe Tokijuje.

J. Stalinas, sužinojęs, kad Japonija neketina pulti SSRS Tolimųjų Rytų, prie Maskvos sutraukė puikiai žiemos karui parengtas Sibiro divizijas.

Sorge įtraukė į darbą mažiausiai trisdešimt japonų. Svarbiausias jo agentas buvo Ozakis Hozumis, princo, 1937–1939 ir 1940–1941 m. ministro pirmininko Konoje patarėjas ir artimas draugas. Eugenas Ottas buvo nediskretiškas. Pasinaudojęs tuo *Ramsey* savo 4–ajam skyriui 1941 m. kovo 5 d. galėjo pranešti: vokiečių puolimo SSRS „svarbiausia kryptis – Maskva“, jis vyks birželio viduryje. Kitame, gegužės 15 dienos, japonų iššifruotame pranešime Sorge pateikė ir datą – 1941 m. birželio 20 d. Po 1941 m. liepos 2 d. Imperatoriškosios tarybos posėdžio Ozakis pranešė Sorgei, kad Japonijos vadovybė nusprendė pulti JAV. Rugpjūčio 14 d. Ozakis pateikė Sorgei svarbiausią naujieną – Japonija nesiims jokių karo veiksmų prieš SSRS. Sorge sužinojo ir apie Japonijos vyriausiosios kariuomenės vadovybės 1941 m. rugpjūčio 20 ar 23 d. posėdžio svarbiausius nutarimus. Ozakis žinojo ir apie karinio transporto būklę ir skaičių Mandžiūrijos geležinkeliuose. Rugsėjo 27 d. jis patikino Sorgę, kad „Japonija pietuose rengia didelę kampaniją“– Singapūro, Honkongo ir Filipinų salų kryptimi, ji bus vykdoma 1941 m. lapkričio pabaigoje ar gruodžio pradžioje. Karo prieš SSRS grėsmė galutinai išnyko.

Tik tada, gavęs šias žinias, Stalinas nusprendė siųsti didžiąją dalį Sibiro divizijų – daugiau nei pusę milijono vyrų – į Maskvą. Taip Rusijos sostinė

buvo išgelbėta.

1943 m. rugsėjį uždarame Japonijos teisme Ozakis ir Sorge buvo nuteisti – 1944 m. lapkričio 7 d. pakarti. Ozakis mirė – tai žinoma. O dėl Sorgės kyla abejonių. Jo suėmimas, nuteisimas, juolab mirties bausmė pakenktų japonų su sovietais vedamoms deryboms. 1931 m. spalį Nankino vyriausybė Azijos žvalgybos veteraną Noulensą ir jo bendrininkus tiesiog ištrėmė iš šalies. Sorge tuo metu buvo Šanchajuje, jo tinklas dirbo lygiagrečiai su Noulenso tinklu.

Atsitraukimas nuo Maskvos. Vokiečių karys minuoja kelią prieštankinėmis minomis.

Pranešime Ribbentropui naujasis Vokietijos ambasadorius Stahmeris teigė, kad Sorge buvo iškeistas į kelis Kvantuno kariuomenės japonų agentus, rusų belaisvius. Pasikeitimas belaisviais, pasak Hanso Meissnerio *(The manwith three faces,* 1957) įvykęs 1944 m. lapkritį Portugalijos kolonijos Makao regione – Sorgę čia atvežęs japonų generolas Doihara. Galėjo būti ir taip.

Dvidešimt metų SSRS niekas nekalbėjo apie Sorgę. 1964 m. lapkričio 5 d. Sovietų vyriausybė paskelbė netikrą nekrologą, skirtą sumaniam šnipui, ir suteikė jam po mirties Sovietų Sąjungos didvyrio vardą. Jo vardu

pavadinta gatvė Maskvoje, taip pat ir naftą gabenantis tanklaivis. 1963 m. jam atminti išleistas net ir pašto ženklas.

***

Galima būtų paklausti, kaip nutiko, kad 1941 m. gruodžio pabaigos–1942 m. sausio pradžios atsitraukimas netapo katastrofa ir nevirto visiška pražūtimi. 1812 metais, po Napoleono žaibiško nuosmukio, kuris įvyko po generolo Maleto sąmokslo ir princo Murato persimetimo, Didžioji armija liovėsi egzistavusi.

Kad toks likimas neištiko Vermachto, reikia dėkoti Hitleriui. Užuot paliepęs visiems atsitraukti, jis įsakė atsitraukti tik tiems daliniams, kuriems labiausiai grėsė apsuptis, o kiti turėjo kone fanatiškai ginti savo pozicijas.

Paversti tvirtovėmis miestai gynėsi. Sliselburge, Novgorode, Rževe, Viazmoje, Brianske, Oriole, Charkove, Taganroge buvo sumuštos Konevo ir Žukovo divizijos. Prie Smolensko rusų generolai, net ir oro desanto padedami, neįstengė deramai pasipriešinti generolų Gotho ir Guderiano dalinių veiksmams. Rusų nuostoliai buvo labai dideli.

1970 m., jau daug laiko praėjus, istorikas Liddellis Hartas pripažino, kad Hitleris teisingai pasielgė, nes nepaisė generolų siūlymų visiškai atsitraukti: nuo Pskovo – į šiaurę, nuo Mogiliovo–Gomelio – į šalies gilumą iki Dniepro. Liddellis Hartas rašė:

„Dabar jau aišku, kad Hitleris, uždrausdamas vokiečių daliniams visiškai atsitraukti, suteikė kariams pasitikėjimo – šitaip išvengta visiško sutriuškinimo.“

II

DALIS

10.

STALINGRADAS

Iš Berlyno ir vėl į Waffen–SS *divizijos* Leibstandarte Adolf Hitler *rezervo batalioną / Slaptos Stokholmo ir Ankaros derybos / Po karo Franzas von Papenas atvirai pasipasakoja Madride / Nepranešęs Hitleriui ir Ribbentropui, Ankaroje jis praneša amerikiečiams apie rusų pasiūlymus / Pasipiktinimas Reicho užsienio reikalų ministerijoje / Rusai jaučiasi apgauti / Gera proga sudaryti taiką buvo praleista / 6–osios armijos kapituliacija Stalingrade / Stalinas teiraujasi Rote Kapelle: „Kur dingo Paulusas?“ / Rendezvous prie Stalingrado: vienuolika armijų prieš vieną / Pulkininko Wencko grupė išgelbsti 500 000 žmonių / Generolas von Seydlitzas, von Pauluso adjutantas, ragina nepaklusti / Žlunga operacija* Silberfuchs / *Aš perimu specialiosios paskirties bataliono* Friedenthal *vadovavimą*

Per septynis Rusijos kampanijos mėnesius mačiau, kaip krito gausybė drąsių bendražygių, tad jaučiausi laimingas, palyginti lengvai atsipirkęs. 1941 m. lapkritį prie Možaisko pakliuvau į *Stalino vargonų* apšaudymą – laimė, patyriau tik vieną stiprų smūgį, man sužeidė galvą. Dar nebuvau visiškai atsigavęs po ūmios dizenterijos, kuri kamavo Roslavlyje. Atsitraukdamas pajutau tulžį varstant dieglius – netrukus be injekcijų jau negalėjau apsikęsti. 1942 m. pradžioje sanitariniu traukiniu buvau išgabentas į Smolenską, paskui – į Vieną. Mano sveikata buvo išties prasta, operacijos tą kartą, pasigydęs Karlsbado ligoninėje, išvengiau. Vėliau, 1946 metais, karo belaisvių stovykloje vis dėlto teko mane operuoti.

1942 m. gavęs atostogų po ligos, dar spėjau aplankyti tėvą – po savaitės jis mirė. Tai abiem mums buvo paguoda.

Sovietų „katiušas“, reaktyvinės artilerijos sistemas BM–13, vokiečiai praminė Stalino vargonais.

– Aš įsitikinęs, – sakė jis, – kad Europos kariuomenės nugalės Rusiją. Veikiausiai ateis tokia diena, kai didžiosios Vakarų valstybės supras, kad jų pačių labui reikia užgniaužti bolševizmą. Tada pasaulyje ilgam įsivyrautų taika, ir naujos kartos gyventų galbūt laimingiau nei mes.

Išleidžiamas iš ligoninės buvau pripažintas tinkamas atsargos tarnybai tėvynėje, tad kaip karo inžinierius buvau išsiųstas į Berlyną, į *Waffen–SS* divizijos *Leibstandarte Adolf Hitler* rezervo dalinį. Šeši mėnesiai ligoninėje labai prailgo. Jaučiausi visiškai aptingęs, bet netrukus radau būdą, padėjusį įveikti nuobodulį: pasiprašiau perkvalifikuojamas tarnauti tankų daliniuose. Po atitinkamos patikros buvau kaip karo inžinierius perkeltas į *Waffen–SS* diviziją *Totenkopf*, kuri netrukus turėjo būti motorizuota ir aprūpinta tankais.

Deja, nebuvau visiškai pagijęs. 1942–1943 metais atkritau ir vėl susirgau dizenterija. Patvirtinus, kad esu atsargos karininkas, buvau ir vėl komandiruotas į Berlyną, į *Leibstandarte* rezervo dalinį.

1943 m. sausį Rooseveltas kartu su Winstonu Churchilliu Kasablankoje nusprendė, kad sąjungininkai iš Ašies valstybių, pirmiausia – iš Vokietijos turėtų reikalauti besąlygiškos kapituliacijos.

Vėliau Niurnberge iš Herrno Sailerio – per karą jis dirbo Vokietijos ambasados Ankaroje patarėju – sužinojau, kad, kaip ir Stokholme, 1943 m.

pabaigoje ir vėl bandyta pasiekti kompromisą Rytuose – to gana dviprasmiškai ėmėsi Franzas von Papenas, Vokietijos ambasadorius Turkijoje.

1949 m., kai von Papenas buvo paleistas į laisvę, iš Herrno sužinojau apie šį įdomių dalykų.

SSRS pirmąjį čiuptuvą taikos link ištiesė tarpininkaujant Turkijos užsienio reikalų ministerijai. Tada Franzas von Papenas pareiškė Turkijos ministrui, kad, „jei būtų išmintingų pasiūlymų“, taika jam neatrodytų neįmanoma.

– Įvyko taip, kaip spėjau ir tikėjausi, – pasakojo man von Papenas. – Turkai suskubo mano žodžius perduoti ir amerikiečiams, ir rusams. JAV ambasadorius netrukus išvyko į Vašingtoną. Grįžęs apsilankė Turkijos užsienio reikalų ministerijoje, ši netrukus man pranešė JAV užsienio reikalų ministerijos ir Baltųjų rūmų sprendimą: Vokietijai vertėtų žinoti, kad JAV yra pasirengusios pasirašyti su Vokietija separatinę taiką, dargi dvidešimt keturiomis valandomis anksčiau nei SSRS.

Gaila, kad ponas von Papenas kalbėjosi su jais vienas pats – leidau sau šitai jam pasakyti, – nepranešęs apie tai Hitleriui ar Ribbentropui. Ribbentropą tai įsiutino, o fiureris šiuos po Stokholmo vykusius pokalbius Ankaroje įvertino kaip patvirtinimą, kad rusai priėjo liepto galą.

Jei Papenas, užuot skambinęs pavojaus varpais Amerikai, rusų pasiūlymus būtų tuoj perdavęs Hitleriui, galbūt būtų buvusios sudarytos paliaubos. Nei Vokietija, nei Rusija netroško skerdynių. 1943 m. balandį net ir Stalinas nuogąstavo, kad sąjungininkai gali išsilaipinti ne Sicilijoje (1943 m. liepos 10 d.), bet, kaip Churchillis siūlė, Balkanuose. Prasidėjus karo veiksmams Rytuose, išsilaipinti Sicilijoje, o vėliau Prancūzijoje būtų neįmanoma. Tokiu atveju Vakaruose būtinai reikėtų taikos.

Stalinas ir Molotovas, sužinoję apie dvejopą Papeno žaidimą, nė girdėti nenorėjo, kad amerikiečiams tai buvo pranešta Hitleriui nežinant. Jie pasijuto apgauti – tada pateikė amerikiečiams visas garantijas. 1943 m. gegužės 1 d. ir Stalinas pasisakė už besąlygišką kapituliaciją: „Separatinė taika su sukčiais fašistais neįmanoma.“

Generolas Franco ir jo užsienio reikalų ministras Jordana pasisiūlė tarpininkauti Vakarams. Bet 1943 m. gegužės 11 d. Anthony Edenas, Užsienio reikalų ministerijos vadovas, viešai atsisakė bet kokio kompromisinio siūlymo.

1943 m. galutinai kapituliavo 6–oji armija, kuriai Stalingrade vadovavo generolas Paulusas. Jis ir jo štabas pasidavė 1943 m. sausio 31 dieną. Generolo Streckerio vadovaujami 11–ojo armijos korpuso kareiviai kovėsi ligi paskutinio šovinio. Daug karininkų nusižudė. Apie 9 valandą ryto iš OKH atėjo radijo pranešimas:

„11–asis armijos korpusas ir 10 jo divizijų atliko savo pareigą. Heil Hitler! Generolas Streckeris.“

Iš pradžių teigta, kad Stalingrade į nelaisvę pateko apie 400 000 vokiečių ir jų sąjungininkų karininkų. Vėliau Jeremenka šį skaičių sumažino iki 330 000, galiausiai – iki 300 000.

Pagal „pranešimą apie padėtį“, kurį OKH paskelbė 1942 m. lapkričio 22 d., lapkričio 18 d. apsupti buvo iš viso 230 000 vokiečių ir jų sąjungininkų karių, iš jų 13 000 rumunų. 1943 m. sausio 19–24 d. dar pavyko išskraidinti 42 000 sužeistųjų, ligonių ir slaugytojų. Sausio 10–19 d. rusai į nelaisvę paėmė 16 800 kareivių, po kapituliacijos – dar 91 000. Iš viso rusai paėmė 107 000 belaisvių. Iš jų iki 1964 m. namo grįžo tik 6 000. Kiti 101 800 po kapituliacijos žuvo sovietų lageriuose. Mes į nelaisvę paėmėme 19 800 Raudonosios armijos kareivių ir karininkų – po kapituliacijos jie buvo paleisti.

Vermachto šarvuočiai Sd. Kfz. *251 juda Stalingrado link.*

Vykstant karui, Hitleris padarė didelę klaidą. Kone visi istorikai tvirtina, kad tai jis kaltas dėl Stalingrado tragedijos, nes delsė ir nedavė generolui Paulusui įsakymo išsiveržti iš apsupties. Reikėtų prisiminti, jog Hitleris garantavo Paulusui Liuftvafės paramą, bet vėliau paaiškėjo, kad tai neįmanoma, todėl žuvo gausybė karininkų ir kareivių.

1943 m. pradžioje nei vokiečių tauta, nei jos kareiviai nežinojo tikrųjų pralaimėjimo priežasčių. Visi manėme, kad generolą Paulusą apleido karo sėkmė, tad po daugelio pergalių patyrėme pralaimėjimą. Iš tikrųjų tai buvo lūžis.

1941 m. lapkričio pabaigoje *Rote Kapelle* pranešė *Stavkai* apie Hitlerio ketinimus pavasarį pradėti puolimą Kaukazo kryptimi ir užimti naftos versloves – Batumio prie Juodosios jūros ir Baku prie Kaspijos jūros. Tą pačią dieną, 1941 m. lapkričio 21–ąją, *Stavka* gavo iš *Gilberto* (Trepperis, Paryžius) pranešimą, kad „vokiečiai Bulgarijos uostuose ruošia laivų konvojus ir planuoja operaciją Kaukaze“, iš *Antono* (Olandija) ji sužinojo, kad „Liuftvafės daliniai iš Graikijos perkeliami į Krymą“, o iŠ *Koro* (Schulze–Boysenas, Berlynas) atėjo tokia žinia:

„Planas III, tikslas – Kaukazas, buvo numatytas lapkritį, bus pradėtas vykdyti šį pavasarį... Kovos kryptys: Lozovaja–Balaklija–Čugujevas–Belgorodas–Ochtyrka–Krasnogradasvyriausiasis štabas Charkove. Detalės vėliau.“

Apie mūsų mūšių planus buvo smulkiai pranešama priešui. Planas II, vėliau – *Blaue Plan,* 1942 m. birželio 19 d. su visais žemėlapiais buvo perduotas priešui. Jį perdavė vyriausiojo štabo narys majoras Reichelis, vėliau dezertyravęs – išskridęs *Fieseler Storchu.*

Visi mūsų planai buvo pakloti Timošenkai. Tad jis nusprendė 1942 m. gegužės 12 d. prie Charkovo sutelkti kariuomenę dideliam puolimui – tai ji vėliau apsupo generolo Pauluso 6–ąją armiją. Puolimas nepavyko. Po generolų von Kleisto ir von Mackenseno kartu vykdytų kontrpuolimų Timošenka prarado 60 000 karių – jie žuvo arba buvo sužeisti. 239 000 karių paimta į nelaisvę, 2 026 pabūklų ir 1 250 tankų sunaikinta arba paimta. Dėl to Timošenka prarado Pietvakarių fronto vado postą. Kai feldmaršalas von Bockas, kariuomenės B grupės, ir feldmaršalas Listas, kariuomenės A grupės vadas, perėjo į kontrpuolimą, rusų gretos pakriko.

Strategiškai vertinant, *Stavka* buvo visiškai teisi įsakydama savo daliniams skubiai atsitraukti. Stalino atsakomasis planas buvo paprastas: kariuomenės A grupę (Listo) nustumti kuo giliau į Kaukazą, o kariuomenės

B grupei (Bocko) leisti pasistūmėti iki Stalingrado ir ten ją užgniaužti. Tuo tarpu prie Dono ir Volgos sutelkti galybę žmonių ir technikos. Kai Listo kariuomenės grupė sulįs į Kaukazą, gausybė rusų dalinių puls Rostovo kryptimi, susilpnins kariuomenės B grupės 6–ąją armiją ir neleis atsitraukti Listo armijoms, kurios, nepakankamai gerai aprūpintos, neįstengtų atsikovoti ir įveikti šio didžiulio atstumo.

Von Kleisto 1–oji tankų armija užėmė Rostovą – čia baigiasi iš Kaukazo nutiestas naftos vamzdynas. Tada patraukė į pietus – užėmė Krasnodarą, Novorosijską, Maikopo naftos verslovę (gavyba – kasmet 2 600 000 tonų), Piatigorską, pakeliui į Tbilisį pasiekė Ordžonikidzę ir geležinkelio liniją, vedančią iš Baku į Astrachanę.

Pagal *Blaue* planą 6–oji armija (kariuomenės B grupė), vadovaujama generolo Pauluso, turėjo pridengti Listo kariuomenės grupės kairįjį sparną. Generolas Halderis, OKH vyriausiojo štabo vadas, kurio įsakymu Paulusas 1940 m. buvo paskirtas kariuomenės vyriausiojo štabo vadu, davė šiam įsakymą žygiuoti į Stalingradą ir „neutralizuoti“ miestą bei sunaikinti nedideles priešo grupes, pastebėtas į šiaurę nuo Dono kilpos.

Stavkai davus įsakymą atsitraukti, iš pradžių kilo sumaištis – praleidome puikią progą. Jei, tarkime, generolas Hothas būtų leidęs Listo kariuomenės grupės 4–ajai tankų armijai anksčiau atsiskirti ir žygiuoti į šiaurę nuo Stalingrado, Raudonajai armijai tai būtų buvusi katastrofa. Bet Hothas per vėlai atvyko iš Kotelnikovo.

1942 m. birželį Paulusas vis tęsė „persekiojimo žygį“ – be didelių mūšių jis pasistūmėjo 300 kilometrų Stalingrado link.

Generolą Timošenką tuo metu laikinai pavadavo generolas Gordovas. Jis vykdė *Stavkos* įsakymus. Liepos pradžioje 62–ąją armiją, tada vadovaujamą Kolpačio, jis dislokavo prie Lopatino. Prie jos prisidėjo (toje vietoje, kur Paulusas turėjo persikelti per Doną) 63–ioji ir 64–oji armijos, vadovaujamos Kuznecovo ir Čumilovo. Apsupant Paulusą, kaip buvo numatyta, dalyvavo ir kitos rusų armijos – Krušenkino ir Moskalenkos 4–oji ir 1–oji tankų armijos, Popovo 5–oji, Čistiakovo 21–oji, Galardino 24–oji, Batovo 65–oji, Šadovo 66–oji, 57–oji, 51–oji, 64–oji, 2–oji gvardijos (Malinovskio), 5–oji tankų armija, 28–oji Gerasimenkos, 4–asis motorizuotasis korpusas. Visi skubėjo į „pasimatymą su Stalingradu“.

Bet 1942 m. liepą nutiko tai, kas *Stavkos* nebuvo numatyta. Generolo Pauluso 6–oji armija nepasirodė ten, kur rusai jos laukė. Maskvoje iš pradžių sunerimta, paskui kilo panika. Nuogąstauta, kad Hitleris ir vėl

galėjo pakeisti planus, o *Verteris* to dar nežino. Tad kur dabar Paulusas? Bet Raudonosios armijos vyriausiajam štabui nebuvo įprasta tokius dalykus aiškintis įgalioti oro pajėgas ar žvalgybos grupes – tiesiog *Direktorius* užklausė *Rado.* Iš *Rado* ir *Verterio* rusai sužinojo, kad 6–oji armija stovi vietoje – nėra benzino. Jo nebuvo aštuoniolika dienų. Per tą laiką Stalingrado gynyba, be abejo, sustiprinta – ji buvo patikėta vyriausiajam kariuomenės vadui generolui Jeremenkai. Mūsų tiekimo specialistai *Stavkai* nebuvo pavojingi.

Vokiečių pėstininkai Stalingrado gamyklos Barrikady *griuvėsiuose. 1942 m. ruduo.*

Didžiausią pagarbą pelno didvyriška Stalingrado gynyba, rugsėjo ir spalio mėnesiais sutelkta didžiuosiuose fabrikuose, gamyklose: „Barikadose“, Traktorių gamykloje ir „Raudonajame spalyje“. Nepaisydamas to, generolas Jeremenka teigė, kad vokiečių 6–oji armija, kurioje buvo ir rumunų, vengrų bei italų, karių skaičiumi ir technika pranoksta rusų pajėgas. Nors 1942 m. lapkritį Rusija, turėjusi gausybę armijų, tarp jų ir Rudenkos 16–ąją oro laivyno armiją, ypatingųjų dalių, įgudusių kautis gatvėse, didžiules artilerijos pajėgas, galingų zenitinių pabūklų ir rinktinę kariuomenę, buvo pranašesnė už mus santykiu 4–5 : 1.

Kodėl Hitleris ir OKH spalį nedavė Paulusui įsakymo atsitraukti, nors ir matė, kad jis negali pajudėti iš vietos? Taigi dėl to, kad 6–osios armijos vadas jiems pranešė užimsiąs miestą. Carellas apie tai rašė:

„OKH pateiktame, ligi šiol nežinoma kieno, pranešime, vertinant padėtį, fiureris optimistiškai tikinamas: rugsėjo 9 d. rusai jau neturės didesnio karinės parengties rezervo.“

Rusų kareiviai puikiai kovėsi mieste, mūšiai aplink jį vyko 60 kilometrų spinduliu. Šį miestą generolas Paulusas žadėjo užimti „vėliausiai lapkričio 10 d.“ Bent jau taip jis telegrafavo Hitleriui spalio 25 dieną. Lapkričio pabaigoje Hitleris nebeįstengė duoti Paulusui įsakymo atsitraukti. Tuo metu jo armijai jau grūmojo vienuolika rusų armijų, kurios su 4 500 tankų ketino žygiuoti į Rostovą, kad mūsų armijoms Kaukaze – maždaug pusei milijono kareivių – užkirstų atsitraukimo kelią.

1942 m. lapkričio 9 d. *Direktorius* pareikalavo iš *Doros* 6–osios armijos kautynių plano. Po dešimties dienų rusai puolė pažeidžiamiausioje vietoje. „Katilo“ šiaurės vakaruose jie pralaužė silpniausią mūsų vietą. Mano draugas Wenckas, tada pulkininkas, užtvėrė jiems kelią su čia pat buvusių mišria žmonių brigada, kurią sudarė Liuftvafę aptarnaujantis personalas, geležinkelininkai, darbo prievolininkai, raštininkai, 3–iosios armijos rumunai, kazokai, ukrainiečiai, savanoriai kaukaziečiai ir atostogų išleisti karo žandarmai. Kartu su pulkininku leitenantu von Oppeln Bronikowskiu jis subūrė nedidelį tankų korpusą: 6 iš priešų paimti tankai, 12 šarvuotųjų automobilių, apie 20 sunkvežimių ir vienas 88 mm kalibro zenitinis pabūklas. Tai buvo „Wencko armija“, lapkričio pabaigoje ji laikėsi fronte, kurio ilgis 170 kilometrų, – su paimta iš priešo amunicija ir „vogtu benzinu“. Vėliau Wencko grupė atėjo į pagalbą generolo Hollidto 17–ajam korpusui, jos dėka proveržio vieta tarp Čiro ir Dono buvo atkariauta. Tada

feldmaršalas von Mansteinas atkovojo kalvą Čiro šiaurės vakarų krante ir įrengė pasipriešinimo liniją – šitaip išvengta rusų apsupties, grėsusios nuo Kaukazo artėjančioms mūsų divizijoms.

51–ajam armijos korpusui vadovavęs generolas von Seydlitz–Kurtzbachas nepakluso OKH įsakymui ir lapkričio 24 d. pasitraukė su savo korpusu. Per šį manevrą jo 94–oji pėstininkų divizija labai stipriai nukentėjo. Štai jo paaiškinimo, rašyto lapkričio 25 d., ištrauka:

„Jei OKH neatšauktų įsakymo išlaikyti „ežio“ poziciją, kariuomenės ir vokiečių tautos sąžinės reikalas būtų atlikti žūtbūtinę pareigą ir savo nuožiūra imtis veiksmų, kuriems ankstesnis įsakymas jau negaliotų.“

***

Mums buvo žinoma, kad rusai iš amerikiečių gavo gausybę technikos ir kad už Uralo jie turi didelius nepasiekiamus pramonės kombinatus. Būtume užėmę „sovietų Rūrą“, jei 2–ajai ir 3–iajai kalnų šaulių divizijai kartu su *Waffen–SS* divizijos *Totenkopf* 9–uoju pėstininkų pulku šiaurėje būtų pavykusi operacija *Silberfuchs* („Sidabrinė lapė“). Tačiau geležinkelio linijos iš Murmansko, svarbiausios Rusijos kariuomenės tiekimo linijos, atkirsti nepavyko. Po sunkių kovų tundroje 3–oji suomių armija susidūrė su didesne karine jėga, kuri privertė puolimą nutraukti maždaug 20 kilometrų prieš Salla Lukhi.

Šiauriau kalnų šaulių generolui Dietlui pavyko priartėti prie Murmansko per 50 kilometrų. 1941 m. rugsėjo 20 d. ir jis turėjo duoti įsakymą atsitraukti. Vakarų sąjungininkų pirmieji 19 į Murmanską atplaukę konvojai atgabeno 520 000 sunkvežimių ir kitokių automobilių, 4 048 tankus ir 3 052 lėktuvus.

Sovietų pėstininkų ataka Stalingrado priemiestyje.

Mums nereikėjo iš naujo įvertinti tragiškų Stalingrado katastrofos padarinių – vokiečių tauta neslėpė to, kas įvyko, kad suprastume, jog priešas daug pasimokė ir pritaikė mūsų naują karo taktiką.

Mano asmens byla saugota *Waffen–SS* Vadovavimo vyriausiojoje valdyboje, tai yra mūsų vyriausiajame štabe, kuriam vadovavo obergrupenfiureris Hansas Jūttneris. Šis Reichsvero karininkas buvo nepaprastas žmogus. Karybos vertinimo požiūriu jis gerokai pranoko Himmlerį. Tada jaučiausi esąs visiškai sveikas ir atvirai pasisakiau jam apie norą tarnauti tokiame kovos darinyje, kuriame galėčiau geriau pasireikšti nei Berlyno kareivinėse. Sprendžiant iš klausimų, jis bandė perprasti, kodėl pasirinkau karo tarnybą. Žinojo ne tik tai, kas nutiko rengiant operaciją *Otario,* bet ir tai, kas vyko prie Jelnios Ukrainoje, prie Borodino, Rusos, viską apie atsitraukimą nuo Maskvos. Jis žinojo apie mano siūlymus ant sunkvežimio galinės ašies uždėti grandinę. Žinojo, kad galiu pilotuoti lėktuvą, kad bet kurį naują vokiečių tanką įstengčiau nepriekaištingai vairuoti ir suremontuoti, taip pat ir amerikiečių, ir rusų T–34, kuriems išjudinti kartais prireikia plaktuko smūgio.

Mes draugiškai kalbėjomės. Pamažu dėsčiau neįprastus samprotavimus apie pavojingą kovą, kurios, mano manymu, turėtume imtis. Generolas gyvai man pritarė. Staiga mane apėmė nuojauta – jis turi „slaptų ketinimų“. Aš neklydau. Po kelių dienų Jūttneris mane pasikvietė. Jam reikią

karininko, sakė jis, turinčio kovos fronte patirties, gerai išmanančio techniką. Tas žmogus turėtų suburti „specialiosios paskirties dalinį“ ir jam vadovauti.

Įdėmiai klausiau, kaip jis aiškiai ir tiksliai dėstė mintis apie Friedenthalyje, netoli Berlyno, įsikūrusio bataliono ir desantininkų mokyklos *Seehof* paskirtį.

– Čia kalbama, – baigė generolas Jūttneris, – apie jums galbūt nežinomus kariavimo būdus ir, neslėpsiu, apie labai atsakingas pareigas. Iš paskutinio mūsų pokalbio susidariau įspūdį, kad esate tas žmogus, kurio mums reikia. Žinoma, jums derėtų apmąstyti šį pasiūlymą. Be abejo, jūs galite jo ir atsisakyti.

– Aš jau apmąsčiau, – pasakiau jam. – Pasiūlymą priimu.

Taip tapau hauptšturmfiureriu, specialiosios paskirties bataliono *Friedenthal* ir mokyklos *Seehof* vadovu.

Atsistojau ketindamas atsisveikinti ir padėkoti generolui. Jis nusišypsojo.

– Jūs iš karto sutikote. Labai gerai. Taip ir turėjo būti. Vis dėlto manau, kad iš pradžių reikėtų susipažinti su *Seehofu* ir *Friedenthaliu.* Gali būti, kad kils tam tikrų ne nuo jūsų priklausančių sunkumų. Grįžęs pasakysite man, ką apie tai manote, o tada galėsite pareikšti savo galutinį apsisprendimą.

Skudurais apsimuturiavęs, į savadarbę „avalynę“ įsispyręs vokiečių belaisvis prie Stalingrado.

11.

NEŠAUTI!

Specialiosios paskirties batalionas Friedenthal / *Kodėl ir istorikai gali suklysti / Kodėl negalėčiau paklusti* W *Schellenbergo įsakymams / Kaip buvo įsteigta divizija* Brandenburg / *Mano pirmieji karininkai: „kinas“ Hunke ir teisininkas Radlis / Atsisakau paskyrimo SD pulkininku / Lordas Mountbattenas, jo įpėdinis generolas Laycockas ir* British Commandos / *Žygdarbis Afrikoje / Naktis Beda Litorijoje* / Scottish Commando *nesėkmės pamoka / Nepasiekiama* Wolfsschanze / *Kodėl mes nešauname*

Apie 20 kilometrų į šiaurę nuo Berlyno esantis Friedenthalis – tai pilis, kurioje kadaise buvo Hohencolernų medžioklės rezidencija. 1943 m. pavasarį prie dviejų dideliame parke esančių paviljonų, kuriuose kadaise apsistodavo kaizerio svečiai, buvo pastatyta barakų ir įrengta stovykla. Joje įsikūrė pėstininkų kuopa, be to, dar pusė kuopos ir dalis transporto kuopos. Visa tai vadinta „specialiosios paskirties junginiu *Friedenthal*“. Jam vadovavo, nors štabas beveik jau neveikė, *Waffen–SS* karininkas olandas. Archyvas, dokumentai, struktūra, telefonas, telegrafas ir radijo ryšio stotis – viskas apgailėtinos būklės. *Friedenthalyje* radau maždaug 300 vyrų. 85 procentai buvo vokiečių, 15 procentų – olandų, flamandų ir Rumunijos ar Vengrijos vokiečių. Visi jie buvo *Waffen–SS* savanoriai.

Waffen–SS nariai, kaip įprasta teigti, nebuvo „Himmleriui pavaldūs policininkai“ – jie buvo *kareiviai.* Norėčiau pateikti kelis patikslinimus.

1929 m. birželio 16 d. Hitleris paskyrė Heinrichą Himmlerį SS reichsfiureriu. Tada jai priklausė 280 vyrų. 1933 m. buvo įsteigta *Allgemeine SS* (Bendroji SS).

SS reichsfiureris H. Himmleris ir Reicho saugumo vyriausiosios valdybos vadovas R. Heydrichas. 1937 m.

1936 m. birželio 17 d. Hitleris padarė klaidą, lėmusią sunkius padarinius, – paskyrė Himmlerį Vokietijos policijos vadovu. Tačiau SS reichsfiurerio pareigybė jam buvo palikta. Dėl to atsirado daug painiavos.

Be abejo, net ir sąžiningas istorikas kartais susipainioja tarp Reicho saugumo vyriausiosios valdybos (RSHA) šešių valdybų. Iš pradžių visoms joms vadovavo Hitleriui pavaldus Reinhardas Heydrichas. 1–osios ir 6–osios valdybų veikla visiškai skyrėsi. Pirmosios dvi (1 ir 2) atliko administravimo darbą. 4–oji valdyba buvo Gestapas (slaptoji valstybės policija). Vadovaujama Heinricho Mullerio ji tyrė Vokietijos piliečių padarytus politinius nusikaltimus, dirbo nepriklausomai nuo 5–osios valdybos – *kripo* (kriminalinės policijos), tiriančios civilinės teisės nusikaltimus. Kompetencijos ribos buvo labai aiškios: tarkime, jei *kripo,* tirdama civilinę bylą, nustatydavo, kad joje yra ir politinių motyvų, tai tyrimas būdavo perduodamas 4–ajai valdybai, arba atvirkščiai,

Ohlendorfo 3–ioji valdyba ir Walterio Schellenbergo 6–oji valdyba – abiejų jų veiklos sritis buvo politinė žvalgyba. Tačiau vidaus politikos (3–ioji) ir užsienio politikos (6–oji) valdybos dirbo nepriklausomai viena nuo kitos.

Sumanymas visas šias valdybas sujungti į vieną „vyriausiąją valdybą“, žinoma, kilo nutarus sutelkti į vieną visas tas naujienas, nuo kurių gali priklausyti nacionalinis saugumas. Bet vienas žmogus neįstengtų vadovauti visoms šešioms valdyboms kartu. Tokioje didelėje įstaigoje, kurioje greta dirbo šešios valdybos, galėjo nevaržomai reikštis asmeninė iniciatyva. Stiprios asmenybės, tokios kaip Nebe ar Mulleris, galėjusios kreiptis tiesiogiai į Himmlerį, tapo labai nepriklausomos.

6–oji valdyba turėjo daug skyrių – A, B, C ir kitokių. 1943 m. balandį prie jų prisidėjo ir skyrius S *(Schule).* Schellenbergui aš galėčiau būti pavaldus tik tuo atveju, jei nepriklausyčiau *Waffen–SS* – kariniam daliniui Schellenbergas neturėjo teisės duoti įsakymų. Kas iš to išėjo, pamatysime.

Schellenbergo 6–osios valdybos, užsienio politinės žvalgybos, veikla sutapo su admirolo Canariso karinės žvalgybos veikla, nors galima būtų sakyti – jie konkuravo. Vadovaujant admirolui Canarisui, Abveras buvo tiesiogiai pavaldus 0KW ir feldmaršalui Keiteliui. Vis dėlto „6–oji užsienio valdyba“ dažnai painiota su „abvero užsienio valdyba“, nes 1944 m. pavasarį politinė ir karinė žvalgybos tarnybos buvo sujungtos, vadovauti joms buvo paskirtas Schellenbergas.

„Užsienio abvere“ (sutrumpintai – Abvere) iki 1944 m. buvo centrinis Z skyrius (generolas majoras Osteris). I skyriui (karinė žvalgyba) vadovavo pulkininkas Piekenbrockas, pulkininkas Lahousenas vadovavo II skyriui (sabotažas ir ardomoji veikla), III skyriui (karinė kontržvalgyba) – pulkininkas von Bentivegni.

***

Abverui nuo seno priklausė specialiosios paskirties dalinys. 1939 m. pabaigoje tai buvo Abvero II skyriui priskirtas *Specialiosios paskirties batalionas 800.* Reikia patvirtinti, kad tuo laiku šio bataliono vadovybė ir kai kurie štabo nariai iš tikrųjų atliko tik specialiąsias užduotis. 1939 m. lapkritį jo vadas majoras Helmuthas Groscurthas prieš fiurerį ir Vokietijos vyriausybę rengė specialų pučo planą. Dėl to tarėsi Canarisas, Osteris,

Goerdeleris, Groscurthas ir Gisevius. Halderis, kariuomenės vyriausiojo štabo vadas, pasipiktino tuo ir perkėlė Groscurthą į kitą tarnybos vietą.

Vokiečių specialiosios paskirties pajėgų Brandenburg 800 diversantas.

Tada *Specialiosios paskirties batalionas 800* tapo pulku, vėliau – divizija *Brandenburg.*

Dėl *specialiosios paskirties junginio Friedenthal* – jis buvo suformuotas *Waffen–SS* generolo Hanso Juttnerio, vyriausiosios vadovavimo valdybos vadovo, įsakymu.

Šis dalinys, kaip ir visi kiti pagal generolo Juttnerio įsakymą sudarytieji, buvo „specialiosios paskirties“, tai reiškia, kad Vermachto paskirų dalių vadai galėjo jį pasitelkti specialiosioms karinėms užduotims atlikti. Mes buvome Vermachto dalinys – kovojome ir gaudavome nurodymus iš armijų

ar kariuomenės grupių vadų. Kovos planus rengdavo mano štabas arba, derindamas su manimi, kurios nors armijos generalinis štabas.

Schellenbergui aš dirbau tik per operaciją *Franz,* nes, man perimant vadovavimą, ši operacija jau vyko. Nuo 1943 m. liepos įsakymus gaudavau tiesiogiai iš OKW ar iš Hitlerio.

***

1943 m. balandį susipažinau su, mano požiūriu, neišsamia parengties programa. Kaip tik buvo ruošiama operacija *Franz.* Nors ir naujokui, man buvo visiškai aišku, kad šiai ir vėlesnėms operacijoms man reikės viso bataliono ir geriausios karinės technikos.

Turėjau „kuo greičiau“ viską pertvarkyti. Lengva pasakyti – sunku padaryti. Naktimis savo naująją užduotį nagrinėjau įvairiais aspektais, per dienas ieškojau tinkamų kareivių ir technikos. Norėčiau paminėti du pirmuosius pas mane atvykusius karininkus. *Waffen–SS* unterštumfiureris Werneris Hunke atėjo kaip „Kinijos žinovas“. Jis išties gimė šioje šalyje, bet dvejų iš jos išvyko. Kinų kalbos nemokėjo, o apie Kiniją žinojo ne ką daugiau, nei galima išskaityti iš žemėlapio. Mes, be abejo, vadinome jį „kinu“.

Waffen–SS unterštumfiureris Karlas Radlis buvo, kaip ir aš, austras. Jis mano adjutantas. Buvo meistriškai įgudęs vesti biurokratines derybas su intendantūromis (kariuomenės, maisto produktų, ginklų), viską gebėdavo pakreipti mūsų naudai, mokėjo išvengti draudimų ir pateikti, atrodytų, nekaltus prašymus, kurie, kaip vėliau paaiškėdavo, būdavo nepaprastai naudingi.

Aprūpinęs *Friedenthalį* kaip tik įstengdamas geriau, išvykau į specialiąją mokyklą. Parke šimtmečio pradžioje statytame vasarnamyje buvo apie 25 mokinius, jiems vadovavo SD 6–osios valdybos štandartenfiureris Knolle. Teoriškai buvau jo pavaldinys, tačiau SD kariniai laipsniai yra kitokie, nei *Waffen–SS.* SD nariai buvo veikiau tarnautojai, o ne kareiviai. Man būtų buvę keblu, jei Knolle nebūtų pareiškęs, kad, likdamas savo poste, mielai tapsiąs mano pavaldiniu. Jis gerai išmanė savo darbą: priešo radiogramų perėmimas, ryšio palaikymas, naudojant įvairius radijo siųstuvus, slaptų pranešimų šifravimas bei kodavimas ir t. t. Jis liko mokyklos vadovu. Dvidešimt penkiems mokiniams buvo priskirtas tuzinas *Waffen SS* narių,

vienas buvo iš Irano, jis buvo paskirtas vykdyti operaciją *Franz*, kiti buvo 6–osios valdybos agentai.

Padėtis man pasirodė ne itin puiki. SD agentams algas mokėjo Schellenbergo valdyba, jie gaudavo gerokai daugiau nei *Waffen–SS* savanoriai, kuriems mokėta tik kareivio alga.

Schellenbergas pasiūlė man įstoti į SD, gauti tokį kaip Knolle – štandartenfiurerio – karinį laipsnį, ir šitaip, kaip jis teigė, „įveikti nedidelius sunkumus“. Atsisakiau pasiūlymo trumpai ir aiškiai: „Mieliau jau būsiu *Waffen–SS* „atsargos hauptšturmfiureris“ nei SD „štandartenfiureris“. Jis daugiau manęs neragino. Dar kartą susitikau su generolu Jüttneriu ir pranešiau jam savo galutinį, teigiamą sprendimą.

Desantininkų mokykloje daviau įsakymą mokymus vykdyti atskirai, *Waffen–SS*, kaip ir SD, taikyti įvairius šifravimo metodus. Netrukus 90 procentų mokinių sudarė *Waffen–SS* nariai ir tik 10 procentų – SD civiliai.

***

Jau 1941 m. Adolfą Hitlerį domino įvairios specialiosios užduotys. Tada, kaip žinoma, jų mokytasi iš labai gerai aprūpintų ir organizuotų *British Commandos.* 1941–1943 m. „specialiosioms operacijoms“ vadovavo lordas Mountbattenas, 1943–1947 m. – jo įpėdinis generolas Robertas Laycockas. Beje, jis parašė pratarmę mano draugo Charleso Foley knygai *Commando Extraordinary,* 1954 m. išėjusiai Londone, po metų – Niujorke.

Britų specialiosios paskirties pajėgų patrulis Šiaurės Afrikos dykumoje. 1943 m.

Foley knygoje perteiktos dalinyje *Friedenthal* vyraujančios nuotaikos. Jis, Vakarų sąjungininkų šalies pilietis, „buvęs priešas“, buvo pirmasis rašytojas, aplankęs mane Madride ir išstudijavęs jam mano pateiktus dokumentus.

Foley yra visiškai teisus sakydamas, kad mus išjudino narsiojo pulkininko Davido Stirlingo vadovaujamų Specialiųjų oro pajėgų *(Special Air Service)* sėkmė Afrikoje.

1941 m. pabaigoje Stirlingo vadovaujamos specialiosios komandos per tris mėnesius Šiaurės Afrikoje sunaikino „daugiau vokiečių karo technikos“ nei bet kuri kita Karališkųjų oro pajėgų *(Royal Air Force, RAF)* eskadrilė. Jis pelnė pravardę „Majoras šmėkla“: per dienas su savo komanda slapstydavosi dykumoje, pasirodydavo naktį, atakuodavo, kartais per kelis šimtus kilometrų už mūsų fronto linijos, ir vėl paslaptingai pradingdavo.

Šiaurės Afrikoje veikė mūsų *Brandenburgo* komandos – už britų fronto linijos sprogdino tiltus, amunicijos ir maisto sandėlius, vykdė diversijas geležinkelio linijose. Daug jų darbų buvo neįvertinta. Majoro Friedricho

Wilhelmo Heinzo vadovaujamas *Brandenburgo* rezervo pulkas buvo dislokuotas prie Berlyno. Susidomėjęs studijavau jo parengimo programą.

Afrikoje ne tik brandenburgiečiai pagarsėjo drąsa – jiems nenusileido ir majoro Burckhardto oro desanto batalionas. Norėčiau paminėti puikius kovotojus: italą majorą Roberto Vimercati San Severino ir vokietį kapitoną Theo Blaichą. Pilotuodami *Heinkel 111*, du kartus bombardavo Fort Lamį. 1942 m. sausį Čade, už 2 500 kilometrų nuo mūsų aerodromo, kilo tikra panika.

Būtų galima parašyti knygą apie fantastinę operaciją, kurią 1942 m. pavasarį įvykdė grafo Almaszy komanda *Operation Condor.* Jis buvo senos vengrų giminės palikuonis, monarchizmo šalininkas, lenktynininkas ir mokslinių ekspedicijų dalyvis. Mūšyje iš anglų paimtais automobiliais ši komanda dykuma nuvažiavo 3 000 kilometrų. Jie vyko į Kairą generolui Rommeliui įrengti radijo stoties. Bet atvykusius į sutartą vietą du Abvero agentus britai netrukus demaskavo. Kaire jiems padėjo du Egipto kariuomenės leitenantai – tai buvo vėliau revoliucionieriais tapę Anwar el Sadatas ir Abd el–Nasseras, bet tuo metu jie buvo dar nežinomi.

Labai mane traukė mūsų priešininkų rusų ir anglų mokymų metodai bei jų taikymo būdai. Žinoma, labiausiai domino mėginimas 1942 m. lapkritį pašalinti arba suimti feldmaršalą Erwiną Rommelį. Tai nebuvo atskira, vien tam skirta operacija – ji priklausė trijų dalių operacijai ir turėjo vainikuoti puikią pergalę.

Po generolo Wavellio nepavykusio antpuolio {operacija *Battleaxe* 1941 m. birželio 17 d.), per kurį sunaikinta šimtai anglų tankų, Rommelis 1941 m. lapkritį nusprendė pradėti Tobruko puolimą. Dabar jau žinome, kad jo planai ir kovinės pajėgos priešui buvo žinomos. Naujasis anglų vadas seras Claude Auchinleckas nusprendė pulti anksčiau nei Rommelis ir paliepė šešioms sero Allano Cunninghamo vadovaujamoms divizijoms (tarp jų ir dviem tankų divizijoms bei motorizuotajam daliniui) žygiuoti Tobruko link. Tai buvo vadinamoji *Crusader* operacija, numatyta vykdyti 1941 m. lapkričio 18 d.

Churchillis savo atsiminimuose apie Antrąjį pasaulinį karą patvirtina, kad anglų daliniai buvo pranašesni visų rūšių ginklais. Liddellis Hartas knygoje *History of the Second World War* rašo, kad britai turėjo per 710 tankų (tarp jų ir naujuosius greitus amerikietiškus *Stuart* tankus, be to, ir 500 rezerve laikytų tankų, kurie taip pat buvo panaudoti). Prieš juos stojo 174 vokiečių ir 146 italų „senojo modelio“ tankai. Anglai turėjo 690 lėktuvų, vokiečiai –

120, italai – 200. Todėl kalboje, transliuotoje per BBC 1941 m. lapkričio 18 d., Churchillis teigė, kad „anglų kova dykumoje įeis į istoriją kaip mūšis, prilygstantis nebent Vaterlo mūšiui“.

Dykumų lapinu *sąjungininkų pramintas Afrikos korpuso vadas generolas E. Rommelis buvo tapęs britų specialiųjų tarnybų taikiniu.*

Bet iš tikrųjų buvo kitaip. Rommelis, galbūt kiek rizikuodamas, įsakė pradėti kontrpuolimą. Vėliau jam teko atsitraukti, bet 1941 m. gruodžio 22 d. prie El Hasiato jis sunaikino dar 66 priešo tankus. 1942 m. ir vėl pradėjęs puolimą, į pasistūmėjo į priekį per 400 kilometrų.

Londone aukščiausiu lygiu nutarta Rommelį ir jo vyriausiąjį štabą puolimo išvakarėse (1941 m. lapkričio 17 d.) sunaikinti. Tai turėjo būti įtraukta į operaciją *Crusader.* Labiausiai mano dėmesį patraukė tai, kad britai įprastiniame puolime numatė dalyvausiant specialiąją komandą, kuriai gali tekti labai svarbus vaidmuo.

Kombinuota operacija prieš Rommelį ir jo vyriausiąjį štabą admirolo sero Rogerio Keyeso štabas parengė kruopščiai, joje turėjo dalyvauti jo sūnus pulkininkas leitenantas Geoffrey Keyesas ir pulkininkas Robertas Laycockas. Maždaug šimtas kareivių buvo išbandyta per ypatingas pratybas. Keyesas iš jų atrinko 53 – suskirstyti į tris grupes, vadovaujami

Laycocko, jie turėjo atlikti operaciją. Jis pats, vienas feldfebelis ir du pirmajai grupei priklausantys vyrai turėjo užtikrinti komandos sugrįžimą. Antroji grupė, kurią sudarė šeši žmonės, turėjo imtis veiksmų aplink vyriausiąjį štabą – pažeisti elektros tinklą, nutraukti telefono ir telegrafo laidus. Trečioji grupė privalėjo įsiveržti į pastatą. Jai vadovavo Keyesas. Jo adjutantas kapitonas Campbellas laisvai kalbėjo vokiškai ir arabiškai. Anglai turėjo iš Beda Litorijos į Londoną siųstų nuotraukų ir planą, kuriame pažymėta pagrindinis ir greta esantys pastatai.

Anglijoje, Prancūzijoje ir Jungtinėse Valstijose buvo paskelbta gausybė fantastinių pranešimų: Rommelio vyriausiasis štabas „beveik visas likviduotas... Tikrai keturi pulkininkai žuvo... Vokiečiai apimti baisios panikos“ ir t. t.

Pagal naujienas, kurias OKH pateikė *Fremde Heere West*, pagal *Brandenburgo* dokumentus ir perimtas radiogramas 1943 m. aš atkūriau, kaip viskas vyko.

Manau, kad 1941 m. lapkričio 13–14–osios naktį Kirenaikoje, Hamma paplūdimyje iš povandeninių laivų *Torbay* ir *Talisman* išsilaipino desantas. Tą naktį žuvo per dvidešimt komandos vyrų. Prarasta ir daug technikos, taip pat sprogmenų. Sprogdinta veikiausiai ta vyriausiojo štabo dalis, kurioje, jų manymu, galėjo būti Rommelis. Operacija negalėjo vykti toliau, nes Cunninghamas lapkričio 18 d. rengėsi pradėti puolimą. Taigi pasikeitė planai. Tad 29 ar 53 kareiviai grįžo į laivus. Laycockui, Keyesui ir jų bendražygiams buvo įsakyta atlikti užduotį, kad ir kas nutiktų.

Cooko vadovaujama grupė, atsakinga už veiksmus teritorijoje aplink vyriausiąjį štabą, ir pulkininko leitenanto Keyeso bei jo adjutanto Campbello grupės iki lapkričio 17 d. 18 valandos slėpėsi urve, paskui – kiparisų giraitėje. Jiems padėjo italų šautuvais ginkluota arabų plėšikų gauja, kurios vadeiva galvą buvo apsivyniojęs raudonu turbanu.

Lapkričio 17–18–osios naktį, kai komanda atsargiai sėlino prie tikslo, Beda Litorijoje staiga kilo nepaprastai stipri audra – pylė kaip iš kibiro. Išsilaipinti dargana trukdė, o štai dabar toks oras buvo palankus.

Youngas pasakojo, kad Campbellui pavyko italų kareiviui ir arabui įteigti, jog jis ir jo žmonės esą „vokiečių patruliai“, nors sunku buvo tuo patikėti, nes jie taip neatrodė: ... juodai išteptais veidais stovėjo dabar prie štabo. Per audrą jų niekas taip ir nepastebėjo. Cookas ir jo žmonės nutraukė elektros laidus, niekieno nepastebėti nukirto telefono kabelį. Veiksmas vyko tamsoje.

Nuo pat antpuolio pradžios viskas klostėsi nekaip. Ordonansas, kurį feldfebelis Terry bandė nudurti, taip energingai priešinosi, kad net nebuvo sužeistas.

Prasidėjo grumtynės. Keyesas ir Campbellas, pasikliaudami Terry, nejungė žibintuvėlių ir neįsitraukė į grumtynes. Jie atidarė duris į prieškambarį. Ordonansas riktelėjo pagalbos. Tarpduryje, iškėlęs revolverį, pasirodė adjutantas Lentzenas. Vyras aklai iššovė ir pataikė Keyesui į klubą. Šis – pro Lentzeno šoną – metė į kambarį dvi rankines granatas. Kas ten buvo tuo metu? Keyesas nežinojo. Granatos sprogo. Buvo aukų – žuvo feldfebelis Kovasicius.

Tą akimirką ant laiptų iš antro aukšto pasirodė leitenantas Kaufholzas, tvykstelėjus sprogstančioms granatoms, jis pastebėjo Keyesą – šovė ir pataikė tiesiai į širdį. Sprogimo banga nubloškė Campbellą, bet, nors ir sužeistas, jis šovė ir pataikė priešininkui į kulkšnį.

Lauke nugriaudėjo dar vienas sprogimas. Vienas iš komandos narių nušovė leitenantą Jaugerį. Nuo granatų sprogimo subyrėjo siena, pažiro lango stiklas. Iš miegų išbudintas Jaugeris tiesiog su pižama šoko pro langą, manydamas, kad prasidėjo antskrydis.

Prieškambaryje Keyeso kareiviai, matydami abu savo vadus išvestus iš rikiuotės, buvo įsitikinę, kad juos puls iš lauko. Jie pradėjo trauktis, patamsyje nušovė atskubėjusį eilinį Boxhammerį.

Nuo tos akimirkos, kai Lentzenas pradėjo šaudyti, o Keyesas numetė granatas, ši operacija buvo pasmerkta nesėkmei. Apie tai kalbėjo visi vokiečiai.

Vokiečių nuostoliai – keturi žuvusieji; leitenantai Kaufholzas ir Jaugeris, feldfebelis Kovasicius ir eilinis Boxhammeris.

Britų nuostoliai: vienas karininkas (Keyesas) žuvo, kitas (Campbellas) – sunkiai sužeistas. Būtų tekę amputuoti jam koją, bet vokiečių karo gydytojas dr. Jungė įstengė išgelbėti. Dar apie dvidešimt išsilaipinusiųjų iš povandeninių laivų dingo.

Pulkininkas Laycockas komandos nariams davė įsakymą slapstytis pavieniui, nes per audrą jie negalėsią patekti į laivą. Tada juos pradėta gaudyti. Visi buvo suimti. Tik Laycockas ir Terry pasiekė anglų linijas. Trisdešimt šios komandos narių laikyti ne savanoriais, o karo belaisviais. Pulkininkas Keyesas[13] ir keturi žuvę vokiečiai, atidavus karinę pagarbą, palaidoti nedidelėse Beda Litorijos kapinėse.

Britų diversantas pulkininkas leitenantas G. Keyesas. Žuvo per nesėkmingą E. Rommelio štabo puolimą 1941 m. lapkričio 18 d.

Rommelis iš Kirenaikos išvyko rugpjūčio pabaigoje, savo vyriausiąjį štabą jis įrengė Gambute – tarp Tobruko ir Bardijos. Būstinėje Beda Litorijoje rezidavo tik Afrikos korpuso generolo kvartirmeisterio štabas. Jam vadovavo majoras Poeschelis, kapitonas Waitzas ir keli karininkai. Pirmoji išvada, kurią padariau nagrinėdamas britų nesėkmę, – tokios operacijos vadas, atsižvelgdamas į aplinkybes, turi pats patikrinti svarbiausią su operacija susijusią informaciją. Apsvarstęs tai nusprendžiau niekada nesiimti tokių veiksmų prieš tai iš įvairių šaltinių nesurinkęs visos įmanomos informacijos. Man reikėjo „nuosavos nedidelės žvalgybos tarnybos“.

Kita išvada tik patvirtino senus mano apmąstymus: visiškas netikėtumas – tai operacijos sėkmės laidas. Jūs turite bent kelias minutes palūkėti. Šį veiksmą privalote apdairiai įskaičiuoti į operacijos trukmę.

***

Friedenthalyje ėmiausi griežtų atsargumo priemonių. Parkas buvo apjuostas keturių metrų mūro tvora, įrengta signalizacija. Naktimis buvo patruliuojama. Tačiau geriausia mūsų apsauga – dresuoti šunys.

Fiurerio būstinė „Vilko irštva“ (*Wolfsschanze)* buvo Rytų Prūsijoje, miške prie Rastenburgo. Generolas Jodlis ją apibūdino kaip „kareivinių, bažnyčios ir koncentracijos stovyklos derinį“.

A. Hitleris „Vilko irštvoje“ (Rytų Prūsija). Kairėje stovi pasikėsinimą į fiurerį surengęs C. von Stauffenbergas. Už jų matyti betoniniai įtvirtinimai ir maskuojamieji tinklai. „Vilko irštvą“ juosė keli gerai ginkluotos sargybos žiedai.

Geografinė padėtis teikė saugumo – specialiosios komandos vargu ar galėtų čia įsigauti. „Vilko irštvą“ juosė trys užtvaros, saugumo sumetimais – su spygliuotąja viela ir grotomis. Išorinė užtvara penkių metrų aukščio. Norintis patekti į vidų pirmajame sargybos poste turėjo pateikti karininkui tapatybės pažymėjimą ir dokumentus – jie būdavo labai kruopščiai tikrinami. Iš pirmojo posto telefonu būdavo skambinama antrosios užtvaros sargybiniui ir pranešama, kad ateina lankytojas, pasakoma, kas jis. Tada lankytojas įrašydavo į knygą savo pavardę, karinį laipsnį ir atvykimo tikslą. Būdavo įrašomas tikslus atvykimo ir išvykimo iš būstinės laikas. Tad, kai 1944 m. liepos 20 d. pulkininkas Stauffenbergas skubiai išvyko, kilo įtarimas.

Peržengę geležinkelio liniją ir pasukę gilyn į mišką, prieisite antrosios užkardos buomą. Už jo, trečiajame apsaugos rate, yra sakytum parkas su pavieniais statiniais, kurių stogai apželdinti krūmokšniais. Iš viršaus atrodo lyg miškas, nes virš namų ir kelių ištiestas milžiniškas maskuojamasis tinklas. Tai buvo specialioji zona nr. 1 – čia net ir 0KW karininkai negalėjo kada panorėję įžengti, „išskyrus generolą Warlimontą“, – taip Jodlis sakė Niurnbergo procese.

Dviejuose pirmuosiuose apsaugos ratuose, taip pat ir prie trečiojo dieną naktį patruliavo sargyba. Hitlerio nesaugojo, kaip rašoma, Himmlerio policijos daliniai – jo sargybą ėjo pulkas tos armijos, kurios pulkininku karo pradžioje buvo Erwinas Rommelis.[14]

Kita Hitlerio būstinė – *Berghofas* Bavarijoje – buvo gerai matoma. Bet jai apsaugoti, kaip ir „Vilko irštvoje“, laikytas zenitinis pabūklas. Priešų oro pajėgos du kartus puolė *Berghofą* ir prarado apie 50 procentų pajėgų.

***

Taigi suprantama, kodėl Beda Litorijoje generolo Rommelio nepavyko nei nužudyti, nei sužeisti ar paimti į nelaisvę.

Išnagrinėjęs šią operaciją, tvirtai nusprendžiau savo specialiosios komandos kareivius išmokyti šauti tik tada, kai kyla neišvengiama

būtinybė.

Visi puikiai mokame šaudyti iš pačių įvairiausių ginklų, bet turime laikytis drausmės, taip pat ir tada, kai puolame nešaudydami. Tik šitaip galime visiškai priblokšti priešą ir pelnyti sėkmę.

Sugalvojau gerą, patikimą būdą, kaip savo kareivius sulaikyti nuo šaudymo – pulti pirmam ir pačiam nešauti. Man iš paskos einantiems kareiviams šis būdas teikė ramybės ir pasitikėjimo. Tai stipriai lėmė mūsų sėkmę išlaisvinant Benitą Mussolinį ir vykdant operaciją *Panzerfaust* – tada išvengėme didelio kraujo praliejimo. Per operaciją *Panzerfaust* kariai turėjo užimti Budos pilį, Reicho vietininko Vengrijoje admirolo von Horthy vyriausybės būstinę.

Vadovavau abiem šioms operacijoms ir per jas nepaleidau nė vieno šūvio. Kareiviams, puolusiems tuoj po manęs, įsakyta šauti tik tada, jei aš atidengčiau ugnį. Jie pakluso įsakymui ir nešovė.

Be abejo, pulti šaudant psichologiškai lengviau. Per specialiosios komandos pratybas svarbiausia išmokti priešą pulti susikoncentravus. Norėčiau pabrėžti: jei italus ir vengrus laikyčiau priešais, tai būtų psichologinė klaida. Tokia nuostata neatitinka man patikėtos užduoties prasmės. Iš tikrųjų tai ne mūsų priešai, o tik mūsų priešininkai, kuriems, tiesa, įsakyta šaudyti.

Priešininkas tikrai sutrinka, kai, apstulbintas įvykių, staiga išvysta prieš jį išdygstant priešininką, nors, logiškai mąstant, šio čia neturėtų būti. O kuo ilgiau jis yra priblokštas, tuo didesnės sėkmės galima tikėtis.

Bet jei puolantysis paleidžia bent vieną šūvį, pabunda puolamojo savisaugos instinktas, ir automatiškai irgi šaunama. Nieko nėra labiau užkrečiama nei šūvis. Fronte mačiau, kaip dalinys naktį staiga pradeda pyškinti iš visų vamzdžių tik todėl, kad, šmėstelėjus šešėliui, sargybinis iššovė.

Nešauti! Sunkiausia yra tada, kai susiduri su priešu. Ši taktika reikalauja iš vadovaujančių žmonių stiprių nervų ir visos komandos tvirto tikėjimo sėkme.

12.

ATPILDO GINKLAI

Lindemanno planas (1942 m. gegužės 30 d.): 52 Vokietijos miestai, kuriuose yra per 100 000 gyventojų, turi būti sunaikinti / Reichsmaršalas Goringas klydo / Operacija Reichenberg: *aš noriu sukurti pilotuojamų V–1 / Planai ir prototipai, sukurti Heinkelio gamykloje / Maršalo Milcho skeptiškumas / Nesėkmė / Hanna Reitsch paaiškina, kodėl taip atsitiko / Jai pavyksta skrydis raketa V–l / Raketa V–2 / Po V–2 sukurtos raketos*

1943 m. pavasarį, *Friedenthalyje* studijuodamas karo veiksmų žemėlapį, supratau, kad Rytų frontas vis dar laikosi. Iš patirties žinojau rusų kariuomenės grėsmes: žmonių gausa, drąsa ir didžiulis kiekis technikos, gautos iŠ JAV, Anglijos ir Kanados.

Šiaurės Afrikoje 1942 m. liepą generolo Rommelio žygis baigėsi iki Aleksandrijos likus apie 100 kilometrų. Amerikiečiai 1942 m. lapkričio 8 d. išsilaipino Kasablankoje, Alžyre ir Orane, o Ašies valstybių daliniams, turėjusiems kautis dviem frontais, teko paklusti didumos dėsniui.

Vokietijos miestai tapo britų ir amerikiečių naikintuvų taikiniu. Nuo 1942 m. gegužės tūkstančiai lėktuvų sėjo mirtį, vertė griuvėsiais Kelną, Eseną, Duisburgą, Hamburgą, Mannheimą, Dortmundą ir kitus miestus. Buvo bombarduojami ne tik mūsų fabrikai – per „bombų krušą“ žuvo dešimtys tūkstančių moterų ir vaikų. 1943 m. liepą Hamburgas liepsnojo tarsi deglas. Ant jo buvo numesta apie 9 000 tonų fugasinių ir padegamųjų bombų. Tikėtasi, kad po tokių veiksmų „vokiečiai sukils prieš savo vadovybę“ ir apimtai revoliucijos Vokietijai teks kapituliuoti. Bent jau E Lindemannas, RAF Bombonešių komandos *(Bomber Command)* „psichologas“, to tikėjosi. 1942 m. kovo 30 d. pranešime Winstonui Churchilliui jis pareiškė: 52 Vokietijos miestai, kuriuose yra per 100 000

gyventojų, turi būti sulyginti su žeme. Tokią pat psichologinę klaidą padarė ir reichsmaršalas Goringas 1940 m. Įsakęs bombarduoti Londoną. Vokiečių Liuftvafės V–l ir V–2 bombardavimo aukų skaičius žinomas – 60 227 britai žuvo, 80 900 buvo sužeisti. O anglų ir amerikiečių antskrydžių aukų skaičių būtų sunku nusakyti. Vien Hamburge per bombardavimą žuvo 53 000, sužeista 160 000 žmonių. Drezdeno „skerdynėse“ per bombardavimą žuvo, kaip oficialiai skelbta, nuo 250 000 iki 300 000 žmonių – gyventojų čia buvo 630 000.

Hamburgo gyventojų kūnai po britų aviacijos antskrydžio. 1943 m.

Manau, didžiausia atsakomybė už oro pajėgų veiksmus tenka reichsmaršalui Goringui. Jis jau 1940 m. manė, kad karą laimėsime. Dėl jo iliuzijų, jog tuoj pasigaminsime reaktyvinių lėktuvų, suvėlinome mažiausiai vienais ar dvejais metais, nors dar 1939 m. specialistai jau dirbo kurdami turboreaktyvinius variklius. Kai į dangų pakilo mūsų reaktyviniai lėktuvai, priešo bombonešių ir naikintuvų lakūnai buvo išties priblokšti.

V–l, arba sparnuotoji bomba, – oficialiai šis *Fieseler* 103 ženklintas Fi 103 – buvo savotiškas nepilotuojamas reaktyvinis lėktuvas. Greitis – 640 km/h, įveikiamas nuotolis – apie 500 km, svoris – 2 500 kg, pirmagalyje – 1 t sprogstamosios medžiagos. Pakylant skridimo trajektorija (kryptis ir aukštis) nustatoma automatine rankenėle. Įveikus numatytą

nuotolį, išjungiamas variklis ir išmetama bomba. Tačiau veikiama vėjo srautų bomba gali nukrypti nuo kritimo trajektorijos. V–l pranašumas išryškėjo 1944 metais: ją pagaminti atsiėjo pigiai, ji sunaudodavo mažai degalų, be to, garantavo nenuneigiamą psichologinį efektą.

V–l suprojektuotos ir sukonstruotos Liuftvafės pastangomis – Vokietijos orlaivių tyrimo centre (DFS), *Fieseler* gamykloje. Bandymai vykdyti Pėnemiundėje – Baltijos jūros saloje įrengtoje karinėje bazėje. Raketos, serijiniu būdu gamintos *Volkswagen* gamykloje, buvo paleidžiamos iš paprastos starto aikštelės – dažniausiai po tris V–l.

Kartą man pasitaikė proga apsilankyti Pėnemiundėje ir stebėti, kaip paleidžiamas toks V–1 sviedinys. Aš skridau su Liuftvafės inžinieriumi pulkininku, šių skraidančių bombų specialistu. Grįždami svarstėme, gal V–1 galėtų būti ir pilotuojamos, galbūt tai įmanoma.

Tos 1944 metų vasaros dienos vakarą su *Fieseler* gamyklos ir Reicho oro laivyno ministerijos (RLM) inžinieriais ėmėmės darbo. Pasikviečiau juos į vasarnamį prie Vanzė. Tuzinas inžinierių braižė planus pasidėję popieriaus lapus ant biliardo stalo ar tiesiog išsitiesę ant grindų: pilotas raketoje V–1 turėtų išsitekti su katapulta ir parašiutu.

Dirbome visą naktį – ryte jau žinojome, kaip viskas turėtų būti. Dabar reikėjo tik pasigaminti prototipą. Feldmaršalas Milchas, RLM sekretorius, pasakė man: „Pirmyn!“, kad RLM komisija neprieštarauja. Šios komisijos pirmininkas buvo garbus admirolas žila jūreiviška barzda, primenantis mums kone Nojaus arkos laikus. Po dviejų trijų posėdžių įveikėme pirmąją kliūtį, tačiau komisija paprieštaravo:

– Iš kur tikitės gauti šį prototipą pagaminsiančių darbininkų, gamyklos meistrų ir inžinierių? Mums ir taip trūksta darbininkų, ypač lėktuvų gamyklose.

Aš atsakiau, kad Friedenthalyje yra ne visu pajėgumu dirbanti Heinkelio gamykla ir kad prof. Heinkelis siūlęs man trijų inžinierių ir penkiolikos mechanikų paslaugas ir dar leidęs naudoti tris tuščius gamyklos cechus.

– Gerai, – tarė Nojus, – tačiau kad galėtumėte dirbti, jums reikia jau pagamintų V–1. Bet juk turėtumėte žinoti, kad mes jų neturime.

– Profesorius Porsche, vienas iš mano draugų, ką kita sakė. Jo *Volkswagen* gamyklose sandėliuojama, jis pats tuo stebisi, šimtai V–l – jos laukia pirkėjų. Galiu jus užtikrinti: jis mielai kokį tuziną perleistų man.

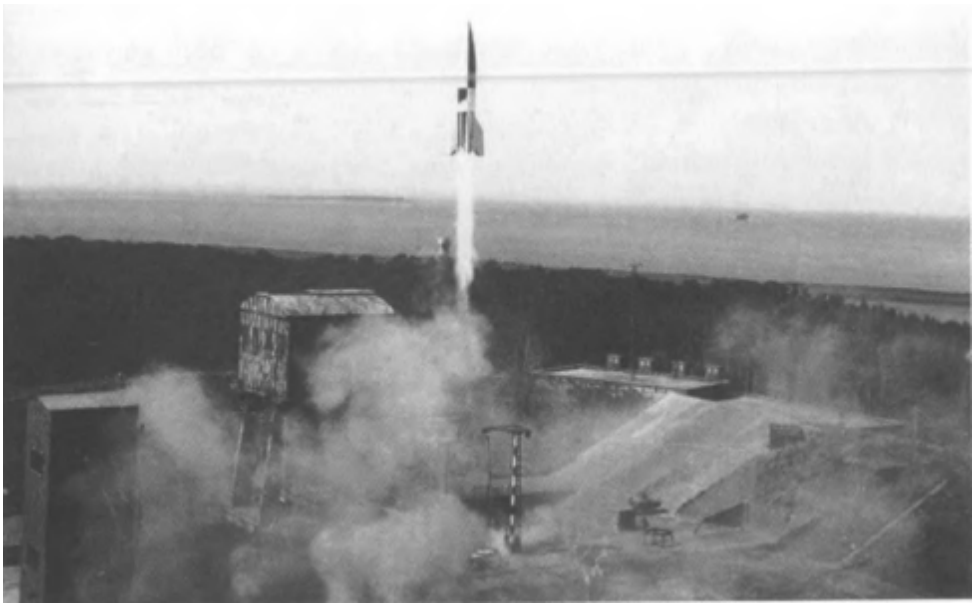

Raketos V–2 paleidimas iš slapto poligono Pėnemiundėje.

Pėnemiundės raketų dalių gamybos cecho patalpos.

Tik jokių komplikacijų, patikino Nojus, – ir netrukus aš jau naudojausi dviem nedideliais Heinkelio gamyklos cechais. Paliepiau atnešti stalų ir lovų. Visi dirbo labai daug, kartais po keturiolika valandų per dieną – norėjo kuo greičiau įvykdyti vadinamąją *Reichenbergo* operaciją.

Kai kitą kartą susitikau su feldmaršalu Milchu, šis šyptelėjo ir tarė:

– Na, Skorzeny, patenkintas?

– Žinoma, – atsakiau jam, – nors dvi ar tris savaites ir buvo vilkinama.

– Trys savaitės vykdant tokį projektą – vieni niekai. Pilotuojama V–l! Jei šitą prototipą pagaminsite per keturis penkis mėnesius, pasveikinsiu jus!

– Pone feldmaršale, tikiuosi, galėsiu jums parodyti tą prototipą po keturių penkių savaičių.

Jis tiriamai nužvelgė mane – manė, juokauju. Tada papurtė galvą.

– Gyvenate iliuzijomis, mielasis. Na, gerai. Bet tik nepersistenkite. Pakalbėsime apie tą įrenginį po keturių penkių mėnesių. Iki. Sėkmės!

Mūsų cechas pas Heinkelį buvo savotiška specialistų dirbtuvė – sėkmingai dirbanti. Kasdien, jei tik galėdavau, kelias valandas praleisdavau „savo gamykloje“. Po keturiolikos dienų prisistačiau pas feldmaršalą Milchą ir pasakiau, kad klydome abu – aš parengiau startui tris bombas V–l.

Feldmaršalas Milchas apstulbo. Jis man davė leidimą Gatovo aerodrome atlikti tris bandomuosius skrydžius. Buvo atrinkti du lakūnai. Pilotuojama sparnuotoji raketa V–l nebuvo leidžiama iš aikštelės – bombonešis *Heinkel 111* pakėlė ją į 2 000 metrų aukštį, tada ji atsiskyrė. Tačiau abi bandomosios bombos nukrito, o lakūnai susižeidė.

Feldmaršalas Milchas buvo gana santūrus. Jis pasakė, kad komisija pareikalaus paaiškinti, kodėl nepavyko nusileisti. Man laikinai uždraudžiama imtis bandymų. Buvau kaip kuolu trenktas. Gal pernelyg nerūpestingai ir skubotai dirbome?

Tada man paskambino Hanna Reitsch, legendinė lakūnė bandytoja. Po baisios avarijos 1941 m., kai sudužo jos bandomas reaktyvinio lėktuvo prototipas, po kurios atsigauti prireikė didelių valios pastangų, ji gyveno Berlyne, oro pajėgų namuose. Hanna pasakė, jog prieš kelis mėnesius pagalvojusi, kaip ir aš, apie tai, kad V–l turėtų būti pilotuojama. Bet oficialūs asmenys paliepė atsisakyti šio sumanymo. Nebūtina laukti tyrimo rezultatų, sakė ji, priežastys visiškai aiškios: abu lakūnai lig tol pilotavo tik propelerinius lėktuvus. Mūsų prototipas yra daug lengvesnis už įprastą V–l, gali pasiekti 700 km per valandą greitį, nusileidimo greitis –180 km/h, todėl abu lakūnai ir nežinojo, ar jiems pavyks nusileisti. Hanna ir du jos draugai, taip pat jau skraidę reaktyviniais lėktuvais, pasakė, jog yra pasirengę dar kartą tai išbandyti.

H. Reitsch – pirmoji Liuftvafės lakūnė bandytoja. Dalyvavo kovos veiksmuose Rytų fronte, dukart apdovanota Geležiniu kryžiumi.

Aš iškart atsisakiau – priminiau jiems griežtą oficialų įsakymą, pasakiau, kad Gatovo aerodrome mums neduos *Heinkel 111*. Hanna Reitsch, truktelėjusi pečiais, tarė:

– Maniau, jog jūs esate iš tų, kurie nebijo rizikuoti. Jei tik nori, gali rasti būdų skristi. Mes su draugais apsilankysime dirbtuvėje ir apžiūrėsime jūsų pirmąją bombą V–l. Esu įsitikinusi, kad neklystame – tai puikūs skraidymo aparatai. Apie tai dar pakalbėsime. Iki rytojaus!

Turiu prisipažinti – tą naktį nesumerkiau akių. Trečias nepavykęs bandymas – to negalime sau leisti. Ar galiu šią puikią lakūnę velti į tokią avantiūrą? Kitą dieną Hanna ir abu jos bičiuliai tvirtai pareiškė, kad turėčiau kaip nors apgauti aerodromo komendantą. Ramiai pasakiau, kad ką tik gavau leidimą toliau vykdyti operaciją *Reichenberg*. Paklausiau „jo nuomonės“ apie įvairius dalykus ir paliepiau dviem savo karininkams neišleisti jo iš akių – palydėti į karininkų kambarį ir pasirūpinti, kad tik jis nesusisiektų telefonu su feldmaršalo Milcho štabu.

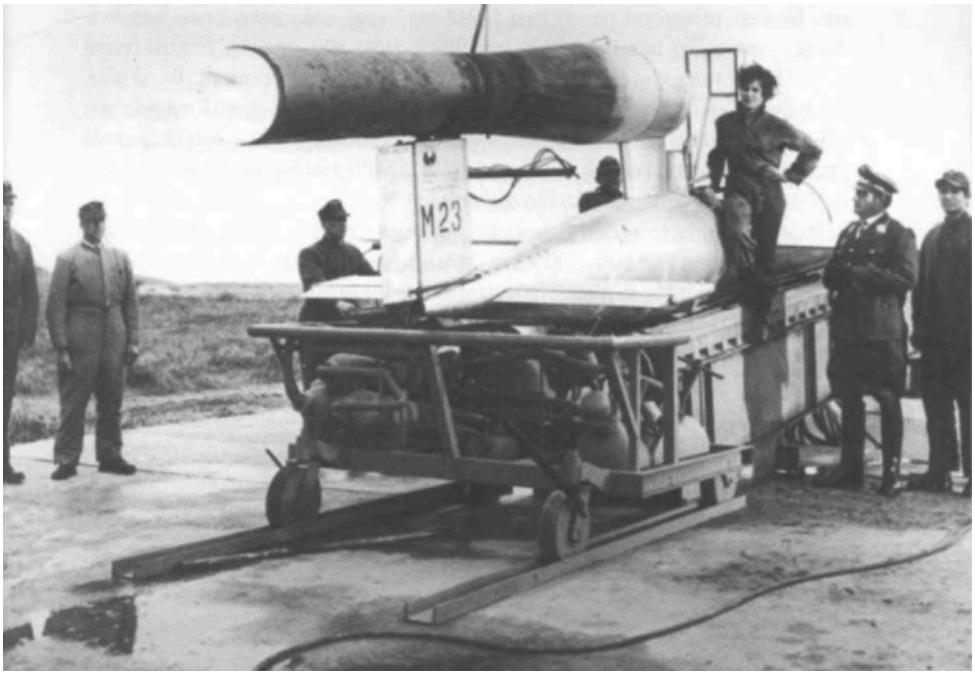

Pilotė H. Reitsch prie pilotuojamos vokiečių raketos V–l (Fieseler Fi 103R). *1944 m.*

Stebint, kaip *Heinkel* atsiskiria nuo Hannos pilotuojamos sparnuotosios raketos V–l, mano širdis ėmė daužytis kaip patrakusi. Hanna apsisprendė nė nedvejodama. Ji žinojo, kad nusileidžiant greitis bus apie 180 km per valandą. Bet aš tvirtai tikėjau, kad jai pavyks. Pilotei iš tiesų pavyko. Ji puikiai nusileido, tada pakilo dar kartą. Sveikinau ją iš visos širdies.

– Nuostabus lėktuvas, – sakė ji. – Su juo mes dar šio to pasieksime.

Kiti du lakūnai bandytojai irgi skraidino V–l. Jie taip pat nusileido be jokių nesklandumų. Tačiau šia sėkme mums neteko pasidžiaugti kare.

Kai štabas sužinojo apie Hannos ir jos draugų skrydžius, buvo leista parengti dar penkis prototipus – jie buvo skirti treniruotis maždaug trisdešimt rinktinių lakūnų. *Friedenthalyje* mes atrinkome šešiasdešimt (iš kelių šimtų) Liuftvafės lakūnų savanorių – dabar galima bus imtis labai rizikingų operacijų. Deja, iš 1944 m. vasaros pradžioje mano užsakytų 500 m^3 aviacinio kuro gavome tik dalį, tad treniruoti įstengėme tik kokį tuziną lakūnų. V–l lakūnai iki pat karo pabaigos priklausė mano daliniui.

***

V–2 buvo ne lėktuvas, o raketa: ilgis – 14,03 m, sparnų plotis – 3,564 m, skersmuo – 1,561 m. Pradinė masė – 12,5 t, 70 procentų sudarė degalai (metilo alkoholis ir suskystintas deguonis). Įveikiamas nuotolis – apie 800 km. Greitis – 5 300 km/h. Sprogstamoji medžiaga – 1 t.

Raketą V–2 išrado trisdešimtmetis inžinierius, labai kūrybingos grupės vadovas Wernheris von Braunas. Po karo jis buvo „eksportuotas“ į JAV, vėliau gavo Amerikos pilietybę.

Wernheris von Braunas dirbo Pėnemiundėje kariuomenės bandymų centre, kuriam vadovavo pulkininkas Walteris Dornbergeris. Jis buvo puikus karininkas ir, kaip sakoma, „pirmarūšis vaikinas“. Pirmas sėkmingas V–2 bandymas Pėnemiundėje įvyko 1942 m. spalio 3 d. (žinoma, be kovinės galvutės) – raketa, skrisdama 80 km aukštyje, pasiekė taikinį, esantį už 190 km. Bandymais Pėnemiundėje Hitleris domėjosi asmeniškai. Jis pakėlė Dornbergerį į generolus, o jaunajam inžinieriui suteikė profesoriaus vardą.

Dar visai jaunas Wernheris von Braunas tapo raketų specialistu, 1933–1936 m. dirbo Kumersdorfo bandymų centre.

Pėnemiundė yra Uznamo saloje – Baltijos jūroje, Oderio žiotyse, per ją ėjo Rytų Vokietijos ir Lenkijos siena. Praėjus kelioms savaitėms po Wernherio von Brauno priėmimo pas Hitlerį (1943 m. liepą), sala naktį buvo bombarduota – įrenginiai beveik visiškai sunaikinti, žuvo 800 žmonių. Centro tyrėjų grupė iširo, sunaikintas svarbiausias tyrimo ir gamybos centras. Bavarijoje, Kochelyje, buvo pastatytas „vėjo tunelis“, kuriame vėjo greitis pasiekdavo daugiau nei 4 800 km/h. Toks greitis gerokai pranoko priešo specialistų visais įmanomais testais nustatytą didžiausią greitį aerodinaminiame vamzdyje.

V–l ir V–2 sumontavo vokiečių darbininkai.

Pagal *V–Waffen* programą planuota pagaminti ir tokią raketą, kuri įstengtų pasiekti Niujorką ar Maskvą. 1945 m. kovo pabaigoje tokia raketa buvo beveik pagaminta, nuo birželio planuota ją gaminti serijiniu būdu.

Bet atėjo rusai. Generolas Dornbergeris, Wernheris von Braunas, jo brolis Magnusas, pulkininkas Axteris, inžinieriai Lindenbergas, Tassmannas ir Huzelis įstengė išgelbėti dalį dokumentų. Jie pabėgo į Bavariją ir pasidavė amerikiečių 44–ajai divizijai. Netrukus pasirašė bendradarbiavimo su JAV kariuomene sutartį ir rugsėjį išvyko į JAV.

***

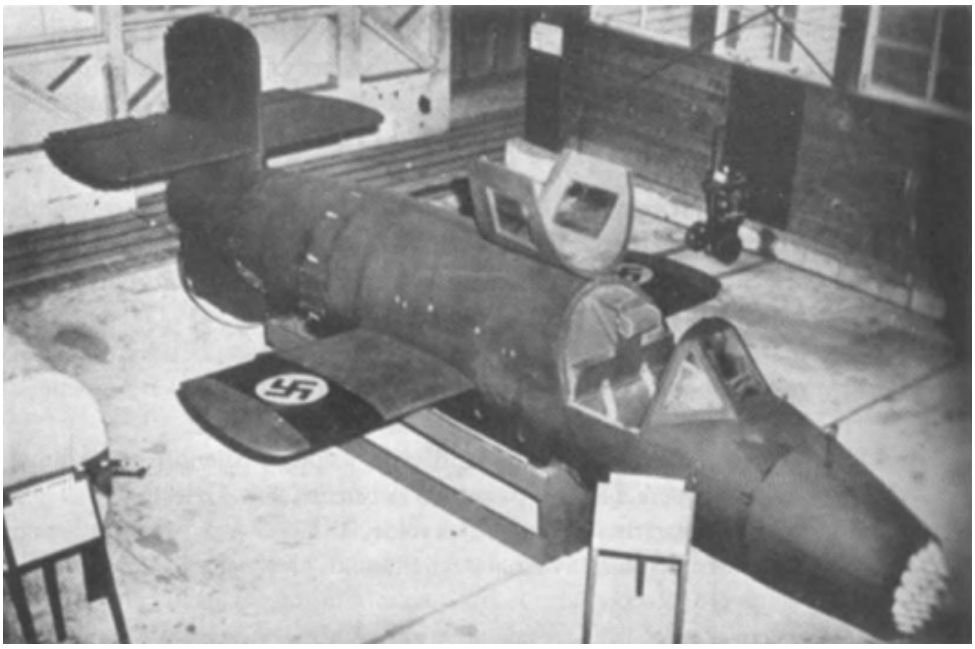

Britams atitekęs eksperimentinis vokiečių vertikaliai kylantis naikintuvas Bachem Ba 349. *Svastika sparną paženklino patys britai.*

Galima būtų išvardyti daugybę naujų ginklų, kuriuos per karą planavome gaminti ir gaminome. *Bachem 8–348–A–I* prototipas nuotoliniu būdu nukreipiamas į priešo bombonešius, jį pilotuojantis lakūnas dviem salvėmis gali iššauti po tuziną priešlėktuvinių raketų. Prototipas su bandomąja įranga nukrito per pirmąjį bandymą. Pulkininkas leitenantas Lotharas Sieberis žuvo. Šiame lėktuve buvo derinami V–l ir V–2 elementai. Sieberį galima vadinti pirmuoju pasaulyje lakūnu, kuris vertikaliai pakilo raketa į orą, kaip dabar amerikiečių ir rusų astronautai.

Yra įvairių valdomų V–2 priešlėktuvinių raketų. *Wasserfall,* arba C–2, – tai nedidelė V–2 kopija, raketa žemė–oras su kovine galvute. Ji šaunama vertikaliai, automatiškai nutaikoma į karščiausią taikinio dalį. Jos greitis – 2 900 km/h, už ją greitesnė tik raketa *Taifun,* naudojama priešlėktuvinei gynybai, galinti pasiekti 4 500 km/h greitį. Dar reikėtų paminėti *Rheintochter* – dviejų pakopų raketą, ir *Feuerlilie,* arba F–55, raketą *Enzian* su dviem reaktyvinėmis traukėmis.

Pirmasis vokiečių reaktyvinis lėktuvas *He–178* pakilo 1939 m. rugpjūčio pabaigoje. Prof. Heinkelis kūrė jį trejus metus. *Messerschmitt–262,* naikintuvo su keturiais 30 mm pabūklais, greitis – 950 km/h. Bombonešio

Arado–234 greitis – 900 km/h. Jis gali pakilti į 11 000 km aukštį, veikimo spindulys – 1 600 km.

1945 m. balandį bombonešio *Henschel* 0–122 konstruktoriai susprogdino prototipą su turboreaktoriumi (greitis – 1 000 km/h, veikimo spindulys – per 2 000 km). Britų ekspertai konfiskavo šio aparato brėžinius ir jo nuolaužas – labai stebėjosi, kad vokiečiai gali turėti tokį lėktuvą.

Norėčiau priminti vieną, veikiausiai menkai žinomą faktą: sėkmingiausia Rytų ir Vakarų operacija prieš Vokietiją įvykdyta tada, kai mūsų kariuomenė jau turėjo besąlygiškai kapituliuoti.

Šios operacijos tikslas buvo nusavinti visus vokiečių patentus ir išradimus. Įdomu tai, kad ši operacija buvo pavadinta *Paperclip* („Sąvaržėlė“).

Po karo Eisenhoweris pastebėjo: „Jei vokiečiai V–l ir V–2 būtų pasigaminę šešiais mėnesiais anksčiau, 1944 m. birželį invazijos į Normandiją nebūtų buvę.“

Pirmasis Me–262 *pateko į sąjungininkų rankas, kai 1945 m. kovo 31 d. pasidavė jį pilotuojantis vokiečių lakūnas bandytojas.*

13.

NUO SICILIJOS IKI REMAGENO

Siaubo pasaka Andalūzijos pajūryje / Pilotuojamos torpedos prie Ancijaus / Dėl gausybės keistų atsitiktinumų pavyksta operacija Overlord / *Neimegeno tilto sugriovimas / Operacija* Market Garden *nepavyksta / Operacijos* Forelle *Dunojuje / Budapešto blokada bus pralaužta / Leitenantas Schreiberis ir jo kampfšvimeriai prie Remageno tilto*

Mūsų savanoriai, liovęsi bandę pilotuoti V–1, dalyvavo jūrų ar upių mūšiuose. Šios operacijos vykdavo sunkiomis, sukrečiančiomis sąlygomis. Garsiausias iš tų mūšių įvyko prie Ancijaus, Vidurio Italijos uosto, esančio apie 50 kilometrų į pietus nuo Romos.

Norėdami tinkamai suprasti, kas 1943 m. pradžioje vyko Ancijuje, pirmiausia turėtume prisiminti 1942 m. lapkritį – tą laiką, kai operacijos *Torch* desantinės dalys susidūrė su labai stipriu Prancūzijos karo pajėgų, vadovaujamų generolo Noguėso ir admirolo Darlano, pasipriešinimu. Amerikiečių laimei, tuo metu Alžyre buvo puikus derybininkas – jų konsulas generolas Murphy, kuriam pavyko palenkti mūsų paleistą generolą (vėliau feldmaršalą) Juiną. Admirolas taip pat leidosi įkalbamas Murphy, o vėliau buvo nužudytas vieno jauno prancūzo fanatiko – Bonnier de la Chapelle, kuris, išpažinęs vienam pastoriui nuodėmes, gavo iš šio pistoletą (1942 m. gruodžio 24 d.). Karo lauko teismo sprendimu jis buvo sušaudytas – Churchillio ir de Gaulle dideliam palengvėjimui.

Pagal Vokietijos abvero informaciją, amerikiečių ir britų laivynas turėjo „prisišvartuoti Korsikoje arba Pietų Prancūzijoje“ (Paulis Carellis, *Afrikos korpusas).* Ašies valstybių daliniai kovėsi Afrikoje dviem frontais, jų priešinimasis vyko šešis mėnesius.

Rommelį pakeitė generolas von Arnimas. 1943 m. gegužės 13 d. pasidavė du paskutiniai Ašies valstybių koviniai vienetai – divizija *Junge Faschisten*

ir 164–oji lengvųjų pėstininkų divizija. Abu daliniai jau neturėjo nei amunicijos, nei maisto – Pietų Tunise jie pasidavė 8 ajai britų armijai.

Tuniso Bizertos uostas Vakarų sąjungininkams dabar tapo tiltu „minkštai žengti“ Europos auliniams.

Hitleris suvokė, kokių grėsmių gali kilti Sicilijoje. Jis pasiūlė Mussoliniui penkių divizijų pagalbą. Liddellis Hartas perteikė įvykių liudininko generolo Westphalio – tuo metu jis buvo feldmaršalo Kesselringo vyriausiojo štabo vadas – žodžius: „Dučė užtikrino, kad jam pakaktų ir trijų divizijų.“ Dvi iš jo divizijų sudarė jauni Italijos šauktiniai, turintys ginti Tunisą kaip placdarmą. Birželio pabaigoje dvi vokiečių divizijos, tarp jų ir tankų divizija *Hermann Goring*, perduotos vadovauti italų generolui Guzzoli, buvo perkeltos į Siciliją. 1943 m. liepos 20 d. Sicilijoje išsilaipinus JAV 7–ajai (Pattono) ir britų 8–ajai armijoms (Montgomery), salą gynė maždaug dešimt (iš jų šešios egzistavo tik teoriškai) italų ir trys vokiečių divizijos.

Abveras neteisingai informavo 0KW – užtikrino feldmaršalui Keiteliui, kad išsilaipinimas Europoje vyks ne Korsikoje ir ne Prancūzijoje, o Sardinijoje ar Graikijoje. Šį pranešimą patvirtinančių „įrodymų“ Canariso agentai gavo Ispanijoje – tai buvo nuo 1943 m. britų slaptosios tarnybos rūpestingai rengtos operacijos sudedamoji dalis.

Iš anglų povandeninio laivo į jūrą prie Andalūzijos krantų buvo išmestas lavonas, pargabentas iš Londono lavoninės. Jam buvo įdėti suklastoti anglų karininko dokumentai. Jūros bangos atplukdė jį prie Ispanijos kranto. Buvo „pasirūpinta“, kad ši žinia pasiektų vokiečių slaptąją tarnybą. Skenduolio piniginėje rastas generolo sero Archibaldo Nye, imperijos vyriausiojo štabo vado vieno iš dviejų pavaduotojų, generolui Alexanderiui siųsto pranešimo nuorašas, kuriame minėta, kad netrukus bus išsilaipinama Graikijoje.

Į Graikiją ir Sardiniją išties nusiųstas pastiprinimas. Bet tai, ką savo atsiminimuose Montgomery pakiliai vadina „Sicilijos kampanija“, ne taip ilgai truko – 1943 m. liepos 10 d. – rugpjūčio l7 d. Keli italų daliniai narsiai kovėsi, kiti, prastai ginkluoti ir prastai vadovaujami, netrukus pasidavė.

Iš užjūrių amerikiečių sunkvežimyje į Siciliją buvo atgabentas mafijos vadeiva. Bet jis čia atliko ne tą vaidmenį, kurį jam priskiria kai kurie istorikai. Akivaizdu, „Lucky Lucianą“, Niujorko nusikaltėlių pasaulio vadeivą, iš kalėjimo – jis nuteistas trisdešimt metų kalėti – ištraukė amerikiečių slaptoji tarnyba, paliepusi jam Sicilijos mafiją pajungti

„sąjungininkų kilniems tikslams“. 1946 m. vasarį Lucianas „už didelius nuopelnus tarnyboje“ paleistas į laisvę.

Sąjungininkų kariai Sicilijoje. Kairėje – du britai, dešinėje – amerikietis. 1943 m. liepa.

Strategijos ir taktikos požiūriu Sicilijos užėmimu galima buvo kaip reikiant pasinaudoti, bet užgrobėjai neįstengė to padaryti. Jie įvykdė tris desantines operacijas, pastiprintas kreiserio sunkiosios artilerijos ir gerokai pranašesnių už mūsų oro pajėgų. Bet tai nesutrukdė feldmaršalui Kesselringui ištraukti iš spąstų per 60 000 italų ir 40 000 vokiečių. Turintis gausybę kovos pajėgų Montgomery, jei tik būtų anksčiau perkėlęs svarbiausius kovos veiksmus prie Mesinos, kaipmat būtų užnėręs mums kilpą. Bet jis tik rugpjūčio 15 d. paliepė kovinei brigadai išsilaipinti Skaletoje. Sąsiaurį užblokuoti buvo jau per vėlu.

Operacija *Husky* – Sicilijos užėmimas – Vermachtui galėjo baigtis katastrofiškai. Generolas pulkininkas Jodlis vėliau man pasakojo, kad Hitleris gana greitai perprato, kad ginti salą dučei bus labai sunku. Salos gyventojai nepalaikė nei fašistų, nei antifašistų – jie buvo siciliečiai, ir tiek. 1943 m. liepą–rugpjūtį visoje saloje skelbtas šūkis „Sicilia ai Siciliani“ („Sicilija siciliečiams“).

1943 m. liepos 19 d. per Hitlerio ir Mussolinio susitikimą Feltrėje Hitleris matė, kad dučė jaučiasi netvirtai. Jiedviem kalbantis, Mussolinio adjutantas perdavė pranešimą. Mussolinis liūdnai tarė:

– Dabar Romos darbininkų kvartalą smarkiai bombarduoja priešai!

Per išlaisvintojų bombardavimą žuvo 1 430, sužeista 6 000 žmonių. Dučės aplinkos žmonės jau negalvojo apie Sicilijos gynybą. Generolas Ambrosio pateikė Mussoliniui – prie keturių akių – ultimatumą:

– Duče, Jūs esate fiurerio draugas. Turite jam paaiškinti, kad mums privalu pasirūpinti savo reikalais. Italija per dvi savaites turi sudaryti taiką!

Mussolinis neliepė generolo Ambrosio suimti, tačiau Trevizo aerodrome, išlydėdamas Hitlerį, jis užtikrino:

– Mūsų tikslas vienas, tad ir pasiekti turime jį drauge!

***

1943 m. rugsėjo 3 ir 8 d. Italijoje – Redže ir Salerne – įsitvirtino 8–oji armija (Montgomery) ir JAV 5–oji armija (Clarko). Sėkme to toli gražu nepavadintum. Montgomery ir Liddellis Hartas pripažino, kad abi armijos patyrė „daug nuostolių“ – joms teko kautis dėl kiekvienos pėdos, o lapkritį jau ir kariuomenės aprūpinimo problemų galėjo atsirasti. Vėliau prie Montekasino jie neįstengė pralaužti „Hitlerio“ (arba Gustavo) linijos – amerikiečiai čia tik suniokojo garsųjį vienuolyną.

529 m. šventojo Benedikto įkurtame pirmajame benediktinų vienuolyne buvo daug meno vertybių, turtinga biblioteka, gausu paveikslų. Laimė, prieš kelis mėnesius, kol dar sąjungininkai nebombardavo, vokiečiai meno kūrinius išgabeno į saugią vietą. Generolas grafas von Sengeris ir Etterlinas knygoje *Krieg in Europa* (Kelnas, 1963) rašė, kad feldmaršalas Kesselringas įsakęs didžiąsias meno vertybes saugoti, „net jei tektų prarasti taktinį pranašumą“.

Tik 1944 m. sausio 22 d. amerikiečiai pradėjo operaciją *Shingle*. Generolas Johnas P. Lukasas ir jo 6–asis korpusas išsilaipino Ancijuje.

Ancijus buvo į šiaurę nuo Gustavo linijos, tad anglosaksai tikėjosi, pasinaudoję galimybe užpulti vokiečių armijas iš užnugario, nužygiuoti iki Romos. Generolas Clarkas grasino į amžinąjį miestą įžengti dar 1943 m. lapkritį. Jis apsiskaičiavo – Roma pasidavė 1944 m. birželio 4 d. Florenciją užėmė rugpjūčio pabaigoje, tik 1945 m. kovą pasiekė Boloniją.

Vokiečių konstruktorių sukurta pilotuojama torpeda Neger.

***

Ancijuje mūsų jūrų laivyno ir *Friedenthalio* savanoriai atakavo priešų laivus torpedomis *Neger.* Jos pradėtos naudoti praėjus dviem savaitėms po sąjungininkų išsilaipinimo.

Ankstų rytą į šiaurę nuo placdarmo dvidešimt pilotuojamų torpedų buvo nuleistos į vandenį. Jose tūnantys vyrai laukė pasirodant taikinio. Brėkštant rytui jie paleisdavo apatinę torpedą, apgręždavo viršutinę į šiaurę ir grįždavo. Nuaidėdavo dvidešimt sprogimų.

Rezultatai: vienas kreiseris smarkiai apgadintas, vienas minininkas nuskendo, nugramzdinta arba sugadinta transportinių laivų, kurių talpa iš viso per 30 000 tonų. Septynios torpedos iškart grįžo į karinę bazę šiauriau

Ancijaus, šeši vyrai, prasmukę pro placdarmą, kitą dieną grįžo prie mūsų linijų, septyni iš dvidešimti vyrų dingo.

Vėliau priblokšti priešų mums jau nepavyko – jie tapo atidesni. Vidužemio jūroje ir Lamanšo sąsiauryje dislokuotos *Neger* ir *Marder* buvo lengvai atpažįstamos pagal organinio stiklo korpusą. Tad mes nuleisdavome į jūrą tuščių torpedų korpusų, jie plūduriavo nešami bangų, kol priešai pastebėdavo ir nusitaikydavo. Tada pliekdavo iš visų pabūklų, o tuo metu iš priešingos pusės į juos atlėkdavo tikra torpeda.

Grosadmirolas Donitzas panoro susipažinti su tais trylika išgyvenusių Ancijuje vyrų. Jis pats įteikė jiems pelnytus apdovanojimus. Į šį susitikimą pakvietė ir mane, ir dar keturis *Friedenthalio* karius. Tad buvo gera proga rimtai pasikalbėti su žmogumi, kuris, kaip vėliau paaiškėjo, buvo paskutinis Vokietijos reicho vadovas.

Netrukus po šio susitikimo mums buvo parodytos Anglijos pietryčių pakrantės uostų nuotraukos, fotografuotos iš lėktuvo. Žvelgdami į jas supratome, kad netrukus prasidės invazija. Palyginęs šias nuotraukas su darytomis prieš kelias savaites, pastebėjau šį tą, kas mane labai sudomino – ilgą virtinę panašių į dokus stačiakampių. Netrukus išsprendėme šį galvosūkį – supratome, kad tai prieplaukos. Naudojant tokias dirbtines prieplaukas, ilgame fronto ruože galima buvo išlaipinti daug kareivių. Ypač tinkamas tokiam išsilaipinimui man atrodė Normandijos pajūris. Admirolas Heye parodė man jūros laivyno ekspertų išvadas, sąrašus, sudarytus vertinant numanomas išsilaipinimo vietas 1–10 balų. Išsilaipinimas vyko trijuose pirmuosiuose sąraše nurodytuose pakrantės ruožuose.

Friedenthalyje aš ir mano nedidelio štabo nariai ėmėmės darbo. Parengėme planą, kuris pagal karinius potvarkius buvo pateiktas Vakarų vyriausiosios kariuomenės vadovybei. Jai vadovavo feldmaršalas von Rundstedtas. Planuota sudaryti specialius dalinius, įtraukti į juos ir mano desantininkus savanorius. Lamanšo sąsiaurio ir Atlanto pakrantės dešimtyje ruožų, pasirengę kovai, jie turėtų laukti išsilaipinant priešo dalinių. Jų užduotis – aptikti priešo vyriausiuosius štabus, pašalinti karininkus ir radijo ryšio centrus.

***

Tikintis sąjungininkų išsilaipinimo... Kulkosvaidžiais MG 34 *ginkluoti vokiečių kariai stebi Atlanto vandenyno pakrantę.*

Gerokai užtruko, kol mūsų planas, perėjęs karo instancijas, ir vėl pasiekė mus. Vakarų vyriausiosios kariuomenės vadovybė susipažino su juo, buvo rašoma pridėtame laiške, planą ji laiko geru ir galimu įvykdyti. Bet laiško pabaigoje parašyta:

> „Tačiau manoma, kad rengiantis, vykdyti šį planą, nepavyktų pakrantės ruožuose nepastebėtiems dislokuoti vokiečių desanto dalinių.
>
> Rengdamiesi operacijai daliniai negalėtų tikėtis nepastebėti pasiekti Atlanto pakrantę. Todėl šis planas nebus vykdomas.“
>
> Parašas neįskaitomas.

Liddellis Hartas, generolas Emilis Wanty, taip pat ir kiti patvirtina, kad Hitleris tikėjosi išsilaipinti Kotantene. Feldmaršalams von Rundstedtui ir Rommeliui jis įsakė „ypač stebėti Normandiją“.

Bet 1944 m. birželio 6–ąją, tą dieną, kai išsilaipino sąjungininkai, feldmaršalas Rommelis Normandijos nestebėjo. Išvakarėse iš Rošo–Giuijono jis išvyko į Vokietiją pasimatyti su šeima – į vyriausiąjį štabą grįžo tik kitos dienos popietę.

Helmutas Mayeris, 15–osios armijos žvalgybos tarnybos vadas, stebintis pakrantę nuo Roterdamo iki Kano rytinės dalies, birželio 1 d. radijo ryšio bangomis perėmė Verlaine eilėraštį ir jį iššifravo. Jis buvo siųstas dukart – šitaip prancūzų pasipriešinimo grupėms buvo pranešta apie planuojamą invaziją.

Les sanglots longs
Des violons
De l'automne
Blessent mon coeur
D'une langueur
Mono tone.[15]

Mayeris tuoj pat pranešė 15–osios armijos vyriausiajam vadui generolui Hansui von Salmuthui, o šis informavo feldmaršalą von Rundstedtą. Bet svarbiausiam operacijos dalyviui – generolui Dollmannui, 7–osios armijos vyriausiajam vadui ir Kano pakrantės ruožo stebėtojui, – iš viso nebuvo pranešta. Apskritai tądien, birželio 6–ąją, savo poste nebuvo nė vieno korpuso vado – jie buvo iškviesti į Kaną „aptarti padėties".

Poste buvo tik generolas Maxas Pemselis, Dollmanno vyriausiojo štabo vadas. Birželio 6–osios naktį, 2.15 valandą jis telefonu pranešė Rundstedto vyriausiajam štabui – priešas išsilaipino. Po pusvalandžio jam paskambino feldmaršalas ir pasakė, kad šio išsilaipinimo nelaikąs „didelio masto" operacija. Išties tikro išsilaipinimo Rundstedtas tikėjosi tarp Havro ir Kalės. Pasakęs tai ir vėl nuėjo gulti.

Hitleriui apie išsilaipinimą pranešta „tik apie pietus". Generolas Jodlis, OKW vadovas, kaip ir Rundstedtas, manė, kad išsilaipinimas Normandijoje – tai apgaulingas priešo manevras. Hitleris ir Jodlis nekreipė dėmesio į tai, kad Rommelis neanalizavo įvykių ir kad prieš kelias dienas oro pajėgoms, sutelktoms vakarų kranto gynybai, buvo įsakęs pasitraukti į šalies gilumą. Tad birželio 6 d. rytą prieš šimtus priešo lėktuvų į kovą stojo *du* vokiečių naikintuvai: vieną pilotavo pulkininkas Josefas Prilleris, kitą – viršila Wodarczykas.

7–ojoje armijoje buvo *viena vienintelė* tankų divizija – 21–oji, dislokuota Kane. Negavusi jokio įsakymo, ji pradėjo pulti Pajūrio Kurselio kryptimi – pralaužė britų linijas ir sėjo jose sumaištį. Tačiau nesulaukusiai pastiprinimo divizijai teko atsitraukti.

Per vėlai buvo pranešta, o gal ir visai nepranešta 1 –ajai tankų divizijai, *Leibstandarte Adolf Hitler,* vadovaujamai Seppo Dietricho, 12–ajai SS tankų divizijai *Hitlerjugend,* buvusiai Lizjė, 17–ajai SS panzergrenadierių divizijai, dislokuotai Somiure ir Njore, ir tankų mokomajai divizijai Le Mane ir Orleane. Daug lėmė ir von Rundstedto vyriausiojo štabo klaidingas sprendimas prie Paryžiaus laikyti dvi stiprias tankų divizijas – generolo von Lūttwitzo 2–ąją diviziją ir generolo von Schwerino 116–ąją diviziją. Birželio 6 d. viena iš jų buvo Amjene, kita – į rytus nuo Ruano. 116–oji tankų divizija liepos viduryje dar buvo Djepe. Bet veiksmų nesiėmė ne tik tankų divizijos, galėjusios priešą nustumti atgal į jūrą. Praėjus dviem savaitėms po išsilaipinimo, kai Normandijoje jau vyko baisi kova, septynios pėstininkų divizijos stovėjo prie Senos „šautuvas prie šalies“ ir laukė kažin kokio priešo.[16]

Vakarų sąjungininkų išsilaipinimas Normandijoje. 1944 m. birželis.

Pakaktų jau ir to, kad vokiečių kariuomenės vadai būtų buvę savo postuose ir išties troškę nugalėti. Bet taip nebuvo. Norėčiau sužinoti kodėl.

***

Norėčiau užbėgti už akių ir papasakoti apie svarbiausias *Friedenthalio* narių atliktas vandens operacijas. Su admirolu Heye buvo sutarta, kad karo laivynas vykdys visas operacijas jūroje, o mano specialistai darbuosis atokiau nuo jūrų – upėse ir ežeruose.

Dalyvavau visose mūsų kampfsvimerių (kovotojų plaukikų) treniruotėse: ir visuomenei uždarose *Dianos* maudyklose Vienoje, ir *Waffen–SS* karininkų mokykloje Bad Telce Pietų Tirolyje, ir Venecijoje – čia, tuščiame vienuolyne lagūnos saloje, mūsų pratybos baigėsi. Tai buvo labai rimtos treniruotės. Išmėginome įvairius būdus, pirmiausia tuos, kuriuos naudodamas kunigaikštis Valerio Borghese 1944 m. rugsėjo 19 d. Gibraltaro priešuostyje susprogdino tris tankerius. Atlikdami šį žygdarbį, italai naudojo pilotuojamas torpedas. Kampfšvimeriai, aprūpinti vandens nepraleidžiančiais kostiumais, kvėpavimo įranga ir plaukmenimis, priešo laivams prie stabilizavimo įrenginių pritvirtindavo uždelsto veikimo bombas.

Nuo 1943 m. mano kampfsvimeriams vadovavo kapitonas Wimmelis, iš *Brandenburgo* perėjęs į *Friedenthalį.* Jis buvo nepaprastai drąsus ir santūrus karininkas. 1940–1941 m. jis vadovavo specialiajai komandai, vykdžiusiai operacijas Gibraltaro rajone. Jis nugramzdino daug britų laivų, pagelbėdamas ispanų darbininkams, padėjo stiprią uždelsto veikimo bombą kalnų tarpeklyje, kuriame buvo amunicijos sandėlis. Ji buvo įdėta į skardinę tūtą, iš pažiūros panašią į anglų artilerijos sviedinį. Sprogus šiai bombai, pavymui turėtų nuaidėti tūkstančio didelių granatų sprogimai. Bet sprogimo nebuvo – Wimmelis nesuvokė kodėl. Aišku buvo tik viena: vienas iš pagelbėjusių padėti bombą vyrų buvo „šnekus“. Gal jį privertė pasakyti, gal jam sumokėjo? Galbūt. Šiuo atveju ant kortos buvo pastatyti didesni dalykai.

Tai buvo 1940 m. gruodžio 5 d. Savaime suprantama, antrą kartą to padaryti nemėginta. Taip sutapo, kad tuo metu – 1940 m. gruodžio 7–8 d. – Canarisas lankėsi Madride. Jis ilgai kalbėjosi su generolu Franco (gruodžio 7 d.). Vis dėlto Canarisui nepavyko jo įkalbėti įsitraukti į karą Vokietijos pusėje.

***

Feldmaršalas Montgomery planavo didžiausią per šį karą oro desanto išsilaipinimą – operaciją *Market Garden.* Rugsėjo 17 d. trys britų armijos

korpusai persikėlė per Maso ir Šeldės kanalą Klevės, Neimegeno ir Arnhemo kryptimi. Tuo metu 9 000 lėktuvų ir 600 transportinių lėktuvų į Šoną, Vegelį, Klevę, Neimegeną ir Arnhemą atgabeno 35 000 vyrų, 2 000 transporto priemonių, 568 pabūklus ir 2 500 tonų amunicijos.

Neįtikėtini kiekiai – priešo kiekybinis pranašumas buvo didžiulis. Tiesa, Montgomery pripažino, kad iš Normandijos išstumto 2–ojo SS tankų korpuso, vadovaujamo obergrupenfiurerio Wilhelmo Bittricho, kovinis pajėgumas buvo nuvertintas. Korpusas gindamasis labai atkakliai kovėsi. Prie Arnhemo, į šiaurę nuo Neimegeno besikaunančiam Montgomery oro desantui labai greitai prireikė britų dalinių pagalbos. Šiems reikėjo persikelti per Valą – Reino žiočių atšaką. Tam puikiai tiko didysis Neimegeno tiltas. Vokiečiams, kad ir kiek bombardavo, nepavyko sugriauti šio tilto – apsauga nuo zenitinių pabūklų buvo labai stipri. Bet tiltą būtinai reikėjo susprogdinti. Fiurerio vyriausiajai būstinei paliepus, atlikti šią sunkią užduotį įpareigojau kapitoną Wimmelį – už tai jis pelnė Riterio kryžių.

Amerikiečių oro desantas per operaciją Market Garden.
Nyderlandai. 1944 m. rugsėjis.

Vieną naktį smarkiai rizikuodamas ,Wimmelis nuplaukė vienas pats ir iššvalgė priešo placdarmą. Kitą naktį su savo būriu, kurį sudarė dvylika

kampfšvimerių, plukdydamas keturias torpedines minas, jis leidosi į kelią. Jie pritvirtino minas prie Wimmelio paženklintų dviejų tilto atramų, nustatė sprogimo laiką ir ištraukė rankenėlę.

Komanda žemyn upe turėjo pasprukti per dešimt minučių ir dešimt sekundžių. Tiltas išlėkė į orą, važiuojant juo gal dešimčiai priešo tankų ir sunkvežimių. Tuoj po sprogimo abu upės krantai buvo ryškiai nušviesti, vandens paviršiumi nuslydo šviesos spindulys. Mūsų žmonės buvo vis dėlto aptikti – trys iš jų buvo sužeisti MG kulkosvaidžių. Bendražygiai parplukdė sužeistuosius. Visi pasiekė mūsų linijas – žinoma, sunkiai, visiškai išsekę.

Operacija *Market Garden*, kurią vykdant siekta užimti Rūrą, patyrė visišką nesėkmę. Po nuožmių kautynių, trukusių keturias dienas ir keturias naktis, į nelaisvę paėmėme 10 000 žmonių.

Norėčiau priminti, kad SS tankų korpusas atliko ir sanitarinę misiją – iš artilerijos stipriai apšaudomo Arnhemo evakavo gyventojus. Įvyko ir trumpos paliaubos, per kurias buvo išvežti sužeisti sąjungininkų ir vokiečių kariai. SS 9–osios divizijos vyriausiasis gydytojas Egonas Skalba, britų 1–osios desantininkų divizijos štabo gydytojas Warrackas ir jų pagalbininkai teikė pagalbą čia pat arba gabeno gausybę iš rikiuotės išvestų kareivių į saugią vietą. Ši humanitarinė akcija buvo vykdoma už vokiečių fronto linijos.

Jei ne sąjungininkų artilerijos, pėstininkų, ypač oro pajėgų pranašumas, operacija *Market Garden* Montgomery būtų dar brangiau atsiėjusi.

Prie Neimegeno anglosaksai stovėjo iki 1945 m. vasario 8 d. (kone penkis mėnesius). Kad ir kokių karinių priemonių buvo imtasi, specialiosios operacijos, maskuojantis pavadintos *Veritable* ir *Grenade,* nepavyko. Vykdant *Grenade,* tikėtasi užimti Rioro užtvanką, bet buvo suvėlinta. Mes jau buvome susprogdinę šliuzų vartus – rajonas jau dvi savaites buvo apsemtas vandens.

1944 m. rugsėjį OKW baiminosi, kad Vakarų sąjungininkai, mums stiprinant frontą, imsis priemonių – mėgins pažeisti Šveicarijos neutralitetą ir per Bazelį jėga įsiveržti į Vokietiją. 0KW įsakymu ėmiausi parengiamųjų darbų Reino tiltui susprogdinti, jei amerikiečių ir anglų daliniai mėgintų įžengti į Šveicarijos konfederacijos žemes. Vienintelis patikimas gynybos būdas, kurio OKW tuo metu galėjo imtis, – pasirūpinti gynyba šios sienos, prie kurios nebuvo dislokuota nė vieno dalinio.

***

Vokiečių kampfšvimerių grupės nuotrauka.

Nagrinėjant visų *Friedenthaliui* pavaldžių dalinių organizacinę schemą, pirmiausia į akis krinta komanda *Donau*, vadovaujama minėto kapitono Wimmelio ir leitenanto Schreiberio. 1944 m. vėlyvą vasarą mūsų draugai pradėjo partizaninį karą prie Dunojaus. Ši upė turi daug intakų ir ištakų – juose dienomis slapstydavosi mūsų botai.

Visos Dunojaus operacijos vadintos *Forelle* operacijomis. Turiu prisipažinti, didžiavausi, kad galiu ginti šią seną upę, prie kurios praleidau daug laimingų vaikystės dienų.

Raudonoji armija tuo metu stovėjo Rumunijoje, mes dažnai puldinėdavome jos konvojus. Mūsų kampfšvimeriai išmaniai panaudodavo botus ir dreifuojančias minas. Mūsų nedidelis „laivynas“ su įtaisytais galingesniais varikliais – nedidelės jachtos, apkaltos šarvu, ginkluotos 20 mm pabūklais ir MG kulkosvaidžiais, nugramzdindavo ir priešo tanklaivių. Per operacijas *Forelle* sovietų nuostoliai siekė 13 000 tonų bruto.

***

O. Skorzeny bičiulis SS brigadefiureris J. Rumohras nuo 1944 m. pabaigos vadovavo Budapešto gynybai. 1945 m. vasarį nusižudė.

1944 m. lapkritį, kai Hitlerio įsakymu ketinau skristi į Vakarų frontą, sužinojau, kad Budapešto gynėjai iš paskutiniųjų kaunasi – mėgina išvengti jau užėmusių Sėkešfehėrvarą generolo Malinovskio dalinių apsupties. Lėktuvais nugabenti ką nors buvo neįmanoma, tad OKW įpareigojo mane medikamentus ir amuniciją gabenti į Budapeštą Dunojumi. Tada sužinojau, kad Budapešto gynybai vadovauja buvęs mano dalinio vadas, dabar paaukštintas generolu Jochenas Rumohras.

Įsakiau paruošti greičiausią bei talpiausią mūsų laivą ir velkamąjį garlaivį. Buvo atitrauktos pertvaros ir į krovinių patalpą pakrauta 500 tonų maisto produktų, medikamentų, amunicijos ir benzino bakų. Operacija buvo vykdoma 1944 m. Naujųjų metų naktį, apie ją sužinojau iš radiogramų.

Laivai turėjo įveikti dvi sovietų fronto linijas. Gana nesunkiai pavyko su pirmąja priešo fronto linija – ankstų rytą laivai atsidūrė tarp dviejų fronto

linijų, maždaug už 17–os kilometrų nuo Budapešto. Buvo ūkanota, jiems reikėjo įplaukti į Dunojaus intaką. Ir tada šturmanas pamatė iš vandens kyšant susprogdinto tilto nuolaužas. Mėgino apiplaukti kliūtį,

nesėkmingai – abu laivai įsirėžė į krantą. Du komandos nariai nedidele valtimi nusiyrė į Budapeštą ir pranešė apsuptiesiems, kas įvyko. Per keturias naktis didžioji dalis amunicijos, benzino ir medikamentų valtimis buvo nuplukdyta į apgultą miestą.

Įsirėžę į krantą laivai tuoj patraukė priešo patrulio dėmesį. Mes buvome numatę ir tokią grėsmę. Tarp įgulos narių buvo rusas savanoris – patikimas antistalinistas. Patruliuojančiųjų vadui jis pasakė, kad tas laivas „atliekąs labai slaptą užduotį“. Pateikė suklastotus rusiškus dokumentus ir apdalijo patrulius rusišku alkoholiu bei cigaretėmis. Šie pasitraukė.

Bet laivas netiko naudoti. Neverta ir galvoti apie grįžimą prieš srovę. Tad *Forelle* kareiviai prisidėjo prie apgultame mieste esančių bendražygių ir pakluso tragiškai lemčiai.

Mano draugas Rumohras buvo sužeistas. Kad išvengtų sovietų nelaisvės, nusišovė. Iš dešimties tūkstančių apsuptyje buvusių pajėgių kautis vokiečių kareivių tik 270 pasiekė mūsų fronto liniją.

***

1945 m. kovo viduryje buvau iškviestas į fiurerio vyriausiąją būstinę. Generolas pulkininkas Jodlis įsakė man Rėmagene susprogdinti Liudendorfo tiltą per Reiną. Ant jo buvo padėta sprogmenų – kovo 7 d. atsitraukdama jį turėjo susprogdinti mūsų sunkioji artilerija. Bet uždegamoji kapsulė nesuveikė, tad tiltas buvo tik apgriautas. Reichsmaršalas Goringas patikino, kad jo Liuftvafė atliks šį darbą iki galo. Bet priešo smarkiai apšaudomi iš zenitinių pabūklų mūsų *Stuka,* kaip ir Neimegene, ne kažin ką galėjo padaryti. Kovo 10 d. Liudendorfo tiltu jau žengė 20 000 amerikiečių.

Paskui tiltą sugriauti imtasi didžiosios mortyros šaudyta 54 cm sviediniais. Bet po keturių ar penkių šūvių mortyra užsikirto. Tada pasišaukė mus. Paaiškinau Jodliui, kad tai labai sunki užduotis. Priešo placdarmas čia gerokai didesnis negu Neimegene – nuo tilto į pietus apie 16 kilometrų. Grįžtant tą ruožą tektų plaukte plaukti, o vandens temperatūra dabar 7–8 laipsniai Celsijaus. Iš Vienos atskraidinti mūsų *Donau* kampfsvimeriai šią operaciją įvykdė kovo 17 d. Jiems vadovavo leitenantas Schreiberis.

Tą šaltą naktį mūsų draugai pradėjo plaukti Reinu pasroviui. Jie plukdė tokias, kaip Neimegene, torpedines minas. Iki Rėmageno jie galėtų nuplaukti maždaug per 1,5 valandos. Schreiberis patvirtino, kad buvome

teisūs, tikėdamiesi blogiausio – priešas per tą laiką pakeliui buvo pastatęs dar du pontoninius tiltus. Komanda pasistengė kuo geriau įvykdyti užduotį. Liudendorfo tiltas buvo apgadintas ir nebetiko naudoti. Schreiberis norėjo sugriauti ir pontoninį tiltą, bet mūsų kampfšvimeriai, apšviesti nežinia iš kur sklindančių CDL spindulių *(Canal Defense Lights)*, buvo pastebėti. Leitenantas Schreiberis prarado tris vyrus, du iš jų mirė sušalę. Kiti, amerikiečių paimti į nelaisvę, buvo visiškai išsekę ir beveik sustingę.

Amerikiečių tankas Sherman *su įmontuota CDL – priešo aptikimo naktį ir jo akinimo – sistema.*

Rėmagene uždegamoji kapsulė neveikė – 20 000, paskui 35 000 amerikiečių kareivių persikėlė per Reiną. Šiaurėje buvusi generolo Hodge tankų armija, pietuose generolo Pattono 3–oji armija turėjo susitikti Koblence, prieš prasidedant feldmaršalo Montgomery, kuriam Eisenhoweris patikėjo sąjungininkų karinių pajėgų vyriausiojo vado pareigas, puolimui. Per Rėmageną nebandyta prasiveržti. Montgomery gerokai šiauriau persikėlė per Reiną tik kovo 24 d. su 21–ąja armijos grupe, kurią iš tikrųjų sudarė trys kariuomenės grupės: kanadiečių 1–oji armija, britų 2–oji ir amerikiečių 9–oji. Tai yra 26 divizijos, iš jų dvi oro desanto divizijos. Prieš jas stojo tik penkios vokiečių divizijos, praretintos „išvaduotojų“ pabūklų sviedinių ir bombų. Kai Montgomery, prasiveržęs ties Vėzeliu, persikėlė per

Reiną, jo puolimas kovo 28 d. baigėsi. Susidarė – ir ne tik mums – įspūdis, o gal ir iš tiesų taip buvo, kad Montgomery šiaurėje, Bradley ir Pattonas pietuose laukė pranešimo, kada rytuose jų link prasiverš Žukovo, Konevo ir Malinovskio armijos, o paskui ir įsakymo.

Memuaruose Montgomery labai apgailestavo dėl to, kad Eisenhoweris jį „stabdė“. Pagražindamas jis dėstė, neva Vakarų sąjungininkai Vieną, Prahą ir Berlyną būtų galėję užimti anksčiau nei rusai. Vertėtų įsiminti šiuos žodžius. Teisingai manoma, kad amerikiečiai nesuprato, „jog svarbu ne ginklais laimėti karą, bet nepralaimėti jo politiškai“. O Pattonas, turėjęs gerokai mažiau priemonių nei Montgomery, apgailestavo dėl nepaprasto anglų feldmaršalo delsimo. Išties vertėtų pasvarstyti, kodėl kovo 23–24 d. puolimą prie Reino jis pradėjo tik sulaukęs nakties ir kodėl kovo 28 d. kitame krante sustojo. Ten nebuvo jokio pasipriešinimo. Štai įrodymas: generolo Williamo Simpsono JAV 9–osios armijos nuostoliai, – rašė Liddellis Hartas. – „21–osios armijos grupės pusė pėstininkų stovėjo“, žuvo vos 40.

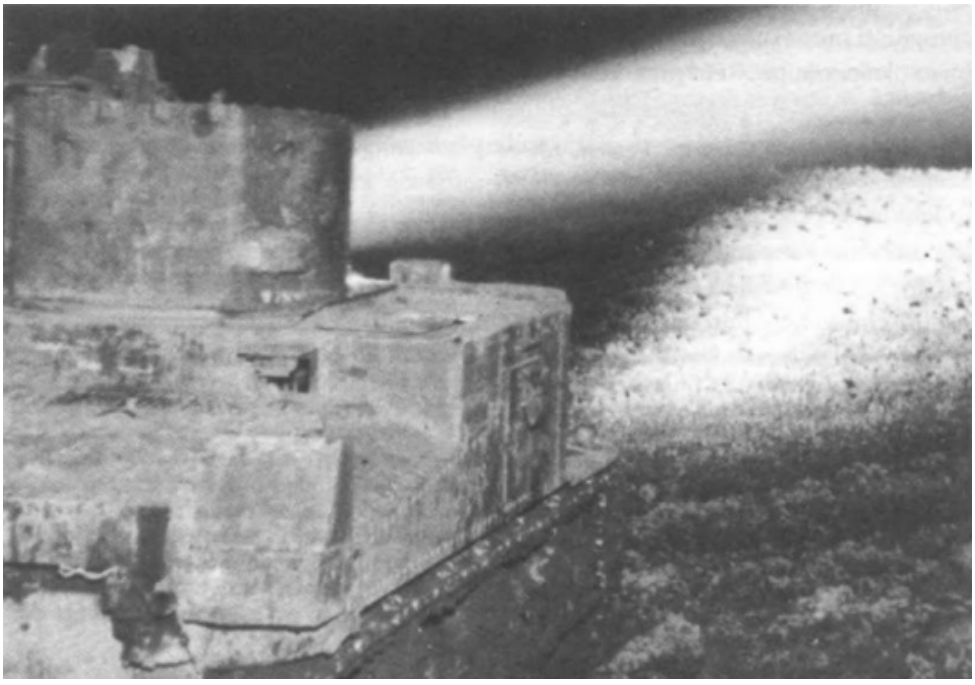

Britų tankas Grant *ir CDL sistemos spindulys.*

14.

OPERACIJOS, APIE KURIAS SVAJOTA

Operacijos Franz *Persijoje tikslas / Rooseveltas, Churchillis ir Stalinas Teherane / Su numatoma operacija* Weitsprung *susijusi istorija / Kaip rusai tuo pasinaudojo: jie „apsaugojo“ Roosevelta ir izoliavo Churchillį / Operacijos* Ulm *tikslas – Magnitogorskas / Operacija* Zeppelin *patvirtino: parengti – ne tas pats, kas įvykdyti / Baisi utopija –* Werwolf */ Himmleris svajoja apie naują operaciją: nuo Magnitogorsko iki Niujorko! / Mohammedas Amin al Husseinis – Jeruzalės didysis muftijus,* Tūkstančio ir vienos nakties *personažas / Naftotiekis Irakas – Vidužemio jūra / Operacija* Wolf bellt *– ne Viši mieste / Mes suėmėme Churchillį, majoras Beckas suderėjo su partizanais*

Operacija *Franz*, jau vykusi man perimant vadovavimą batalionui *Friedenthal*, toli gražu nebuvo svajonė. Į Iraką reikėjo pasiųsti karo patarėją ir instruktorių – padėti kaškajų kovotojams ir kitoms Pietų Persijos kalniečių gentims, sukilusioms 1941 m., kai vokiečiams palankus šachas Reza Pahlevi sūnaus Mohammedo Reza naudai buvo priverstas atsisakyti sosto.

Tuo laiku sovietų daliniai jau buvo užėmę šalies šiaurės teritorijas. Keturios ar penkios britų divizijos, pasistūmėjusios iki Persijos įlankos, užėmė pietų teritorijas. Šioje 1 648 000 kvadratinių kilometrų teritorijoje esančius geležinkelius, einančius per Abadaną, Teheraną, Tebrizą, sąjungininkai naudojo rusams aprūpinti – kaip ir Kaukazo geležinkelius iš Tbilisio ar Baku. Netrukus persai patyrė trečią okupaciją – amerikiečių, nors ir ne tokią nuožmią kaip dvi ankstesnės. Nei sovietų daliniai, nei anglai okupantai nebuvo čia laukiami. 1942 m. gruodį įvyko sukilimas, 1943 m. vasarį prasidėjo neramumai. Ir viena, ir kita buvo žiauriai nuslopinta.

Mes neketinome rengti sukilimų didžiuosiuose miestuose – Teherane (750 000 gyventojų), Tebrize (220 000) ar Isfahane (200 000). Tiesiog atsiliepėme į kaškajų vado, puikiai vadovavusio partizaniniam karui raginimą. Irane jis sustabdė priešo divizijų ir sugadino geležinkelio linijų, kuriomis į Rusiją gabentos svarbios žaliavos: nafta, nikelis, magnis, taip pat ir anglų, amerikiečių karo technika.

Prieš metus, 1942 m“ paskutinę akimirką žlugo feldmaršalo Listo vadovaujamos kariuomenės grupės žygis į Kaukazą. Austrijos ir Bavarijos 4–oji kalnų šaulių divizija dėl amunicijos ir maisto produktų stygiaus buvo priversta sustoti Šiaurės Kaukaze, kai iki Suchumio buvo likę 20 kilometrų. Vis dėlto Reicho karo vėliava Elbruso viršūnėje (5 633 m) suplazdėjo – ją iškėlė kapitonai Grothas ir Gommeleris, vyresnysis feldfebelis Kummleris ir 1–osios bei 4–osios divizijų kalnų šauliai. Ši simbolinė pergalė, mano tautiečių pasiekta 1942 m. rugpjūčio 21 d., labai nudžiugino mane, didžiavausi jais.

Į Elbrusą su vėliava kopiantys Vermachto kalnų šauliai. 1942 m. rugpjūtis. Kelios Trečiojo reicho vėliavos dviejose viršukalnėse plazdėjo iki 1943 m. vasario, kol jas nuplėšė sovietų kariai.

Bet dabar kalbame ne apie Elbrusą, o apie Kaukazo kalnagūbrius tarp Kaspijos jūros ir Irano kalnyno, kurio šlaituose įsikūręs Teheranas.

Iš pradžių iššoko bataliono *Friedenthal* grupė – du karininkai ir trys puskarininkiai, juos lydėjo persas. Mes skridome Liuftvafės

Kampfgeschwader 200 priklausančiu dideliu *Junkers 290* – jis sunkiai pakilo iš aerodromo Kryme. Kilimo takas buvo per trumpas, ginkluotę, kurią instruktoriai turėjo pasiimti, šokdami su parašiutais, teko drastiškai mažinti. Mes neužmiršome ir dovanų persų genčių vadui: medžioklinių šautuvų, auksu ir sidabru inkrustuotų *Walther* pistoletų. Tamsią naktį desantas buvo išmestas netoli didelio druskingo ežero į pietryčius nuo Teherano. Po keturiolikos valandų laukimo gavome radiogramą, kurioje pranešta, kad mūsų žmonės yra saugūs.

Aš tik treniravau Šios užduoties atlikti siunčiamus žmones. Operacijai vadovavo dr. Grafe, 6–osios valdybos (užsienis) skyriaus vadovas. Nuogąstavau, kad mano treniruotos grupės ten nesusidurtų su baisiu priešininku – rusų ir anglų žvalgyba. Nelabai patiko savo parengtus kareivius siųsti į nežinią. Visada už viską, kad ir ką daryčiau, prisiimu atsakomybę. Turiu pasakyti, jei tik pajuntu, kad, užėmęs tam tikrą vadovavimo postą, susidursiu su intrigomis, smulkmeniškumu ir biurokratišku nepaslankumu, dažniausiai atsisakau imtis tokio darbo.

Operacijai *Franz*, iš kurios tikėtasi įvairių rezultatų, deja, nebuvo deramai parūpinta priemonių ir kareivių – mes neturėjome *Ju 290*, galinčio įveikti didelius nuotolius. Sugedo vienas iš mūsų lėktuvų, tad nebegalėjome nuskraidinti antros karo patarėjų grupės. Laimė, kad taip atsitiko, nes netrukus sužinojome, kad Teherane mūsų centrinė valdyba išlėkė į orą. Tik vienam iš Schellenbergo agentų pavyko pabėgti į Turkiją. Iš ten jis mums ir atsiuntė žinią. Planuotos operacijos buvo tuoj atšauktos, ir mūsų žmonės iki karo pabaigos dėjosi prie maištaujančių genčių. Vienas iš mūsų karininkų, kad nepakliūtų į rusų nagus, nusižudė. Kiti, bandę ištrūkti į Turkiją, buvo paimti į nelaisvę. Į Vokietiją grįžo tik 1948 m.

***

1943 m. lapkričio pirmosiomis dienomis buvau iškviestas į fiurerio vyriausiąją būstinę. Ten man buvo pasakyta, kad mėnesio pabaigoje Teherane veikiausiai įvyks „kulminacinė konferencija“ – Stalinas, Rooseveltas ir Churchillis viešės ten tris ar keturias dienas.

Be abejo, viliojanti mintis – nusiųsti į Teheraną specialiąją komandą.

Mūsų ryšininkas Teherane – Abvero kapitonas perdavė man per Stambulo radiją informaciją: gavyba gana menka. Konstatuota, kad Irano sostinė visiškai pavaldi trims priešo valstybėms – jų politinės ir karinės žvalgybos

tarnybos įdėmiai viską seka. Operacijai Teherane reikėtų 150–200 puikiai parengtų karių, lėktuvų, specialių automobilių, gero vietovės pažinimo, žinių apie priešų saugumo priemones. Apie tai beveik nieko nežinojau. Šitokiomis sąlygomis, vilties, kad pasiseks, be abejo, nedaug – plano tiesiog neįmanoma įgyvendinti. Išsakiau savo nuomonę apie šią operaciją Hitleriui ir Schellenbergui – Hitleris man pritarė.

Lordas Moranas, Churchillio gydytojas, lydėjo ministrą pirmininką į Teheraną. Atsiminimuose, skyriuje „Kaip Stalinas rado sąjungininkų“, 1943 m. lapkričio 28 d. Moranas rašė, kad amerikiečių pasiuntinybė Teherane, kurioje turėjo apsistoti Jungtinių Valstijų prezidentas, yra tolokai nuo britų ir sovietų pasiuntinybių. Molotovas perspėjo, kad į Rooseveltą gali būti mėginama pasikėsinti, tad Amerikos prezidentas persikėlė į Rusijos atstovybei priklausantį vasarnamį. Ten jis tikrai būtų nepaprastai „saugomas“, nes visi vasarnamyje gyvenantys pasiuntinybės atstovai buvo Berijos vadovaujami enkavedistai.

Pabaigoje lordas Moranas rašo: „Churchillis įniršo, kai kažkas iš mūsų skeptiškai pasisakė apie tariamą vokiečių sąmokslą. Winstonas Churchillis buvo vienintelis žmogus, tikėjęs, jog gali įvykti sąmokslas. Stalinui visiškai nerūpėjo prezidento Roosevelto saugumas. Jis tik neišleido prezidento iš akių, kad šis su anglų ministru pirmininku nesusimokytų prieš jį.“

Yra žinoma, kad, kai tik Rooseveltas apsistojo vasarnamyje, Stalinas tuoj jį aplankė. Amerikos prezidentas pareiškė Rusijos diktatoriui tikįs, kad Malajų valstybės, Birma ir „kitos britų kolonijos“ netruks išmokti „meno pačios save valdyti“. Bet savo „broleliui“ Rooseveltas patarė su Churchilliu apie Indiją verčiau nediskutuoti... Šias subtilybes lordas Moranas sužinojo iš Roosevelto patarėjo ir patikėtinio Harry Hopkinso.

Apie *Weitsprung* galėčiau dar šį tą pasakyti; labai tikėtina, kad *Rote Kapelle* pranešė į Maskvą *Direktoriui,* kad aš pareiškiau operaciją Teherane nebūsiant įmanoma įvykdyti. Bet Stalinui buvo paranku pasinaudojus dingstimi, neva Rooseveltą „būtina apsaugoti nuo grėsmių“, uždaryti Rusijos atstovybėje ir šitaip visiškai izoliuoti nuo Churchillio.

***

SS reichsfiurerio Himmlerio planuotą operaciją *Ulm* taip pat nebūtų paprasta įvykdyti. Ją vykdant, tikėtasi sunaikinti Magnitogorsko

aukštakrosnes ir plieno liejyklas, taip pat vieną ar dvi elektrines, tiekiančias elektros energiją didžiosioms metalurgijos ir chemijos gamykloms.

W. *Schellenbergas ir O. Skorzeny elitinio SS būrio* Friedenthal *bazėje. 1943 m.*

Dar niekada nebuvau buvęs už Uralo esančiame Magnitogorske. Apie šį tolimą Rusijos sunkiosios pramonės miestą daugiausia žinojo Liuftvafės žvalgyba. Apie 1940–1941 m., kai mes dar turėjome puikias oro pajėgas, iš lėktuvų buvo padaryta svarbių nuotraukų.

Nuo 1942 m. RSHA 6–osios valdybos 6–C skyrius ir atitinkamos Abvero tarnybos nagrinėjo operacijos vykdymo detales. Liuftvafė ir *Fremde Heere Ost*, kuriai vadovavo vėliau generolu majoru tapęs Gehlenas, vykdė operaciją *Zeppelin* – buvo surinkta išsami informacija.

Maždaug iš 5 milijonų rusų belaisvių buvo atrinkta 100 000 ką nors žinančių apie Uralą: inžinierių, architektų, mokytojų, intelektualų, kvalifikuotų darbininkų. Jie pateikė gausybę informacijos. Iš jos pagaliau buvo galima susidaryti tikrovišką milžiniškos šalies vaizdą, jos pramonės, vietos žmonių – įvairiausių tautinių grupių – mentaliteto sampratą.

Po operacijos *Zeppelin*[17] gavau tikslius daugelio vietovių planus, žinojau, kur yra didieji pramonės kombinatai, kaip jie pastatyti. Žinojau ir tai, kokių saugumo priemonių ten imamasi – tarkim, naktinei sargybai dažniausiai pasitelkiami ir šunys.

Bet viso to neprireikė – man atrodė visiškai neįmanoma artimiausiu metu užpulti ir sunaikinti kokį nors objektą Urale.

Walteris Schellenbergas, perskaitęs raginančią imtis veiksmų Himmlerio kablogramą, pasiteiravo mano nuomonės apie šią operaciją. Atvirai jam pasakiau manąs, kad tai fantazija, ir pateikiau pranešimą.

– Liaukitės, – tarė Schellenbergas. – Norėčiau duoti jums patarimą. Iš patirties žinau: kuo fantastiškesnis ir groteskiškesnis jums atrodo „iš viršaus nuleistas“ projektas, tuo labiau turėtumėte juo žavėtis, laikyti genialiu. Tada keturis ar penkis mėnesius turėtumėte dėtis dirbąs su juo – na, tol, kol bus pateiktas naujas, dar beprotiškesnis planas ir ankstesnis tam kartui bus pamirštas. Šitaip įgysite nieko nebijančio, pasitikėjimo verto žmogaus vardą. Tai visai paprasta, nes jūs nedarote nieko neįmanoma, tad ir nepasisekti negali...

Nieko keista, kad Schellenbergas po Himmlerio ir Heydricho sparnu padarė tokią puikią karjerą.

1944 m. lapkritį – netrukus turėjo prasidėti puolimas Ardėnuose, – kai dieną naktį kūriau puolimo planą, buvau Himmlerio iškviestas į jo naują vyriausiąjį štabą Hohenlichene. Sėdėjome prie didelio apskrito stalo – Himmleris, dr. Kaltenbrunneris, Schellenbergas, obergrupenfiureris Prūtzmannas ir aš. Rytuose spalio 13 d. rusams atiteko Rygos miestas. Sovietų kariuomenė, spalio 21 d. užėmusi Belgradą, įsiveržė į rumunų Transilvaniją, bombardavo Budapešto priemiesčius. Reicho sričiai kilo grėsmė.

– Reikėtų, – tarė Himmleris, – suburti pasipriešinimo sąjūdį ir koordinuoti jo veiklą. Martinas Bormannas siūlo pavadinti jį, manyčiau, keistu vardu *Werwolf* („Vilkolakis“).

Visų veidai surimtėjo, Schellenbergas pradėjo linkčioti. Nebuvau linkęs tikėti to *Werwolf* paveikumu, nes pasipriešinimo sąjūdis apima visą šalį, siekia realių konstruktyvių politinių tikslų ir, svarbiausia, yra labai stipriai remiamas materialiai iš šalies. Be to, ir tinkamų geografinių sąlygų reikėtų. *Werwolf* strategija tiktų Balkanams arba Iranui, Rusijai ar Kinijai. Ten išties galima būtų pasiekti taktinio pranašumo. Bet tik ne tankiai gyvenamojoje

šalyje, kur yra geležinkelių, magistralinių bei kitokių kelių ir nelaukiama jokios pagalbos iš užsienio.

SS vadas H. Himmleris ir A. Prūtzmannas, kuriam buvo pavesta ruošti dirvą „tautos pasipriešinimo sąjūdžio“ Werwolf *veiklai.*

Mums būtų reikėję tam tikrą laiką tokio pasipriešinimo sąjūdžio *Alpenfestunge* – Alpių kalnuose ir miškuose, bet jis turėtų būti suburtas kovai, siekiant politinių tikslų, tai yra, mėginant laimėti laiko, reikalingo mūsų kareiviams ir civiliams gyventojams iš rytų perkelti į vakarus. Kur nors kitur suburtas *Werwolf*, kad ir kaip būtų, tik paskatintų priešų okupacines grupes imtis nuožmių priemonių jam slopinti – mūsų šaliai toks pasipriešinimas neteiktų nė menkiausios naudos.

Netikėjau *Werwolf* sėkme, tad paklausiau Himmlerio, ar mano daliniai veiklą vykdo, kaip ir anksčiau, ne Vokietijoje. Jis pasakė – taip. Tada parengti teorines prielaidas suburti tokiam sąjūdžiui buvo įpareigotas obergrupenfiureris Prūtzmannas. Yra žinoma, kad kampanija *Werwolf*, kaip

galima buvo tikėtis, jokių reikšmingų rezultatų nedavė. Dėl to bet kuris išmintingas vokietis galėtų tik džiaugtis. Laimė, *Werwolf* galima priskirti tai rūšiai operacijų, kurios taip ir liko svajonėmis.

Kalbantis pas Himmlerį, kilo ir naujų ginklų klausimas. Neatsargiai prasitariau, kad, admirolo Heye manymu, povandeniniuose laivuose derėtų įrengti raketų V–l paleidimo aikšteles. Išgirdęs tai Himmleris pašoko nuo krėslo ir žengė prie žemėlapio, užimančio didžiąją sienos dalį.

– Tada galėsime bombarduoti Niujorką, – sušuko jis, – paversime jį griuvėsiais!

Schellenbergas kaskart vis labiau žavėjosi, reichsfiureris po metaline pensne braukė ašaras.

– Amerikiečiai, – įsisvajojo jis, – irgi turėtų paragauti karo. Turime tuoj pranešti fiureriui ir paskambinti grosadmirolui. Patikėkite manimi, būtų didžiulis psichologinis efektas. Esu įsitikinęs, amerikiečiai neištvertų pasijutę užpulti savo pačių šalyje. Jų ryžtas kovoti smuktų iki nulio padalos. Kaip manote?

Schellenbergas tylomis linktelėjo. Dr. Kaltenbrunnerio veidas buvo sustingęs, obergrupenfiureris Priitzmannas skaičiavo savo *Werwolfus*. Keblu buvo prieštarauti šiam aukšto rango pareigūnui. Himmleris ėmėsi studijuoti Amerikos žemėlapį. Prutzmannas, jam nusigręžus, rodė man ženklus, Kaltenbrunneris iškalbingai dėbtelėjo į mane. Aš tarstelėjau, nutraukdamas tylą, kad V–l šūvis ir šiaip yra labai netikslus, o šaunant iš povandeninio laivo, dėl jūros bangavimo jis apskritai nustoja bet kokio tikslumo.

Kaltenbrunneris suskubo man į pagalbą.

– Išties būtų išmintingiau, – tarė jis, – palaukti, kol mūsų specialistai pagamins taiklesnių raketų.

Himmleris nepatikliai pažvelgė į mus. Tada nurimo ir atsisėdo. Jis pasakė, kad tikisi būti nuolatos informuojamas apie tai, kaip tobulinamos V–1.

***

Vienas iš puikiausių mano sutiktų žmonių buvo Jeruzalės didysis muftijus Mohammedas Amin al Husseinis. Jis gimė 1895 m. Jeruzalėje, puikiai išmanė Koraną, per Pirmąjį pasaulinį karą kovojo prieš turkus. Nuo 1920 m., kai lordas Balfouras įteisino žydų valstybės kūrimąsi Palestinoje,

jis fanatiškai gynė arabų teises – dėl to anglų buvo nuteistas dešimt metų kalėti. Husseinis pabėgo į Transjordaniją, kur buvo paskirtas didžiuoju muftijumi ir Vyriausios islamo tarybos pirmininku. Triumfuodamas grįžo į Jeruzalę. Britų vyriausiasis komisaras Palestinoje bandė su juo susitarti – nepavyko. 1929 m. al Husseinis, kaip politinis ir religinis vadovas, paskelbė kolonizatoriams sionistams džihadą – šventąjį karą. Jam nuolat grėsė suėmimas, tad jis pabėgo į Libaną. Beirute saugumo sumetimais prancūzai įkalino jį akylai saugomoje rezidencijoje. Jis pabėgo ir iš ten – per didelius vargus pasiekė Bagdadą. Ten 1941 m. jo draugas Raschidas Ali įvykdė valstybės perversmą, kurį Vokietija šiek tiek parėmė. Mat Sirijoje, tuo metu Prancūzijos mandatinėje valstybėje, kurį laiką mes turėjome teisę laikyti lėktuvus. *Intelligence Service* pastangos buvo pagirtinos. Raschido Ali rengtas perversmas žlugo, tad didžiajam muftijui vėl teko bėgti. Nusiskutęs barzdą, apsivilkęs vakarietišką kostiumą 1942 m. jis pasirodė Rodo saloje, paskui Tiranoje. Galiausiai pabėgo į Vokietiją, ten susitiko su Hitleriu.

Jeruzalės muftijaus Mohammedo Amino al Husseinio ir nacių Vokietijos fiurerio A. Hitlerio susitikimas Berlyne. Abu juos vienijo priešiškumas britams ir antisemitizmas. 1941 m. lapkritis.

Jis atrodė labai gerai – balta it sniegas barzda, mėlynos akys, baltas turbanas. Ne kas kitas kaip „Tūkstančio ir vienos nakties“ personažas. Jis labai mums pagelbėjo – Rommelio Afrikos korpusas puikiai pasinaudojo milžiniška jo įtaka Šiaurės Afrikoje.

1946 m. jis išvyko iš Vokietijos, apsigyveno Egipte, vėl tapo Vyriausios islamo tarybos pirmininku. Islamo konferencijose Karačyje (1951) ir Bandunge (1955) buvo daug jam pritariančiųjų, buvo priimta daug jo siūlymų.

Jo padedami ketinome Artimuosiuose Rytuose vykdyti daug įdomių operacijų. Trys jau buvo pradėtos rengti. Pirmosios iš jų tikslas buvo nutraukti naftotiekio Irakas–Vidužemio jūra veiklą. Arabų komandos daug kartų sprogdino šį svarbų vamzdyną, kuriuo nevalyta nafta tiekta didžiosioms perdirbimo įmonėms Haifoje ir Tripolyje. Tačiau vamzdynas kaskart būdavo sparčiai atstatomas. Tad tekdavo kurti naują komandą ir vėl imtis išpuolio.

Idealus sprendimas būtų sugadinti siurblinę – jos veiklai atkurti prireiktų dviejų–trijų mėnesių. Mūsų inžinieriai būtų galėję pagaminti nedidelę plūduriuojančią miną ir įdėti į vamzdyną, bet ji tik vožtuvus būtų pažeidusi. Siauroje lomoje, kurioje lygiagrečiai ėjo du vamzdynai, galima būtų numesti fosforo bombų, bet tada tik vamzdžiai apsviltų, o rezultatas būtų ir vėl nieko vertas – pakeitus kelis vamzdžius, po savaitės tiekimas ir vėl būtų atnaujintas!

Paveikiausia būtų užpulti siurblinę. Visose siurblinėse buvo lėktuvų nusileidimo aikštelių, skirtų palei vamzdyną patruliuojantiems lėktuvams, ir nedidelis blokhausas. Tad galima būtų naktį į kurią nors iš šių siurblinių nuskraidinti orlaiviu nedidelę užpuolikų komandą. Hannos Reitsch draugas prof. Georgi, puikus orlaivių specialistas, sukūrė naują orlaivį, galintį nuskraidinti tuziną kareivių su ginkluote, jo greitis – 400 km/h. Ainringe prie Pasau mes išnagrinėjome, kaip sunkus orlaivis galėtų pakilti, tai yra, kaip mūsų komanda galėtų grįžti. Ilgai aiškinomės šį klausimą. Man kilo mintis panaudoti numuštus ar priverstinai nusileidusius amerikiečių lėktuvus – mūsų mechanikai galėtų suremontuoti, tarkime, DC–4 ir DC–6.

Praėjus nemažai laiko, man buvo pranešta, kad paruošta pustuzinis tokių lėktuvų. Juos reikėtų dislokuoti Kretos saloje arba kokioje kitoje Graikijos vietoje – iš ten skristi vykdyti operacijų Artimuosiuose Rytuose.

Mes turėjome puikių iš lėktuvų fotografuotų siurblinių ir patruliuojančių orlaivių nusileidimo aikštelių nuotraukų. Kilimo ir nusileidimo takas atrodė

kiek per trumpas, bet jau žinojome, kaip būtų galima jį pailginti. Buvo pasirinktas objektas, aš nusprendžiau, kad ten turėtų nusileisti šeši keturių variklių lėktuvai, o išsilaipinusius mūsų žmones reikėtų pridengti šaudant iš lengvųjų pabūklų ir sunkiųjų MG. Turėjome specialų įtaisą, kuriuo galėtume pažeisti blokhauso antenas, kad radijo ryšiu nebūtų pranešta apie kilusią grėsmę. Bet kai jau ketinome parsiskraidinti savo DC–4 ir DC–6 iš Miuncheno karinio aerodromo, prasidėjo priešų antskrydis – per jį lėktuvai buvo sunaikinti. Teko atsisakyti su naftotiekiu Irakas–Vidužemio jūra siejamos operacijos. Kitų JAV lėktuvų neįstengtume laiku suremontuoti ir parengti skrydžiui.

Britų karališkųjų oro pajėgų lėktuvai virš Sueco kanalo.

Teko atsisakyti dar vienos mūsų parengtos operacijos – užblokuoti Sueco kanalą, paleidus virš jo nuolat skraidyti mūsų naikintuvą. Tą dieną, kai kanalu plauks septyni ar aštuoni laivai, mūsų kampfsvimeriai turėtų nugramzdinti pirmą ir paskutinį laivą, taip pat ir kuo daugiau kitų šioje virtinėje plaukiančių laivų. Kampfsvimerius orlaiviu reikėtų nuskraidinti į Sinajaus dykumą, o po operacijos parskraidinti atgal. Kai mes jau buvome beveik parengę planą, kaip transportiniai lėktuvai galėtų pakilti atgaliniam

skrydžiui, – beje, anglai pasinaudojo panašia sistema atlikdami operaciją *Market Garden*, – mūsų misijai atlikti nebeliko degalų.

Mūsų planuotą svarbių Baku naftos verslovių užpuolimą taip pat teko atidėti „vėlesniam laikui“. Šitaip nutikdavo dėl tos pačios priežasties – trūko technikos, ypač transporto priemonių.

***

Labiausiai džiaugiausi, kad vis dėlto neteko vykdyti operacijos *Der Wolf bellt* – visų tų planuotų ir parengtų išpuolių.

1943 m. lapkričio pabaigoje gavau OKW įsakymą kartu su batalionu *Friedenthal* per Paryžių vykti į Viši ir laukti tolesnių nurodymų. Paryžiuje užmezgiau ryšius su karo komendantūra, įsikūrėme *Place de l’Opera* ir viešbutyje *Continental* Rivoli gatvėje. Išties kėlė nuostabą, kad čia susibūrė tokia gausybė karininkų, priklausančių įvairių rūšių ginkluotosioms pajėgoms. Bet viešbutyje *Majestic*, Prancūzijos karinės vadovybės būstinėje, jų viršininkų buvo dar daugiau. Galiausiai sužinojau, koks tai buvo OKW įsakymas. Lapkričio 9 d. Alžyre per *Comitė Francais de Liberation Nationale* (Prancūzijos nacionalinio išlaisvinimo komiteto) posėdį brigados generolas de Gaulle pašalino savo viršininką armijos generolą Giraud ir pats pasiskelbė šio komiteto pirmininku. Tada pasikvietė du komunistus – Midolį ir Fajolį, kurie tapo šio komiteto ministrais. Sprendžiant iš palyginti rimtų pranešimų, Viši buvo rengiama operacija *Badoglio*. Kiti pranešimai skelbė, kad maršalas Pėtainas, Prancūzijos vadovas, pasitelkus kai kuriuos maršalo aplinkos žmones, buvo pagrobtas anglų ir de Gaulle oro desantininkų.

Nuvažiavau į Viši ir bandžiau išsiaiškinti. Man buvo pavaldžios šešios apsaugos policijos kuopos, mano specialusis batalionas ir *Waffen–SS* divizijos *Hohenstaufen* batalionas. Paskirstęs pajėgas, dislokavau šiuos dalinius aplink miestą – šiaurėje, be abejo, mūsų užimtame aerodrome, vakaruose prie Vesse, rytuose prie Kiusė, pietuose Hauterive. Iš viso 2 000 kareivių, kurie gana sparčiai pajėgtų izoliuoti miestą. Mano siųsti žvalgybininkai nukako iki Randan miško, bet per kelias savaites jiems nepavyko aptikti nė vieno desantininko.

Naujų pranešimų nebuvo nei iš SD, nei iš Abvero. Su Folkersamu, apsirengę civilių drabužiais, eidavome pasižvalgyti – mums pavykdavo gauti labai prieštaringos informacijos. Supratau, kad Viši gyventojus

apėmęs didžiulis nepasitenkinimas – de Gaulle desantininkai čia niekuo dėti. Montuaro susitikimo (1940 m. spalis) rezultatai netenkino nei Vokietijos, nei Prancūzijos, su kuria galutinė taika, sakyčiau, jau seniai galėjo būti sudaryta. Šią šalį buvome okupavę jau trejus metus. Visuose karo frontuose vis rečiau mus lydėjo sėkmė. Kilo pasipriešinimo sąjūdžių, beveik visiems jiems vadovavo komunistai, kurių vadeivos bent jau 1940 m. liepą–spalį siūlėsi susibroliauti su mūsų kareiviais. Hitlerį menkai domino prancūzų ir vokiečių santykiai, nors naujajai Europai jie buvo labai svarbūs. Tad 1943 m. lapkritį, sužinojus, kad mūsų ambasadorius Abetzas nuo praėjusių metų gruodžio jau neina šių pareigų, Hitleriui teko labai stebėtis.

Provokiškos Viši Prancūzijos kariai pakeldami ranką saliutuoja savo vadovybei.

Aplink Viši atlikau visus būtiniausius parengiamuosius darbus ir, nesulaukęs naujų įsakymų, išvykau į Paryžių. Paskambinau į „Vilko irštvą“ – man buvo liepta nedelsiant vykti į Overnė ir laukti. Kai tik man bus perduotas slaptažodis *Der Wolf bellt* („Vilkas staugia“), turėčiau pasirūpinti šalies vadovu maršalu Petainu ir jo gydytoju dr. Mėnėtreliu. Kai užtikrinčiau jų saugumą, jei „vilkas staugtų“, gaučiau naujų nurodymų.

Maršalas Pėtainas gyveno Viši viešbučio *du Parc* trečiame aukšte. Jo apsauginiai, kuriuos apžiūrėjau einančius sargybą, visai neprastai atrodė.

Susidūrimas su jais galėtų būti net grėsmingas. Bet daugiausia nerimo man kėlė tai, kokiu paros metu prasidės „vilko staugimas“. Tikėjausi, kad staugti jis pradės ne naktį. Jei du trys tūkstančiai priešo desantininkų antrą valandą nakties nušoktų su parašiutais Viši mieste, maršalas apie šį išpuolį būtų kuo puikiausiai informuotas – pakeltas, aprengtas uniforma ar civiliais drabužiais ir nugabentas į saugią vietą.

Turiu pripažinti, kad šiam senam kariui, kurį prancūzų politikai pasitelkė į pagalbą, nieko kita, tik didžiulę pagarbą jaučiu. Tuo metu jam buvo aštuoniasdešimt septyneri. Vilkėdamas mėlyną uniformą, jis ir tada dar žengdavo tiesus bei pasitempęs. Žvelgdamas į jį, vis prisimindavau generolą feldmaršalą Hindenburgą, kurį po Pirmojo pasaulinio karo taip pat slėgė karo pralaimėjimo našta. Philippe Pėtainui buvo aštuoniasdešimt devyneri, kai jį nuteisė mirti. Mirė jis devyniasdešimt penkerių, kalėdamas Jė salos tvirtovėje.

Džiaugiuosi, kad vis dėlto „vilkas nestaugė“. Mes gavome įsakymą atsitraukti – išvykę iš Viši, dar spėjome pasimėgauti Kalėdų atostogomis. Povandeninio laivyno vadovybės kvietimu praleidau jas Arlberge, povandeninių laivų jūreiviams skirtuose poilsio namuose.

1944 m. pavasarį gavau OKW įsakymą surasti Tito vyriausiąjį štabą, sunaikinti ir paimti į nelaisvę Tito, Churchillio jau pripažįstamą labiau nei Michailovičių. Londone egzilyje gyvenančio Jugoslavijos jauno karaliaus Petro II karo ministras Michailovičius nuogąstavo dėl komunizmo įsigalėjimo. Michailovičiaus četnikai, jo paties nuostabai, kartais drauge su vengrų daliniais, Ante Paveličo kroatais ir net su mūsų kareiviais kaudavosi su Tito daliniais.

O kurgi Tito slapstėsi? Neturėjau jokios nuovokos. Kalnuotos, miškais apaugusios Jugoslavijos vietovės labai tiko slapstytis partizanams. Iš tam tikrų vietų Abvero ir SD man perduota informacija buvo netiksli ir prieštaringa. Tad iš Belgrado nuvykau į Zagrebą (Agramą) ir susikūriau savo žvalgybą. Patikėjau šį darbą trims stropiems karininkams. Kiekvienas iš jų priklausė vis kitam žvalgybos tinklui. Šių tinklų agentai dirbo nepriklausomai vienas nuo kito. Aš nusprendžiau tol nesiimti jokių veiksmų, kol gausiu tris tokius pat pranešimus. Kad nepatrauktume priešų dėmesio, veikėme greitai, slapta.

Fruška Goroje, kalvagūbryje į pietus nuo Dunojaus slėnio, dislokavau savo *Jagdverbande* mokymo batalioną. Treniruotės vyko išties „arti fronto“ – kareiviai kasdien kaudavosi su Tito šalininkais. Karinis konvojus

būtų sukėlęs partizanų įtarimą, tad iš Belgrado į Agramą tomis vietovėmis važiavau paprastu automobiliu, lydimas dviejų puskarininkių. Per Savos slėnį prastais keliais vykome į Brčką, paskui į Zagrebą. Vokiečių įgulos vadai nepaprastai nustebo, kai pamatė, jog atvykome sveiki gyvi, nes kelius, kuriais važiavome, kontroliavo partizanai. Buvome sutikę kelias grupes barzdotų partizanų su šautuvais ant peties. Automobilyje ant grindų turėjome automatų – iš lauko nematyti, bet laikėme juos pasirengę šauti. Netrukus supratau, kad buvome neatsargūs, kad tai galėjo prastai baigtis: „Tito pagrobė Skorzeny!“ – puiki *Daily Mirror* 1944 m. gegužės mėnesio antraštė.

Kai grįžau į Berlyną, iš savo trijų nepriklausomų žvalgybos tarnybų netrukus sužinojau, kad Tito šiuo metu yra Vakarų Bosnijoje, savo štabe prie Drvaro. Aš tuoj išsiunčiau savo štabo vadą hauptšturmfiurerį Adrianą von Folkersamą pas generolą, vadovaujantį ten dislokuotam armijos 10–ajam korpusui pranešti, jog ketiname prieš Tito vykdyti operaciją *Rosseisprung.* Kai jau buvau beišvykstąs, *Friedenthalyje* pasirodė von Folkersamas.

Kalnuose besislapstantis kroatų kilmės komunistas Broz–Tito (dešinėje) ir jo apsaugos bataliono kariai. 1944 m.

– Čia kažkas ne taip, – tarė jis. – Generolas labai šaltai pasitiko mane. Nemanau, kad, atlikdami šią operaciją, galime tikėtis jo paramos.

Netrukus, gavę mūsų mažo štabo Zagrebe radiogramą, supratome, kodėl hauptšturmfiureris taip šaltai buvo priimtas: „10–asis korpusas rengiasi pulti Tito vyriausiąjį štabą. Numatytas laikas – 1944 m. birželio 2 d.“

Tai buvo nepaprastai kvaila. Jei generolas būtų atskleidęs kortas, aš būčiau paklusęs jo valdžiai ir, operacijai pavykus, nesisavinčiau šlovės, o nepavykus – būčiau prisiėmęs visą atsakomybę. Bet blogiau buvo kas kita: jei jau aš žinau, kad operacija planuojama vykdyti birželio 2 d., ta informacija, be jokios abejonės, pasiekė ir Tito. Tuoj pranešiau 10–ajam korpusui, o į vyriausiąjį štabą Banja Lukoje nusiunčiau vieną iš savo štabo karininkų tartis dėl operacijos nukėlimo vėlesniam laikui. Niekas negelbėjo. Operacija įvyko numatytą dieną – vokiečių daliniai susidūrė su puikiai

pasirengusiomis kovai partizanų grupėmis. Vienas *Waffen–SS* desantininkų batalionas buvo apsuptas Drvaro slėnyje, jam prireikė transportiniu lėktuvu atskraidinto pastiprinimo. Vienam iš divizijos *Brandenburg* batalionų teko pridengti iš visų pusių puolamų mūsų kareivių atsitraukimą. Šiam batalionui vadovavo narsus pulkininkas leitenantas Waltheris. Jis buvo sužeistas, vėliau 1945 m. sausį užėmė anksčiau von Folkersamo eitas pareigas – tapo mano *SS–Jagdverbanden* štabo vadu. Nuo 1944 m. rugsėjo man vadovauti buvo perduoti *Waffen–SS* oro desantininkų batalionas ir divizijos *Brandenburg* batalionas. Drąsūs brandenburgiečiai perėjo į mano vadovaujamą *Jagdverband Sudost.* Kitoms kuopoms, taip pat ir Italijoje kovojusiai *Jagdverband Sud* vadovavo majoras Ottas Beckas.

Brozas, savaime suprantama, paspruko. Jo vyriausiajame štabe rasti tik du vargšai britų karininkai, kuriuos jis veikiausiai ketino paleisti, ir naujutėlaitė maršalo uniforma.

O. Skorzeny su savo kariais. Čia jis jau apdovanotas Riterio kryžiumi.

Amerikiečių slaptoji tarnyba operaciją prieš Tito priskyrė man – ji manė, kad tada aš jau vadovavau *Waffen–SS* oro desantininkų batalionui.

Mano *Jagdverband Sudost* vis dėlto apkartino Tito drąsių dalinių gyvenimą. Į mūsų dalinį paskirtas karo gydytojas vis neatvyko, tad Fruška Goroje kurį laiką mus ir partizanus gydė tas pats gydytojas serbas. Tai gerokai palengvino apsikeitimą sužeistais belaisviais.

Sudavę nestiprų atsakomąjį smūgį, paėmėme į nelaisvę kelis britų sąveikos karininkus. Tarp jų buvo ir Churchillio sūnus Randolphas. Mūsų kareiviai puikiai apsirūpino tėčio Winstono Titui siųstais maisto produktais. Tai buvo majoro Becko nuopelnas. Jis buvo ypatingas žmogus. Pirmajame pasauliniame kare jam, paprastam puskarininkiui, buvo įteiktas didysis aukso medalis už drąsą (Austrija). Ottas Beckas puikiai išmanė Balkanų papročius ir tradicijas, be to, ir labai gerų sumanymų turėjo. Mes per vėlai pastebėjome gausiai turį suklastotų penkių ir dešimties svarų sterlingų banknotų. Už juos majoro Becko ryšininkai iš partizanų nupirko visą sunkvežimį ginklų, amunicijos ir kitokių karo reikmenų – Adrijos prieplaukose jų kaskart būdavo nusavinama iš britų povandeninių laivų ir nedidelių laivelių. Mūsų kareiviai tuoj paėmė prekę ir susimokėjo suklastotais svarais sterlingų – partizanai noriai juos keitė į tūkstančius dinarų. Tokiu „iškeitimu“ džiaugėmės kelis mėnesius, kol Tito vyriausiasis štabas susivokė. Tada nuo prekybos buvo pereita prie kovos – pigių prekių tiekimas nutrūko.

III

DALIS

15.

OPERACIJA *ALARICH*

Kodėl Hitleris pasirinko mane / Pokalbiai su generolu Studentu ir Himmleriu / Reichsfiureris gyvena iliuzijomis / Jūs netiktumėt tai užduočiai atlikti“ / Dvigubas Italijos karaliaus ir Badoglio žaidimas / Karaliaus klikos išdavystė, baimė ir pabėgimas / Sunkumai, kurių patyrėme per paieškas / Mussolinis Poncos saloje / Jį turėjo perduoti anglams, jo ieško ketinę pagrobti amerikiečiai / Churchillio kalba uždarame Anglijos žemųjų rūmų posėdyje

Mes stovėjome išsirikiavę palei sieną. Šeši karininkai: kariuomenės vienas pulkininkas leitenantas ir vienas majoras, du Liuftvafės pulkininkai leitenantai, vienas SS šturmbanfiureris ir aš. Kadangi iš visų čia esančių specialiųjų dalinių vadų mano laipsnis – SS hauptšturmfiureris – buvo žemiausias, stovėjau pačiame gale.

Patalpoje buvo netiesioginis apšvietimas – jokių šešėlių. Prieš mus – ilgas stalas, ant jo – vyriausiojo štabo schema ir keli spalvoti pieštukai, židinys, prie didelio lango – rašomasis stalas, priešais, ant sienos, – nedidelis paveikslas sidabro rėmais, Durrerio „Našlaitė“

Man iš kairės atsidarė durys – į kambarį įėjo Hitleris, iš lėto žengė palei mus ir pasveikino iškeldamas ranką. Tada tylomis mus nužvelgė.

Vilkėjo baltus marškinius, pilką švarką, ryšėjo juodą kaklaraištį. Ant krūtinės – Pirmojo pasaulinio karo laikų 1 laipsnio Geležinis kryžius ir sidabriniai skiriamieji ženklai, liudijantys, kad tris kartus buvo sužeistas. Jo adjutantas pristatė pirmąjį iš dešinės pulkininką leitenantą, paskui ir kitus. Sustojęs ties manimi, Hitleris paspaudė man ranką ir įdėmiai pažiūrėjo. Tada, kelis žingsnius atsitraukęs, paklausė:

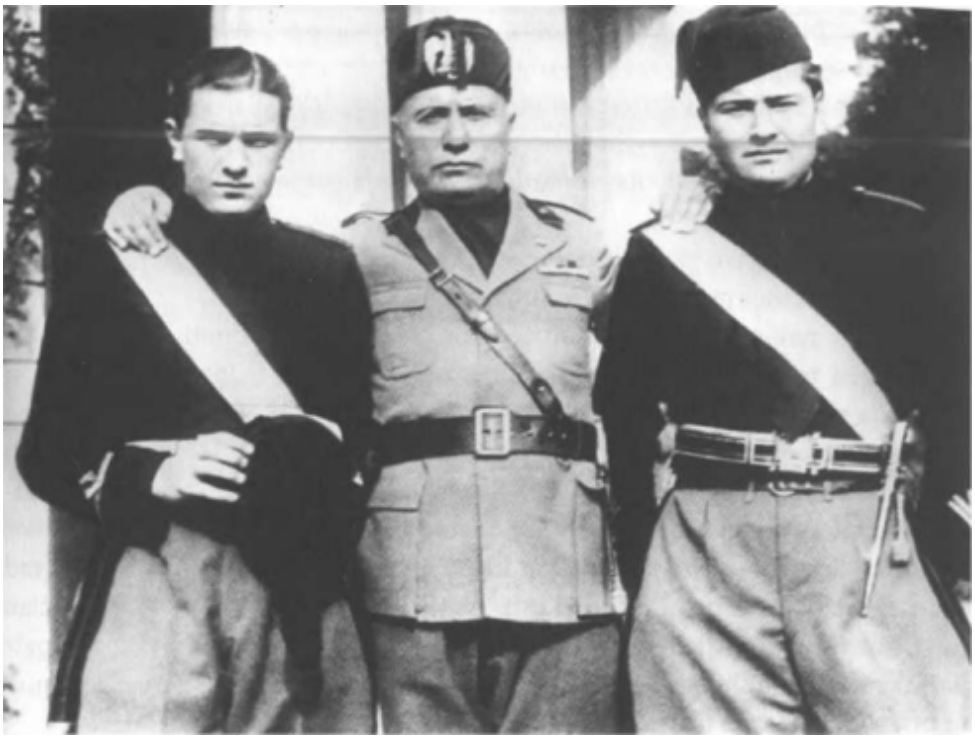

Italijos diktatorius B. Mussolinis su abiem sūnumis, Bruno ir Vittorio. Jaunesnysis dučės sūnus karo pilotas Bruno Mussolinis žuvo 1941 m. per nelaimingą atsitikimą. Vyresnysis sūnus, Vittorio, pokario metais dirbo kino režisieriumi, fotografu.

– Kas iš jūsų pažįsta Italiją?

Kelias sekundes tvyrojo tyla. Prabilau tik aš:

– Aš du kartus privačiai lankiausi Italijoje, motociklu buvau nuvykęs iki Neapolio, mano fiureri!

– Ką manote apie Italiją?

Papulkininkas leitenantas pasakė, kad Italija yra mūsų karinis ir ideologinis sąjungininkas, Liuftvafės karininkas paminėjo Berlyno–Romos ašį, o mano artimiausias kaimynas kalbėjo apie Antikominterno paktą. Kai Hitleris priėjo prie manęs, aš tik pasakiau:

– Aš austras, mano fiureri!

Po šių žodžių jis tiriamai nužvelgė mane.

– Mudu su hauptšturmfiureriu pasikalbėsime, – pasakė jis ramiai. – Kiti ponai gali eiti.

Atsisveikinę jie išėjo, mes likome dviese. Buvo 1943 m. liepos 26 d., maždaug 20.30 val., tada „Vilko irštvoje“ jis papasakojo, kokią misiją man patiki.

– Vakar Mussolinis buvo išduotas. Karalius paliepė jį suimti. Dučė yra ne tik mano sąjungininkas, bet ir draugas. Jis man – paskutinių didžiųjų romėnų įsikūnijimas, aš negaliu šio valstybininko palikti likimo valiai. Jis buvo per daug patiklus. Naujoji Italijos vyriausybė tikrai nusigręš nuo mūsų ir perduos dučę anglosaksams. Jis bus išduotas ir parduotas. Aš turiu juo pasirūpinti – liksiu jam ištikimas.

Hitleris žingsniavo šioje didelėje patalpoje pirmyn atgal ir, regis, mąstė. Tada sustojo prie manęs ir dar kartą tiriamai pažvelgė.

– Mums reikia sužinoti, kur dučė kalinamas, ir jį išvaduoti. Tai užduotis, kurią jums patikiu, Skorzeny. Pasirinkau jus, nes esu įsitikinęs, kad jums ši operacija pavyks. Jūs turite padaryti viską, kad būtų įvykdyta ši tolesniam karo vyksmui nepaprastai svarbi operacija. Be jokios abejonės, ši užduotis turi būti vykdoma visiškai slaptai, kitaip ji žlugs. Apie tai bus informuoti dar penki žmonės. Jie bus komandiruoti į Liuftvafę, jiems vadovaus, juos išsamiai informuos generolas Studentas. Nenorėčiau, jog Italija mūsų kareiviams taptų spąstais, tad visi netikri draugai turi būti pašalinti. Asmeniškai įpareigoju jus kuo greičiau rasti, kur Mussolinis kalinamas, ir sveiką jį iš ten ištraukti. Jūs, be abejo, pats parinksite jums tinkamus žmones. Bet turite paskubėti. Juk suprantate, kad nuo to priklauso, ar dučė išgyvens.

– Taip, mano fiureri!

– Svarbiausia, – tęsė fiureris, – nei vokiečių karinė vadovybė Italijoje, nei mūsų atstovybė Romoje apie jūsų tikrąją užduotį neturi sužinoti. Teisingai supraskite: šie ponai visiškai klaidingai vertina padėtį, tad gali neteisingai pasielgti. Taigi veikite visiškai slaptai. Visiškai pasitikiu jumis, Skorzeny. Pasimatysime vėliau. O dabar linkiu jums kuo geriausios kloties!

Jis paspaudė man ranką. Pažadėjau padaryti, ką galėsiu.

Buvau išalkęs, jau ketinau eiti užkąsti į arbatinę. Bet Hitlerio adjutantas Ottas Gunsche pasakė, kad generolas Studentas manęs laukia gretimame kambaryje. Iš pažiūros tai buvo smagus apvalainas vyras. 1941 m. prie Roterdamo buvo sunkiai sužeistas. Tai liudijo gilus randas kaktoje. Džiugiai mane pasveikino, aš jam papasakojau, kokią užduotį gavau iš Hitlerio. Tada, mano didžiai nuostabai, į kambarį įėjo SS reichsfiureris Himmleris.

Jis puikiai sutarė su generolu Studentu ir, nors ir buvo kaip visada nepaprastai nervingas, kalbėjo draugiškai.

– Bet mes kalbame ne tik apie Mussolinį, – tarė jis. – Jūs turite sužinoti, kodėl taip įvyko. Tai ne kas kita kaip išdavystė. Keturis mėnesius rengtas

sąmokslas neapsiribos Italija. Jis tiesia čiuptuvus Madrido, Ankaros ir Lisabonos link. Šiam sąmokslui vadovauja karalius Viktoras Emanuelis ir princas Umberto. Fiureris nė per plauką netiki Badoglio pareiškimu, neva Italija ir toliau ištikimai laikysis mūsų bendrų susitarimų.

B. Mussolinį nušalinęs Italijos karalius Viktoras Emanuelis III su anūku ant rankų. 1946 m. jis atsisakė sosto, o dar po metų mirė.

Himmleris pradėjo smulkiai pasakoti apie italų sąmokslą, įdėmiai sekiau jo pasakojimą ir bandžiau įsiminti minimas pavardes.

Įtarimų kilo 1942 m. sausio 18–ąją. Tą dieną generolas Ambrosio, 2–osios armijos vadas, buvo paskirtas vyriausiojo štabo vadu – lig tol štabui vadovavo generolas Roatta. Nuo balandžio, pasitardamas su generolu Castellano, jis rengė dučės suėmimo planą. Karaliui paliepus, Didžiosios

fašistų tarybos nariai Dino Grandi, grafas Ciano, de Vecchi ir Bottai Mussoliniui paspendė spąstus.

– Tai dar ne viskas, – tarė reichsfiureris. – Paskutinėmis žiniomis, Nacionalfašistų partijai priklauso 700 000 žmonių, *Dopolavoro* judėjimui – penki milijonai. Dar pridėkime fašistų miliciją, jaunimo organizacijas. Galima būtų ir reikėtų palaikyti tokias pajėgas turinčią šalį!

Himmleris gyveno iliuzijomis. Jis nepaisė to, kad fašistų miliciją suskubta prijungti prie armijos, kad Nacionalfašistų partija po dienos kitos bus uždrausta.

Jis pridūrė, kad Cerica, karabinierių generolas, nepatikimas, taip pat ir generolu Carboni, kurio daliniai dislokuoti Romoje, negalima pasikliauti. Laimė, feldmaršalo Kesselringo pastangomis sostinė paskelbta atviru miestu. Bet tai nesustabdė sąjungininkų – jie bombardavo šį miestą.

Himmleris tęsė: generolas Galbiati mėgino Didžiojoje taryboje užtarti Mussolinį, bet jis, kaip ir Farinacci, nepajėgus tai padaryti. Tai patvirtina Tarybos balsavimas: 19 balsų – už, 7 – prieš, vienas susilaikė. Polverelli, spaudos ir propagandos ministras, liko tuščiomis, ir taip toliau. Bet apsukriausias buvo Umberto. Jį ir karalių reikėtų suimti. Badoglio taip pat, ir kitus...

– Ar žinote, kas taps užsienio reikalų ministru? – paklausė manęs Himmleris.

Kukliai prisipažinau nežinąs.

– Guariglia, buvęs ambasadorius Ankaroje. Savaime suprantama!

Man visa tai nebuvo savaime suprantama. Kas galėtų suimti karalių ir kronprincą? Fiureris man davė tik su duče susijusius nurodymus. Himmleris ėmė berti vieną po kito vardus – generolų, admirolų, ministrų... Jo buvo neįmanoma sustabdyti, tad, nors ir gerą atmintį turiu, išsitraukiau užrašų knygelę šį tą užsirašyti.

– Ar su protu susipykot? – sušuko reichsfiureris. – Viskas, ką jums čia sakau, yra visiškai slapta!

Jis prašė generolo Studento patvirtinti, kad elgiuosi neapdairiai. Buvo beveik dvidešimt trečia valanda, tad paprašiau leidimo paskambinti į Berlyną ir savo daliniui pranešti tai, kas nuspręsta. Išėjęs ant laiptų palaukti, kol būsiu sujungtas su daliniu, užsirūkiau cigaretę. Tą akimirką iš kambario išėjo Himmleris ir pratrūko:

– Neįtikima! Negi jums trūksta valios – negalite mesti rūkyti? Prasmirdusios suktinės! Matau, jūs netiktumėte tai užduočiai atlikti!

Nieko jam nesakiau, įpykęs nuėjo.

– Gerai, kad nutylėjote, – tarė Otto Gūnsche. – Kai reichsfiureris suirzęs, verčiau nesileisti su juo į ginčus.

Gūnsche draugiškai pasiūlė padirbėti jo kambaryje. Aš paprašiau į pagalbą sekretorės, ji tuoj atėjo. Generolas Studentas dar kartą pasikvietė mane: Romoje aš būsiąs jo adjutantas – liepos 27 d. 8 valandą mudu išskrendame į Romą.

Pagaliau mane sujungė su daliniu – atsiliepė unterštumfiureris Radlis. Pasakiau jam – šią naktį nevalia miegoti. Tada pateikiau nurodymus: atrinkti trisdešimt savanorių – kareivių, taip pat geriausius karininkus ir puskarininkius, aprengti parašiutininkų uniformomis ir parūpinti būtinus dokumentus. Rytoj 6 valandą ryto jie išskrenda iš Stakeno aerodromo. Nusileidimo vieta laikoma paslaptyje – pilotams ji bus nurodyta skrendant. Dešimt mums paskirtų žvalgybos karininkų skrenda su mumis. Tolesni nurodymai bus pateikti telegrafu.

Vidurnaktį Karlas Radlis Berlyne ėmėsi operacijos parengiamųjų darbų. Su juo ir jo savanoriais aš susitikau tik liepos 29 d. Pratika di Mare aerodrome. Jie išties įvykdė visus nurodymus, išskyrus vieną (paties reichsfiurerio duotąjį) – visiems nusidažyti plaukus juodai. Geresnio būdo patraukti dėmesį nė nesugalvotum.

Mudu su generolu Studentu nusileidome Romoje liepos 27 d. apie pietus ir tuoj nuvykome į esantį už 20 kilometrų į pietryčius Fraskatį, į Alberto Kesselringo, Pietų fronto vyriausiojo vado, vyriausiąjį štabą. Tą vakarą, kaip generolo Studento adjutantas, vykau su juo vakarieniauti pas feldmaršalą.

Vokiečių parašiutininkai Italijoje. 1943 m.

Tada supratau, kad Hitleris teisus: feldmaršalas Kesselringas buvo įsitikinęs, jog naujoji monarchijos vyriausybė ir toliau dalyvaus kare mūsų pusėje. Maršalas Badoglio oficialiai jam tai užtikrinęs ir net davęs kario garbės žodį.

Feldmaršalas buvo vienas iš patraukliausių mano sutiktų vadų. Per vakarienę sėdėjau šalia jaunų karininkų – su aukštesnio rango italų karininkais jie kalbėjosi apie dučės suėmimą. Šie tikino nežiną, kur dučė kalinamas, o ir maršalas Badoglio veikiausiai nežinąs. Šiuos pareiškimus vertinau labai skeptiškai ir gana aiškiai parodžiau, nors ir nesakiau to, kad man pritaria feldmaršalas Kesselringas.

– Pone hauptmanai, – tarė jis tvirtai, – mūsų draugus italus laikau garbingais žmonėmis. Gerai būtų, jei ir jums pavyktų laikytis tokios nuostatos. Italų ginkluotosios pajėgos yra ir bus ištikimos mūsų sąjungininkės. Jie kausis mūsų pusėje lig pabaigos!

Neprieštaravau feldmaršalui. Vis dėlto jam teko atsisakyti iliuzijų – 1943 m. rugsėjo 3 d. Sirakūzuose generolas Castellano ir generolas Walteris Bedell–Smithas pasirašė kapituliacijos aktą.

Liepos 29 d. vakare sulaukiau Radlio ir mūsų kareivių. Parašiutininkus apgyvendinome netoli Patrika di Mare aerodromo. Aš su Radliu išvykau į Fraskatį. Ta vietovė garsi vasarnamiais: *Borghese, Aldobrandini, Mauti, Bracciano, Tusculum...* Aš apsigyvenau vasarnamyje šalia *Tusculum II,*

mano ir generolo Studento kambariai buvo greta. Tik dabar papasakojau savo adjutantui, kokia yra mūsų užduotis – surasti, kur kalinamas dučė ir kuo greičiau jį išvaduoti. Bet liepos 26–27–osios naktį iš OKW gavome dar vieną įsakymą – mums veikiausiai teksią „priglobti“ šiuos asmenis: karalių, kronprincą Umberto, naująjį užsienio reikalų ministrą Guariglia, ministrą ir karaliaus patarėją Acquarone, taip pat senjorą Bottai, buvusį Didžiosios fašizmo tarybos narį. Studento korpuso desantininkai turi suimti admirolus ir generolus, o generolui Studentui asmeniškai, jei gerai prisimenu, buvo paskirta „džiugi“ užduotis – Jo Didenybei Viktorui Emanueliui III pranešti, kad vokiečiai jį paima į nelaisvę. Įvykus Badoglio vyriausybės išdavystei, šitaip turėjo pakrypti operacija *Alarich.*

Didžiajai tarybai priklausė atkaklus sąmokslo prieš fašistų fiurerį šalininkas grafas Galeazzo Ciano. Jis buvo vedęs dučės vyriausiąją dukterį ir susilaukęs su ja trijų vaikų. Mussolinis paskyrė Ciano užsienio reikalų ministru, bet 1943 m. vasario 5 d. pats perėmė vadovavimą šiai ministerijai, o žentą, paskyręs ambasadoriumi, išsiuntė į Vatikaną. Suėmus uošvį, Ciano karaliaus pageidavimu liko darbuotis savo poste. Badoglio negalėjo jo pakęsti, todėl davė įsakymą sekti. Jis tikėjosi Ciano išsiųsti į kalėjimą Poncos saloje.

Hitleris nusprendė „išgelbėti Mussolinio dukrą bei vaikaičius ir pasirūpinti Ciano“. Šturmbanfiureris Kappleris, Vokietijos ambasados policijos atašė, drauge su hauptšturmfiureriu Groelbliu, SD Italijos specialistu, ir *Waffen–SS* hauptšturmfiureriu Priebke, kuris vėliau krito kovoje su Tito partizanais, surengė pabėgimą.

Klaidingai teigiama, kad šioje rugpjūčio 27 d. akcijoje dalyvavau ir aš. Nemaniau, kad šią operaciją būtų sunku įvykdyti, be to, tuo metu su generolu Studentu rengiausi skristi į fiurerio vyriausiąją būstinę. Feldmaršalas Kesselringas parūpino bėgliams *Junker 52*, kuris juos gyvus sveikus nuskraidino į Miuncheną. Aš su grafu Ciano pirmąkart susitikau 1943 m. rugsėjį – tąkart man teko būti labai nemalonaus dučės ir jo žento pokalbio liudininku.

Operacija *Alarich* nebuvo mums patraukli. Turėjau 50 man pavaldžių karininkų ir puskarininkių, 40 iš jų priklausė mano 502–ajam jėgerių batalionui. Kiti dešimt buvo Schellenbergo 6–ajai valdybai pavaldūs Abvero karininkai. Kai kurių iš jų karinis laipsnis buvo aukštesnis nei mano, tačiau jie turėjo paklusti mano įsakymams. Jie turėjo susekti, kur yra Mussolinis. Bet kaip reikėtų elgtis, jei per tą laiką dučė būtų perkeltas į kitą

vietą, o mes jau būtume suėmę gerą tuziną politikų, „su derama pagarba, atsižvelgdami į jų padėtį“?

Operacijos *Alarich* tikslas – sustabdyti išdavystę, nors ji jau buvo įvykusi. Kaip tokioje politinėje painiavoje būtų galima pastebėti, kad buvęs sąjungininkas, nuolatos tvirtinęs toks esąs, tapo tikru išdaviku? Tokiu atveju OKW tikrai būtų priėmusi atitinkamą sprendimą. O ar „Vilko irštvoje“ būtų galima suprasti, kurią akimirką sąjungininkas tapo priešu?

Po generolo Eisenhowerio kreipimosi į italų tautą (1943 m. liepos 29 d.) – raginimo pasipriešinti vokiečių kariuomenei ir pažado, kad sąjungininkai padės italams išsilaisvinti, mes gavome įtartinų asmenų sąrašą – iš viso jų buvo 70. Gavau jį iš generolo Studento ir iš šturmbanfiurerio Kapplerio, ambasadoriaus von Mackenseno atašė. Šį neseniai buvo pakeitęs Rudolfas Rahnas – 1943 m. rugsėjo 8 d. jo akreditavimą patvirtino karalius Viktoras Emanuelis III, kuris vis dar „buvo apsisprendęs iki pat pergalingos pabaigos dalyvauti kare vokiečių pusėje“. Tą pačią dieną – rugsėjo 8–ąją – Badoglio per radiją pranešė, kad rugsėjo 3 d. Sirakūzuose karaliaus vyriausybė atsistatydino.

Rugsėjo 3 d. per oficialų pokalbį su mūsų ambasadoriumi Rahnu Badoglio pasakė:

– Nesuprantu, kodėl Vokietijos reichas taip nepasitiki manimi. Tai mane labai žeidžia. Manote, kad aš, senas generolas, nežinau, ką reiškia duoti fiureriui garbės žodį? Niekada dėl to galite nė kiek neabejoti, niekada savo pažado nesulaužysime!

O tuo metu Badoglio vyriausiojo štabo vadas Castellano jo įsakymu pažeidė karininko garbės žodį.

B. Mussolinio išvadavimo operaciją H. Himmleris pavadino V a. pradžioje Romą nukariavusio vestgotų karaliaus Alaricho vardu. 1894 m. Ludwigo Thierscho paveikslo fragmentas, kuriame pavaizduotas soste sėdinti Alarichas.

Nežinau, kas šią operaciją pavadino Himmlerio pasiūlytu vestgotų karaliaus vardu. Alarichas, po Teodoriko Didžiojo mirties (395 m.) kėsinęsis į Konstantinopolį, V amžiaus pradžioje užėmęs Romą, nerimastingam reichsfiureriui buvo simbolinis personažas. Iš „Vilko irštvos“ žvelgiant, tokia operacija galėjo atrodyti patraukli. Bet pažiūrėjus iš arčiau – iš Fraskačio ir Romos, atrodė, kad su turimomis priemonėmis ją bus sunku įvykdyti ir kad kils politinių problemų, kurių spręsti neturėsime teisės.

Karalius ir jo palyda gyveno didžiuliuose, parko juosiamuose rūmuose *Villa Savoia*, jį saugojo karališkosios gvardijos batalionas. Generolas Studentas planavo dviejų ar trijų kuopų oro desantą, kuris tada, kai parke nusileis orlaivis su didesne specialiąja komanda, pradės pulti rūmus. Rugpjūčio pradžioje pradėjau nuogąstauti, kad per šią operaciją gali būti pralieta daug kraujo ir kad mūsų „sąjungininkus“ tai gali paskatinti oficialiai nutraukti šią sąjungą. Aš turėjau pagrobti kronprincą Umberto – reikėjo tai padaryti tyliai, be triukšmo. Kronprincas gyveno miesto centre esančiame *Palazzo Quirinale* – didžiuliame pastate, kuriame gal 2 000

patalpų. Žinojau, kad princas Umberto ir princesė Marija Žozė Belgietė turi atskirus apartamentus, bet tiksliai nežinojau, kur jie yra. Paskutinėse nuotraukose buvo neįmanoma įžiūrėti rūmų plano, nes „netyčia“ iš lėktuvo fotografuotos nuotraukos buvo prastos – virš rūmų tvyrojo debesys. Be to, *Quirinale* antras aukštas buvo galerija sujungtas su *Palazzo Colonna* – ją reiktų užimti pirmiausia. *Quirinale,* be abejo, irgi saugojo karabinierių batalionas. Veržiantis jėga, žinoma, tektų kovoti, būtų pralieta kraujo. Mano protu, geriau būtų sutelkti nedidelę komandą ir naktį kopėčiomis įlipti į rūmus pro salono langą.

Suprantama, kad dėl visų šių neaiškumų operacija *Alarich* mums nepatiko. Mudu su Radliu turėjome 14 dokumentų su rezidencijos planais, kuriuos atviros išdavystės X dieną gavome iš neutralių asmenų.

Rytą, vilkėdami desantininkų uniformomis, mudu su Radliu pusryčiavome karininkų valgykloje. Paskui, jau civiliais drabužiais, važinėjome po Romą mums skirtu automobiliu. Buvo nežmoniškai karšta. Kadangi už pietus šį kartą mokėjome patys, susiradome nepaprastai brangų restoraną. Itališkai supratome ir patys gebėjome susikalbėti ta kalba. Bet mentalitetas tų žmonių, su kuriais teko susidurti, buvo mums kiek svetimas.

Italų tautai pakako ir vieno karo – prieš aštuonerius metus ji pradėjo sunkiai vykusį Etiopijos užkariavimą. Rytų Afrikos ekspediciniam korpusui priklausė 500 000 kareivių ir apie 100 000 darbininkų, pionierių, jūreivių, kelininkų ir mūrininkų, kurie tiesė dabar jau nesančius kelius ir statė miestus. 1937–1940 m. šis tolimas kraštas, kurį tuo metu jau valdė karalius Viktoras Emanuelis, buvo pertvarkomas.

Kai 1940 m. birželio 10 d. dučė padarė klaidą – nepasitarė su Hitleriu ir paskelbė Didžiajai Britanijai bei Prancūzijai karą, karalius pareiškė:

– Vyriausybės vadovui, fašistų dučei, pirmajam imperijos maršalui aš patikiu vadovauti kariuomenei visuose frontuose.

Nuo 1940 m. prastai ginkluoti, menkai maitinami ir prastai vadovaujami italų daliniai patyrė vien tik pralaimėjimus: Etiopijoje, prie Prancūzijos sienos, Graikijoje, Albanijoje, Kirenaikoje, Libijoje, Somalyje, Eritrėjoje, Sudane ir Rusijoje prie Dono. Treji metai nuolatinių pralaimėjimų, didžiulių nuostolių, gausybė žuvusiųjų, sužeistųjų, paimtųjų į nelaisvę ir dingusiųjų tose tolimose šalyse, ir dažni nepelnyti priekaištai.

Operacija *Alarich,* kartais vadinama ir operacija *Student,* nebuvo įvykdyta. Monarchijos vyriausybė rugsėjo 3 d. slapta ir besąlygiškai pasidavė anglams bei amerikiečiams, tikėdamasi, kad iki rugsėjo 9 d. turės

pakankamai laiko pradingti. Bet rugsėjo 8 d. popietę Alžyro radijas pranešė apie slaptą taikos sutartį. Monarchijos vyriausybė pasitraukė į Vidaus reikalų ministeriją, paskui – į karabinierių kareivines. Iš baimės leisgyvis Badoglio pirmasis išvyko iš Romos rugsėjo 9 d. 3 valandą nakties. Karalius su palyda, beveik visi generolai pasekė juo po valandos. Galiausiai visi susiėjo Baryje „iki galo atlikti savo pareigos“.

Išdavystė įvyko – naujoji vyriausybė galėjo daryti ką panorėjusi. O man rūpėjo, kur kalinamas dučė. Nuo šiol Italijos vyriausybę derėjo vertinti kaip priešišką mums – padėtis buvo aiški.

Buvau naivus, dabar galiu taip pasakyti, tad paklausiau generolo Studento, ar mūsų karinė žvalgyba, taigi Canariso tarnyba Italijoje, kuriai tuo metu priklausė daug agentų, negalėtų mums padėti. Tada dar nežinojau, kad admirolas Canarisas oficialiai atsisakė šnipinėti sąjungininkų šalyje ir teigė, kad „Italijoje jo agentų nėra“. Nepaisant to, Abveras nuolatos siuntė OKW pranešimus apie padėtį Italijoje. Šie pranešimai buvo perduodami visiems, iki korpusams vadovaujančių generolų.

Rugpjūčio 17 d. krito Mesina. Tuo metu mus pasiekė žinia, kad Abvero vadovas admirolas Canarisas, lydimas Lahouseno, Venecijoje susitiko su Italijos karinės žvalgybos vadovu generolu Cesare Ame. Pokalbis įvyko liepos 30 d. viešbutyje *Danieli*, kitą dieną – Lido saloje. Mes su Radliu nusprendėme, kad Canarisas viską suderino su Ame, o tada pateikė pranešimą.

Kitame skyriuje papasakosiu, kaip sužinojome, kad Mussolinis kalinamas Sardinijos šiaurės rytų kyšulyje, Madalenos saloje. Mes pranešėme OKW. Dučę turėjome išlaisvinti rugsėjo 28 d. Bet rugpjūčio 27 d. priešpietę Benitas Mussolinis buvo nežinia kur išskraidintas Raudonojo Kryžiaus hidroplanu. Velniava, pamaniau. Romoje rugpjūčio 31 d. (rugpjūčio 29 d. su generolu Studentu buvau fiurerio vyriausiojoje būstinėje) šturmbanfiureris Kappleris pranešė man, kad, kol buvau išvykęs, Italijos užsienio reikalų ministras Guariglia Vokietijos ambasadoriui Romoje von Mackensenui įteikė tokį oficialų pareiškimą:

„Italijos vyriausybė turi pagrįstų įrodymų, kad vokiečių grupės rugpjūčio 28 d. planuoja įvykdyti Romoje valstybės perversmą ir, padedamos fašistų, vėl paskelbti Italijoje diktatūrą. Be to, vokiečių grupės ketina suimti daug asmenų, tarp jų ir Jo Šventenybę Popiežių Pijų XII, karalių, kronprincą, ministrų, aukšto rango karininkų ir kitų asmenų ir gyvus ar mirusius nugabenti į Vokietiją.

Jo Didenybės vyriausybė, kuri po Mussolinio suėmimo siekia ir sieks, kad Italija ir toliau kovotų Vokietijos pusėje, dėl tokių veiksmų nepaprastai apgailestauja. Italijos vyriausybė nori pranešti Vokietijos vyriausybei, kad bet koks panašus mėginimas bus nuslopintas, vos tik kils.“

Aš galiu patvirtinti, kad apie tai, jog „karalius, kronprincas ir kiti gyvi ar mirę bus gabenami į Vokietiją“, niekada nebuvo kalbėta. Tuo požiūriu įsakymas buvo aiškus – šiuos asmenis reikia suimti, tačiau „su derama pagarba, atsižvelgiant į jų padėtį“ Nieku gyvu negalima jų sužeisti, juolab žudyti.

Italijos liūtas *B. Mussolinis. Nušalinę dučę, jo politiniai oponentai tikėjosi sudaryti taiką su Vakarų sąjungininkais.*

Badoglio atsistatydino 1944 m. birželio 5 d. Karalius atsisakė sosto Umberto naudai – šis valdė trumpiau nei metus. 1946 m. birželio 2 d., po visuotinio balsavimo, Italija buvo paskelbta respublika. Balsavimo rezultatai; 12 717 925 balsai už respubliką, 10 719 284 – už princą Umberto. Bet aš esu įsitikinęs, kad Savojos rūmai žlugo 1943 m. liepos 25 d., kai Viktoras Emanuelis paliepė suimti maršalo uniformą vilkintį dučę, nors dar visai neseniai broliškai su juo glėbesčiavosi.

Užsienio reikalų ministras Guariglia protesto notoje netiesiogiai teigė, kad fašistai padėjo mums parengti operaciją. Tik vieną kitą jų matėme vykdančius išpuolius, o mūsų operacijoje nedalyvavo nė vienas italas. Tikrų fašistų sumažėjo po karo mūšių. Kiti, susitelkę į juodmarškinių brigadas, taip pat stovėjo fronte. Daug jų pasekė Didžiosios fašizmo tarybos narių, kurie po paskutinio garsiojo posėdžio paliko dučę likimo valiai, pavyzdžiu. Jie kritikavo Mussolinį, labiausiai tie, kurie anksčiau buvo didžiausi fašistinių organizacijų šalininkai. Dabar jau nekalbama apie tai, kad 1922 m. fašizmas išvadavo Italiją iš chaoso ir „sutvirtino braškantį sostą“. Nebesvarstomi ir fašizmo mokymo moraliniai bei socialistiniai aspektai, taip pat ir korporatyvinė sistema, kuri būtų paskatinusi darbininkų, technikos specialistų ir darbdavių bendradarbiavimą. Tenka konstatuoti, kad visa tai dabar jau nesvarbu. Daug kam rūpi tik jų pačių gerovė, jų pačių interesai ir jie patys. Jų tėvynėje įsitvirtino priešas, vadinasi, iš pralaimėtojų pusės reikia kuo greičiau pereiti į nugalėtojų pusę.

Dučė klydo įsitraukdamas į karą. Bet 1939 m., juolab 1936 m. tik nedaugelis fašistų vadų aiškiai pasisakė prieš karą.

Ištikimi dučės šalininkai ir fašistų vadai pradėjo slapstytis. Kai kurie buvo persekiojami, kai kuriuos sunaikino „teisingumo gynėjai“, nekenčiantys šių senų fašistų. Rugpjūčio 23 d. buvęs fašistų partijos generalinis sekretorius Ettore Muti, kuriam buvo paskirtas namų areštas, buvo išviliotas į Fregenę ir nužudytas. Tada Ciano išsigando. Radliui žmonės pasakojo, kad Scorza iš Didžiosios tarybos buvo žiauriai kankinamas. Bet jis nieko nežinojo... arba „nenorėjo nieko žinoti“. Šis vyras buvo nukankintas. Farinacci, už kurio pasiūlytą darbotvarkę balsavo tik vienas žmogus, tai yra jis pats, būdamas Vokietijoje, susitiko su Hitleriu, Goringu, Goebbelsu, Ribbentropu, Himmleriu ir kitais.

Iš laiško, kurį vienas įsimylėjęs karabinierius parašė savo mylimajai – kambarinei, mes sužinojome, kad dučė kalinamas Poncos saloje. Ten stovėjo įsimylėjusio karabinieriaus dalinys. Vėliau dučė man pasakojo, kad salos gyventojai – burmistras, gydytojas, o labiausiai vaistininkas – surengė jaudinantį sutikimą. Jis išbuvo ten savaitę uždarytas namelyje prie jūros.

– Mane griežtai saugojo, – pasakojo jis man, – dieną naktį stebėjo. Karabinieriai varydavo šalin gyventojus, patys dažnai keisdavo vienas kitą. Buvo baiminamasi, kad jie per daug su manimi nesusidraugautų. Maistas buvo prastas, bet slapta man atnešdavo vaisių. Naktį policininkai patruliuodavo su dresuotais šunimis. Aš mąsčiau apie Italiją, apie tuos, kurie tęsia kovą, apie savo šeimą ir apie tuos, kuriuos myliu, taip pat ir apie žmonių nedėkingumą. Buvau įsitikinęs, kad jūs, vokiečiai, manęs nepaliksite. Bet kaip jūs mane surasite? Nuo namelio prie Tirėnų jūros vedė laiptai, bangos skalavo apatinį laiptelį. Liepos 29 diena pasirodė man labai ilga – tai buvo mano šešiasdešimtasis gimtadienis. Žvelgiau į horizontą vis tikėdamasis tolumoje išvysti pasirodant priešų kreiserį...

Poncos sala Tirėnų jūroje. Čia kurį laiką kalintas B. Mussolinis.

Amerikiečiai taip pat žvalgė, kur kalinamas dučė. Po karo susipažinau su labai maloniu amerikiečiu – Jonny Ringlingu Northu, „didžiausio pasaulyje cirko“ savininku. Jis papasakojo man, kad jo brolis Henry, JAV kariuomenės vienos komandos kapitonas, iš vyresnybės gavo užduotį

1943 m. rugsėjo 9 ar 10 d. pagrobti dučę, kuris, amerikiečių žvalgybos žiniomis, buvo laikomas Poncos saloje. Netrukus susipažinau ir su Henry Ringlingu Northu. Jis buvo toks pat malonus kaip ir jo brolis. Smulkiai papasakojo man savo nuotykius:

– Rugsėjo 11 d. išsilaipinau su savo komanda Poncoje. Susidraugavau su italais, tad tikėjausi viską greitai ir gerai galėsiąs atlikti. Bet, didžiai mano nuostabai, karabinieriai nepatikliai prasitarė, kad rugpjūčio 8 d. rytą dučės Poncoje jau nebuvo. Rugpjūčio 7–8–osios naktį senu prancūzų minininku *Phanthère* jis buvo išplukdytas iš salos nežinoma kryptimi. Iš tikrųjų – į Madaleną, bet ten jis, beje, neilgai buvo. Nieko apie tai nežinojau. Iš pradžių nenorėjau patikėti, vis dėlto teko susitaikyti su tuo, kas įvyko. Ką tada galvojau apie amerikiečių slaptąją tarnybą, galite numanyti. Trumpai tariant, naktį praleidau su komanda saloje, laukiau tolesnių nurodymų. Kitą dieną štabas pranešė karabinieriams, kad jūsų vadovaujama komanda ką tik išlaisvino Mussolinį, kuris buvo įkalintas Gran Sase. Mus įtarė prie to prisidėjus. Karabinieriams veikiausiai jų viršininkas buvo pasakęs, kad aš, nors ir vilkiu amerikiečių uniformą, esu vokiečių dalinio vadas. Tad porą valandų aš ir pats toje saloje buvau belaisvis.

Ši komiška neįtikima situacija buvo tarsi iš Plauto arba Goldonio nusižiūrėta. Henry Ringlingas, sąmojingas, humoro nestokojantis žmogus, vaizdžiai perpasakojo man šiuos įvykius.

Mussolinio nuogąstavimai buvo pagrįsti. Generolas Castellano vis melavo, kad monarchijos vyriausybė neketino perduoti Mussolinio jo priešams. Ir Badoglio panašius dalykus kalbėjo. Dabar jau žinoma, kad dučė turėjo būti perduotas sąjungininkams. 1943 m. rugsėjo 21 d. uždarame Anglijos žemųjų rūmų posėdyje Winstonas Churchillis pareiškė:

– Besąlygiška kapituliacija, be abejo, numato, kad karo nusikaltėliai turi būti perduoti nugalėtojams. O dėl pono Mussolinio – ši ypatinga išlyga įtraukta į italų dokumentus. Tačiau prieš išsilaipinimą ir prieš paliaubas jos nederėtų skelbti. Kitaip priešams būtų atskleisti tikrieji Italijos vyriausybės ketinimai. O priešų yra visose valstybinėse įstaigose, jie lemia vyriausybės veiksmus... Mes pagrįstai manome, kad Mussolinis yra saugioje vietoje, kad jis saugomas. Badoglio vyriausybei išties rūpi, kad jis nepabėgtų. Mussolinis pats yra pareiškęs, tai yra, jis žino, kad bus perduotas sąjungininkams. To siekiame ir mes ir turėtume be jokių kliūčių tai padaryti. Priemonės, kurių Badoglio vyriausybė ėmėsi dėl Mussolinio, buvo kruopščiai parengtos ir vykdomos. Vis dėlto nebuvo tikėtasi tokios didelės

desantinės operacijos, kokią vokiečiai įvykdė Gran Sase. Įdomu tai, kad Hitleris perdavė Mussoliniui Nietzschės ir kitų veikalų, tikėdamasis praskaidrinti kalinimą. Vadinasi, Hitleris žinojo, kur ir kokiomis sąlygomis yra laikomas Mussolinis. Operacija labai drąsiai įvykdyta, vokiečiai buvo puikiai ginkluoti.

Viešbutis Imperatore *Gran Saso kalnų masyve – B. Mussolinio paskutinė kalinimo vieta prieš jį išlaisvinant.*

Tai rodo, kad šiais laikais kariaujant yra daug būdų vykdyti tokias operacijas. Nemanau, kad Badoglio vyriausybė, kuriai liko paskutinė korta, bus aplaidi arba net imsis išdavystės.

Sargybą einantiems karabinieriams buvo įsakyta: jei vokiečiai mėgintų išvaduoti Mussolinį, nužudyti šį. Gran Sase išsilaipinus gausiam desantui (70), įsakymo, pagal kurį karabinieriai yra atsakingi už suimtojo sveikatą ir gerą savijautą, nebuvo įmanoma toliau vykdyti.[18]

Bet ir po rugsėjo 8 d. Churchillis nepaskelbė paliaubų sutarties slaptosios išlygos dėl Mussolinio. Be to, jis klydo teigdamas, kad Hitleris žino, kur kalinamas dučė – Nietzschės veikalai, kuriuos Hitleris siuntė Mussoliniui šešiasdešimtmečio proga, buvo perduoti per Badoglio vyriausybę. Vėliau sužinosite, kad Gran Sase nebuvo išlaipintas „didelis“ desantas. Iš tiesų buvo taip: dučės kalinimas baigėsi, kai aštuoniolika vokiečių kareivių ir du pilotai, kurie nebuvo desantininkai, „nusileido iš dangaus“ ir užėmė viešbutį *Imperatore.*

16.

DUČĖS PAIEŠKOS

Abstinentas Wargeris apsimeta girtuoklių / Heinkel *nukrinta – susilaužau tris šonkaulius / Mussolinis Madalenos saloje / OKW įsako „ieškoti nedidelėje saloje netoli Elbos salos“ / Man pavyksta įtikinti Hitlerį / „Jei operacija žlugtų, Skorzeny, būsiu priverstas oficialiai pareikšti nepritariąs jūsų veiksmams“ / Tuščiai sugaišome keturias dienas: dučės Madalenos saloje nebėra / Patikima informacija: dučė Gran Sase / Apsisprendžiama dėl operacijos taktikos: generolas Studentas spėja būsiant 80 procentų nuostolių / Italijos ginkluotųjų pajėgų pakrikimas / Rooseveltas ir Churchillis ragina pasipriešinti, feldmaršalas Kesselringas pasistengia, kad tai neįvyktų / Generolui Studentui paliepus, išdėstau majorui Morsui planų ir nusakau operacijos tikslų / Kapitonas Mandelis išveža donų Rachelę, Annų Marių ir Romanų Mussolinius į Miuncheną / Planas / Studentas:“... Esu įsitikinęs, kad jūs atliksite savo pareigų“ / Bombardavimas, X valandų mes išskrendame*

Rugpjūčio 10 ar 11 d. sužinojome, kad Mussolinis karo laivu buvo atplukdytas į Poncą – kalinių salą. Generolas Studentas perdavė man OKW telegramą, kurioje teigiama, kad Mussolinis kalinamas Specijos uoste esančiame kreiseryje *Italia*. Himmlerio telegramoje mums liepiama kuo greičiau išlaisvinti Mussolinį. Pulti kreiserį, kuriame nėra nė vieno tikro sąjungininko, man atrodė visiška kvailystė Bet, gavus tikslesnių pranešimų, paaiškėjo, kad OKW informacija buvo neteisinga.

Radlis rašė: „Maždaug rugsėjo 15 d. gavome kelis pranešimus apie keistą sujudimą Sardinijos salos šiaurėje. Mus pasiekė gandai, kad *Isola di porco* kalinami keli fašizmo šalininkai, o gretimoje Kaprio saloje įrengiama

koncentracijos stovykla. Galiausiai iš patikimų šaltinių sužinojome, kad ties Sardinijos šiaurės rytų kyšuliu esančioje Madalenos saloje dislokuotam italų daliniui skubiai atsiųstas pastiprinimas. Mus informavo fregatos kapitonas Hunausas – vokiečių ryšininkas italų Madalenos uoste. Pasikalbėjome apie tai su generolu Studentu ir nusprendėme, kad hauptšturmfiureris Skorzeny su vienu iš mūsų karininkų, puikiai kalbančiu itališkai, su unteršturmfiureriu Wargeriu turėtų pats pasikalbėti su šiuo ryšininku. Ottas Skorzeny turėtų pasiųsti Wargerį, apsimetusį kiek apgirtusiu, pasibastyti po Madalenos smukles. Tik bėda, unteršturmfiureris Wargeris – likimo pokštas – yra vienintelis abstinentas tarp *Friedenthalio* savanorių. Mudu su Skorzeny ėmėmės mokyti jį gerti. *Asti* vynas, grapa, kjanti vynas – dideliais kiekiais. Mes ir patys padėdavome jam truputį, kad būtų drąsiau. Iš pradžių alkoholis jį veikė blogai. Bet pareiga yra pareiga – Wargeris puikiai suvaidins įkaušusį jūreivį!“

Rugpjūčio 18 d. iš Čampino prie Romos mudu su Wargeriu *Heinkel 111* išskridome į Vieno Fiorita aerodromą Sardinijoje. Hunausas atsiuntė mums savo automobilį, tad netrukus, kalnų keliu įveikę 80 kilometrų, pasiekėme šiaurėje esantį Palau. Dviejų ten dislokuotų vokiečių zenitinės artilerijos skyrių vadas pasakė, kad Mussolinis susirgo – dabar jis Santa Marijos, nedidelio kaimelio, pro kurį pravažiavome, vienuolyno ligoninėje. Keista, bet per visą kelionę nemačiau nė vieno karabinieriaus. Hunausas buvo girdėjęs apie vadinamąją Weberio ar Webberio vilą Madalenos salos pakraštyje. Prieš kelias dienas nedidelėje įlankoje prie vilos buvo nusileidęs baltas Raudonojo Kryžiaus hidroplanas. Hunausas, kuriam nepasakojau apie savo misiją, priėmė Wargerį padirbėti paprastu jūreiviu, pasakė, kad jis – jo vertėjas.

Vokiečių vidutinis bombonešis Heinkel 111.

Grįžtant į Vieno Fiorita, paprašiau piloto praskristi virš Madalenos. Norėjau apžvelgti salą, jos pakrantes iš 4 000 metrų aukščio ir pafotografuoti. Gulėjau prie pabūklo ir žvelgiau pro langą, jau ketinau baigti savo stebėjimus, kai staiga išgirdau radijo ryšiu pranešant:

– Dėmesio! Už jūsų du anglų naikintuvai!

Pridėjau ranką prie pabūklo, pasirengiau šauti, nes laukiau antpuolio. Bet lėktuvas ėmė kristi. Kairysis variklis nutilo. Žnegtelėjome į vandenį. Kelias akimirkas gulėjau praradęs sąmonę, paskui pilotas, antrasis pilotas ir aš išsiropštėme pro atsarginę angą viršuje. Bet man teko sugrįžti pasiimti fotoaparato ir aplanko. Pilotas ir jo draugas nuleido pripučiamą gelbėjimo valtį. Pavyko išgelbėti ir dar du įgulos narius, tada *Heinkel* nugrimzdo. Mes nusiyrėme iki nedidelio uolos kyšulio – po kelių valandų mus iš ten paėmė italų priešlėktuvinės gynybos kreiseris. Aš susižeidžiau dešinę ranką, lūžo trys šonkauliai. Kreiserio vadas paliepė kuo geriau mumis pasirūpinti. Tačiau Bonifacijaus sąsiaurį prie Korsikos, kurioje tuo metu stovėjo italų daliniai, pašto laivu pasiekiau tik 23 valandą. Sugaišau daug laiko, kol pasiekiau Bastiją salos šiaurėje. Ten pasikalbėjau su saloje dislokuotos *Waffen–SS* brigados vadu.

Heinkel vis dėlto ne anglai numušė – tai dėl itališko benzino, kurio pilotas, nepaisydamas mano perspėjimų, įsipylė Vieno Fiorita. Ištyrus paaiškėjo, kad trisdešimt procentų šio benzino sudaro vanduo.

Radlis laukė manęs Fraskatyje. Jis tik rugpjūčio 20 d. sužinojo, kad mums pavyko išsigelbėti. Kitą dieną nuvykau į Fraskatį. Ten Kappleris man pranešė, kad Edda Ciano grįžta iš Vokietijos, kad ji parašė laišką Madalenos saloje kalinamam tėvui. Operacija jau buvo parengta, suderinta su generolu Studentu ir karo laivynu, jūrų kapitonu von Kamptzu, apdovanotu Riterio kryžiumi su ąžuolo lapais, ir korvetės kapitonu Maxu Schulzu, Viduržemio jūros torpedinių laivų vadu. Rugpjūčio 27 d. aš ir Radlis dviem torpediniais laivais turėjome išplaukti į Madalenos salą. O tada atėjo žinia iš Wargerio, kuris liko poste ir nuolatos stebėjo Weberio vilą, – jis matęs patį Mussolinį!

Rugpjūčio 23 d. mudu su Radliu iš Pratika di Mare išskridome *He 111* į Vieno Fiorito, iš ten nuvykome į Madalenos salą. Wargeris buvo susilažinęs su vaisių pardavėju, kad Mussolinis jau negyvas. Laimėjo vaisių pardavėjas – nuvedė prie vilos ir parodė, žinoma, iš tolo, terasoje sėdintį dučę. Prisiimdami atsakomybę, atskleidėme Hunausui mūsų planą, tada grįžome į Fraskatį ruoštis operacijai – pritariant generolui Studentui, dalyvaujant karo laivams. Tada gavome OKW pranešimą:

O. Skorzeny ir A. Hitlerio susitikimas.

„Fiurerio vyriausioji būstinė gavo Abvero pranešimą, kad Mussolinis kalinamas nedidelėje saloje netoli Elbos. Hauptšturmfiureris Skorzeny nedelsdamas turi parengti oro desanto operaciją šioje saloje ir pranešti laiką,

kada anksčiausiai galėtų būti pasirengęs ją atlikti. Tikslų operacijos laiką nurodys OKW.“

Perskaitęs tokią keistą telegramą, paprašiau generolo Studento leisti man kartu su juo 1944 m. rugpjūčio 29 d. vykti į fiurerio vyriausiąją būstinę, kad, jei įmanoma, galėčiau fiureriui pats pasakyti, kad dučė yra ne kur kitur, o Madalenos saloje.

Tad vėl buvau „Vilko irštvoje“, toje pačioje patalpoje, kurioje prieš kelias savaites Hitleris mane įpareigojo surasti ir išlaisvinti jo draugą. Prie didelio stalo sėdėjo visi Reicho vadovai: Hitleriui iš dešinės – feldmaršalas Keitelis ir generolas pulkininkas Jodlis, iš kairės – užsienio reikalų ministras von Ribbentropas, Himmleris, generolas Studentas, tada grosadmirolas Donitzas ir reichsmaršalas Goringas. Man buvo skirta vieta tarp Goringo ir Jodlio. Netrukus generolas Studentas paprašė manęs pasisakyti.

Turiu pripažinti, pirmiausia man teko įveikti drovumą. Bet kadangi gerai žinojau padėtį, paprastai ir aiškiai išdėsčiau, kaip mums pavyko sužinoti, kad Mussolinis iki rugpjūčio 27 d. tikrai buvo laikomas Madalenos saloje, Weberio viloje. Papasakojau ir apie baisius mūsų abstinento Wargerio nuotykius. Goringas ir Ddnitzas juokėsi. Himmleris buvo abejingas. Hitleris žvelgė kiek pašaipiai, paskui pakilo ir paspaudė man ranką:

– Gerai! Pasitikiu jumis, Skorzeny. Operacija nedidelėje saloje prie Elbos atšaukiama. Vykdykite savo planą Madalenoje.

Žvilgtelėjau į laikrodį – kalbėjau pusvalandį. Tada išdėsčiau operacijos planą, kad būtų aiškiau, nupiešiau eskizų. Hitleris, Goringas ir Jodlis kaskart pertraukdavo mano pasakojimą klausimais. Aš supratau, kad man pavyks tai padaryti.

Pagal planą, sudarytą su jūrų laivyno vadais ir Radliu, operacija turėjo prasidėti ankstų rytą – užklupus netikėtai, būtų galima viltis operacijos sėkmės. Operacijos išvakarėse torpedinių laivų flotilė – kiekviename laive po dvi torpedas ir po du 20 mm pabūklus, neva atvykusi mandagumo vizito, nuleido inkarus Madalenos uoste. Kitą rytą ji vis dar čia stovėjo, prie jos prisidėjo ir naktį į uostą įplaukę mūsų minų traleriai. Šiuose laivuose buvo mano komanda iš *Friedenthalio* ir man pavaldi *Waffen–SS* brigados *Korsika* kuopa. Mes turėjome išsilaipinti glaudžiomis gretomis, o mūsų torpediniai laivai turėjo mus saugoti. Privalėjome dėtis atostogų atvykusiu taikiu vokiečių daliniu ir pasistengti kuo greičiau prisiartinti prie Weberio vilos nesukeldami kovos veiksmų. Paskui turėtume elgtis pagal aplinkybes, nes vila buvo labai saugoma.

Korsikoje ir Sardinijoje dislokuoti zenitininkai turėjo ateiti mums į pagalbą. Tai buvo daroma baiminantis italų zenitinės artilerijos reakcijos, galbūt ir vėlyvos. Telefono ryšys tarp vilos ir kareivinių, kuriose buvo 200 *Regia Marina* kandidatų į karininkus, be abejo, turėjo būti nutrauktas, o komanda privalėjo išvesti iš rikiuotės du italų naikintuvus, per skrydį lydinčius Raudonojo Kryžiaus hidroplaną.

Hitleris pritarė tokiam planui. Grosadmirolas Ddnitzas jūrų laivyno daliniams turėjo duoti būtinus nurodymus, per visą operaciją privalėjo būti pavaldus man.

Hitleris pasivedė mane į šalį.

– Dar šis tas, hauptšturmfiureri Skorzeny. Gali būti ir taip, kad tuo laiku, kai įvykdysite operaciją, naujoji Italijos vyriausybė vis dar, bent jau oficialiai, bus mūsų sąjungininkė. Jei antpuolis nepavyktų arba jei Mussolinio jau nebūtų Madalenos saloje, aš būsiu priverstas oficialiai pareikšti nepritariąs jūsų veiksmams. Tada turėsite veikti savo nuožiūra, nesusisiekdami su savo viršininkais. Tada jums pačiam tektų atsakyti už savo neklusnumą ar klaidas. Tikiuosi, jūs suprantate: jeigu nepasisektų, man tektų prieš savo valią jus bausti.

Puikiai supratau – pasakiau jam tai. Tada atsakiau į grosadmirolo klausimus, patikinau Goringą, kad „*Heinkel 111* gali būti naudojamas ir kaip povandeninis laivas“. Tai jį pralinksmino. Jau norėjau atsisveikinti, bet tada prie manęs priėjo Hitleris.

– Jūs tai padarysite, Skorzeny, – pasakė jis. – Esu tuo įsitikinęs.

Bet rugpjūčio pabaigoje Madalenos saloje aš to nepadariau – operacija taip ir neprasidėjo, nes laiku – išvakarėse – sužinojome, kad ankstų rytą dučė buvo išskraidintas Raudonojo Kryžiaus hidroplanu.

Kitą dieną turėjau lydėti generolą Studentą į Vigna di Valle, prie Bračiano ežero į šiaurę nuo Romos. Ten atsitiktinai sužinojome, kad Raudonojo Kryžiaus hidroplanas rugpjūčio 27 d. iš Madalenos salos išskraidino dučę.

Visi keliai per paieškas vedė į ligonines – į Perudžą, prie Trazimeno ežero. Bet išsiklausinėję suvokėme, kad dučė hidroplanu buvo nuskraidintas į Vigna di Valle, o iš ten išvežtas greitosios medicinos pagalbos automobiliu.

Kapplerio tarnyba perėmė generolui Cueli skirtą radiogramą, iš kurios galutinai paaiškėjo, kad nuo Bračiano ežero kelias vedė į Gran Sašą. Cueli buvo karo policijos vyriausiasis inspektorius, jis savo viršininkui pranešė: „Parengiamieji darbai užtikrinant saugumą Gran Sase baigti.“ Argi

kalnuose, 2 212 metrų aukštyje esantis viešbutis L’*Albergo Campo Imperatore* nėra pats saugiausias kalėjimas pasaulyje? Į šį viešbutį nusigauti galima tik keltuvu. Mums reikėjo iš lėktuvo fotografuotų nuotraukų.

Generolas Studentas žvalgybos karininkui kapitonui Langguthui paliepė lėktuvo sparnuose įtaisyti automatinius fotoaparatus ir atlikti žvalgomąjį skrydį. Bet žvalgybinis *He 111* buvo Nansyje, į Romą jis turėjo grįžti tik rugsėjo 8 d.

Pilotas žinojo tik tiek, kad per Riminį, Ankoną ir Peskarą norime nuskristi iki Ravenos ir tuo pačiu keliu, vedančiu per Abrucus ir Gran Sasą (2 900 metrų), grįžti. Langguthui reikėjo padaryti nuotraukų. Bet vos tik įlipome į lėktuvą, jis pasakė, kad automatiniai fotoaparatai neveikia, o laiko juos taisyti nėra. Mudu su Radliu sutrikę pažvelgėme vienas į kitą. Lagguthas atsainiai parodė mums, kaip naudotis paprastu fotoaparatu, kaip pasukti juostą. Jis pats neketino fotografuoti.

Tad teko man – pavyks ar nepavyks – fotografuoti. Lėktuvas skrido 5 000 metrų aukštyje, 370 km/h greičiu, oro temperatūra už borto –8 „C. Aš buvau vienmarškinis, persisvėręs per kabinos dureles, iki pusės išlindau laukan. Radlis, kad neiškrisčiau, sėdėjo prispaudęs mano kojas. Atgal į kabiną mane įtraukti Radliui padėdavo antrasis pilotas. Baigiantis skrydžiui, buvome sušalę į ledą. Bet iš tų nuotraukų negalėjome perprasti, koks yra nuolydis to kalnų slėnio, kuriame mums teks išsilaipinti.

Kovinę ekipuotę vilkintis Trečiojo reicho parašiutininkas.

Mūsų laimei, didysis fotoaparatas, perteikiantis erdvinį vaizdą, neveikė. Kitaip generolas Studentas būtų pastebėjęs, kad numatyto nusileisti šlaito nuolydis yra toks, kaip vidutinio statumo slidinėjimo šlaito, ir kad jis nusėtas uolų nuolaužų. O jei šitaip, Studentas, be abejo, būtų neleidęs vykdyti operacijos. Tad kapitonas Langguthas, pats nežinodamas, mums pagelbėjo.

Rugsėjo 3 d. vakarą mudu su Radliu apmąstėme puolimo planą. Į slidininkų viešbutį buvo vienintelis kelias – keltuvu iš Aserdžio. Keltuvas

turėjo telefono ryšį su viešbučiu, viršuje ir apačioje buvo saugomas. Puolant keltuvą, be abejo, negalėjai tikėtis, kad viskas vyks staiga, priešui netikėtai.

Parašiutininkams šokti iš lėktuvo teks matant italams. Vadinasi, nei pėsčiomis, nei pasinaudodami keltuvu negalėtume tikėtis sėkmingai įvykdyti operacijos. Be to, nuogąstavome, kad bandomą išlaisvinti dučę gali būti įsakyta nužudyti.

Šokant su parašiutais, irgi gali būti paklaidų – dėl išretėjusio tokiame aukštyje oro ir vėjo parašiutininkų kritimo greitis gali būti per didelis, tad jie gali būti toli nublokšti. Geriausiai šiuo atveju tiktų sraigtasparnis, tačiau Erfurto sraigtasparnių centras mums jo skirti negalėjo. Tad teks skristi orlaiviu. Mudu su Radliu apsvarstėme tokį pasirinkimą ir aptarėme jį su generolu Studentu bei jo štabu – pulkininku Trettneriu, majoru Colani ir kapitonu Langguthu. Jie vertino skeptiškai.

Mes planavome, kad prie *Cantpo Imperatore* nusileis dvylika *DFS–230* sklandytuvų. Kiekviename – pilotas ir dar devyni žmonės. Teoriškai mums reikėtų 108 kareivių. Bet Studentas ir jo štabas paprieštaravo – 2 000 metrų aukštyje oras yra išretėjęs, tad orlaiviui nusileisti bus sunku. Tokiame aukštyje tikėjomės 80 procentų nuostolių. Vadinasi, gal tik dviem dešimtims nenukentėjusių mūsų kareivių tektų kautis su 200 karabinierių, kurie, labai tikėtina, bus ginkluoti MG, automatiniais ginklais ir granatsvaidžiais. Generolas Studentas manė šią operaciją būsiant sunkiai įvykdomą, perspėjo pilotus, kad priverstinai nesileisti:

– Nusileidimas pikiruojant būtų tikra savižudybė, – sakė man generolas Studentas. – Griežtai draudžiu šitaip leistis!

Bet Hitleris man buvo davęs įsakymą, tad privalėjau jį būtinai įvykdyti. Neturėjau nė menkiausio noro laukti, kol italai garsųjį kalinį ir vėl kur nors nudangins. Po ilgai trukusio aptarimo su vyriausiojo štabo vadu ir kapitonu Langguthu, netrukus išvykusiu į Eben Emaelį, pareiškiau:

– Gerai, ponai. Esu pasirengęs vykdyti bet kurį kitą planą, jei tik jis pasirodys geresnis nei mūsų.

Galiausiai generolas Studentas leido vykdyti mano parengtą operaciją, tačiau su sąlyga, kad orlaiviai prie viešbučio leisis tolygiai nusklęsdami.

Liuftvafės parašiutininkų pratybų akimirka. Antrajame plane matyti transportinis sklandytuvas DFS–230.

Tuo laiku, kai rengėmės vykdyti savo planą, Romoje kilo didelė sumaištis. Džiaugsmas dėl 1943 m. rugsėjo 8 d. paskelbtų paliaubų, paskui – priešiškos mums demonstracijos, garsių asmenų pabėgimas ir ginkluotųjų pajėgų pakrikimas. Roma buvo paskelbta atviru miestu, karaliaus vyriausybė jau buvo pabėgusi. Kas dieną – oro pavojaus signalas. Anglai ir amerikiečiai bombarduoja miestą. Laimė, nei italų kariuomenė, nei civiliai gyventojai nepaisė Badoglio, įsakymo, pagal kurį prieš pabėgdamas rugsėjo 9 d. rytą, paliepė kariuomenei „energingai atremti visus vokiečių antpuolius“. Rugsėjo 11 d. per sąjungininkų radijo siųstuvą Rooseveltas ir Churchillis kreipėsi į italų tautą ir ragino pasipriešinti mums.

Feldmaršalas Kesselringas buvo gana apsukrus – nuginklavo pakrikusias italų divizijas. Viena po kitos jos sudėjo ginklus, o pavieniai pasiryžę kovoti monarchijos karininkai nesulaukė šalininkų. Nedidelių susirėmimų vyko Romoje ir apie 20 kilometrų į pietus Albane bei Aričoje – ten mūsų „parašiutininkai“ iš *Friedenthalio* – tiesa, neužtikę prie olos šaltiniu pavirtusios Egerijos, – sparčiai nuginklavo dvi karališkosios artilerijos baterijas. Unterštumfiurerio Menzelio žmonės atėjo pėsčiomis. Jie užgrobė puikiausios būklės automobilių, tada grįžo į Fraskatį.

Kitą dieną, rugsėjo 10–ąją, Romoje ir jos apylinkėse visi daliniai pasidavė feldmaršalui Kesselringui. Karabinierių dalinių ir policijos vadams buvo pavesta palaikyti tvarką. Šitaip mėginta išvengti kruvinų susirėmimų gatvėse, baisaus sąmyšio, išpuolių ir plėšikavimo.

Rugsėjo 3 d. savo savanorius nuskraidinau iš Pratika di Mare į Fraskatį, apgyvendinau palapinėse *Collerio Nobile Mandragone* vienuolyno parke. Studento divizijos mokomasis batalionas, vadovaujamas majoro Haraldo Morso, apsigyveno šalia mūsų.

Rugsėjo 11 d. apie pietus generolas Studentas galiausiai nusprendė pradėti operaciją Gran Sase ir pasakė man, kad slėnyje iš užnugario mus turėtų pridengti majoro Morso batalionas. Jis paprašė aplankyti majorą ir pranešti, kokų įsakymų bus dėl operacijos vykdymo.

Apie dvyliktą valandą nusprendžiau nueiti pas majorą Morsą. Su savo unterštурmfiureriu Peteriu Schwerdtu aplankiau jį palapinėje. Išdėsčiau jam divizijos štabo, Radlio ir mano parengtą planą, patvirtintą generolo Studento. Jo bataliono 2–osios kuopos devyniasdešimt vyrų ir keturi mano karininkai, dar dvylika mano puskarininkių, kaip planuojama, mano ir leitenanto Berlepscho vadovaujami, turėtų išsilaipinti prie *Campo Imperatore*. Morsas tuo tarpu su kitais dalinio nariais gretimais keliais turėtų nužygiuoti į slėnį Gran Saso papėdėje – užblokuoti kelią, nupjauti telefono ir telegrafo laidus. Tada turėtų prasiveržti iki Aserdžio ir užimti slėnyje keltuvo aikštelę. Užėmimas turi įvykti tiksliai tuo laiku, kai mūsų pirmasis orlaivis nusileis prie *Campo Imperatore*. Abu užėmimai turi vykti sinchroniškai – kad nei ant kalno, nei slėnyje iš keltuvo aikštelių nespėtų duoti pavojaus signalo. Akvilos aerodromą užimti numatyta vėliau.

Tik dabar majoras Morsas suprato, koks šios operacijos tikslas – išlaisvinti Mussolinį.

***

Tačiau reikėjo gelbėti ne tik dučę, bet ir jo žmoną doną Rachelę ir du jaunesniuosius jų vaikus: šešiolikos metų Romaną ir keturiolikmetę Aną Marią.

Nuo liepos 26 d. iki rugpjūčio 2 d. dona Rachelė buvo griežtai saugoma Romoje. 1930 m. kunigaikščio Torlonia dučei perduotą vilą saugojo 300 kareivių, ginkluotų MP. Nuo rugpjūčio 3 d. dona Rachelė su vaikais gyveno Romanijoje, savo name Roka dele Kaminate – jiems buvo paskirtas namų areštas.

Nerimavau dėl jų, nors namą ir saugojo karabinieriai. Juk kokia revoliucingai nusiteikusi grupė galėtų surengti antpuolį, o karabinieriai veikiausiai neįstengtų deramai pasipriešinti. Žinojau, kad dona Rachelė

labai drąsi moteris, kad šioje provincijoje labai mylima. Vėliau Miunchene ji man prisipažino, kad, sužinojusi apie Ettore Mutti, seno ir ištikimo jos vyro bendražygio, nužudymą, pabūgo dėl vaikų. Man pavyko perduoti jai žinią: kuo rečiau išeikite iš namų, pasikliaukite mumis; tam tikra prasme jūs esate Badoglio vyriausybės įkaitai.

B. Mussolinio žmona Rachelė Guidi–Mussolini medžioklėje.

Rugsėjo 9 d. per Miuncheno radiją Vittorio Mussolinis, Pavolini, Ricci, Farinacci ir Preziosi pareiškė „įkurią nacionalsocialistinę vyriausybę“, kuri „veiks dučės vardu“. Tada donai Rachelei ir jos vaikams kilo dar didesnė grėsmė.

Šeši mano savanoriai, vadovaujami kapitono Mandelio, buvo įpareigoti pagrobti doną Rachelę, Romaną ir Aną Marią iš Roka dele Kaminate ir nugabenti į Forlį, iš ten nuskraidinti į Miuncheną. Kelias dienas būgštavome, ar pavyks, dar neišlaisvinus dučės, išlaisvinti jo šeimą, nepaskatinant Badoglio vyriausybės imtis griežtesnių priemonių. Abi šias operacijas reikėjo įgyvendinti vienu metu.

Kapitonas Mandelis apie pietus nuvyko sunkvežimiu į Roka dele Kaminate ir sėkmingai įvykdė savo misiją.

***

Galutinis operacijos *Gran Sasso* planas buvo toks:

„*Campo Imperatore* puolimo vadas – hauptšturmfiureris Ottas Skorzeny.
Puolimo slėnyje vadas – majoras Haraldas Morsas.

X diena: 1943 m. rugsėjo 12 d., sekmadienis.

1. *Slėnyje.* Majoras Morsas užima Akvilos ir Bacanos, Peskomadžorės ir Paganikos, iki pat Aserdžio, sankryžas. Jis turi deramai pasirengti slėnyje atremti galimą italų dalinių iš Akvilos puolimą.
Aukštyn į kalnus už Aserdžio jis turi užimti keltuvo aikštelę slėnyje.
X laikas: 14 val.

2. Gran Sasas – *Campo Imperatore:*
X laikas: (pradžia) 6 valanda ryto. (Tuo laiku oro srautai silpniausi). Nusileidimo X laikas gali būti nukeltas, jei iš Prancūzijos skrendantys orlaiviai suvėlintų. Numatoma 14 valanda.

Priemonės ir pajėgos: 12 transportinių sklandytuvų *DFS–230* ir 12 vilkikų *Henschel,* vienas žvalgybinis lėktuvas – jame kapitonas Langguthas. Kiekviename orlaivyje – pilotas ir 9 ginkluoti kareiviai.

Rengiamas skrydžiui transportinis sklandytuvas DFS–230.

Sklandytuvų išskridimo ir nusileidimo seka. Teoriškai – kas minutę: vienam orlaiviui pakilus ar nusileidus, po minutės kyla ar leidžiasi kitas.

Sklandytuvas Nr. 1 ir Nr. 2: 2–osios desantininkų kuopos 18 kareivių, vadovaujamų leitenanto Berlepscho, skrendančio 5–uoju sklandytuvu. Nusileidus iškart pastatyti MG. Kiti kareiviai, ginkluoti 14 desantininkų automatų, turi pridengti sklandytuvais Nr. 3 ir Nr. 4 skridusias dvi puolimo grupes.

Sklandytuvas Nr. 3: Jame skrenda hauptšturmfiureris Skorzeny, italų karininkas (karabinierių generolas Soleti), unteršturmfiureriai Schwerdtas ir Wargeris, *Waffen–SS Friedenthalio* 5 unteršarfiureriai. Jie puola viešbutį, nusigauna iki dučės, neutralizuoja sargybą ir paima dučę saugoti.

Sklandytuvas Nr. 4: Juo skrenda Karlas Radlis, hauptšturmfiurerio Skorzeny adjutantas, unteršturmfiureris Menzelis ir *Waffen–SS Friedenthalio* 7 kareiviai. Išsilaipinę įsiveržia į viešbutį ir pastiprina hauptšturmfiurerio Skorzeny grupę.

Sklandytuvas Nr. 5: 2 osios kuopos desantininkai, vadovaujami leitenanto von Berlepscho. Užduotis – *Friedenthalio* specialiosios grupės pastiprina grupes viešbutyje.

Sklandytuvas Nr. 7, 8, 9, *10, 11 ir 12:* 2–osios kuopos desantininkai. Orlaiviuose yra sunkiųjų ginklų: 2 sunkieji MG, 2 lengvieji granatsvaidžiai, 2 lengvieji desantininkų pabūklai. Ši grupė užima kovos poziciją. Pridengia viešbutį puolančias grupes.

Pirmo sklandytuvo nusileidimas numatomas 14 valandą.

Visiems dalyviams griežtai draudžiama šauti *anksčiau,* nei iššaus hauptšturmfiureris Skorzeny. Jei hauptšturmfiureris Skorzeny tuo metu būtų viešbutyje, atsakomybę už tokius veiksmus *lauke* perima leitenantas von Berlepschas.“

Rugsėjo 11 d. popietę sukviečiau visus savo žmones ir tariau:

– Mieli bendražygiai, šešias savaites jūs laukėte nežinia ko. Tačiau dabar galiu jums pranešti, kad rytoj mes imsimės paties fiurerio įsakytos atlikti operacijos. Operacija, regis, nebus lengva, gali būti, kad turėsime daug nuostolių. Tačiau, kad ir kas būtų, šią operaciją reikia įvykdyti. Aš pats jai vadovausiu – mes padarysime viską, ką įstengsime. Savanorius prašau žengti žingsnį į priekį.

Visi žengė į priekį. Iš jų buvo atrinkta septyniolika. Be to, tuzinas kareivių, vadovaujamų mano unterštурmfiurerio Bramfeldo – 1936 m. olimpinių žaidynių dalyvio, penkiakovės atstovo – prisidėjo prie Morso bataliono. Ši grupė rugsėjo 11–12 d., šeštadienio–sekmadienio, naktį išvyko.

Liuftvafės generolas K. Studentas – Vokietijos oro desanto pajėgų vadas. 1941–1942 m.

Kitą rytą prieš penktą valandą visiškai pasirengusi mano komanda stovėjo išsirikiavusi Pratika di Mare aerodrome. O tada viena po kitos pabiro blogos naujienos. Pirmoji buvo per Tuniso radiją paskleistas melas: pranešta, kad iš Specijos išplaukę italų karo laivai pasiekė Tunisą. Viename iš tų laivų plaukęs Mussolinis – „dabar jis kalinamas Afrikoje“.

Bet aš žinojau, kad iš Specijos laivai išplaukė tik prieš dieną, į didelį šarvuotą kreiserį *Roma* pataikė bomba *Fritz,* ir dučė dabar nėra kalinamas Tunise, Bizertoje.

Kita bloga naujiena: prieš keturias ar penkias valandas mūsų sklandytuvai iš Prancūzijos dar nebuvo atskridę. O generolas Soleti, su kuriuo Radlis ir Wargeris 7.30 val. turėjo susitikti Romoje prie Vidaus reikalų ministerijos, 8.30 val. vis dar nebuvo pasirodęs. Laimė, jis vis dėlto atėjo kiek vėliau. 12 mūsų orlaivių pagaliau atskrido – unterštурmfiureris Radlis su generolu tuo metu užkandžiavo netoli aerodromo.

Generolas Studentas, prieš atsisveikindamas su mumis, sukvietė visus operacijos dalyvius į aerodromo administracijos patalpą.

– Ponai, – tarė jis, – netrukus pradėsite ypatingą užduotį. Jūs buvote atrinkti iš geriausių lakūnų ir karininkų, tokių, kurie nevengia pavojų. Į karo istoriją ši operacija bus įrašyta kaip nepaprastai sudėtinga operacija ne tik dėl to, kad teks įveikti labai dideles kliūtis, bet ir dėl to, kad tai yra

nepaprastai didelės politinės svarbos operacija. Dabar paskutinius nurodymus jums pateiks hauptšturmfiureris Skorzeny, o aš linkiu jums kuo didžiausios sėkmės. Esu įsitikinęs, kad kiekvienas iš jūsų atliks savo pareigą.

Rodydamas pakabintą ant didelio lapo nupieštą *Campo Imperatore* planą, paaiškinau kiekvienam lakūnui ir kiekvienos grupės vadui jo užduotį. Buvau nuodugniai išnagrinėjęs Eben Emaelio forto puolimą 1940 m. gegužės 10 d., žinojau, kad nuo tos akimirkos, kai pirmieji desantininkai ir specialieji kariai „nukrito“ iš dangaus ant forto bokšto, iki tos akimirkos, kai belgai atidengė ugnį, praėjo *trys minutės.*

Aš numačiau, kad aš ir mano sklandytuvo (Nr. 3) žmonės turėtų per *keturias* minutes – kol dar į mus nepradėjo šaudyti – surasti dučę. Skridusieji orlaiviais Nr. 1 ir Nr. 2 turėtų pridengti mus iš nugaros, o po minutės prie mūsų turėtų prisidėti Radlis, Menzelis ir orlaiviu Nr. 4 skridę kareiviai.

Bet, kaip sako italai, gali būti *Imponderabilia*[19] – ketvirtis valandos prieš pakylant mūsų orlaiviams, aikštelę pradėjo bombarduoti keli anglų lėktuvai. Išlindęs iš priedangos pamačiau, kad per stebuklą nenukentėjo nė vienas mūsų sklandytuvas – bombos apgadino tik aikštelę. X laiku, 13 valandą, prasidėjo mūsų operacija, o pirmasis sklandytuvų vilkikas, kuriame skrido Langguthas, pasuko į Gran Saso kalnagūbrio šiaurės rytus.

17.

DUČĖS IŠLAISVIMAS

Velkantys lėktuvai ir sklandytuvai Nr. 1 ir Nr. 2 grįžta į Pratika di Mare! / Įsakau leistis pikiruojant ir užimti viešbutį / „Žinojau, kad mano draugas Adolfas Hitleris nepaliks manęs nelaimėje!“ / Karabinieriai pasiduoda / Gerlacho žygdarbis / Riterio kryžius / Miunchene su Mussolinio šeima / Mussolinio ir Ciano pokalbis / Fiurerio vyriausiojoje būstinėje / Mussolinio dienoraštis / Dučė ir vėl saugomas... šį kartą vokiečių / Pokalbis su admirolu Canarisu / Po operacijos Adrianas von Folkersamas pereina pas mus / 1945 m. balandžio 18 d. dučę saugantys Waffen–SS *kariai atšaukiami / „Mes nieko negalėjome padaryti...“*

Skrendant sklandytuvu *DFS–230*, kraštovaizdžio apačioje nematyti, plieniniai jo rėmai aptempti brezentiniu audiniu. Mūsų lėktuvų junginys pro debesis pakilo į 3 500 metrų aukštį.

Saulės spinduliai skverbiasi pro mažus plastikinius langelius. Matau, kai kuriems iš mano žmonių, suvalgiusių visą atsargos maisto davinį, dabar labai bloga. Ir generolo Soleti, sėdinčio priešais įsirėmusio į mano kelius, veidas dabar pilkai žalsvas, kaip uniforma.

Velkančio *Henschel* pilotas radijo ryšiu perduoda mūsų sklandytuvo pilotui leitenantui Meier–Wehneriui, visų sklandytuvų pilotų vadui, informaciją. Šis perteikia man mūsų rikiuotės pozicijas. Aš seku skrydžio vyksmą. Rankose laikau smulkų žemėlapį, kurį mudu su Radliu sudarėme pagal rugsėjo 8 d. Langgutho iš lėktuvo padarytas nuotraukas. Leitenantas Meier–Wehneris man praneša, kad mūsų velkančio lėktuvo pilotas perdavė, jog Langgutho lėktuvas ir sklandytuvai Nr. 1 ir Nr. 2 dingo iš akiračio. Vėliau sužinojau, kad šie lėktuvai tiesiog apsigręžė ir nuskrido atgal į Pratika di Mare.

Virš Italijos skriejantys sklandytuvai DFS–23O. *Nuotraukoje taip pat matyti vieną iš jų traukiantis bombonešis* Ju–87.

Sklandytuvo DFS–230 *nusileidimo akimirka išskleidžiant parašiutą.*

Vadinasi, mano smogiamosios grupės ir Radlio grupės nebus kam pridengti iš užnugario, tad aš, jei tikiuosi šią operaciją įvykdyti, turėsiu išsilaipinti pirmas. Nežinojau, kad nebėra ir dar dviejų, už mūsų skridusių, orlaivių. Maniau, kad už mūsų skrenda devyni orlaiviai – išties jų buvo tik septyni.

Meier–Wehneriui sušukau:

– Dabar mes skrendame pirmi!

Peiliu perrėžiau dviejose vietose brezentą. Žvelgdamas pro tuos plyšius, įstengiau bent kiek orientuotis ir duoti nurodymus abiem lakūnams. Pirmiausia pateikdavau juos Meier–Wehneriui, šis – mus traukiančiam „lokomotyvui“, o jis perduodavo toliau. Pagaliau apačioje pamačiau Abrucų miestelį Akvilą ir nedidelį aerodromą, kiek toliau – serpantinu keltuvo aikštelės link kylantį kelią, taip pat ir Morso kareivių koloną, kuri, keldama dulkių debesis, žygiavo per Aserdžį. Jie buvo punktualūs, apačioje viskas gerai. Jau buvo beveik X laikas, 14 val., tad sušukau:

– Šalmus užsidėt!

Apačioje pamatėme viešbutį.

– Vilkimo lyną atskirt! – įsakė leitenantas Meier–Wehneris, brėždamas gražų linkį virš plokštumos apačioje.

Turiu pasakyti, kad tai buvo ne apylygė aikštelė, kurioje turėtume tolygiai sklęsdami nusileisti, kaip generolas Studentas liepė, o statokas šlaitas, nusėtas uolų nuolaužų. Sušukau:

– Leistis pikiruojant! Kuo arčiau viešbučio!

Už manęs skrendantys kiti septyni orlaiviai, be abejo, turėjo padaryti tą patį. Radlis, kuriam orlaivio Nr. 4 lakūnas pranešė apie mūsų manevrą, vėliau prisipažino manęs, kad aš susipykau su protu.

Nors ir stabdomas, mūsų lėktuvas nusileido pernelyg dideliu greičiu – kelis kartus truktelėjo pirmyn ir su dideliu trenksmu sustojo prie viešbučio kampo. Nuo tos akimirkos viskas vyko labai greitai. Atkišęs ginklą, nukūriau prie viešbučio. Septyni mano *Waffen–SS* bendražygiai ir leitenantas Meieris bėgo man iš paskos. Poste esantys sargybiniai nustėrę žvelgė į mus. Dešinėje – durys, įsiveržiau pro jas. Prie radijo ryšio aparato sėdėjo ryšininkas ir dirbo. Vienu spyriu išmušiau kėdę jam iš po kojų – ryšininkas nukrito ant žemės. Trenkiau automatu per siųstuvą – sudaužiau jį. Vėliau sužinojau, kad tuo metu generolui Cueli turėjo būti perduotas pranešimas apie tai, kad leidžiasi mūsų lėktuvai. Patalpoje nebuvo durų, vedančių į kitas viešbučio patalpas, tad, tikėdamiesi rasti lauko duris, nukūrėme palei galinį viešbučio fasadą. Durų nebuvo – tik terasa mūro sienos gale. Užsilipęs šarfiureriui Himmeliui ant pečių, įsiropščiau į ją. Dar vienas šuolis – ir aš prie viešbučio pagrindinio fasado. Bėgau toliau, staiga viename lange atpažinau garsųjį Mussolinio profilį.

– Duče, šalin nuo lango! – sušukau kuo garsiau.

Prie viešbučio pagrindinio įėjimo stovėjo du MG. Nuspyrėme juos, nustūmėme italus. Už nugaros išgirdau šaukiant:

– *Mani in alto!*[20]

Susirėmiau su duris apstojusiais karabinieriais, paleidau į darbą rankas ir nuožmiai prasiveržiau pro juos. Dučę mačiau antrame aukšte, dešinėje. Į viršų vedė laiptai. Šokau prie jų, trys laiptai – šuolis. Dešinėje – koridorius, antros durys. Čia buvo dučė, be jo, dar du italų karininkai ir vyras civiliais drabužiais. Visus tris pastačiau prie sienos. Paskui unteršturmfiureris Schwerdtas išvedė juos į koridorių. Lange pasirodė unteršturmfiureriai Holzeris ir Benzeris – jie užlipo žaibolaidžiu. Dučė buvo mūsų rankose, mes jį saugojome. Visa operacija truko vos keturias minutes – nebuvo paleistas nė vienas šūvis.

Neturėjau laiko ką nors pasakyti dučei. Pri atvirą langą mačiau atbėgantį Radlį ir jo grupę – jų orlaivis nusileido prie viešbučio. Atkišę ginklus, pasirengę šauti, jie veržėsi prie įėjimo, o karabinieriai mėgino ir vėl pastatyti savo MG. Sušukau Radliui:

– Čia viskas gerai! Užtikrinkite saugumą apačioje!

Tolumoje pasigirdo keli šūviai – atsipeikėjo italų sargybiniai. Išėjau į koridorių ir paliepiau atvesti komendantą. Reikėjo kuo greičiau nuginkluoti karabinierius. Jų vadas – pulkininkas – tuoj prisistatė.

– Priešintis beprasmiška, – pasakiau jam prancūziškai. – Reikalauju tuoj pat pasiduoti!

– Man reikia pagalvoti... Turiu pasikalbėti su generolu Soleti.

– Duodu jums vieną minutę. Pirmyn!

Pasirodė Radlis – įstengė prasiveržti. Dviem mūsų kareiviams paliepiau stoti į sargybą prie durų, o pats nuėjau pas Mussolinį, kurį visą tą laiką saugojo Schwerdtas.

– Duče, fiureris davė man įsakymą išvaduoti jus!

Jis suėmė savosiomis mano rankas, apkabino sakydamas:

– Žinojau, kad mano draugas Adolfas Hitleris nepaliks manęs likimo valiai!

Benitas Mussolinis buvo labai susijaudinęs, juodos jo akys spindėjo. Turiu prisipažinti, kad tai buvo viena iš įsimintiniausių mano gyvenimo akimirkų.

***

Apmąstymui skirtas laikas baigėsi – pulkininkas viską apmąstė. Jis grįžo į kambarį ir pasakė, kad pasiduoda, ištiesė man raudonojo vyno taurę ir linktelėjęs tarė:

Pirmosios akimirkos po išlaisvinimo. B. Mussolinis palieka viešbutį, kuriame kalintas.

Išlaisvintas dučė žengia apsuptas vokiečių desantininkų. Į kairę nuo B. Mussolinio – O. Skorzeny.

– Už nugalėtojus!

Išgėriau į jo sveikatą ir ištiesiau stiklą ištroškusiam Radliui – jis kaipmat šį ištuštino.

Generolas Soleti atrodė jau atsigavęs – ne toks kaip skrydžio metu. Jis, žinoma, nesikorė su mumis į terasą, tačiau Radlio grupė, skridusi orlaiviu Nr. 4, pamatė jį ir atsivedė. Nors jam ir negrėsė, kad kas nors į jį šaus, jis vis kartojo, kaip ir visi mano žmonės: *Mani in alto!*[21] Atidarytame lange pasirodė paklodė – balta vėliava. Leitenantas Berlepschas, pamatęs lange paklodę, tiksliai įvykdė mano nurodymus ir aplink viešbutį sargybos eiti pastatė savo desantininkus. Priėjęs prie lango, daviau jam įsakymą nuginkluoti gausią dučės sargybą, dar pridūriau:

– Švelniai, bet greitai!

Gerai pažįstančio Mussolinį generolo Soleti pasiūlymu karininkams buvo palikti jų revolveriai. Dučė pasakė man, kad Tobruke buvęs sunkiai sužeistas karabinierių kapitonas Faviola, kiti karabinieriai karininkai gerai su juo elgėsi.

Sužinojau, kad į nelaisvę paėmėme ir generolą. Pas mane buvo atvestas vyras civiliais drabužiais, kurį drauge su kapitonu Faviola ir dar vienu karininku, įsiveržę su Schwerdtu, radome dučės kambaryje. Tai buvo generolas Cueli. Vėliau sužinojau; šiam žmogui buvo įsakyta tą popietę

išgabenti Mussolinį ir perduoti sąjungininkams. Nusprendžiau Soleti ir Cueli nuskraidinti į Romą.

Maždaug už 800 metrų vienas iš mūsų orlaivių leisdamasis atsitrenkė į uolas. Mūsų sanitarai ir italų kareiviai ištraukė iš jo dešimt sužeistųjų, juos gydė ir prižiūrėjo dr. Brunneris ir italų sanitarai. Nė vienas iš jų nebuvo sunkiai sužeistas. Mes nepaprastai džiaugėmės.

Slėnyje prie keltuvo kautynės vyko trumpai, italų nuostoliai buvo nedideli. Abi keltuvo stoteles užėmėme jų nesuniokodami. Majoras Morsas liepė telefonu pasiteirauti, ar jis galėtų pakilti keltuvu. Aš leidau.

Bet mano misija buvo dar nebaigta. Kaip dučę nugabenti į Romą? Buvo numatyti trys būdai. Pirmas – užimti Abrucų Akvilos aerodromą. Ten nusileistų trys *He 111*. Aš nulydėčiau Mussolinį iki nusileidimo vietos ir įsodinčiau į lėktuvą. Skrendant jį lydėtų du lėktuvai.

Į slėnį atvyko mūsų automobilis, kuriame buvo įrengtas radijo ryšys – paliepiau išsiųsti pranešimą: „Operacija sėkmingai įvykdyta.“ Desantininkų vykdomą aerodromo antpuolį numačiau vyksiant 16 valandą. Kol laukiau patvirtinimo, kad atskris trys *He 111*, dingo radijo ryšys su desantininkų korpusu. Lig šiol nežinau kodėl.

Antras būdas. Netoli Aserdžio, slėnyje prie keltuvo, nusileis *Fieseler Storch.* Deja, lėktuvo, kurio grėsmingą nusileidimą mačiau, stebėdamas pro žiūronus, pilotas radijo ryšiu man pranešė, kad nusileidžiant buvo sugadinta važiuoklė.

Tad liko tik trečias būdas. Kapitonas Gerlachas, asmeninis generolo Studento pilotas, turėjo atskraidinti prie *Campo Imperatore* kitą *Fieseler Storch.* Karabinieriai ir desantininkai skubomis nuvalė siaurą nusileidimo aikštelę, nes Gerlachas jau suko virš mūsų ratus ir laukė, kada iššausime žalią raketą, reiškiančią signalą leistis.

Jis nusileido nepaprastai sklandžiai negalėjome atsistebėti. Bet kilti jam teko dar su dviem keleiviais – duče ir manimi. Pakilti buvo labai sunku. Bet jei Gerlachas būtų skridęs tik su Benitu Mussoliniu, o lėktuvas būtų nukritęs, tai man nieko kita neliktų, tik prisidėti prie smilkinio revolverį ir nusišauti.

Nusprendęs pasirinkti trečią būdą, pranešiau dučei, kad po pusvalandžio išskrendame *Storch.* Kadangi jis pats buvo lakūnas, žinojo, kaip keblu pakilti tokiame aukštyje ir dar ne kilimo taku. Aš jam dėkingas, jog apie šį pakilimą netarė nė žodžio. Jis norėjo skristi į Roka dele Kaminate, bet atsisakė tos minties, kai sužinojo, kad žmonos ir vaikų ten nebėra, kad viena

iš mano komandų, vadovaujama hauptšturmfiurerio Mandelio, juos išgabeno į Miuncheną.

B. Mussolinis su išlaisvintojais traukia prie lėktuvo.

Jis padavė Radliui savo lagaminą ir išėjo iš viešbučio. Atėjo majoras Morsas ir du jo leitenantai. „Lakūnų kapitono“ Skorzeny majoras Morsas paprašė pristatyti jį dučei. Studento divizijos karo korespondentui von Kayseriui, prie *Campo Imperatore* pakilusiam su Morsu keltuvu, tai buvo neišdildoma akimirka.

Noriu pasakyti, jog tada žinojau, kad prie Akvilos yra italų divizija, bet kad ji pasistūmėjo Aserdžio link, nežinojau. Būtų pavojinga palikti dučę slėnyje prie keltuvo, o pačiam keliauti į Aserdžį, iš ten per Kamardą ir Bacaną – į Akvilos aerodromą. Viešbutyje sudaužiau radijo siųstuvą – Cueli dabar negali susisiekti su saviškiais. Tad gali būti, kad italų divizijos vadas dabar svarsto, kodėl nutrūko ryšys, ir ketina imtis mums nepalankių veiksmų. Dučę reikia kuo greičiau nugabenti į saugią vietą. Nors trečiu būdu jį išskraidinti buvo labai pavojinga. Bet paklausykime, ką sakė Karlas Radlis:

– Kai pamatėme nedidelio lėktuvo kabinoje susispaudusius Gerlachą, Mussolinį ir Skorzeny, mus apėmė baimė. „Kilimo aikštelėje“ lėktuvas slystelėjo šlaito link – nuo šio ėmė riedėti uolienos didelės nuolaužos. Trečdaliu aikštelės ėjo vandens nutekėjimo latakas. Gerlachas mėgino jį

apvažiuoti. Tikėjosi, kad lėktuvas šoktelės aukštyn ir pakils į orą. Lėktuvas išties peršoko kliūtį, bet tada pasviro į kairę ir, atrodė, tuoj suduš. Tada dar vienas smūgis. Dar metras – ir nuriedės žemyn. Man pakirto kojas – nebejaučiau jų. Klestelėjau ant dučės lagamino. Gerai, kad niekas nematė. Tai dėl to, kad pastarosiomis dienomis išeikvojau nežmoniškai daug jėgų, išgyvenau įtampą. Maniau, dabar jau viskas – dučė žus, aš nusišausiu. Žiūrėjome į slėnyje pradingstantį lėktuvą. Mirtina tyla. Lėktuvo nematyti. Bet variklio ūžesys girdėti. Staiga kitoje slėnio pusėje pasirodė *Storch,* jis skrido – skrido į Romą!

Lengvasis ryšių lėktuvas Fieseler Storch, *kuriuo išskraidintas B. Mussolinis.*

Į kairę pasviręs lėktuvas pikiruodamas slydo šlaito link. Tikėdamasis smūgio užsimerkiau, kai atsimerkiau pamačiau, kad Gerlachas iš lėto lenkia valdymo svirtį ir *Storch* kyla. Per kokius trisdešimt metrų pakilę nuo žemės, skridome virš uolų Arecano slėnio link. Nesusitvardęs apkabinau dučę, nes jis buvo išbalęs, kaip ir mudu su Gerlachu, apkabinau per pečius, jis pasisuko į mane ir nusišypsojo. Kylant aiškiai suvokė grėsmę, bet netarė nė žodžio. Prabilo tik dabar. Saugumo sumetimais skridome nelabai aukštai. Jis man papasakojo apie šią vietovę, pasidalijo prisiminimais. Dučė puikiai kalbėjo vokiškai.

Netrukus pasiekėme amžinąjį miestą. Gerlachas puikiai nutupdė lėktuvą – kilimo juosta nučiuožė galiniu ir dešiniu priekiniu ratu, nes

kairysis kylant buvo sugadintas. Mūsų laukė kapitonas Menzelis. Generolo Studento vardu jis pasveikino dučę, pasveikino mudu su Gerlachu sėkmingai įvykdžiusius operaciją ir nulydėjo prie trijų *Heinkel III,* turinčių mus paimti Akviloje. Pristačiau dučei mūsų lėktuvo įgulą ir skrisiantį su mumis dr. Ruetherį, 2–osios desantininkų divizijos gydytoją.

Kai jau buvome netoli Vienos, prasidėjo audra. Mūsų nuotykiai vis dar nesibaigė – bergždžiai mėginome radijo ryšiu susisiekti su Viena. Beveik nieko nesimatė. Atsisėdau greta piloto, mes pasitikslinome kursą. Buvo naktis, benzinas seko. Buvome netoli tikslo, tad atsargiai pradėjome leistis. Apie tai, ar galime su duče leistis priverstinai, negalvojome. Staiga pro debesų properšą pamačiau apačioje mirguliuojantį vandens telkinį – pamaniau, Noizydlio ežeras. Mes vis leidomės – mano spėjimas pasitvirtino. Pilotas, man nurodžius, pasuko į šiaurę. Visiškoje tamsoje nusileidome Asperno aerodrome. Ten kontrolės punkte sužinojau, kodėl negalėjome susisiekti radijo ryšiu – buvo sekmadienis, o sekmadieniais radijo ryšio stotis veikia ne visu pajėgumu.

Dučė buvo nuvežtas į Vieną, ten viešbutyje *Imperial* jam buvo rezervuotas kambarys. Neturėjo pižamos, nors ir manė, kad ji nėra būtina – dėl to mums teko kaip reikiant pasiginčyti. Atidaręs viešbučio kambario duris, apsidžiaugiau, kai pamačiau visiškai pasikeitusį dučę – ne tokį, kokį regėjau Gran Sase. Jis dar kartą mums padėkojo. Atsisveikinęs nuėjau į greta esantį savo kambarį. Jaučiausi pavargęs – pastarosios penkios dienos ir naktys išsekino. Bet ilsėtis neturėjau teisės. Suskambo telefonas – skambino Himmleris. Jis buvo džiugiai nusiteikęs, pasveikino mane ir pasakė:

– Jūs juk vienietis, jei neklystu? Jūsų žmonos šalia nėra? Tad nusiųskite jai automobilį – tai visai natūralu. Savaime suprantama, turite likti su duče. Rytoj lydėsite jį į Miuncheną, iš ten – į fiurerio vyriausiąją būstinę.

Waffen–SS generolas Querneris, iš aerouosto atlydėjęs mus iki viešbučio *Imperial,* prieš pat vidurnaktį man pranešė, kad Vienos vyriausiojo štabo vadovybė norėtų su manimi pasikalbėti. O netrukus pasirodė kapitonas ir džiaugsmingai pranešė;

– Hauptšturmfiureri Skorzeny, atvykau fiurerio, Vermachto vyriausiojo vado, įsakymu. Esu įpareigotas įteikti jums Geležinio kryžiaus Riterio kryžių!

Jis nusiėmė ordiną ir uždėjo man. Ordino juosta prigludo prie mano apšepusio kaklo, kryžius – prie nutrintos desantininko palaidinės. Tada

pasipylė sveikinimai, rankos paspaudimai ir klausimai. Suskambo telefonas, išgirdau generolą Quernerį sakant:

– Su jumis kalbės Hitleris!

Kai pakėliau ragelį, išgirdau Hitlerio balsą:

– Jūs ne tik įvykdėte karo istorijoje dar nebūtą žygdarbį, Skorzeny, bet ir sugrąžinote man draugą. Aš žinojau, niekas kitas to negalėtų padaryti. Paaukštinu jus, suteikiu jums *Waffen–SS* šturmbanfiurerio laipsnį ir apdovanoju Riterio kryžiumi. Žinau, jūs jį jau gavote, nes įsakiau nedelsiant jį jums įteikti...

Hitleris dar tarė kelis padėkos žodžius – jutau, kaip jis džiaugiasi, kad dučė išlaisvintas. Paskui ragelį perėmė Keitelis, Goringas – jie sveikino mane. Pasakiau jiems, kad, jei ne visų tų žmonių, kurie prisidėjo prie operacijos planavimo ir vykdymo, drąsa ir sumanumas, mes nebūtume įstengę išvaduoti dučės. Netrukus didžiam savo džiaugsmui sužinojau, kad ir kapitono Mandelio operacija pavyko – dona Rachelė, Anna Maria ir Romanas sveiki pasiekė Miuncheną.

***

Kitą dieną lydėjau dučę iš Vienos į Miuncheną. Skridome patogiu *Junker.* Pajaunėjęs ir per naktį atgavęs jėgas dučė dėstė savo planus. Naujoji jo vadovaujama Respublikonų fašistų partija turėtų sutelkti italų tautą.

Miunchene, Rymo oro uoste, Mussolinis pagaliau galėjo apkabinti savo žmoną doną Rachelę ir vaikus. Iki rugsėjo 15 d. gyvenome Miunchene, Reicho svečių namuose. Dučė primygtinai reikalavo, kad ir aš ten apsigyvenčiau, kad su jais valgyčiau. Tad galėjome kaip reikiant pasišnekėti.

B. Mussolinis su žentu Italijos užsienio reikalų ministru G. Ciano kariuomenės parade. G. Ciano parėmė uošvio nušalinimą ir pateko į didelę nemalonę. Vėliau sušaudytas.

1943 m. rugsėjo 13 d. popietę Edda Ciano paprašė tėvo priimti jos vyrą, taip baisiai išdavusį dučę Didžiojoje fašistų taryboje. Ponia Ciano tvirtino, kad tai „tragiškas nesusipratimas“ ir kad Galeazzo nori apie tai pasikalbėti. Dona Rachelė griežtai atsisakė priimti žentą. Nepageidavo jo matyti, sakė, kad „jis šeimai užtraukė nelaimę“. Bet dučė pakluso dukters prašymui. Jis priėmė Ciano, tačiau paprašė pokalbyje dalyvautu ir mane.

Nuogąstavau, kad bet kurią akimirką gali įeiti dona Rachelė ir išsakyti žentui savo nuomonę. Bet pokalbis buvo trumpas. Ciano pažėrė komplimentų, pasveikino dučę, paskui bandė teisintis. Mussolinis atsakinėjo labai šaltai, tad pokalbis netrukus pasibaigė. Aš išlydėjau Ciano. Jis atsisveikino. Paskui dučė man sakė manąs, kad jo pareiga yra atsiteisti su tais žmonėmis, kurie jį taip niekingai išdavė, pirmiausia – su rūmų perversmo vadu, dėl kurio auka jis tapo.

– Duče, ar ketinate ką tik čia buvusį vyrą atiduoti teismui?

– Galbūt, – susirūpinęs tarė Mussolinis. – Nepuoselėju iliuzijų, kad procesas pavyks. Bet, nors man ir sunkiai sektųsi, o Eddai tai sukeltų daug rūpesčių, turiu tai padaryti. Manau, kad skaudžiausias priekaištas, kurį tą lemtingą naktį man pasakė Scorza, kad esu nepakankamai tironiškas!

Didžiojoje taryboje jis išdrįso pasakyti: „Jūs esate iš tų mūsų amžiaus žmonių, kuriems prasčiausiai paklūstama!“ Taip pasakė jis, Scorza!

***

Rugsėjo 15 d. popietę atvykome į fiurerio vyriausiąją būstinę. Hitleris laukė dučės oro uoste – surengė jam širdingas sutiktuves. Iš tiesų naujai kuriama fašistinė respublika buvo grindžiama šių dviejų žmonių draugyste ir dešimties tūkstančių žmonių pritarimu jai. Dabar italai dar labiau nei 1921 m. linko į komunizmą, nes dabar jis jau laikytas didžiosios demokratijos sąjungininku.

Hitleris paprašė manęs parengti pranešimą apie tai, kaip vyko operacija. Kalbėjau dvi valandas. Aš vis dar nežinojau, kas nutiko orlaiviams Nr. 1 bei 2 ir tiems, kurie neišskrido iš Pratika di Mare. Maniau, jie visi pražuvo ir atvirai pasakiau Hitleriui, kad veikiausiai 30 procentų operacijoje dalyvavusių kareivių yra dingę. Vėliau Vokiečių radijas pranešė, kad „nuostoliai sudaro 30 procentų“, tad man buvo priekaištaujama, kad nuostoliai pernelyg dideli, šitaip pabrėžiant, kad „operacija buvo labai pavojinga“. Po dviejų savaičių mudu su Radliu turėjome progą pasisakyti per Vokiečių radiją – kalbėjome valandą, viską paaiškinome. Iš tikrųjų, buvo sužeista tik dešimt žmonių.

Kitą dieną, rugsėjo 16–ąją specialiuoju traukiniu atvyko Hermannas Goringas ir pateikė man gausybę klausimų. Jis įteikė man auksinius lakūno skiriamuosius ženklus ir pabrėžė, kad prisiėmiau labai didelę atsakomybę, kai nusprendžiau kartu su duče skristi Gerlacho lėktuvu. Pasinaudojau proga ir paklausiau reichsmaršalo, gal vertėtų apdovanoti Riterio kryžiumi ir kapitoną Gerlachą, leitenantą Meier–Wehnerį. Hitleris pritarė abiem kandidatūroms, taip pat buvo apdovanoti mano savanoriai ir Radlis – jam suteiktas ir hauptšturmfiurerio laipsnis.

Riterio kryžiumi apdovanotas O. Skorzeny fiurerio būstinėje.

Vėliau skaičiau dar vieną pranešimą apie šią operaciją – kelioms dešimtims fiurerio vyriausiosios būstinės generolų. Pirmoje eilėje sėdėjo Goringas ir Jodlis. Tie, kurie tikėjosi tokio pranešimo, kaip įprasta vyriausiajame štabe, veikiausiai nusivylė. Aš pasakojau taip, kaip viskas vyko, kaip mes visa tai išgyvenome – apie mūsų viltis, klaidas ir tikėjimą, jog įstengsime, kad ir kas nutiktų, šią operaciją sėkmingai atlikti.

Atsisveikindamas su duče „Vilko irštvoje“ turėjau pasižadėti netrukus aplankyti jį Italijoje. Tačiau dėl Ribbentropo kaltės Gardos ežero vakarų krante esantį Garnjaną, naująją dučės vyriausybės rezidenciją, įstengiau aplankyti tik 1944 m. birželio viduryje.

Prie Fraskačio manęs laukė mano kareiviai. Gavusi leidimą mūsų motorizuotoji kolona į Insbruką vyko per Tirolį, pro Gardos ežerą. Kai atvykau į Insbruką, gavau iš Berlyno pranešimą dėl generolų Soleti ir Cueli. Dėl pirmojo Mussoliniui kilo įtarimų – jis man tai pranešė. O Cueli – priešingai – visiškai pasitikėjo, nes Gran Sase jis deramai elgėsi su duče. Kaip pamenate, dučė savo lagaminą patikėjo Radliui, o šis perdavė jį

minėtiems italų generolams. Jiedu buvo įsodinti į vargais negalais suremontuotą *Fieseler Storch* ir atskraidinti į Miuncheną. Jie atidavė dučei jo lagaminą ir jau ketino grįžti į Italiją, bet Insbruke buvo patikrintas jų pačių bagažas. Tada paaiškėjo, kad tarp kitų jų daiktų yra ir dokumentų, priklausančių veikiausiai Mussoliniui, tad šie buvo konfiskuoti. Paskui juos savo akimis mačiau – tai buvo Mussolinio dienoraštis. Mano misija šioje operacijoje buvo baigta, tad tik pranešiau Ribbentropo tarnybai, kad šiuos dokumentus derėtų perduoti Reicho užsienio reikalų ministerijai, o ši turėtų juos grąžinti Mussoliniui. Be abejo, teko paaiškinti, kad, generolams pereinant sieną, tarp jų daiktų buvo aptiktas dučės dienoraštis.

Po Romos, paskui Fraskačio, kur mano savanoriai surengė nuostabias sutiktuves, pasukome prie Gardos ežero – ten buvo *Waffen–SS* 1–osios tankų kuopos vyriausiasis štabas, kuriam vadovavo mano buvęs vadas generolas Paulis Hausseris. Ten surengtos sutiktuvės atpirko visus ankstesnius mūsų vargus. Ten užmiršome esant apmaudą, nedideles kelyje mums pasitaikiusias kliūtis ir intrigas. Ten man buvo įteikta dučės dovana – puikus sportinis *Lancia* kabrioletas. Bet padėkoti jam asmeniškai aš įstengiau tik birželio viduryje. Mat Insbruke konfiskuotas jo dienoraštis Vilhelmo gatvėje buvo laikytas aštuonis mėnesius. Nors aš daug kartų primygtinai prašiau Mussolinio dienoraštį perduoti man – juk, jei noriu aplankyti dučę, turiu pasirodyti su dienoraščiu. Gal ir nestebino, kad Ribbentropo diplomatinė tarnyba buvo taip griežtai kritikuojama.

1944 m. birželį mudu su Radliu išvykome į Garnjaną. Mussolinis džiaugsmingai sutiko mus Feltrinelio viloje. Bet pakeliui ambasadoriaus Rahno ir jo tarnybos iniciatyva mums buvo surengta gausybė priėmimų – vieni iš jų buvo verti dėmesio, kitų nedera ir minėti. Nemalonu pripažinti, kad dučės vilą saugojo vos keli italų kareiviai. Sargybą ėjo *Waffen–SS* batalionas – nors Mussolinį saugoti ir ginti būtų atėję tūkstančiai italų kareivių. Negi tam išlaisvinome jį Gran Sase, kad dabar vėl regėtume uždarytą tarsi kalinį? Buvo visiškai aišku – Mussolinis nėra laisvas žmogus. Mane tai nuliūdino.

Dar prasčiau buvo, kai jis priėmė mus mažame darbo kambaryje. Dučė atrodė lyg senas liūtas nupašytais karčiais.

Išlaisvintojas ir išlaisvintasis.

– Aš klydau, mane suklaidino, – pasakė jis mums. – Džiaugiuosi, kad anksčiau atsisakę manimi sekti tikri socialistai dabar tapo fašistinės respublikos šalininkais. Tarkim, buvę komunistų vadai Niccolo Bombacci ir Carlo Silvestri.[22] Išdavikai manė galėsią išsigelbėti – jie klydo. Tikėjosi, kad mūsų priešai atsilygins jiems už išdavystę. Bet buvo pasinaudota jų pataikavimu, ir tiek. Badoglio teko tris kartus atsisakyti pareigų. Karalius pasitraukė dėl savo sūnaus. Žinoma, Umberto, kad tik taptų karaliumi, nevengė apsimesti ir geru leniniečiu. Bet Ercoli, atvykęs tiesiai iš Maskvos, jį pašalino.[23] Savojos rūmuose tikima, kad šitaip buvo išgelbėta karūna. Tačiau galiu jiems viena pasakyti, Skorzeny, – karūna prarasta amžiams.

Aš atidaviau dučei dienoraštį, atsiprašiau, kad taip ilgai jį laikėme – ne dėl mano kaltės. Jis pasakė, tuo nė kiek neabejojąs. Paprašiau, kad visiems, dalyvavusiems Gran Saso operacijoje, pasirašytų ant savo nuotraukos – jis mielai tai padarė. Dučė užrašė:

Mano draugui Ottui Skorzeny, išgelbėjusiam man gyvybę.
Mūsų kovos tikslas vienas – vientisa ir laisva Europa.

1943 m. spalį visiems tiems desantininkams, kurie per operaciją buvo nusileidę prie *Campo Imperatore,* ir šešiolikai mano *Waffen–SS* vyrų dučė atsiuntė po auksinį rankinį laikrodį, kurio ciferblate buvo išgraviruota garsioji „M“. Kiekvienas karininkas gavo po auksinį sekundmatį. Man dučė, be rankinio laikrodžio ir sekundmačio, atsiuntė ir auksinį kišeninį laikrodį su rubinais inkrustuota „M“ ir išgraviruota data – 1943 09 12. Jį iš manęs 1945 m. paėmė amerikiečiai.

Per tą maišatį pradingo ir kiti suvenyrai: nuotraukos, kaip pagarbos ženklas fašistinės milicijos įteiktas durklas, „Šimto muškietininkų ordino“ medalis – juo buvo apdovanoti tik šimtas italų kareivių. Vėliau draugai man atsiuntė šio medalio kopiją.

Tą dieną pasinaudojau proga pasikalbėti su kunigaikščiu Junio Valerio Borghese, garsiosios MAS 10–osios flotilės vadu.

– Kokia beprotybė, – pasakė jis, – ištiko Vakarų sąjungininkus, kad jie pradėjo remti Staliną. Jei Vokietija pralaimėtų, Europos širdis nustotų plakus! Churchilliui, Rooseveltui, anglams ir amerikiečiams dar teks labai apgailestauti, kad susisaistė su karingu komunizmu. Kovosime su jais lig pabaigos, nes mes esame italai patriotai, tikri europiečiai.

Atsisveikinant Mussolinis paprašė manęs dažniau jį lankyti. Suspaudė mano plaštaką savo delnuose – nežinojau, kad matau jį paskutinį kartą.

***

Ši operacija mūsų kareivius paveikė ir psichologiškai. Vienuolika *Brandenburg* karininkų pasiprašė perkeliami į dalinį *Friedenthal.* Apie tai ir buvo mano pirmasis pokalbis su Canarisu. Jis truko kelias valandas. Kaskart vis pasirodydavo pulkininkas Lahousenas ir paaiškindavo, kad tą ar kitą karininką būtina palikti divizijoje *Brandenburg.* Po tris valandas trukusių derybų Canarisas pasakė:

– Gerai. Puiku, įsakysiu perkelti...

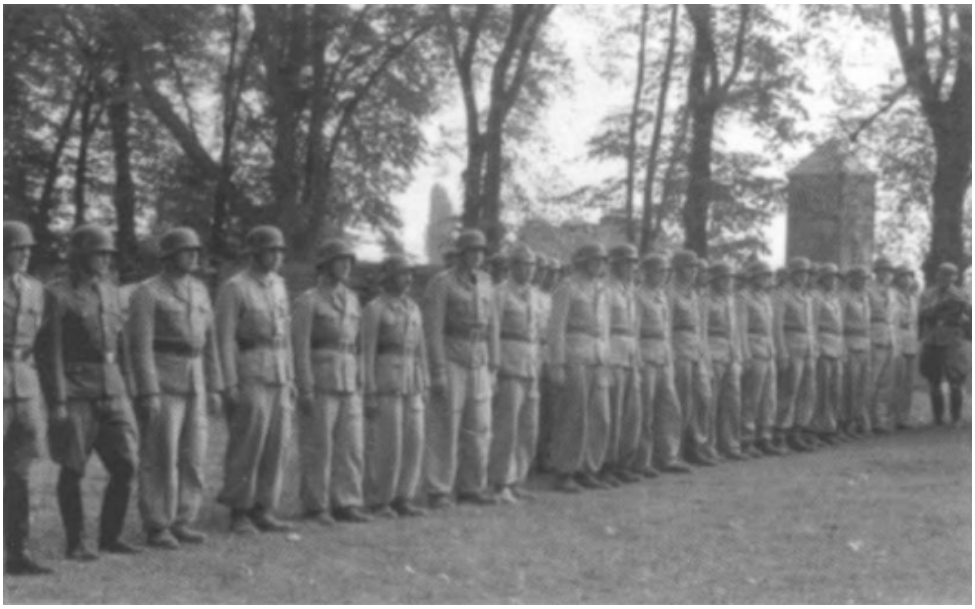

O. Skorzeny vadovaujamo elitinio SS padalinio Friedenthal *rikiuotė. 1943 m.*

Tarp perkeltų iš *Brandenburgo* į *Friedenthalį* karininkų buvo Oberleitenantas (vyresnysis leitenantas) Adrianas von Folkersamas iš senos, nuo Baltijos jūros kilusios giminės. Jo senelis buvo carinės Rusijos jūrų laivyno admirolas, Rusijos ir Japonijos kare vadovavo flotilei. Folkersamas puikiai kalbėjo rusiškai, prancūziškai ir angliškai, Berlyno universitete jis studijavo ekonomiką. Netrukus jis tapo mano štabo vadu.

Folkersamas man pasakė, kad divizijoje *Brandenburg* vyksta keisti dalykai. Prancūziškai ar arabiškai kalbantys kareiviai siunčiami į Rusiją, angliškai arba rusiškai kalbantys – į Balkanus. Visiškai atsitiktinai jis sužinojo, kad karių komandos gali būti siunčiamos į tam tikras Artimųjų Rytų, JAV ir kitas vietoves (operacija *Pastorius).* Kadangi kai kurie *Brandenburg* daliniai buvo iš naujo suformuoti, o jauni karininkai mažai rodė iniciatyvos, Canarisas nusprendė paversti *Brandenburgą* įprastine Vermachto divizija, nors ši divizija buvo skirta ir privalėjo atlikti specialiąsias užduotis – tam ji ir sudaryta.

Folkersamas ir kiti iš *Brandenburg* perkelti karininkai savo noru stojo į *Waffen–SS.* Vėliau mane palaikantys generolai Juttneris ir Jodlis visiškai oficialiai atsiuntė į mano desantininkų junginį visų kariuomenės rūšių – sausumos, oro pajėgų ir karo laivyno – kareivių. 1943 m. rugpjūčio 5 d. specialiosios paskirties dalinys *Friedenthal* buvo performuotas į SS 502–ąjį jėgerių batalioną, turintį štabą ir tris motorizuotąsias kuopas. Vėliau SS

jėgerių batalionas buvo performuotas į *Jagdverband Mitte*, prie šio prijungti dar keturi batalionai, mokomasis ir kiti batalionai. 1944 m. rugsėjį generolo Guderiano, kariuomenės vyriausiojo štabo vado, įsakymu devyni *Brandenburg* divizijos daliniai buvo prijungti prie SS desantininkų junginių ir perduoti man vadovauti. Šie batalionai ir kuopos veikė atskirai, buvo siunčiami į įvairius frontus.

Friedenthalio *vadas O. Skorzeny.*

Tad netrukus aš pasitraukiau iš Schellenbergo įtakos zonos ir pradėjau vykdyti OKW įsakymus – generolo pulkininko Jodlio arba paties Hitlerio.

„Po Gran Saso operacijos, – rašė Charles Foley, – *Friedenthalis* tapo vieta, kur telkėsi drąsuoliai ir karo meno specialistai. Skorzeny vadovavo sausumos, oro pajėgų ir karo laivyno kareiviams. Buvo toks laikas, kai į *Friedenthalį* tiesiog plūste plūdo norintys kovoti šiuose daliniuose – patrakėliai, vėliavnešiai,

idealistai ir kietuoliai, panorę išgarsėti per sensacingas operacijas, šimtai nuotraukų iš *Friedenthalio* liudija, kaip Skorzeny mokė savo žmones. Jo karininkus lengva atpažinti – visi jie atrodo išvargę. Skorzeny atkakliai muštravo ir treniravo juos, kad įstengtų įveikti numatytas ir nenumatytas kliūtis.“

***

1945 m. balandžio 28 d. važiavau man pavaldžiu traukiniu, buvau netoli Zalcburgo. Dispečerinę įrengiau dviejuose specialiuose vagonuose, kurie per didelį vargą buvo atridenti iš Berlyno. Turėjau su feldmaršalu Schorneriu organizuoti garsųjį *Alpenfestungą* (Alpių įtvirtinimą). Turėjau gerą ryšio sistemą – teleksą, telefonų ir tuziną siųstuvų, galėjau susisiekti su visais frontais.

Popiet atėjo pranešimas iš pasiklausymo tarnybos. Italų radijas pranešė, kad Benitą Mussolinį suėmė partizanai ir nušovė Tai neįmanoma, pamaniau. Jei dučės jau nebėra gyvo, vadinasi, jis nusižudė – buvau tuo tvirtai įsitikinęs. Žinojau, kad Garnjane Mussolinį saugo *Waffen–SS* batalionas. Neįtikima, kad koks, nors ir didelis, sukilėlių dalinys dučės buveinėje būtų įveikęs *Wąffen–SS* batalioną.

Iš tiesų, aš nežinojau, ką generolas Wolffas ir jo adjutantas Dollmannas su Dullesu padarė Berne – dučei tai nebuvo pranešta. Bet Himmleris žinojo, kas įvyko. Galiausiai man pavyko susisiekti su majoru Becku, mano *Jagdverband Italien* vadu, – jis ir pats bandė susisiekti su manimi, bet nepavyko. Majoras papasakojo tai, ką pats, tiesa, per vėlai, sužinojo: balandžio 18 d. dučė išvyko iš Garnjano į Milaną. Kažkas atšaukė dučės apsaugai skirtą *Waffen–SS* batalioną ir išsiuntė į frontą.

– Koks idiotas galėjo duoti tokį įsakymą? – paklausiau dr. Becko.

– Niekas nežino, – atsakė jis. – Mes tik girdėjome, kad batalioną turėjo pakeisti Liuftvafės kuopa. Bet aš nežinau, ar tai tiesa. Vėliau sužinojau, kad balandžio 25–26–osios naktį dučė išvyko iš Milano šiaurės kryptimi – po pokalbio su kardinolu Schusteriu ir generolu Cadorna, vienu iš pasipriešinimo vadų. Dučė nenorėjo pasiduoti.

– Į šiaurę, sakote? Į Šveicariją ar Austriją?

– Ką tik sužinojau, kad Kome prie prefektūros jis buvo sustojęs palaukti Pavolini vadovaujamo stipraus milicijos būrio, tikėdamasis su juo pasiekti Valteliną ir prisidėti prie pasipriešinimo būrių. Be jokios abejonės, šalia jau

nebuvo nė vieno *Waffen–SS* kareivio. Buvo per vėlu. Mes nieko negalėjome padaryti.

Tad mūsų *Waffen–SS* buvo skirtos dučei laikyti lyg kalėjime, bet ne ginti jį. Feldmaršalas Kesselringas su tokia niekšybe nebūtų apsikentęs. Bet jis buvo Bad Nauheime – pavadavo Vakarų fronto vyriausiąjį kariuomenės vadą feldmaršalą Rundstedtą.

Milane Loreto aikštėje pakabinti B. Mussolinio, jo draugės C. Petacci ir kelių fašistų partijos narių kūnai. 1945 m. balandis.

Kas buvo toliau, žinoma. Mussolinį visi apleido. Tad budelis, komunistas Audisio Valerio, Darbininkų internacionalo narys, Ispanijos karo dalyvis, tarė:

– Duče, ateinu jūsų išvaduoti!

Tada apdairiai pasiteiravo:

– Jūs neginkluotas?

Pasak Audisio vairuotojo, paskutiniai dučės žodžiai buvo:
– Šauk tiesiai į širdį!

Visi matė baisias nuotraukas, padarytas Milane, Loreto aikštėje.

18.

LIEPOS 20–OJI

Sprogmenys fiurerio vyriausiojoje būstinėje / Tariamas SS pučas: pulkininkas Bolbrinkeris, tankų inspekcijos štabo vadas, delsia / Generolas Studentas nenori patikėti / Goringo įsakymai / Važiuoju į Bendlerio gatvę / Sąmokslininkų bejėgiškumas ir naivumas / Generolas Olbrichtas ir pulkininkas von Stauffenbergas – sąmokslo vadovai / Generolas Frommas pašalina liudininkus / Keistas Speero pasakojimas / Ką sako generolas majoras Remeris / Ko ėmiausi Bendlerio gatvėje – tuoj pat atšaukti operaciją „Valkirija“

Šturmbanfiureri Skorzeny! Šturmbanfiureri Skorzeny!

Karininkas bėgo palei Berlyno geležinkelio stotyje stovintį greitąjį traukinį į Vieną ir šaukė mane. Dar nė penkių minučių nebuvo praėję, kai mes Radlis ir aš, įžengėme į miegamajame vagone mums rezervuotą kupė. Susiruošėme važiuoti į Vieną – suburti naują geriausių mūsų kampfsvimerių komandą Reikėjo surasti į Vis salą pabėgusį Tito, jo štabą.

Nuleidau lango stiklą ir riktelėjau karininkui, jau kone prabėgančiam pro mus. Tai buvo generolo Juttnerio štabo leitenantas, Schellenbergo 6–osios valdybos sąveikos karininkas. Vos atgaudamas kvapą, riktelėjo man, kad nedelsdamas vykčiau į savo biurą Berlyne. Radlis padavė man lagaminą jau pro langą Savo adjutantui pasakiau, kad jam teks vienam vykti į Vieną ir padaryti ką galės Buvo 1944 m. liepos 20 d. Tai įvyko 18.10 val.

Pavakare mes jau žinojome, kad Hitleris tik per plauką išvengė mirties. Tačiau, kaip tai buvo rimta, sužinojome tik 18.45 val. iš radijo pranešimo. Dar nežinojau, kad Himmleris ir Gestapo vadovas Muleris jau 13 valandą siuntė „Vilko irštvą“ ekspertus ir visa Reicho policija nuo 14 valandos

skelbė aliarmą. Perone girdėjau kalbant, kad yra žuvusių ir sužeistų, bet Berlyne dar nebuvo žinoma, kokia ten padėtis iš tikrųjų.

Stotyje užėjęs į karo tarnybos postą, paskambinau Folkersamui – jis buvo *Friedenthalyje*. Folkersamas turėjo paskelbti 502–ajam jėgerių batalionui kovinę parengtį ir pranešti pirmajai kuopai, kad būtų pasirengusi iššygiuoti. Tada nuvažiavau į Berlyno Šmargendorfą, į Berkaerio gatvę, kur buvo mano intendantūra. Be dvidešimt septintą per radiją paskelbtas skubus pranešimas:

„Į fiurerį šiandien buvo pasikėsinta padėjus sprogmenų. Per išpuolį nukentėjo šie jo aplinkos žmonės: generolas leitenantas Schmundtas, pulkininkas Brandtas, bendradarbis Bergeris. Lengvai sužeisti generolas pulkininkas Jodlis, generolai Kortenas, Buhle, Bodenschatzas, Heusingeris, Scherffas, admirolai Vossas, von Puttkameris, jūrų kapitonas Assmannas ir pulkininkas leitenantas Borgmannas. Fiureris, išskyrus lengvą nudegimą ir sutrenkimą, nenukentėjo. Jis vėl ėmėsi darbo ir, kaip buvo numatęs, priėmė dučę ilgiau pasikalbėti. Prieš pat antpuolį pas fiurerį buvo atvykęs ir reichsmaršalas Goringas.“

Schellenbergas man pranešė, kad sąmokslininkai susitelkę Bendlerio gatvėje, ir paklausė, ar negalėčiau „mūsų“ apsaugai atsiųsti vienos iš savo kuopų.

– Taip, žinoma! Aš išties sutrikęs! Mano batalionas jau pasirengęs. Tuoj apmąstysiu tai. Bet gal galėčiau sužinoti, kas kėsinosi?

– Sakau jums, tai suregzta Bendlerio gatvėje. Tai sąmokslas. Jų niekas nesustabdys.

– Apie ką jūs? Kas prieš ką rezga sąmokslą?

– Manoma, kad rengiamas pučas – Berlyno gatvėmis riedės tankai. Įsivaizduojate, Skorzeny, tankai!

– Nurimkite, oberfiureri! Per tą laiką, kol atvyks mano kuopa, sužinosiu, kaip yra iš tiesų.

Buvo apie septintą. Telefonu paliepiau Folkersamui tuoj pat siųsti kapitono Fuckerio vadovaujamą 1–ąją kuopą į Berkaerio gatvę. O pats Folkersamas ir oberjunkeris Ostafelis lai kuo greičiau atvyksta pas mane – jie tai padarė per rekordiškai trumpą laiką. Fblkersamas liko Berkaerio gatvėje, o aš su Ostafeliu nuvažiavau „apžvelgti“ rajono aplink vyriausybę. Buvo ramu.

– Kol kas viskas lyg operetėje, – tarstelėjau Ostafeliui, – bet nuvažiuokime pažiūrėti tankų.

Tankų kuopoje turėjau daug draugų, pažinojau pulkininką Bolbrinkerį, Ferbelino aikštėje reziduojančios tankų inspekcijos štabo vadą. Ten man susidarė įspūdis, kad kažkas ne taip. Į aikštę tarsi žvaigždės spinduliai vedė gatvės. Kiekvienoje plačioje gatvėje stovėjo po du parengtus išvažiuoti tankus. Sustojus automobiliui, pasveikinau karininkus. Mane praleido, pasiprašiau pas pulkininką Bolbrinkerį. Jis tuoj mane priėmė, buvo visiškai sutrikęs. Pakluso iš Bendlerio gatvės duodamiems įsakymams – paliepė visiems Viunsdorfo tankų mokyklos tankams vykti į Berlyną ir, nenorėdamas išleisti iš savo valdžios, sutelkė juos Ferbelino aikštėje. Jam buvo įsakyta pasiųsti ginkluotą žvalgybą į Lankvicą ir Lichterfeldės kareivines – į *Leibstandarte Adolf Hitler* būstinę.

Patalpa, kurioje įvyko pasikėsinimas į A. Hitlerį. 1944 m. liepa.

Pasakiau Bolbrinkeriui, jei jis įsakytų iš Viunsdorfo į Berlyną atvykusiai tankų divizijai dabar atlikti Lichterfeldės ginkluotą žvalgybą, *Leibstandarte* smarkiai reaguotų. To, kad ir kas būtų, reikėtų atsisakyti. Tas įsakymas absurdiškas. Pulkininkas irgi taip manė, jis pasakė, kad jo tankai nepajudės iš vietos – laikysiąs juos Ferbelino aikštėje. Tada pasisiūliau pulkininkui su dviem jo karininkais nuvykti į Lichterfeldę. Jis pritarė. Mes tuoj išvažiavom. Išvažiuodami siūlėme tankų divizijos karininkams nesiimti jokių veiksmų, kol nebus nurodymų. Prieš išvažiuojant Bolbrinkeris

paskelbė, kad tankų junginiai privalo vykdyti tik tankų divizijos inspektoriaus, t. y. generolo Guderiano, įsakymus.

Lichterfeldėje pastatėme automobilį prie buvusių mano kareivinių. Pasikalbėjau su oberfiureriu Mohnke – netrukus jis buvo paaukštintas, tapo *Leibstandarte* generolu majoru. Mes buvome jam lyg iš dangaus siųsti. Apie 19 valandą Goebbelsas jam pranešė kilus grėsmę ir perspėjo, kad kai kurios kariuomenės dalys tvirtina, neva fiureris nužudytas – jos mėgina paimti valdžią ir pačios skelbti įsakymus. Be to, pučistai skelbia, neva SS, pirmiausia *Waffen–SS,* įvykdžiusios fiurerio vyriausiojoje būstinėje teroro aktą. Tad, rengdamasis gynybai, oberfiureris Mohnke *Leibstandarte* kareivinių kieme pastatė pabūklų ir kulkosvaidžių, jo žmonės buvo pasirengę kovai. Mes atvirai pasikalbėjome apie susiklosčiusią padėtį.

Vienas iš Bolbrinkerio sąveikos karininkų pasiliko pas Mohnke, kitas nuvyko pranešti vadui, kas atsitiko. Buvo maždaug 21 valanda.

Vėliau sužinojau, kad pulkininką Glasemerį buvo suėmę sąmokslininkai, bet jam pavyko pasprukti iš Bendlerio gatvės – jis perspėjo pulkininką Bolbrinkerį nepaklusti jokiam iš Bendlerio gatvės duodamam įsakymui.

Iš *Leibstandarte* kareivinių paskambinau Folkersamui. Per tą laiką iš *Friedenthalio* atvyko l oji motorizuotoji kuopa. Paliepiau Folkersamui, kad kuopa prie Berkaerio gatvės laikyti pasirengusią. Adjutantas man pranešė, kad prieš pat 16 valandą pradėtas vykdyti Berlyno karinės apskrities kariuomenės vado paskelbtas parengties planas. Liepos 15 d. parengties pratybos vykdytos ir Berlyno III karinės apskrities vyriausiojo štabo įsakymu. Imtasi apsaugos priemonių, būtinų sostinės gynybai sustiprinti, jei čia išsilaipintų sąjungininkų oro desantas. Bet nuo 17 valandos iš Bendlerio gatvės duodami įsakymai toli gražu nepriminė pratybų. Tai buvo netiesioginis jėgų telkimas kariniam perversmui. Kas jam vadovavo? Man buvo aišku, kad pasikėsinimas į Hitlerį ir čia, Berlyne, kilusi painiava yra susiję. Nakties įvykiai patvirtino, kad sąmokslininkai išties veikė prisidengdami įsakymu vykdyti operaciją „Valkirija“(*Walkūre).* „Valkirija“ numatė specialiąsias priemones, kurių reikėtų imtis, jei įsiveržtų priešų pajėgos arba iš kitų šalių atvykę darbininkai sukeltų visuotinį maištą, gresiantį valstybės saugumui. Girdėjau teigiant ir tai, kad liepos 15 d. „pratybos“ įvyko per klaidą, dėl dalies sąmokslininkų kaltės, esą jie manę, kad tą dieną miestas bus bombarduojamas.

Kareivinės Leibstandarte SS Adolf Hitler *Lichterfeldėje.*

Pasišnekėjęs su Folkersamu, nusprendžiau vykti prie Vanzė, į generolo Studento štabą. Ten nebuvo paskelbta jokios parengties. Tuoj nuvažiavau į generolo Studento butą Lichterfeldėje. Žinojau, kur jis gyvena. Generolas buvo namie, jis mane priėmė. Buvo 21 valanda. Studentas vilkėjo namų drabužius, sėdėjo sodo terasoje, po blausiu šviestuvu – šūsnis dokumentų. Šalia sėdėjo jo žmona, ji siuvo. Generolas mums buvo labai malonus. Kai pasakiau, kad atvykome tarnybiniu reikalu, namų šeimininkė išėjo. Tada trumpai papasakojau jam, kas man žinoma apie šios dienos įvykius. Jis nepatikliai papurtė galvą:

– Betgi, mielas Skorzeny, tai išties panašu į nuotykių romaną. Mėginimas surengti pučą? Karinis perversmas? Tai neįmanoma! Nesusipratimas, ir tiek!

Suskambo telefonas. Skambino reichsmaršalas Goringas. Jis pranešė generolui Studentui, kad į Hitlerį pasikėsino Bendlerio gatvėje esančio štabo karininkas – jis įsitikinęs, kad, sprogus jo padėtai bombai, Hitleris žuvo. Paskui iš Bendlerio gatvės buvo duota nurodymų, iš pradžių jie iš dalies vykdyti. Nuo šiol galima vykdyti tik tuos įsakymus, kuriuos duos fiurerio vyriausioji būstinė ir OKW. Goringas paprašė laikytis rimties ir mėginti išvengti galimų susidūrimų. Fiureris nenukentėjo – šią naktį jis kreipsis į vokiečių tautą.

Generolas išbalo. Jis pasisuko į mane ir tarė:

– Jūs buvote teisus.

Jis papasakojo Goringui, ką aš nuveikiau, pasakė, kad dabar esu čia. Kai padėjo ragelį, tarstelėjo:

– Tai išties neįtikima! Net iš pažiūros padėtis atrodo rimta. Tuoj duosiu parengties įsakymą mūsų daliniams ir uždrausiu vykdyti bet kokį ne mano duotą įsakymą.

– Pone generole, – tariau jam, – tankai ir *Waffen–SS* veikia apdairiai. Siūlau jums susisiekti su pulkininku Bolbrinkeriu ir oberfiureriu Mohnke.

– Išties! Turime paskirti sąryšio karininkus.

Atsisveikinau su generolu Studentu ir trumpiausiu keliu grįžau į Berkaerio gatvę. Buvo 22.30 val. Fblkersamas pranešė, kad nuo 16.30 val. OKH skelbia įsakymus karinėms apygardoms ir frontui. Manoma, kad Hitleris žuvo.

A. Hitlerio štabo darbuotojas rodo per pasikėsinimą į fiurerį žuvusio generolo mundurą.

Man paskambino iš fiurerio vyriausiosios būstinės – veikiausiai reichsmaršalo Goringo iniciatyva. Gavau įsakymą „su visais savo daliniais“ vykti į Bendlerio gatvę pastiprinti divizijos *Grossdeutschland* apsaugos bataliono, kuriam vadovauja majoras Remeris. Pasakiau, kad dabar Berkaerio gatvėje turiu tik vieną kuopą. Ji žygiuos į Bendlerio gatvę.

Buvo po vidurnakčio. Skubomis žygiavome gatvėmis. Po priešų antpuolių apgriauti pastatai atrodė tarsi vaiduokliai. Mūsų mintys nebuvo linksmos. Mano platų visureigį lydėjo gal 20 sunkvežimių konvojus.

***

Majoras Hansas Ottas Remeris, divizijos *Grossdeutschland* apsaugos bataliono vadas, 16.30 val. gavo nurodymą pradėti operaciją „Valkirija“. Berlyno štabe generolo von Kortzfleischo, Berlyno–Brandenburgo karinės apygardos vado, nebuvo. Jį buvo suėmę Bendlerio gatvėje reziduojantys sąmokslininkai. Generolas von Hase, Berlyno dalinio vadas, pranešė Remeriui, kad Hitleris veikiausiai žuvo ir kad valdžią mėgins perimti *Waffen–SS.* Tad apsaugos batalionas užblokavo gatves aplink vyriausybę ir pasirūpino atsargos kariuomenės vyriausiojo štabo Bendlerio gatvėje apsauga. Remeris tik stebėjosi:

– Šįkart, pone generole, tai reichsmaršalo Goringo, pavaduojančio fiurerį ir dabar duodančio įsakymus, paliepimas.

Apačioje, Ryšių skyriuje, unterštурmbanfiureris Roehrigas ir šarfiureris Tegederis apie 17 valandą pajuto bręstant išdavystę, tad 18 valandą pučistų įsakymus siuntė nenuosekliai. Roehrigui apie 20 val. net pavyko tapti visos ryšio sistemos – telefono, telegrafo ir radijo siųstuvo – vadovu ir perspėti kapitoną Schlee, majoro Remerio karininką. Remeris savo komandą sutelkė prie dr. Goebbelso būstinės Hermanno Goringo gatvėje. Schlee, vadovavęs gatves aplink Bendlerio gatvę blokavusiems daliniams, pranešė jam apie Olbrichto, Hoepnerio ir Stauffenbergo paskelbtus įsakymus. Šitaip paaiškėjo, kad sąmokslo centras yra Olbrichto tarnyba.

Bet tuo metu, kai pulkininkui Bolbrinkeriui, oberfiureriui Mohnke ir generolui Studentui kalbėjau apie kilusią grėsmę, didžiuliame pastate jau teko veikti savo nuožiūra ir pareikalauti iš sąmokslininkų paaiškinimų. Olbrichtas ir Stauffenbergas buvo priversti pasiduoti. Generolas Frommas buvo nuginkluotas ir suimtas. Jis žinojo apie sąmokslą, tačiau dangstė

sąmokslininkus nuogąstaudamas, kad jie gali laimėti. Tačiau apie 17 val., kalbėdamasis telefonu su maršalu Keiteliu, jis sužinojo, kad Hitleris nežuvo, dabar kalbasi su Mussoliniu ir maršalu Graziani. Tad Frommui ir jo pavaldiniams neliko kas daryti. Jis buvo nuginkluotas ir įkalintas kartu su generolais Kunze, Streckeriu ir Spechtu. Jį pavaduoti paskirtas generolas Hoepneris – 1942 m. sausį buvęs pažemintas laipsniu ir atstatydintas iš pareigų.

Austras pulkininkas leitenantas Pridunas drauge su pulkininkais von der Heyde, Kubanu ir Herberiu Bendlerio gatvėje telkė pajėgas pasipriešinti pučui. Bet stigo ginklų. Kapitonas Fliessbachas išvyko į Toepchino ginklų sandėlį prie Viunsdorfo. Jam pavyko atvežti sunkvežimiu ginklų ir amunicijos, MP ir granatų, bet tai užtruko – ginklus gavo tik po 21 valandos.

Pulkininkas von der Heyde su dvidešimt karininkų ir puskarininkių įžengė į Olbrichto kabinetą ir pareikalavo pasiduoti. Įvyko trumpas susišaudymas, Stauffenbergas buvo sužeistas. Generolą Frommą išlaisvino kita grupė. Jis pareikalavo suimti generolus Becką, Olbrichtą, Hoepnerį, pulkininką Stauffenbergą. Feldmaršalas von Witzlebenas ir Giseviusas buvo jau pasitraukę. Generolas pulkininkas Beckas bandė nusižudyti, tačiau du kartus tik susižeidė, galiausiai pasigailėjęs jį nušovė vienas puskarininkis.

SS karių lydimas O. Skorzeny atvyksta į Bendlerio gatvę, kur buvo įsikūrusi Vermachto sausumos pajėgų vadovybė. 1944 m. liepa.

Generolas Frommas, grįžęs į savo kabinetą, paskelbė:

– Ką tik įvyko karo lauko teismas. Generolą Olbrichtą, pulkininką Mertzą von Quirnheimą, štai tą pulkininką, kurio nė pažinoti nenoriu, – jis parodė į Stauffenbergą, – ir štai tą leitenantą, – jis turėjo omenyje leitenantą von Haefteną, Stauffenbergo adjutantą, – jis nuteisė mirti.

„Nuosprendis“ buvo įvykdytas tuoj pat – kieme, plieskiant žibintams. Jį įvykdė rezervo kariuomenės būrio puskarininkiai. Buvo 23.15 val. Generolas Frommas pašalino nereikalingus liudininkus.

Dabar norėčiau pacituoti vieną pasakojimą ir vieną laišką.

Tuomečio ginkluotės ministro Speero knygoje *Erinnerungen* (Berlynas, 1969) teigiama, kad „maištą nuslopino pulkininko Bolbrinkerio tankų brigada. Jis, Speeras, „į Bendlerio gatvę atvyko automobiliu, tikėdamasis nutraukti apie vidurnaktį prasidėjusį sušaudymą“. Jis rašo:

„Su manimi važiavo Remeris ir Bolbrinkeris. Visas Berlynas skendėjo tamsoje, tik Bendlerio gatvė buvo apšviesta žibintų – nerealus, vaiduokliškas reginys.“

Speero automobilis buvo pastatytas prie Tiergarteno gatvės. Tarp medžių jis pamatęs „Skorzeny, Mussolinio išlaisvintoją. Šis kalbėjo su Kaltenbrunneriu, Gestapo vadovu“. Bet slaptajai valstybės policijai vadovavo ne Kaltenbrunneris, o Mulleris.

Staiga „ryškiai apšviestos Bendlerio gatvės grindiniu nuslydo didelis šešėlis“, atėjo generolas Frommas – „vienas, vilkįs uniformą“. Jis pažvelgė į Speerą ir „skausmo palaužtu balsu“ pranešė apie Olbrichto, Stauffenbergo ir kitų žūtį.

Šioje knygoje labai daug netikslumų. Tad jaučiu pareigą kai ką patikslinti. Pulkininko Bolbrinkerio tankai nieko neslopino ir net nedalyvavo operacijoje. Suprantama, kodėl. O Bendlerio gatvėje nedegė nė vienas žibintas. Nepamenu, kad būčiau tą vakarą matęs Speerą. Jis sako, kad aš kalbėjęsis su juo, bet tuo laiku nebūčiau įstengęs to padaryti, nes generolas Frommas buvo dar Bendlerio komplekse. Nemanau, kad pulkininkas Bolbrinkeris ir majoras Remeris būtų važiavę Speero *Lancia.* Pagaliau turėjau ką veikti, tad vargu, ar galėčiau stovėti medžių šešėlyje ir šnekučiuotis.

Vermachto sausumos pajėgų pastato kiemas Bendlerio gatvėje. Čia buvo sušaudyti pagrindiniai 1944 m. liepos sąmokslininkai, įskaitant pulkininką C. von Stauffenbergą.

Pulkininkas generolas rezervo kariuomenės vadas F. Frommas. Jis žinojo apie sąmokslą, tačiau supratęs, kad A. Hitleris liko gyvas,

paskubėjo nusikratyti atsakomybės. Netrukus suimtas ir 1945 m. kovo mėnesį sušaudytas.

Taip, tiesa, tikrasis Gestapo vadovas Mulleris Himmlerio įsakymu 17.30 val. Į Bendlerio kompleksą nusiuntė komisiją ištirti padėties. Šiai komisijai vadovavo dr. Piffraderis, ją sudarė keturi žmonės: du Gestapo tarnautojai ir du unterfiureriai. Dr. Piffraderis turėjo apklausti generolą Olbrichtą bei jo štabo vadą von Stauffenbergą ir išsiaiškinti, kodėl šis taip skubiai išvyko iš Rastenburgo. Himmleris, tuo metu buvęs fiurerio vyriausiojoje būstinėje, žinojo, kad rezervo kariuomenei duotas įsakymas vykdyti planą „Valkirija“. Tad aš nesuprantu, kodėl Mūlleris, be abejo, įgudęs tvarkyti tokius reikalus, nusiuntė tik keturis žmones. Olbrichtas kaipmat juos įkalino, o dr. Kaltenbrunneriui, RSHA vadovui, pačiam teko eiti jų vaduoti – taip rimtai buvo vertinamas pučas.

Tuo metu Kaltenbrunneris dar nežinojo, kad grafas Helldorfas, Berlyno policijos vadas, ir Arthuras Nebe, kriminalinės policijos vadas, taip pat susidėjo su sąmokslininkais.

Speeras savo knygoje tvirtina į Bendlerio gatvę važiavęs protestuoti dėl nuosprendžio. Paklausiau Hanso Remerio, dabar – atsargos generolo majoro, ką jis mano apie Speero pasakojimą. Pateikiu jo atsakymą:

„Ponas Speeras į Bendlerio kompleksą vyko, nes aš paprašiau iŠ štabo nuvežti mane į Goebbelso tarnybinį butą prie Bendlerio komplekso. Neseniai buvau gavęs pranešimą, kad Bendlero komplekse vyksta sušaudymas. Mano automobilio šalia tuo metu nebuvo, man skubiai reikėjo į Bendlerio kompleksą – nutraukti sušaudymą, tad paprašiau Speero mane ten nuvežti. Jis tuoj nuvežė mane balta sportine *Landa*. Kitaip tariant, Speeras, nors ir žymus žmogus, tąkart buvo tik mano vairuotojas. Mūsų niekas nestabdė. Prie įėjimo į Bendlerio kompleksą sutikau kelių žmonių lydimą Frommą. Manau, tai buvo tuoj po Stauffenbergo ir kitų sušaudymo.

Frommas pažinojo mane. Jis man pasakė: „Na, pagaliau – padorus *Grossdeutschlando* karininkas. Ar žinote, kokia dabar padėtis?“ Aš jam pasakiau, kad Hitleris įgaliojo mane atkurti Berlyne tvarką ir pasirūpinti vyriausybės saugumu. Pasiūliau Frommui, jei nori sužinoti, kokia iš tikrųjų yra politinė padėtis, nuvykti pas Goebbelsą. Aš ten irgi buvau įkūręs savo štabą.

Atsimenu, paskui Speeras kalbėjosi su Frommu. Kaip Frommas ir Speeras vėliau atsidūrė Goebbelso tarnybiniame bute, nežinau. Po

pusvalandžio ir pats ten įžengęs labai nustebau, kai pamačiau, kad SS vyrai apieško prieškambaryje kabantį Frommo apsiaustą.

Dėl jūsų klausimo – Bendlerio kompleksas, kaip visada, skendėjo tamsoje. Trumpai šnektelėjau su Frommu ir nuėjau į antrą aukštą. Buvau tinkamai informuotas. Galiausiai Pfortnerio name pasikalbėjau su kapitonu Schlee, apsaugos kuopos vadu, ir tiesiogiai daviau jam nurodymus. Vėliau turėjome susitikti ir sutarti dėl tolesnių veiksmų. Galų gale vienas nuvažiavau į savo štabą Goebbelso būstinėje. Ten netrukus susitikau su Himmleriu ir asmeniškai pranešiau apie padėtį.“

Su majoru Remeriu buvo sutarta, kad jis perims pastato apsaugą lauke, o aš – pastato viduje. Taip ir buvo padaryta.

Tarnybos reikalais dažnai lankydavausi Bendlerio gatvėje. Tą kartą su Folkersamu, Ostafeliu ir dar dviem mano karininkais nuėjome į antrą aukštą, kur buvo Olbrichto ir Stauffenbergo kabinetai. Visi buvo labai sunerimę. Iš už kampo vis išlįsdavo koks ginkluotas karininkas. Mėginau juos nuraminti. Pulkininkų Priduno ir Herberio, kuriuos pažinojau asmeniškai, pasiteiravau apie popietės įvykius. Tada nuėjau į Stauffenbergo kabinetą. Vienas pažįstamas Liuftvafės karininkas man buvo sakęs, kad ryšių tarnybos vadovas šiąnakt laukia įsakymo. Paliepiau šiam viską, kas susiję su „Valkirija“, atšaukti ir užmegzti normalų ryšį su fiurerio vyriausiąja būstine, karinėmis apygardomis ir įvairių frontų vyriausiaisiais štabais, taip pat įrengti telefonų, ypač tolimojo ryšio, pasiklausymo aparatus. Vis dėlto su fiurerio vyriausiąja būstine tąkart manęs nesujungė.

Suvokiau, kad po pučo ir pasipriešinimo jam praėjo gal dešimt valandų – tai jau praeitis. Dabar svarbiausia – atkurti stipraus administracinio aparato veiklą. Tad paliepiau sukviesti skyrių vadovus ir pasakiau:

– Svarbiausia dabar yra atšaukti kovinės parengties planą „Valkirija“. Milijonai mūsų bendražygių sunkiai kaunasi. Pagalvokite apie juos. Visiems frontams reikia maisto produktų, amunicijos ir pastiprinimo. Kiekvienas iš jūsų šiąnakt turi pasistengti padaryti tai, ko neįstengė įvykdyti pastarosiomis dienomis.

Tada vienas pulkininkas man pranešė, kad skubius sprendimus dėl tiekimo priimdavo ir pasirašydavo generolas Olbrichtas arba pulkininkas von Stauffenbergas.

– Gerai! Aš prisiimsiu atsakomybę – pasirašysiu ir duosiu skubius nurodymus. O jūs dirbkite savo darbą. Prie darbo, ponai!

Apie pirmą valandą Hitleris pagaliau kreipėsi į vokiečių tautą. Jis pasakė, kad nenukentėjo, „nors bomba, kurią pulkininkas grafas von Stauffenbergas padėjo, sprogo per du metrus nuo jo“. Paskui jis pasakė:

– Kas būtų ištikę Vokietiją, jei pasikėsinimas būtų pavykęs, veikiausiai galima numatyti. Dėkoju Apvaizdai ir Dievui ne todėl, kad mane apsaugojo – mano gyvenimas yra vien rūpinimasis mano tauta ir darbas jai. Dėkoju todėl, kad suteikė man galimybę šiais rūpesčiais toliau gyventi ir tęsti mano darbą taip, kaip liepia mano sąžinė... Noriu jus, mano seni bendražygiai, dar kartą džiugiai pasveikinti, kad ir vėl buvo skirta išvengti lemties, nors tai man nebūtų baisu, tai būtų grėsminga vokiečių tautai. Čia aš įžvelgiu likimo pirštą – įpareigojimą toliau dirbti savo darbą. Ir aš tai padarysiu.

19.

OPERACIJA *PANZERFAUST*

Vienas sąmokslininkas generolas Heusingeris tampa von Stauffenbergo auka / Sovietų partizanų veikla: 1944 m. liepos 19 ir 20 d. 12 000 išpuolių / Waltherio Girgo komanda Karpatuose / Vengrijai kyla grėsmių / Fiurerio vyriausiojoje būstinėje: sunkiai galiu atpažinti Hitlerį / Be jokios abejonės, Reicho vietininkas Horthy veda derybas su Stalinu / Mano misija Budapešte / Bach–Zelewskis ir sunkioji mortyra Thor / Panzerfaust, *generolas pasiduoda / Reicho vietininkas Horthy pabėga pas SS generolų von Pfeffer–Wildenbrukų / Septyni žuvusieji / Visi vengrų karininkai savo noru pereina į mūsų pusę ir tęsia kovų / Hitleris: „Per visų jūsų kario karjerų patikiu svarbiausių misijų“*

Rugsėjo 10 d. buvau iškviestas į „Vilko irštvą“. Tuo metu vokiečių kariuomenės padėtis abiejuose didžiuosiuose frontuose buvo kritiška. Tai paskatino, kaip teigta, ne tik materialios, bet ir intelektinės bei moralinės priežastys. Šią situaciją vertėtų apmąstyti.

1944 m. gegužę Keitelis, Vermachto operatyvinio vadovavimo štabo vadas Jodlis, vyriausiojo štabo vadas Zeitzleris vis svarstė, kur ir kada pulti sovietų armijas.

Vyriausiojo štabo Operacijų skyriaus vadas generolas Heusingeris apie tai pareiškė savo nuomonę: Stalinas pietuose tęs Žukovo pavasarį pradėtą puolimą. Sovietų armijos tarp Karpatų ir Pripetės pelkių mėgins prasiveržti Varšuvos, Vyslos link. Jodlis abejojo tuo, tačiau Hitleris patikėjo Heusingerio samprotavimais.

Stavka nusprendė sutelkti puolimą į centrą.

Knygoje *Verbrannte Erde* (Berlynas, 1966) Paulis Carellis rašė:

„Nevertėtų stebėtis, kad sovietų planai nebuvo žinomi. Sovietų vyriausiojoje kariuomenės vadovybėje ir apskritai Rusijoje vokiečiai

neturėjo gerų šnipų. Nebuvo ten nei dr. Sorge, nei *Verterio.“*

O mūsų dalinių padėtis fronto centre *Stavkai* buvo puikiai žinoma.

Karo istorikai apie generolą Heusingerį pateikia gana fragmentiškų žinių. 1944 m. liepos 20 d. dvidešimt keturi žmonės, tarp jų ir Hitleris, susėdo „Vilko irštvoje“ apie didelį stačiakampį stalą. Generolas Heusingeris buvo Hitleriui iš dešinės. Jis puikiai pažinojo Stauffenbergą. Bet pulkininko tai netrikdė – jis pastatė portfelį, kuriame buvo bomba su įjungtu sprogdikliu, po stalu ir pradingo. Heusingerio laimei, Stauffenbergui nepavyko. Bet tai, kad Stauffenbergas, nepaisydamas to, kad tarp kitų yra ir generolas Heusingeris, mėgino susprogdinti bombą, liudija, jog tai buvo improvizuotas pasikėsinimas.

Per pasikėsinimą į A. Hitlerį nukentėjęs Vermachto generolas A. Heusingeris po karo tapo Bundesvero inspektoriumi ir NATO Karo komiteto pirmininku.

1966 m. gruodžio 15 d. Vašingtone buvo paskelbti „diplomatiniai dokumentai“, tarp jų ir amerikiečių žvalgybos vadovo „JAV generolo Magruderio pranešimas“. Jame rašyta „apie vokiečių pasipriešinimo judėjimo siūlymus“. 1944 m. gegužę šie siūlymai pateikti Dullesui. Prieš Hitlerį buvo rengiamas pučas. Generolas Magruderis teigė: „Zeitzlerį, vyriausiojo štabo vadą, generolams Heusingeriui ir Olbrichtui pavyko įkalbėti prisidėti prie sąmokslininkų plano įgyvendinimo.“ Pastarasis pasiūlė Dullesui „išlaipinti Berlyne oro desantą ir pastiprinti Vokietijos rezervo kariuomenę“.

Dullesas atsakė (cituoju amerikiečių „diplomatinius dokumentus“): „jis nemanąs, kad Didžioji Britanija ir JAV galėtų tai daryti nepasitarusi su SSRS“.

Generolą Heusingerį lengvai sužeidė bomba, kurią padėjo jo bendražygis ir draugas. 1944 m. liepos 24 d. generolas buvo suimtas. Generolas Guderianas, po generolo Zeitzlerio vadovavęs OKH, į Heusingerio anksčiau eitas pareigas paskyrė generolą Wencką.

Visa tai rodo, kad su Vakarais derėtis bandžiusių mūsų sąmokslininkų pastangos buvo bevaisės. Aš pats nuolatos nuogąstavau, kad Berlyne gali išsilaipinti gerai pasirengęs oro desantas. Nors nieko nežinojau apie pasipriešinimo planus, savo nuogąstavimus vyriausiojo štabo nariams admirolui Heye, generolui Juttneriui ir kitiems išsakiau dar 1944 m. pradžioje.

***

Niurnberge po priesaikos generolas Heusingeris pasisakė prieš „vokiečių kovos būdus“, naudotus kovojant su partizanais. Tuos būdus sąlygojo pernelyg pakitusios policijos funkcijos atliekant tam tikras operacijas. Jas vykdė junginiai, prisiskyrę *Waffen–SS*. Bet visiems buvo žinoma, kad šie junginiai mūsų daliniams nepriklausė. Tačiau reikėtų pasakyti, kad katastrofą Rytuose 1944 m. birželio 22 d., kai 200 sovietų divizijų puolė 34 feldmaršalo Buscho divizijas, lėmė Raudonosios armijos specialiųjų komandų ir partizanų operacijos.

1944 m. birželio 19 ir 20 d. Įvykdyta 12 000 išpuolių prieš Buscho kariuomenę: buvo sprogdinami tiltai, geležinkelio linijos, elektrinės, perpjaunami telefono ir telegrafo kabeliai. Tai didžiausia partizanų operacija – po tokio galingo antpuolio nutrūko tiekimas ir ryšys su mūsų

daliniais. Sprendžiant iš strategijos ir taktikos, ši veikla priskirtina rusų partizanams ir specialiosioms komandoms – jos pasiekė visišką pergalę.

Priešai tuo pačiu metu puolė Vakarų ir Rytų frontuose, vykdė operacijas priešininkų valstybėse. 1944 m. birželio 6 d. amerikiečiai ir anglai išsilaipino Normandijoje, birželio 22 d. užėmė Valonę. Tą pačią dieną Rytų fronte sėkmingai įvykdytas puolimas prieš mūsų armijų grupę „Centras“. Liepos 16 d. užimtas Pinskas. Liepos 20 d. von Stauffenbergo padėta bomba sprogo per du metrus nuo Hitlerio. Liepos 30 d. amerikiečiai Normandijoje pasiekė Avranšą, rytuose rusai įžygiavo į Brestą. Rytų fronte iš 38 fronto linijoje buvusių vokiečių divizijų liko vos dešimt. Sovietų kariuomenė veržėsi pirmyn taip sparčiai, kaip mes tai darėme 1941 m. – 700 kilometrų per penkias savaites. Šiaurėje jie pasiekė Rytų Prūsiją.

Sovietų partizanų ataka vokiečių kontroliuojamame kaime.

Ne ką geriau buvo ir pietuose. Rugpjūčio 2 d. Turkija nutraukė diplomatinius santykius su Reichu. Rumuniją puolė gausybė sovietų dalinių, rugpjūčio 31 d. jie įžengė į Bukareštą.

Fiurerio vyriausiosios būstinės nurodymu turėjau nuskraidinti į Rumuniją dvi mano *Jagdverband Ost* bataliono komandas – apie 100 žmonių, vadovaujamas nepaprastai drąsaus unterštурmfiurerio Walterio Girgo. Prie

jų prisidėjo *Waffen–SS* kalnų šaulių 5–oji kuopa, Phlepso armijos kuopa (Rumunijos *Waffen–SS).* Girgas suskirstė kareivius į tris komandas, jie nusigavo iki svarbiausių Karpatų perėjų prie Kronštato, Hermanštato ir Karlštato. Užėmė šias perėjas, paskui išsprogdino kelius – perėjos tapo nepereinamos. Po šių veiksmų vokiečių daliniai ir Transilvanijoje gyvenantys vokiečiai pasitraukė į Vakarus. Girgas stebėjo priešus, tad jo pastangomis kariuomenės F grupės kuopai pavyko išvengti jai gresiančios apsupties Georgės apylinkėse. Tai buvo operacija *Landfried.*

Kai įvykdė šią užduotį, Girgas su savo komandos žmonėmis, perrengtais rumunų kareivių uniformomis, su rusų daliniais įžygiavo į Kronštatą. Kai jie buvo beveik pasiekę priešakines rusų linijas, apgaulė buvo išaiškinta, jie buvo sugauti ir sumušti. Į Girgą šovė, bet jam pavyko pasprukti – nors buvo sužeista koja, jam pasisekė nubėgti iki pelkės ir pasislėpti. Naktį Girgas nusigavo iki vokiečių linijos prie Marošvašarchėjaus. Kitoms dviem jo vadovaujamoms grupėms, veikiančioms piečiau, sekėsi geriau – grįžo nepatyrusios didelių nuostolių.

***

1944 m. rugsėjį, kai sovietų daliniai (rusai ir rumunai) įžengė į Transilvaniją, Vengrija paskelbė Rumunijai karą. Admirolas Horthy pertvarkė ministeriją – tai reiškė, kad keičiamas politikos kursas, kad ji tampa prosovietine. Tačiau tam nepritarė dauguma vengrų armijų (Honvėdas).

Buvę mūsų sąjungininkai rumunai dabar tapo priešais. Nors turiu pasakyti, kad buvo ir tokių rumunų pulkų, kurie kovėsi mūsų pusėje iki pat pabaigos. 1945 m. vasarį Švete buvo man pavaldus rumunų pulkas. Ir priešai, rusai, turėjo du rumunų pulkus. 1944 m. rugsėjo 23 d. buvo suimtas maršalas Antonescu, o generolas Zanatescu tuoj pat paskelbė paliaubas su rusais, kurių daliniai sparčiai žygiavo per Lenkiją Vengrijos link. Rugsėjo 10 d. rytą generolas Jodlis pakvietė mane į kelias dienas truksiantį pasitarimą pas fiurerį, kuriame ketinta aptarti Pietryčių fronto problemas.

– Gali būti, – pasakė jis, – kad fiureris patikės jums svarbią užduotį šiame be paliovos kintančiame, netvirtame fronte. Nuodugniai išsinagrinėkite strategines ir taktines Vengrijos problemas. Prašome ateiti į pasitarimą.

Fiurerio vyriausiojoje būstinėje kasdien vykdavo du pasitarimai – pietų pasitarimas (14 val.) ir vakaro pasitarimas (22 val.). Šiuose pasitarimuose

dalyvaudavo svarbiausi visų kariuomenės rūšių – sausumos, laivyno ir oro – vadai arba jų atstovai OKW.

OKH buvo vyriausioji kariuomenės vadovybė, atsakinga už operacijas Rytų fronte. Tuo metu vyriausiajam štabui vadovavo generolas Guderianas.

Balkanai buvo generolo Jodlio sritis, nors ten daugiausia telkėsi rusų armija.

Keiteliui, Jodliui, Guderianui, Liuftvafės vyriausiajam vadui Goringui, karo laivyno vyriausiajam vadui Donitzui vadovavo Hitleris, Vermachto ir kariuomenės, kuriai priklausė ir *Waffen–SS*, vyriausiasis vadas.

Vokiečių pusėje prie Odesos kovoję rumunų kariai apdovanojami Geležiniais kryžiais.

Didžioji pasitarimų salė buvo barake, stovinčiame maždaug už 50 metrų nuo ką tik baigto statyti fiurerio bunkerio. Fiureriui teko gyventi slegiamam septynių metrų storio gelžbetonio sluoksnio. Įrengus sudėtingą ventiliavimo sistemą, į patalpą patekdavo šviežio oro. Bet vis tiek gyventi čia nebuvo sveika – betonas dar nevisiškai sustingęs, tad oras drėgnas ir tvankus.

Posėdžių barake ant didžiulio stalo – šviesa sklido pro langus maždaug dvylikos metrų ilgio sienoje – gulėjo visų frontų žemėlapiai. Dalinių pajėgos ir tuometė jų dislokacija buvo pažymėta spalvotu pieštuku. Stalo galuose sėdėjo po stenografę. 1942 m. Hitleris paliepė visus pasitarimus stenografuoti.

Kai 1944 m. rugsėjo 10 d. Įžengiau į posėdžių salę, supratau, kad iš visų čia esančių generolų ir vyriausiųjų štabų karininkų pažįstu vos kelis. Po liepos 20 d. dėl savaime suprantamų priežasčių daug karininkų buvo pakeista.

Trumpa komanda – įžengė Hitleris. Pažvelgęs į jį, išsigandau. Jis buvo neatpažįstamas. Tai ne tas žmogus, kurį mačiau praėjusį rudenį. Pakumpęs, žengdamas vieną koją vilko. Kairė ranka taip drebėjo, kad kartais tekdavo ją suimti dešiniąja. Balsas duslus, trūkinėjantis. Jis pasveikino kelis generolus, tarstelėjo man kelis draugiškus žodžius.

A. Hitleris ir jo asmeninis gydytojas T. Morellis (stovi už nugaros), kuris rūpinosi fiurerio sveikata nuo 1936 iki 1945 m.

Generolas Keitelis buvo Hitleriui iš kairės, Jodlis – iš dešinės. Jodlis pradėjo dėstyti, kokia yra bendra padėtis – ji puikiai atsispindėjo vyriausiojo štabo žemėlapyje.

Po Jodlio kalbėjo Hitleris. Jo balsas kiek sustiprėjo, komentarai buvo tokie aiškūs ir įtaigūs, kad bet kokia mintis, kad šis žmogus, kaip sklido

gandai, serga Parkinsono liga, kaipmat išnyko. Jo proto imlumas ir greita reakcija liudijo, kad nei šios, nei kokios kitos degeneracinės ligos simptomų nėra.

Liepos 20 d. Hitleriui trūko abiejų ausų būgneliai, sužeista ranka ir nugara. Kaip man sakė prof. dr. Brandtas, dr. Morellis skyrė Hitleriui dideles dozes gliukozės, pervitiną – vitaminą, kurio sudėtyje yra kofeino (Liuftvafės pilotams, kad būtų budrūs, jis irgi buvo skiriamas), ir kitų „stebuklingų vaistų“. Hitleris dažnai gerdavo vaistus nuo skrandžio skausmo – juose buvo arseno. Dabar jau žinoma, kad Morellis daug retų ar pavojingų vaistų receptų surašė vadinamuosiuose valstybiniuose formuliaruose su spaudu „Fiureris ir Reicho kancleris“, kurių jam parūpino Bormannas. Taip šie receptai virto, sakytum, „fiurerio įsakymais“.

Gydytojas prof. Ernstas Guntheris Schenkas, 1955 m. grįžęs iš sovietų kalėjimo, pasakojo, kad dar 1943 m. buvo perspėjęs dr. Conti, Reicho sveikatos apsaugos tarnybos vadovą, kad Morellis, jo manymu, Hitleriui nesibjauri skirti dopingo. Žmogaus, nuo kurio priklausė milijonų žmonių gyvenimai, nervinis stabilumas buvo smarkiai pažeistas.

Buvau ten tris dienas. Visą tą laiką stebėjausi ne tik nepaprasta Hitlerio atmintimi, bet ir tuo, kaip karines ir politines situacijas, jų raidą ir galimą sprendimą jis gebėdavo analizuoti siedamas su kylančiomis problemomis.

Trečią dieną, po vakaro pasitarimo, Jodlis paliepė man pasilikti. Hitleris į neeilinį pasitarimą pakvietė Keitelį, Jodlį, Ribbentropą ir Himmlerį.

Prabilo Hitleris. Jis sakė nebeturįs jokių iliuzijų – Reicho vietininkas admirolas rengiasi deryboms ne tik su Vakarų sąjungininkais, bet veikiausiai ir su Stalinu. Savaime suprantama, mums apie tai nepranešęs. Frontas vargiai ar išsilaikys prie Vengrijos sienos. Jei ir Honvėdas pereitų į priešų pusę, spąstuose atsidurtų 30 divizijų – apie 400 000 kareivių. O ir tiems, kurie kaunasi Italijoje, veikiausiai būtų irgi sunku, jei Vengrijos pietuose esanti sovietų kariuomenė, perėjusi Jugoslaviją, pradėtų pulti Triesto ir Udinės link.

Budos pilis Budapešte. XX a. ketvirtojo dešimtmečio nuotrauka.

– Nekyla jokių abejonių, – tvirtai pasakė Hitleris. – Reicho vietininkas laiko save dideliu politiku ir nesuvokia, kad šitaip jis tiesia kelią kitam Karolyi. Atrodo, Budapešto atmintis išties labai trumpa. Užmirštama, kad 1941 m. lapkričio 25 d. Antikominterno paktas buvo pratęstas penkeriems metams. Bet ar galima pamiršti, kad jūs, – jis pasisuko į Ribbentropą, – 1940 m. rugpjūčio 29 d. Vienoje paskelbėte trečiųjų teismo sprendimą? Tuo sprendimu Vengrija atgavo didžiąją dalį Transilvanijos, kurios 1920 m. neteko po Trianono sutarties. Tai 45 000 kvadratinių kilometrų ir 2 380 000 žmonių, kuriems dabar grasina bolševizmas.

Užsienio reikalų ministras Ribbentropas pasakė, kad politinė padėtis Budapešte tampa vis neaiškesnė. Dviem ištikimiems Vokietijos reicho draugams teko atsistatydinti – ministro pirmininko pavaduotojui Raaschui ir pramonės ministrui von Imredy. Valdžią perėmė naujas kabinetas, kurio pirmininkas yra generolas Geza Lakatosas.

Hitleris pasisuko į mane ir tarė:

– Skorzeny, pakviečiau jus į padėties Pietryčių fronte aptarimą. Jūs pažįstate Vengriją, juolab Budapeštą. Kad ir kaip ten būtų, nenorėčiau turėti Badoglio Vengrijoje. Jei Reicho vietininkas sulaužys pažadą, jūs turėsite užimti Budos pilį ir suimti visus tuos, kurie bus Karalių rūmuose ir ministerijose. Tada viską izoliuoti ir paliepti kariškiams užimti Budos pilį. Tad negaišdamas pradėkite ruoštis, bendradarbiaukite su generolu pulkininku Jodliu. Išdėstant dalinius, jums gali kilti sunkumų, susijusių su kitų Vermachto pajėgų išdėstymu. Kad to išvengtumėte, gausite iš manęs

raštišką įsakymą, suteikiantį jums daugiau įgaliojimų. Kalbama apie desantinę, galbūt oro desanto operaciją. O kokia ji bus, jūs pats nuspręskite.

***

Pasivadinęs dr. Wolffu, vilkėdamas civiliais drabužiais, su Radliu per Vieną išvykau į Budapeštą. Vienas iš mūsų tikrų šalininkų – Vengrijoje gyvenantis vokietis – apgyvendino mus savo bute ir paliko mums aptarnaujantį personalą bei virėją.

Radlis prieš pat operaciją buvo skubiai iškviestas į *Friedenthalį*. Tačiau drauge su manimi buvo Folkersamas, taip pat ir dauguma tų bendražygių, kurie dalyvavo Gran Saso operacijoje.

Namų šeimininkas, priėmęs mus kaip tikras madjaras, buvo gerai informuotas apie tai, kas vyksta rūmuose ir regento aplinkoje.

Horthy, admirolas be laivyno ir regentas be karaliaus ir karalienės, 1920 m. smarkiai priešinosi Habsburgų grįžimui į Vengriją. Jis labai aiškiai reiškė pretenzijas dėl dinastijos. 1942 m. vasario 19 d. privertė parlamentą pripažinti jo vyriausiojo sūnaus Stefano Horthy paveldėjimo teisę į viceregento postą. Jo sūnus kovojo su sovietais. Šis labai gabus žmogus buvo naikintuvo pilotas. 1942 m. rugpjūčio 19 d. žuvo Rytų fronte. Niklasas Horthy, jaunesnis jo brolis – visiškai kitoks.

Jis buvo nuolatinis Budapešto naktinių klubų svečias. Tėvui tai kėlė didelį rūpestį iki pat tos dienos, kai sūnus įsitraukė į neramią politinę veiklą. Santūrumo – tokios dorybės – jis neturėjo, tad, kai atvykome į Budapeštą, informuoti žmonės puikiausiai žinojo, kad Niklasas derasi ne tik su Londono politikais, bet ir su Tito bei Stalino atstovais – ir dar tėvo laiminamas. Winkelmannas, SS ir policijos vadas Budapešte, žinojo apie *Nieky* – taip jį vadino – bjaurius ryšius.

Vokiečių policija žinojo, kad Nieky spalio 10 d., paskui sekmadienį – spalio 15 d. vienoje iš įstaigų pačiame Budapešto centre, prie Dunojaus, turi susitikti su Tito derybininkais. Winkelmannas nusprendė sučiupti Nieky *in flagranti*[24], tad paspendė spąstus.

Horthy jaunesnysis buvo nepatiklus. Spalio 15 d. apie dešimtą valandą atvyko automobiliu į susitikimo vietą. Džipe audiniu aptrauktu kėbulu glūdėjo keli Honvėdo karininkai, prie įėjimo į įstaigą džipas sustojo tuoj už *Nieky* automobilio.

Tada, civiliais drabužiais apsirengęs privažiavau aš ir dėdamasis, neva sugedo automobilio variklis, sustojau šonas prie šono greta *Nieky* automobilio, kad negalėtų išvažiuoti. Džipe kažkas sujudėjo. Greta parke vaikštinėjo du Honvėdo karininkai. Mano vienas karininkas ir du puskarininkiai sėdėjo parke ant suolelio ir skaitė laikraščius. Tuo metu, buvo 10.10 val., pasirodė du Winkelmanno kriminalinės policijos tarnautojai. Jie jau buvo bežengią prie durų. Tačiau iš džipo pasipylė MP papliūpa – vienas iš tarnautojų krito negyvas. Šaudė ir parke vaikštinėję vengrų karininkai. Gulėjau už suvarpyto kulkų automobilio, kol iš parko į pagalbą atskubėjo mano kariai. Kaip įstengdami gynėmės šaudydami iš pistoletų. Mano vairuotojas buvo sužeistas į šlaunį. Tada iš gretimos gatvės, kur buvo pasislėpę, atbėgo su Folkersamu priešakyje maždaug 30 žmonių iš *Friedenthalio.*

Nieky turėjo gerą apsaugą – gretimame name buvo įsitvirtinęs stiprus Honvėdo junginys. Bet vartai prie šio namo tuoj buvo susprogdinti, tad jaunojo Horthy apsauginiai neįstengė suskubti jam į pagalbą. Visa tai netruko nė penkių minučių.

Miklosas Horthy jaunesnysis. 1944 m. spalio 15 d. O. Skorzeny vadovaujamų vyrų jis buvo pagrobtas ir išgabentas įvyniotas į

kilimą.

Vokiečių policininkams dabar reikėjo tik užlipti laiptais ir įeiti į salę, kurioje posėdžiavo sąmokslininkai. Jų buvo keturi: Niklasas Horthy, jo draugas Bornemisza ir du Tito agentai. Kad būtų paprasčiau, taip pat ir dėl to, kad praeiviai galėjo pažinti suimtąjį, *Nieky* buvo surištas ir susuktas į kilimą, kurį, suėmę už galų, išnešė du policininkai. Visur rašoma, kad *Nieky* buvo susuktas į persišką kilimą. Mačiau tik atvirkščią jo pusę ir, jei gerai atsimenu, tai buvo paprasčiausias kilimas. *Nieky* buvo įkeltas į tuoj privažiavusį policijos sunkvežimį, į jį įsodinti ir kiti trys sąmokslininkai. Folkersamui reikėjo surinkti mūsų grupę ir kuo greičiau dingti. Vidinis balsas man sakė – važiuok paskui sunkvežimį. Prie Elžbietos tilto pamačiau skubiu žingsniu žengiant tris Honvėdo kuopas. Folkersamas veikiausiai dar nespėjo pasitraukti. Tad reikėjo kelias minutes užgaišinti žygiuojančiuosius. Išlipau iš automobilio ir, šokęs prie vieno karininko, sušukau:

– Stot! Kur žygiuojate? Noriu pakalbėti su jūsų majoru... Ne čia? O kas tada vadovauja? Neikite ten, į aikštę, ten baisi sumaištis!

Priėjo majoras. Jis suprato vokiškai, vyrų jis buvo pagrobtas ir išgabentas sušukau jam: įvyniotas į kilimą.

– Tarp mūsų tautų neturėtų kilti brolžudiškas karas, kitaip jis įgytų didesnį mastą – visai prastai būtų!

Penkios ar šešios minutės praėjo – turėtų pakakti. Folkersamas per tą laiką veikiausiai surinko visus mūsų žmones, taip pat ir sužeistuosius, ir susodino į sunkvežimį. Tada apsisukęs pasitraukiau, palikau sutrikusius vengrus. Nuvykau į oro uostą – *Nieky* ir jo draugas Bornemisza jau sėdėjo kariniame lėktuve, kuriuo netrukus buvo išskraidinti į Vieną. Taip Horthy jaunesnysis užkluptas nusikaltimo vietoje. Jis nebuvo labai mėgstamas, vengrai ne itin apgailestavo dėl jo pagrobimo. Tačiau Reicho vietininko reakcijos ilgai laukti neteko. Po šių įvykių tuoj nuvažiavau į armijos kuopos štabą. Ten susitikau su generolu Wencku, kuris, rengiantis šiai operacijai, prieš keletą dienų atvyko iš Berlyno, kad, jei reikėtų, galėtų pastiprinti mano pajėgas ir patarti. Apie pietus paskambino mūsų ambasados, įsikūrusios nedideliuose rūmuose Budos pilyje, karo atašė. Pilies kalnas buvo apsuptas, įvažiuoti į jį iš miesto buvo uždrausta. Netrukus užblokuotos ir telefono linijos.

14 valandą Vengrijos radijas paskelbė skubų Horthy pranešimą, kad „Vengrija siūlo Sovietų Sąjungai separatinę taiką“. Bet Honvėdo

vyriausiojo štabo vado Vitezio Vocroeso pranešime buvo teigiama, kad lig tol kalbėta tik apie „derybas dėl paliaubų“. Tai daug ką pasako. Generolas Wenckas ir aš vieningai sutarėme: viskas baigta – dabar turiu imtis mūsų parengtos operacijos *Panzerfaust.*

Turiu pasakyti, kad iki spalio 15 d. Įvyko daug pasitarimų. Į operaciją įsitraukė policijos generolas von dem Bach–Zelewskis. Jis atvyko tiesiai iš Varšuvos, atsivežė gigantišką 600 mm kalibro mortyrą *Thor,* kurios sviediniai svėrė 2 200 kg. Jie pramušdavo „bet kokį betoninį mūrą“. Von dem Bach–Zelewskis siūlė „per daug nekoketuojant padaryti Budos piliai galą“, „karalių rūmus ir visus jame esančius išsprogdinti su *Thor“*. Tikiuosi, nesumenkinsiu vargšo Bach–Zelewskio atminimo, pasakydamas, kad jį patį būtų galima tapatinti su jo mortyra.

Beprasmiška buvo šiam vargšui žmogui sakyti, kas man, austrui, europiečiui, yra Budapeštas ir ši kalva, kurioje įsitvirtinę narsiai kovėsi Anžu, Hunjadžiai ir Vakarų baltieji riteriai. Tiesiog pasakiau jam, kad šiai operacijai vadovauju aš, kad tikiuosi galėsiąs įvykdyti OKW įsakymą ir pralieti kuo mažiau kraujo – ne taip nuožmiai kaip senovėje kaudamasis. Hitlerio suteiktų įgaliojimų man beveik neprireikė. Mane labai palaikė generolas Wenckas, OKW patarėjas, tad *Thor* ir 2 200 kg jos sviedinių man neprireikė.

Sunkioji savaeigė 600 mm kalibro mortyra Thor, *kuria į Vengriją atgabeno SS generolas E. von dem Bach–Zelewskis. Ja siūlė sugriauti Budapešto pilį.*

Spalio 15–ąją, apie vidurnaktį, į kuopos štabą atėjo Karo ministerijos pulkininkas. Jis pateikė karo ministro jam suteiktus įgaliojimus derėtis su

vokiečių karo vadovybe. Galėjome jam pasakyti tik tiek: Reicho vietininkas atšaukė paliaubas, tad negali vykti jokių derybų. Be to, mūsų diplomatai buvo, galima sakyti, įkalinti Budos pilyje. Tai buvo įprastinis „nesantaikos gestas“. Mano siūlymu Vengrijos vyriausybei buvo pateiktas ultimatumas: Jei iki spalio 16 d. 6 valandos ryto iš Vienos gatvės, vedančios į Vokietijos ambasadą, nebus pašalintos minos ir užtvaros, būsime, nors ir labai apgailestaujame, priversti imtis atitinkamų veiksmų.

Mums susidarė įspūdis, kad Honvedo derybininkai nepritaria tokiam staigiam Reicho vietininko politikos posūkiui ir kad ne tik jie yra tokios nuomonės.

Aš su savo daliniu planavau žaibiškai užimti Budos pilį – spalio 16 d. 6 valandą ryto. Tai buvo sunki užduotis. Budos pilis yra ant daugiau nei trijų kilometrų ilgio ir mažiausiai 600 metrų pločio įtvirtintos kalvos, stūksančios prie Dunojaus. Girdėjau, kad įgulai buvo atsiųstas pastiprinimas. Reicho vietininko apsaugą sudarė 3 000 visiškos parengties vyrų. Prie Vienos vartų buvo pulko kareivinės – granatsvaidžiai ir sunkieji MG stovėjo parengti mūšiui. Kitoje kalvos pusėje, kur buvo rūmų sodas, šlaite prie Dunojaus – penketas gerų įtvirtinimų su bunkeriais ir MG lizdais. Prie pilies ir pilies kieme stovėjo tankai. Prie pilies vartų – trijų metrų aukščio akmenų barikada, kieme – šeši prieštankiniai pabūklai. Rūmuose įsitvirtino pulkas, ginkluotas lengvaisiais ir sunkiaisiais ginklais. Pakeliui į rūmus buvo Karo ir Vidaus reikalų ministerijos, jas saugojo du batalionai, ginkluoti granatsvaidžiais ir MG. Turiu prisipažinti, kad apie pajėgų išdėstymą mes gerai žinojome dar ligi tol, kol užėmėme Budos pilį ir viskas buvo baigta.

Kiek atokiau, dešiniajame Dunojaus krante, buvo požeminis tunelis, vedantis į Karo ministeriją – į ją buvo patenkama slaptais laiptais. Ties laiptų viduriu buvo garsusis lobynas, kuriame saugotos Vengrijos karalystės brangenybės. Šiame tunelyje buvo gausybė šarvuotųjų durų, bet, kad ir kas būtų, mums reikėjo per jį įsiveržti į Karo ministeriją.

Turėjau savo dispozicijoje tokias pajėgas:

Pirmiausia – čia dislokuotą *Waffen–SS* 22–ąją kavalerijos diviziją *Maria Theresia.* Šioje ką tik suformuotoje divizijoje buvo apie 8 000 Vengrijoje gyvenančių vokiečių. Spalio 15–osios vėlų vakarą ji pradėjo supti viduramžių laikų Budos pilį. Naktį pilis buvo visiškai apsupta. Diviziją *Maria Theresia* pastiprino vengrų pulkas, vadovaujamas papulkininkio dr.

Karlo Ney. Šis pulkas vėliau sudarė *Waffen–SS* 25–osios divizijos *Johann Hunyadi* branduolį – *Waffen–SS* buvo dvi vengrų divizijos.

Iš Vengrijos vokiečių sudarytos 22–osios Waffen–SS *divizijos* Maria Theresia *karininkas. Jo apykaklės atvarte matyti rugiagėlė – divizijos simbolis. Divizija dalyvavo okupuojant Vengriją, vėliau ją sumušė Raudonosios armijos daliniai.*

Be to, Hitleris mano valdžion perdavė Vyner Noištato karo mokyklos batalioną – apie 1 000 savanorių, kandidatų į karininkus, dvi kuopas tankų *Panther* ir vieną tankų *Goliath* skyrių (savaeigiai nedideli tankai su stipriais

sprogmenimis). Be abejo, ir mano *Jagdverband Mitte* buvo pasirengusi, taip pat ir *Waffen–SS* desantininkų batalionas, kuriam vadovavau iki pat galo. Mano karines pajėgas papildė žvalgybininkų kuopa ir nedidelis štabas, kuriame dirbo Folkersamas.

Mudu su Folkersamu parengėme puolimo planą – nedalyvavome tuo metu gausiuose posėdžiuose. Man pakako ir to, kad šiam planui pritarė generolas Wenckas.

Visiems karininkams liepiau trečią valandą susirinkti Blutfelde ir daviau jiems paskutinius nurodymus. Budos pilį reikėjo pulti vienu metu iš septynių vietų. Pietuose Vienos Noištato karo mokyklos kariai turėjo susprogdinti pilies parko geležinę tvorą, įsiveržti į sodą ir apsupti ten užsibarikadavusius vengrų karius. Vakaruose iš Blutfeldo desantininkai, vadovaujami hauptšturmfiurerio Fluckerio ir Hunke, turėjo pakilti vakarų Šlaitu, pulti rūmus iš priešakio ir atitraukti Honvėdo dalinius. Rytuose desantininkų batalionas tuneliu turėjo įsiveržti į Karo ministeriją. O aš su didžiąja dalimi mūsų motorizuotųjų junginių, tankais *Panther* ir dviem *Jagdverband Mitte* kuopomis per Vienos vartus turėjau privažiuoti prie pat rūmų.

Paskutinė akcija turėjo atrodyti kaip taikus maršas. Sunkvežimiuose važiuojantys kareiviai turėjo būti aprūpinti tinkamais ginklais ir laikyti jų vamzdžius nepastebimai iškišę pro sunkvežimio bortą. Neturėtume iššauti nė vieno šūvio. Be to, griežtai drausta atsakyti į pavienius šūvius. Labai vyliausi, kad Vienos vartų link vedanti gatvė ir dvi gretutinės į Budos pilį einančios nebus užminuotos.

Po paskutinių smulkių nurodymų išsiunčiau sąveikos karininką į kuopos štabą – nieko nekeičiame. Karininkai užėmė savo postus. Buvo be vienos minutės šešta – pradėjo švisti.

Pakėliau ranką:

– Pirmyn!

Buvau savo ilgos kolonos priekyje, stovėjau savo didžiajame vado automobilyje. Už manęs sėdėjo Folkersamas, Ostafelis ir penki Gran Saso laikų „draugai“. Visi buvo ginkluoti *Sturtngewehr 44*, prie diržų turėjo rankinių granatų, kiekvienas iš jų – *Panzerfaustą*, neseniai sukurtą prieštankinės gynybos ginklą su kumuliaciniu užtaisu. Tai buvo mano smogiamoji grupė. Jai pavymui važiavo keturi tankai *Panther*, tankų *Goliath* kolona, po jų – sunkvežimiai, kuriuose sėdėjo mano kareiviai, neva dalyvaujantys pratybose.

Mes pajudėjome iš papėdėje esančio Blutfeldo ir pasukome Vienos vartų link. Varikliai ir vikšrai kėlė baisų triukšmą. Iki Vienos vartų buvo daugiau nei du kilometrai, važiavome vingiuota gatve. Įsiklausiau – sprogimo negirdėti. Dešinėje ryto sutemose subolavo Vienos vartai – įvažiavimas laisvas. Pravažiavome pro kelis sutrikusius vengrų kareivius – jie dar labiau suglumo, kai draugiškai kariškai juos pasveikinau. Artėjome prie kareivinių dešinėje. Šalia stovėjo MG. Pasveikinau kareivius, nuvažiavome toliau. Už kilometro – rūmai. Mes važiavome, abipus buvo vengrų daliniai, mums pavymui galėjo šauti. Jei sprogtų mina, sargybinis paleistų bent vieną šūvį ar nuaidėtų MG papliūpa – užvirtų kruvina kova.

– Greičiau važiuokit! – pasakiau vairuotojui.

Konvojus dundėjo gatve 35–40 km/h greičiu. Pasukau į dešinę, pro Vokietijos ambasadą. Kita pusė mano operacijos grupių pasuko į kairę, gretima gatve. Dar 600 metrų. Jokio garso. Kairėje – Karo ministerija. Tada pasigirdo du griausmingi sprogimai – tai mūsų desantininkai prasiskynė kelią prie slaptų laiptų į

1944 m. vokiečių tankai Budapešte. Nuotraukoje matyti Karališkuoju tigru *vadinamas sunkusis tankas* Sd. Kfz. 182, *taip pat su Vermachto kariais bendraujantys vengrų kariškiai.*

Karo ministeriją. Dabar atsargiai. Per kelias sekundes atsidūrėme aikštėje prie rūmų, mums priešpriešiais – trys vengrų tankai. *Panzerfaustai* parengti. Kokį puikų taikinį turime. Ne. Priekyje stovintis tankas pakėlė aukštyn vamzdį – nešaus. Prie vartų buvo trijų metrų aukščio akmenų barikada. Tada viskas vyko labai greitai. Vairuotojui paliepiau mano visureigį sustabdyti dešinėje, daviau ženklą mums iš paskos sekusiam *Panther* tankui. Jis visu greičiu įvažiavo į barikadą, nustūmė ją – atsivėrė tuščia ertmė. Mes šokome iš automobilio, prasibrovę pro tarpą, nubėgome į pilies kiemą – man pavymui bėgo komanda, nešina *Panzerfaustais.* Kilo aliarmas – mums priešais žengė karininkas, nukreipė pistoletą į mus ir kažką suriko. Folkersamas išmušė jam ginklą. Kieme pamatėme parengtus šauti šešis prieštankinius pabūklus. Bet čia jau buvo įvažiavę dar du *Panther* tankai. Kitas Honvedo (Vengrijos kariuomenės) karininkas bandė mane sulaikyti. Sušukau jam:

– Nuveskite mane pas pilies komendantą! Mes negalime gaišti!

– Ten!

Jis parodė į laiptus, užtiestus puikiu raudonu kilimu. Sparčiu žingsniu su greta manęs šauniai lekiančiu vengrų karininku užbėgome jais. Koridorius, prieškambaris. Prie atviro lango pristumtas stalas. Ant jo – žmogus, jau kreipia MG į kiemą. Feldfebelis Holzeris išvertė kulkosvaidį pro langą, šaulys parblokštas krito ant grindų. Man iš dešinės – dvivėrės durys. Pasibeldžiau ir įžengiau pro jas. Prie didžiulio stalo sėdėjo generolas. Jis atsistojo.

– Jūs – pilies komendantas?

– Taip. Bet...

– Reikalauju tuoj pat perduoti mums pilį. Vyksta kova, ar girdite? Ar prisiimsite atsakomybę už tai, kad liejamas sąjungininkų kraujas? Mes apsupome visas jūsų pozicijas. Patikėkite manimi, priešintis beprasmiška – jums ir jūsų daliniams tai gali brangiai atsieiti!

Iš lauko atsklido šūvių poškėjimas, MG papliūpos. Labai laiku įėjo oberšturmfiureris Hunke. Jis pasveikino mane ir tarė:

– Kiemas ir pagrindiniai įėjimai, ryšio mazgas ir Karo ministerija užimta. Ką įsakysite?

Jis pasveikino generolą, šis pasisuko į mane:

– Pasiųsiu kartu su jumis sąveikos karininkų, kad palieptų nutraukti ugnį. Ar dabar aš jau jūsų belaisvis?

– Kaip pageidaujate, pone generole. Bet visiems jūsų karininkams, be abejo, leidžiama pasilikti pistoletus.

Buvo sutarta, kad įsakymą nutraukti ugnį perduos keli karininkų patruliai – kiekvieną iš jų sudarys po vieną vengrų ir mano karininką.

Waffen–SS *22–osios divizijos* Maria Theresia *kariai Budapešto gatvėse.*

Palikęs generolą su Ostafeliu, prieškambaryje susidūriau su grupe sunerimusių, priešiškai nusiteikusių karininkų. Iš jų išskyriau du pernelyg nervingus Honvėdo kapitonus – išsivedęs juos drauge kaip sąveikos karininkus, ėmiausi ieškoti, kartu su Fokersamu ir dar keliais žmonėmis iš *Friedenthalio* Reicho vietininko.

Rūmai buvo vis dar apstatyti baldais. Viena svetainė, greta kita – kilimai, gobelenai, batalinės scenos ir portretai. Mes buvome gerai išstudijavę pilies planą, prie svarbiausių įėjimų į šias prašmatnias sales sustačiau pustuzinį puskarininkių, ginkluotų *Panzerfaustais.*

Dabar mes buvome Budos pilies, tai yra vyriausybės būstinės, šeimininkai. Prie pilies negaišuodami buvome iššovę kelis *Panzerfaustus,* tad vengrų kariai, kovęsi pilies sode, suprato, kad priešintis beprasmiška. Buvo 6.30 val. Mes praradome šešiolika vyrų – keturi žuvo, dvylika sužeisti. Vengrų nuostoliai irgi buvo nedideli – trys žuvę, penkiolika sužeistų. Aš pasirūpinau tuo, kad vengrų Honvėdo pulko, gvardijos

bataliono ir karališkosios apsaugos dalys sudėtų ginklus. Tada apie 9.30 val. visus vengrų karininkus sukviečiau į Sosto salę ir pasakiau:

– Šioje istorinėje vietoje pirmiausia noriu jums priminti, kad vokiečiai ištisus šimtmečius nėra kovęsi su vengrais, o aš, vienietis, niekada neužmiršiu mūsų tautų išlaisvinimo 1718 metais. Dabar padėtis yra tokia rimta, kad Europos kareiviai – pirmiausia vengrai ir vokiečiai, – kad ir kokio jie būtų tikėjimo ir politinių pažiūrų, turi būti vieningi. Nuo rytojaus kiekvienas iš jūsų, jei tik norės, galės ir vėl vadovauti savo pulkui, savo batalionui arba kuopai. Nes niekas neturi teisės priversti žmogaus kovoti, nepaisydamas jo paties valios ir įsitikinimų. Mes turime kautis savo noru. Tad tuos, kurie norėtų kovoti mūsų pusėje, prašau žengti žingsnį į priekį!

Visi vengrų karininkai žengė į priekį.

Dvi dienas buvau Budos pilies karo vadas. Nežinau, geras ar blogas. Kad ir trumpai ėjau šias pareigas, galėjau pagaliau praleisti dvi puikias naktis patogioje lovoje, kurioje anksčiau miegojo kaizeris Pranas Juozapas, ir pasimėgauti maudynėmis varinėje jo vonioje.

Spalio 20 d. man buvo pranešta: Hitleris pageidauja, kad jam asmeniškai būtų pranešta apie operacijos *Panzerfaust* vyksmą. Nusivežiau drauge ir Folkersamą. Žinojau, kad didesnio džiaugsmo negalėčiau jam suteikti. Pristačiau jį Hitleriui. Hitleris pasakė, kad puikiai žino apie Folkersamo karo žygius, ir pasiteiravo apie drąsius jo išpuolius SSRS – tada jis buvo *Brandenburgo* leitenantas. Hitleris paminėjo tikslių detalių, daugiausia kalbėdamas apie Maikopo naftos verslovės Kaukaze užėmimą 1942 m. rugpjūtį. Jam vadovavęs Folkersamas už šią operaciją buvo apdovanotas Riterio kryžiumi. Folkersamas buvo labai sujaudintas.

– Nuostabu, – išėjęs sakė jis man, – atrodo, kad jis pats ten dalyvavo.

Dieną prieš tai lankėmės Birkenvaldo stovykloje, Himmlerio štabe, maždaug 30 kilometrų į šiaurę nuo Rastenburgo. Mus lydėjo Girgas. Himmleris norėjo, kad jis papasakotų apie Rumuniją. Reichsfiureris tiesiai pareiškė: rusai visiškai čia pat. Jis pakvietė mus papietauti kartu su jo specialiąja komanda. Tačiau nei Folkersamui, nei Girgui didelio įspūdžio jis nepaliko. Tada su dviem ordonansais grįžome į Birkenvaldą. Himmlerio štabas buvo visiškai apleistas. Niūrūs atrodė tušti barakai viduryje miško, pranašaujantys nelaimę.

***

Hitleris per Jodlį pranešė norįs su manimi pasikalbėti. Jo šiltas priėmimas mane sujaudino.

– Nuo šiol, – pasakė jis, – jūs esate *Waffen–SS* oberšturmbanfiureris. Norėčiau jums įteikti auksinį Vokiečių kryžių. Ne, nedėkokite man už tai! Visi apdovanojimai, kuriais siūlėte apdovanoti jūsų kareivius, pirmiausia turėtų būti suteikti jums. Kreipkitės į Gunschę, mano adjutantą. O dabar papasakokite, kaip viskas buvo Budapešte.

Sėdėjome nedideliame jo bunkerio kambaryje, oras buvo pridvisęs. Bet man Hitleris pasirodė nurimęs, ne toks, kaip paskutinį kartą. Kairė ranka nebedrebėjo. Jis klausėsi manęs nepertraukdamas. Paskui smulkiai išdėstė man operacijos, kuri dabar vadinama *Ardennenoffensive*, planą.

– Labai gali būti, kad patikėsiu jums svarbiausią per visą jūsų kario karjerą misiją. Per šią operaciją, kurios esmę aš jums tuoj atskleisiu ir kuri, be abejo, yra tokia slapta, kad turėčiau jums beveik nieko nepasakoti, jūs su savo specialiosiomis komandomis tarp Lježo ir Namiūro turėsite užimti vieną ar kelis tiltus per Masą. Jūsų žmonės, persivilkę anglų ar amerikiečių uniformomis, turėtų nusigauti už priešo linijų ir ten jau kautis apsivilkę vokiečių uniformas. Žinau, kad amerikiečiai tokią taktiką naudojo prie Acheno. Bet kelios komandos, vilkinčios svetimas uniformas, turėtų likti priešo linijose ir, jei įmanoma, priešo grupes nusiųsti netinkama linkme, vyriausiuose štabuose sukelti painiavą. Žinau, jūs turite pernelyg mažai laiko pasirengti tokiai didžiulei operacijai, bet aš esu įsitikinęs, kad padarysite viską, ką galite. Dėl konkrečių dalykų kreipkitės į generolą pulkininką Jodlį. Ir dar – kad ir kaip viskas susiklostytų, nenorėčiau, kad jūs pats pereitumėte fronto liniją. Vykstant operacijai, turite būti šalia fronto. Jei jus sužeistų ar net paimtų į nelaisvę, tai būtų katastrofa. Visiškai pasitikiu jumis, mano mielas Skorzeny. Beje, netrukus mes ir vėl pasimatysime.

Taip buvau įpareigotas vykdyti operaciją *Greif* („Grifas“). Grifas – tai mitinis gyvūnas, erelio ir liūto hibridas.

O. Skorzeny su kolegomis A. von Folkersamu ir W. Girgu Budos pilies kieme. 1944 m. spalis.

20.

OPERACIJA *GRIEF*

Ardėnai: politinė operacija / Operacijos Greif *tikslai ir sero Basilio Liddellio Harto nuomonė / Operacija žlunga / Su astuoniomis specialiosiomis komandomis ir 150–yja tanky brigada nesėkmingai puolu Malmedi / Lemtingi įvykiai Baugneco kryžkelėje / Pulkininkas Willis M. Everettas: kova už tiesy truko dešimt metų / Malmedi tragedija / Maršalo Montgomery telegrama: „Šį kartą mes nenorime išsilaipinti Diunkerke...“ / Churchillis prašo Stalino pagalbos / „Persirengusiy naciy“ gaudynės / Sulaikomas ir apklausiamas Bradley / Pusė JAV armijos ieško Skorzeny / Hitlerio komentarai / Stalino žaidimai*

1943 m. rudenį generolas Eisenhoweris, Europos sąjungininkų vyriausiasis karo vadas, susilažino su generolu Montgomery iš penkių svarų sterlingų, kad Vokietija kapituliuos dar prieš 1944 m. Kalėdas.

Tų pačių metų gruodžio 15 d. Montgomery, jau tapęs feldmaršalu, rašė Eisenhoweriui Kalėdas švęsiąs Anglijoje ir ragino šį paruošti penkis svarus sterlingų. Gruodžio 16 d. žaidžiantį golfą jį pasiekė žinia, kad mes šį rytą prie Liuksemburgo sienos, tarp Monšau ir Echternacho, pradėjome operaciją.

Ardėnų operacija dažnai vadinama Rundstedto operacija. Iš tiesų maršalas, jau pradėjęs aštuntą dešimtį ir po maršalų von Kluge ir Rommelio nusižudymo vėl tapęs Vakarų fronto vyriausiuoju vadu, tik vykdė Hitlerio planus.

Rundstedtas visiškai nesuvokė politinių šios operacijos tikslų, tik pritarė veiksmams Acheno apylinkėse ir šio miesto užėmimui. Bet tai buvo visai kas kita.

Montgomery ir Eisenhoweris, nors jų santykiai ir atrodė draugiški, buvo mirtini priešai. Knygoje *Meine drei Jahre mit Eisenhower* jūrų kapitonas Butcheris, sąjungininkų vyriausiojo vado fligeladjutantas, rašė, kad 1944 m. gruodžio 1 d. Montgomery amerikiečių generolui parašė nepaprastai piktą laišką, kuriame smarkiai sukritikavo Šio strategiją bei taktiką ir „draugiškai“ pasiūlė kuo greičiau išeiti į atsargą.

Feldmaršalas G. von Rundstedtas (kairėje), nors oficialiai ir laikytas Ardėnų operacijos vadu, faktiškai juo nebuvo. Nuotraukoje G. von Rundstedtas įamžintas drauge su E. Rommeliu. 1943 m.

Hitleris, nors šių subtilybių ir nežinojo, buvo įsitikinęs, kad Vakarų sąjungininkai toli gražu nebuvo vienos nuomonės dėl to, ar Churchillis, taip pat ir Montgomery žino, kad Rooseveltas nelinkęs paklusti Stalino žaidimams Europoje. Kai kurie amerikiečių generolai, tarkim, Pattonas, ilgainiui nebeįstengė perprasti Eisenhowerio nuostatų.

Strateginis operacijos tikslas buvo užimti Antverpeno uostą, sukurstyti amerikiečių generolo Bradley kariuomenės grupių nesantaiką ir suardyti britų bei kanadiečių ginkluotųjų pajėgų sąjungą.

Šiaurėje Seppo Dietricho 6–oji tankų armija turėjo pasiekti Masą iš Lježo pusės, persikelti per upę ir pulti Leveną, Mecheleną ir Antverpeną. Tuo metu pietuose 5–oji tankų armija, vadovaujama generolo Hasso von Manteuffelio, turėjo pulti Dinaną, pasiekti Brabantą, tada pasukti Briuselio ir Mecheleno link.

Šis ambicingas planas buvo grindžiamas netikėtumu, taigi veikti reikėjo labai greitai. Kad viskas greičiau ir netikėčiau vyktų, Hitleris numatė ir operaciją *Greif*, kurią suplanuoti įpareigojo mane. Man buvo patikėta vadovauti tam tikslui sudarytam specialiajam junginiui, pavadintam 150–ąja tankų brigada. Aš privalėjau atlikti dvi labai aiškias užduotis.

1. 150–oji tankų brigada turėjo prisidėti prie Seppo Dietricho 6–osios tankų armijos prasilaužimo, perimti vadovavimą ir tarp Namiuro ir Lježo–Huy, Amė ir Anži – užimti tiltus per Masą. Juos reikėjo užimti nesugadintus – jais pervažiavę tiltus, mūsų tankai turėtų pulti Antverpeną. Kol pasieks Masą, karininkai ir kareiviai turėjo vilkėti amerikiečių uniformas, o kai pasieks, kautis vilkėdami vokiečių uniformomis.

2. Nedideli junginiai, taip pat vilkį amerikiečių uniformas, turėjo pasklisti po priešų linijas ir ten viską iššvalgyti. Be to, sugadinti telefonų linijas, duoti klaidingų nurodymų ir sukelti priešų sumaištį. Šie junginiai turėjo būti instruktuoti, kad ginklų galima griebtis tik būtiniausiu atveju ir tik tada, kai vilkės vokiečių uniformas.

Laikai, kai ši operacija karo istorikų buvo vadinama „absurdiška, visiškai utopiška operacija“ arba „pašlijusio proto beprotiškais kliedesiais“, jau praėjo. Ji galėjo puikiai pavykti – Pattonas pirmasis tai suprato. 1944 m. gruodžio 18 d. jis pasakė:

– Mes dar galime šį karą pralaimėti.

Minėtoje knygoje *History of the Second World War* seras Basilis Liddellis Hartas rašė:

O. Skorzeny bendražygis, daugelio slaptų operacijų dalyvis, patyręs diversantas Adrianas von Folkersamas. Žuvo 1945 m. sausį.

„Idėja, sprendimas ir strateginis planas – tai buvo Hitlerio proto vaisius. Tai buvo puikus sumanymas, jis galėjo būti puikiai įvykdytas, bet tam reikėjo pakankamai pajėgų ir išteklių, galinčių bent pusėtinai užtikrinti sėkmę.“

Liddellis Hartas dar priduria, kad aš neturėjau nei laiko, nei priemonių *Greifui* įvykdyti. Noriu patvirtinti – jis buvo teisus.

Kai suderinau su generolu Jodliu, kuriam pateikiau kartu su Folkersamu parengtą planą, 150–ąją tankų brigadą turėjo sudaryti:

– 2 tankų kuopos, kiekvienoje po 10 tankų *Sherman;*

– 3 žvalgybinės tankų kuopos, kiekvienoje po 10 šarvuotųjų žvalgybinių amerikiečių automobilių;

– 2 prieštankinių savaeigių kuopos;

– 3 motorizuotųjų pėstininkų batalionai (su amerikiečių sunkvežimiais), kuriuose yra žvalgybos skyrių ir kontržvalgybos kuopa;

– 1 specialiosios paskirties kuopa;
– 1 lengvosios artilerijos kuopa;
– 1 žvalgybos kuopa;
– 1 pulko štabas brigadai ir po vadovavimo skyrių kiekvienam batalionui.

Sovietų karių uniformomis persirengę vokiečių diversantai.

Iš viso tai būtų 3 300 žmonių, be abejo, savanorių. Teoriškai visi jie ant vokiškos uniformos turėjo vilkėti amerikietišką. Amerikietiška uniforma turėjo jiems palengvinti pereiti fronto linijas. Taigi jie patys turėjo nuspręsti, kada ją nusivilkti. Generolo Winterio štabo, OKW operacijų skyrius, teisininkai pateikė man tokius nurodymus:

„Karinės gudrybės tarp kariaujančiųjų iš esmės nėra draudžiamos. Vyriausiasis vadas turi būti pasirengęs ne tik atremti antpuolius, bet ir perprasti gudrybes. Siekiant priartėti prie priešininko, kartais imamasi gudrybių ir persirengiama jo uniforma, tačiau yra potvarkis, leidžiantis rinktis priemones pagal kovos veiksmus. Įvykus susirėmimui, kiekvienas kovotojas turi parodyti, kuriai šaliai atstovauja ir kokios yra tautybės.“

Dabar tai galima perskaityti bet kuriame karo teisės vadove. Tačiau 1907 m. spalio 18 d. Hagos konvencijos 23(f) straipsnyje rašyta:

(Draudžiama) „piktnaudžiauti parlamentaro vėliava, nacionaline vėliava, kariniais ženklais ar priešo uniforma...“

Maxas Koessleris, JAV Karo ministerijos atstovas apkaltoje, straipsnyje *Die Kriegsverbrecherprozesse (Missouri Law Rewiew,* 1959 m. sausis), rašė:

„Teismo nuosprendis, išteisinęs Ottą Skorzeny, grįstas 23(f) straipsnyje pateikiamu kaitinimu. Šis straipsnis tik draudžia piktnaudžiauti priešininko uniforma, bet nepaaiškina, kuriais atvejais tai laikoma piktnaudžiavimu.“

Pridursiu, kad ir Rytų, ir Vakarų priešininkai dažnai užsivilkdavo vokiečių uniformą dar gerokai prieš 1944 m. lapkritį.

Toks kariavimo būdas ligi šiol yra menkai žinomas. Mano draugams ir man surengtame Dachau procese mūsų gynėjas amerikiečių pulkininkas Durstąs, akivaizdu, nesinaudojo amerikiečių, rusų ir britų karo archyvais. Tačiau jis pareiškė, kad „visų kariaujančiųjų pajėgos per pastarąjį karą taikė abejotinų metodų“.

***

1967 m. Werneris Brockdorffas knygoje *Die Geheimkommandos des Zweiten Weltkrieges,* remdamasis britų ir amerikiečių dokumentais, teigė, jog nekyla jokių abejonių, kad ir amerikiečių pusėje, ir SAS *(Special Air Service)* dalinių komandose britų pusėje buvo desantininkų, kaip ir divizijoje *Brandenburg* bei mano daliniuose vokiečių pusėje.

Sąjungininkų karo tribunolas pokariu patvirtino Vokietijai 1907 m. Hagos konvencijos 23 straipsnio patikslinimus. Naujasis tekstas skelbė:

„Komandoms nebuvo duota užduotis, persirengus priešininko uniformomis, vykdyti puolamąsias operacijas. Jų užduotis buvo priešo užfrontėje be kovos užimti svarbiausius objektus – tiltus, perėjas, naftos perdirbimo įmones ir t. t., apginti juos nuo priešo antpuolių ir išsaugoti nesugadintus.

Priešo uniformą komandos galėjo vilkėti tik vykdydamos nekovines operacijas ir siekdamos priartėti prie savo puolimo tikslo priešo užfrontėje. Priversti imtis kovos veiksmų, prieš atidengdami ugnį, jie privalėjo atskleisti priešui, kuriam kariniam junginiui išties priklauso.

Tos komandos, kurios vadovavosi šiuo principu, tarptautinės teisės nepažeidė.

Tokios komandos narys, paimtas į nelaisvę su priešo uniforma, laikomas šnipu, jei, vilkėdamas šią uniformą, mėgino ką nors iššvalgyti ar iššvalgė.

Jei, vilkėdamas priešo uniformą, dalyvavo mūšyje arba tik atidengė ugnį, jis laikomas karo nusikaltėliu ir turi būti atitinkamai teisiamas.“

Šis 1907 m. Hagos konvencijos patikslinimas buvo tik sąlyginis ir negalutinis. Pats įstatymas nebuvo pakeistas.

Vokiečių užgrobtas amerikiečių vidutinis tankas Sherman.

Norėčiau priminti, kad Konvencijos 31 straipsnis skelbia: šnipas, sugrįžęs į savo junginį ir vėliau paimtas priešo į nelaisvę, laikomas karo belaisviu ir už ankstesnius šnipinėjimo veiksmus nėra teisiamas. Šis paragrafas, be abejo, taikomas tokiems komandos nariams, kurie prasibrovė į priešo linijas ir galbūt surinko informaciją bei grįžo į savo junginį.

Vyriausioji vadovybė vykdyti operacijai *Greif* – šiam naujajam Trojos arkliui, pažadėjo man 20 tankų *Sherman.* Gavau du, tik vienas iš jų buvo tinkamas naudoti. Mes šiek tiek aptaisėme 12 mūsų *Panther,* kad jauni priešo kareiviai išvydę juos tolumoje ar prietemoje, neatpažintų. Tas pats

dėl mano reikalautų 23 kulkosvaidžių, 247 džipų, 32 šarvuotųjų visureigių ir 193 sunkvežimių. Mums teko tenkintis atsitiktine technika ir tikėtis, kad operacijoje galėsime panaudoti iš priešo pagrobtus ginklus bei transporto priemones.

Dėl 3 300 angliškai kalbančių savanorių, turiu pasakyti, buvau paliktas likimo valiai. *Friedenthalyje* gavau 0KW įsakymo radiogramą. Ji skelbė:

„OKW/WFSt/OP (H) West Ia no 0012759/44 – slapta –
operacija – 1944 10 25.

Visiems Vakarų fronto daliniams iki spalio X... pateikti sąrašą karininkų, puskarininkių ir kareivių, savanoriškai dalyvausiančių specialiojoje operacijoje Vakarų fronte. Savanoriai turi būti geros sveikatos, gebėti dalyvauti artimosiose kautynėse ir laisvai kalbėti angliškai. Jie turi atvykti į *Friedenthalį* ir prisistatyti jiems vadovausiančiam oberšturmbanfiureriui Skorzeny.“

Šis įsakymas, be jokios abejonės, buvo perduotas divizijų štabams ir išsiųstas į pulkus, batalionus bei kuopas. Tačiau, praėjus aštuonioms dienoms po paskelbimo, jis pasiekė ir amerikiečių žvalgybą. Tuo metu amerikiečiai nesiėmė jokių veiksmų, bet vėliau dėl šio OKW įsakymo jiems teko skelbti kovinę parengtį. Tai mane apstulbino, aš viriau iš pykčio. Iš pradžių man atrodė, kad tai atsitiko ne dėl neapdairumo, maniau, kad tai tikslingai vykdomas sabotažas. Dabar manau, kad dėl neapdairumo. Tai kartais gali būti blogiau, nei išdavystė.

Mūsų priešininką maniau esant inteligentiškesnį nei mes, tad nesitikėjau, kad operaciją *Greif* pavyks įgyvendinti. Man atrodė, Hitleris suprastų, kodėl nepavyko. Bet tada pasirodė *Waffen–SS* generolas Fegeleinas – Himmlerio ir Hitlerio sąveikos karininkas, – tuščiagarbis salonų liūtas, net juokinga. Netrukus turėjo vykti jo tuoktuvės su Evos Braun seserimi. 1945 m. balandžio 26 d. jis dezertyravo, suimtas Berlyne, savo bute. Fegeleinas buvo persirengęs civilio drabužiais, lagamine turėjo nemenką sumą pinigų užsienio valiuta. Jis mėgino pasprukti. Po dviejų dienų Fegeleinas nušautas Reicho kanceliarijos kieme.

Fegeleinas nusavino mano pranešimą, sakydamas, kad apie šį „apmaudų incidentą“ Hitleris neturėtų sužinoti. Generolas pulkininkas Jodlis irgi apstulbo. Jis pasakė man, kad turėčiau tęsti darbą. Taip manė ir Himmleris, tuo metu rengęsis raketomis V–1 apšaudyti Niujorką.

Specialistai patikrai atsiuntė 600 savanorių. 10 iš jų laisvai, 40 Šiek tiek kalbėjo angliškai. 150 gebėjo susišnekėti, 200 kalbėjo darkyta kalba, 200 galėjo atsakyti tik „yes“ ar „no“ Taigi „angliškai kalbančios brigados“ sudaryti nepavyko. OKW susitaikė su tuo. Buvo sutarta, kad brigada, vilkėdama amerikiečių uniformas, puls tik tuo atveju, jei priešas pradės visišką atsitraukimą. Geriausiai mokančius anglų kalbą kareivius aš priėmiau į kuopą – suskirstyti nedidelėmis grupėmis, jie turėjo atlikti kampaniją Nr. 2. Jiems vadovauti paskyriau kapitoną Stielau.

Vokiečių tankas Panther *užmaskuotas kaip amerikiečių* M10.

Pirmajai kampanijai vykdyti pasiprašiau iš OKW dar dalinių – iš viso kartu su mano *Jagdverbande* batalionu ir su nepraėjusiais atrankos savanoriais buvo 2 000 vyrų. Brigada, vadovaujama *Waffen–SS* oberšturmbanfiurerio Hardiecko, specialiajai užduočiai pasirengti buvo išsiųsta į Grafenvero poligoną, vėliau, prieš pat operaciją, – į Vaną prie Kelno.

Galiausiai buvo atrinka 120 savanorių, vadinamųjų *kalbėtojų*. Visiems kitiems primygtinai liepta tylėti ir kalbinamiems tik murmėti ar leisti pavienius garsus. Visi išėjo intensyvų „amerikonizavimosi“ kursą.

Nei į *Friedenthalį* atvykusiems 600 savanorių, nei mano dalinio bei papildomų dalinių karininkams ir kareiviams nebuvo pasakojama apie operacijos *Greif* tikslus. Seppas Dietrichas, 6–osios tankų armijos

vyriausiasis vadas, apie operaciją *Greif* informuotas tik lapkričio pabaigoje, SS 1–osios tankų kuopos vadas – iki puolimo likus vos kelioms dienoms.

150–osios tankų brigados nariai buvo suskirstyti į tris kovos grupes – X, Y ir Z. Joms vadovavo kapitonas Scherffas ir pulkininkas leitenantas Wolfas, abu sausumos kariuomenės karininkai, ir *Waffen–SS* oberšturmbanfiureris Hardieckas, deja, kritęs vos prasidėjus kovai. Jį pakeitė Folkersamas. Šios trys grupės turėjo užimti po vieną tiltą per Maso upę ir išlaikyti juos. Savo užduotis šios grupės, be abejo, galėtų vykdyti tik tada, jei pirmą operacijos dieną per naktį nusigautume pakankamai arti prie upės. Generolas feldmaršalas Modelis buvo paskirtas šio puolimo vyriausiuoju vadu. Kalbėdamasis su jo štabo vadu generolu Krebsu, buvau patikintas, kad abu jie tvirtai įsitikinę, jog operacija pavyks. Aš sutelkiau dėmesį į amerikiečių inžinerijos dalinių nepriekaištingą darbą – Havrą ir Bulonę siekiantys naftotiekiai anglų ir amerikiečių kariuomenėms buvo gyvybiškai svarbūs. Jei operacija *Greif* pavyktų, šie naftotiekiai kurį laiką būtų atkirsti. Tada jau kautumės kitaip nei dabar, kai daug ką lemia degalų stygius.

Operacija, kuri iš pradžių planuota lapkričio 20 d., paskui – gruodžio 1 d. dėl materialių ir oro sąlygų buvo nukelta į gruodžio 16 d. Iki atėjo X diena, dalyvavau daugybėje pasitarimų Hitlerio vyriausiojoje būstinėje. Spalio 22 d. jis užtikrino, kad „operacijoje dalyvaus kone 2 000 naikintuvų“ Tai jam pažadėjęs Goringas. Gruodžio pradžioje labai nustebau sužinojęs, kad jų bus tik 250.

Kai pateikiau paskutinį pranešimą, Hitleris manęs paklausė, ar aš išstudijavau Huy, Amė ir Anži tiltų nuotraukas, fotografuotas iš lėktuvų. Man nieko kita neliko, tik pasakyti, kad jų negavau. Hitleris pažvelgė į reichsmaršalą ir pažėrė jam, be jokios abejonės, pagrįstų priekaištų. Bet man tą akimirką norėjosi skradžiai žemę prasmegti. Hitleris gana greitai nurimo, jo paprašytas išdėsčiau savo paskutinį pranešimą apie operaciją *Greif*.

– Esu įsitikinęs, jūs padarysite, ką galite, – pasakė jis man, kai baigiau. – Žinau, kad jūs pratęs pirmas vesti savo žmones į kovą. Šį kartą griežtai draudžiu jums pereiti mūsų linijas ir pačiam dalyvauti operacijoje. Šį įsakymą aš įpareigojau vykdyti *Waffen–SS* 6–osios tankų armijos vadą. Neišeidamas iš jo štabo, turėsite vadovauti operacijai *Greif* radijo ryšiu. Nieku gyvu nenoriu, kad rizikuotumėte patekti į nelaisvę. Jūs man dar būsite reikalingas!

Šie žodžiai man buvo lyg šaltas dušas. Mane lydintis Adrianas von Folkersamas pastebėjo mano sutrikimą. Apie Hitlerio sprendimą pranešiau brigados trijų kovos grupių vadams ir pasakiau: „jei kurios nors grupės padėtis taps kritiška“, tuoj ateisiu į pagalbą. Visai nenorėjau tūnoti 6–osios armijos štabe.

15–16–osios naktį Šmitheime įkūriau štabą. Tą naktį niekas nemiegojo. Gruodžio 16 d., šeštadienį, 5 val. ryto pradėjo šaudyti mūsų artilerija. X, Y ir Z grupės kartu su *Waffen–SS* 1–uoju tankų korpusu buvo prie Losheimer Grabeno, kur artilerijos apšaudymas buvo palyginti nestiprus. Mano ryšininkai pranešė, kad vyksta nuožmi kova, paskui – katastrofa: žuvo oberšturmbanfiureris Hardieckas, grupės Z vadas. Folkersamas, lig tol buvęs atsakingas už šių trijų grupių tarpusavio ryšius, perėmė grupės Z vadovavimą. Nusprendęs pats pamatyti, kaip vyksta operacija, po pietų nuvykau į Losheimerį. Tada supratau, kodėl mūsų operacija stringa: siauri keliai buvo tiesiog užkišti įvairiausių transporto priemonių, man, kol pasiekiau Losheimerį, teko dešimt kilometrų eiti pėsčiomis. Kitą dieną dar blogiau. Buvo akivaizdu – mūsų grupės negali pulti. Nusprendžiau palaukti rytojaus. Jei mūsų tankams pavyktų pervažiuoti Aukštutinį Feną, galėtume nusigauti iki Maso.

Tada dvi ar tris specialiosios kampanijos grupes permečiau į fronto pietų ruožą, įsakiau įsigauti į fronto linijas. Į nelaisvę buvo paimti pirmieji amerikiečiai, aš pasikalbėjau su vienu leitenantu. Amerikiečiai buvo priblokšti – jie įsivaizdavo sustoję čia postovio. Dėl prasto oro, rūko negalėjo skraidyti jų lėktuvai.

Apie vidurnaktį sužinojau, kad 1–osios SS divizijos *Leibstandarte Adollf Hitler* 1–ais tankų pulkas, vadovaujamas narsiojo Joachimo Peiperio, perėjo į puolimą. Jis su mūsų kovos grupėmis turėjo pralaužti fronto liniją. Po kelių valandų iš priešakyje buvusių tankų grupių atėjo žinia: „Ronsfeldas paimtas. Priešas smarkiai priešinasi.“ Viena iš mūsų specialiųjų grupių grįžo su naujienomis, gautomis tiesiai iš SS 1 –ojo tankų korpuso štabo.

17 d. priešpiet išvykau į frontą, tikėjausi paskatinti savo komandą. Dabar keliai buvo visiškai užkimšti. Priešakyje esantis 1–asis tankų korpusas buvo nepasiekiamas – 18 d. priešpiet jai ėmė stigti degalų. Apie tai, kad nusigausime iki Maso tiltų, neverta buvo ir galvoti. Savo brigadą perdaviau 1–osios tankų kuopos dispozicijai, pranešiau apie tai Vermachto štabui (Jodliui). Jis pritarė man.

Vokiečių puolimas Ardėnuose. 1945 m. sausis.

Vokiečių pėstininkų ataka. Priekyje matyti sudeginta amerikiečių karinė technika. 1944 m. gruodis.

Šiose apylinkėse geriausi buvo tie keliai, kurie vedė iš rytų į vakarus. Taigi ir dėl to 6–oji armija, žygiuojanti iš rytų į šiaurę, patyrė sunkumų. Mums iš kairės buvo 5–oji tankų armija, vadovaujama generolo Hasso von Manteuffelio, vėliau tapusio Bundestago nariu. Jis irgi tikėjosi strateginės sėkmės.

Jo smogiamieji batalionai naktį, kol nepradėjo šaudyti mūsų artilerija ir priešas nesukilo kovai, turėjo pereiti fronto liniją. Šių rinktinių junginių veiksmai turėjo paskatinti stiprų ir staigų divizijų puolimą. Hitleris patvirtino šį puikų planą. Iš tiesų tai buvo įprasta taktika, kurios skaldomuosius veiksmus turėjo atlikti 150–oji tankų brigada. Priešininką išmušti iš vėžių turėjo mūsų grupių infiltravimas į jų linijas.

Piečiau generolo von Lūttwitzo 47–asis tankų korpusas turėjo užimti svarbiausias Bastonės sankryžas, tai turėjo padaryti Mokomoji divizija *(Panzerlehrdivision).* Tačiau gruodžio 16 ir 17 d. ši divizija buvo įstrigusi didžiulėje grūstyje keliuose, tad per Ūrą persikėlė tik 18 d. ryte, apie 9 val., daugiau nei 24 val. vėluodama susijungti su ją turinčia pastiprinti 26–ąja *Volksgrenadierių* divizija, kuri atėjo pėsčiomis, nes neturėjo sunkvežimių – nebuvo užtektinai jų gavusi, be to, daug jų įstrigo keliuose. Generolas Fritzas Bayerleinas, Mokomosios divizijos vadas, gruodžio 16 d. popietę turėjo įžygiuoti į Bastonę. Tačiau iš Klervo į Bastonę jis atvyko tik 19 d., antradienį, apie 9 val. ryto. Amerikiečiai per tą laiką atsiuntė į Bastonę Pattono armijos 10–ąją tankų diviziją, kuri atakavo iš pietų ir išvadavo iš apgulties generolą McAuliffe, narsų 101–osios oro desantininkų divizijos vadą. Ši divizija gynė Bastonę tik pripuolamai. Ji nužygiavo iki Verbomonto, tada pakeitė kryptį, nes tikėjosi apeiti automobilių spūstį keliuose. Mums išties nesisekė.

Trečiadienį, gruodžio 20 d., nusprendžiau: ankstų 21 d. rytą tuzinas tankų puls Malmedi. Buvome nusprendę kautis, tad niekas nevilkėjo amerikiečių uniformų. Dėl artilerijos užtveriamosios ugnies ir JAV tankų galingo kontrpuolimo mūsų planas žlugo. 23 d. išsigiedrijo. Prasidėjo smarkūs amerikiečių lėktuvų antskrydžiai, nors Malmedi buvo užėmę amerikiečių daliniai. Dabar jau nieko negalėjau suprasti. O kai 23 ir 24 d. amerikiečiai pradėjo dar smarkiau bombarduoti, pamaniau, kad Malmedi užimtas. Bet kuris gi vokiečių dalinys galėjo jį užimti?

Per mūsų Malmedi puolimą patyrėme daug nuostolių. Leitenantas Schmidthuberis buvo septynis kartus sužeistas. Folkersamas, taip pat sužeistas, vos spėjo atsitraukti. Mes buvome priversti gintis. Kiek vėliau

kliuvo ir man – buvau lengvai sužeistas į koją, sunkiai – virš dešinės akies, iš pradžių net maniau, kad netekau jos. Divizijos štabe man suteikė pagalbą, ketino išvežti į užfrontę, bet apie tai nevertėjo ir kalbėti. Buvo daug sužeistųjų, nors sunkiai sužeistų nebuvo, išskyrus narsųjį unterštурmfiurerį Lochnerį, Folkersamo adjutantą, kuriam kulka pataikė į pilvą. Paguldytas ant neštuvų, prarado sąmonę. Tyliai pašaukiau. Jis atsimerkė – pažino mane.

Per Ardėnų operaciją į vokiečių nelaisvę patekę amerikiečių kariai.

– Ar jūs irgi sužeistas? – paklausė jis manęs.

Nuraminau jį. Mirė dar nespėjus pradėti operuoti.

Mums stigo sunkiųjų ginklų. Gruodžio 24 d. pagaliau gavome aštuonis granatsvaidžius. Bet granatų iš viso buvo 20. Didžioji dalis mūsų tankų sugadinta. Dar kartą pulti neįmanoma.

Gruodžio 25 d. aplankiau Folkersamą, kuris štabą buvo įsirengęs per 300 metrų nuo svarbiausios kovos linijos. Ten mačiau, kaip mūsų žmonės paėmė į nelaisvę JAV patrulį.

Gruodžio 28 d. mus pakeitė pėstininkų divizija, pridengusi 1–osios tankų kuopos šiaurinį sparną. Akivaizdu, mūsų puolimas, taip pat ir operacija *Greif* žlunga. Maso tiltų nepasiekėme. Nors mūsų specialieji daliniai priešo užfrontėje daug nuveikė, nežinojome, ar tai galėtų mums padėti.

Tik aštuonios grupės, kiekvienoje po keturis netikrus amerikiečius, tai yra 32 žmonės, nusigavo toli į priešo užfrontę. 24 grįžo. Aštuoni 1944 m.

gruodžio 29 d. paskelbti dingusiais. Tą dieną 150–oji tankų brigada buvo išsiųsta postovio į Šlyrbachą, į rytus nuo Sankt Vito. Kiek vėliau brigada buvo išformuota.

Dar paminėsiu du pranešimus, kuriuos paskelbė Kalė radijas – priešų propagandinė stotis. Šios stoties pranešėjas paskelbė (tai galėjo būti prieš pat gruodžio 20 d.), kad „išaiškinta stipri sabotažo grupė, vadovaujama pulkininko Skorzeny, Mussolinio pagrobėjo (sic![25])“ ir kad „nustatyta, jog šiam junginiui priklausė per 100 kareivių, jie paimti į nelaisvę“.

***

Kitas, kiek vėlesnis Kalė radijo pranešimas skelbė, kad „vokiečių SS junginiai sušaudė belaisvių amerikiečių ir Belgijos civilių gyventojų“. Amerikiečių kariai „buvo sušaudyti gruodžio 17 d. kelių sankryžoje į pietryčius nuo Malmedi“. 6–osios tankų armijos štabas paliepė visiems vadams „pateikti išsamų raportą apie tariamą karo belaisvių ir civilių gyventojų sušaudymą per operaciją“. 6–osios SS tankų armijos 150–oji tankų brigada pateikė tai neigiantį raportą.

Po karo, 1946 m. gegužę, Jochenas Peiperis ir 72 jo dalinio nariai stojo prieš amerikiečių karo teismą. Jie kaltinti šaltakraujiškai sušaudę 308 amerikiečių kareivius ir 111 Belgijos civilių gyventojų. Kiek vėliau kaltinimas dėl civilių nužudymo atmestas. Dalinys buvo kaltinamas tuo, kad į pietryčius nuo Malmedi, Baugneco sankryžoje, nužudė 71 amerikiečių lauko artilerijos 285–ojo bataliono kareivį. Kaltinimą derėtų apibendrinti;

1944 m. gruodžio 17 d., apie 13 val., įvyko trumpos kautynės tarp Peiperio 1–ojo tankų pulko priešakinių tankų ir minėtosios amerikiečių kuopos, kuriai vadovavo leitenantas Virgilis T. Lary. Amerikiečiai pasidavė, apie 14 valandą jie sušaudyti. 1946 m. gegužę svarbiausias kaltintojas buvo leitenantas Lary. Dauguma kaltintojų pateikė išsamių vienodo turinio parodymų. Amerikiečių tribunolas paskelbė 42–iems žmonėms mirties nuosprendį, 23 buvo nuteisti kalėti iki gyvos gaivos, 2–20 metų, 1–15 metų, 5–10 metų. Mirties bausmė buvo skirta ir oberšturmbanfiureriui Peiperiui, kuris gruodžio 17 d., apie 14 val., buvo jau prie Ligneuville, tad negalėjo dalyvauti žudynėse arba įsakyti žudyti.

Toks nuosprendis papiktino gynėją pulkininką Willį M. Everettą iš Atlantos (Džordžija). Jis buvo įsitikinęs, jog teismas suklydo, tad dešimt metų aiškinosi, kaip buvo iš tiesų.

Malmedi žudynių aukos. Ant sniego sustingę amerikiečių karių kūnai.

Everettas sužinojo, kad po kelias minutes trukusių kautynių Peiperis pats davė įsakymą nutraukti ugnį ir tik tada išvyko. Iš paimto į nelaisvę amerikiečių pulkininko, kurio vardas neminimas ir kuris važiavo kartu, Peiperis sužinojo, kad JAV štabas yra per tris kilometrus į pietus nuo Ligneuville. Peiperis vylėsi jį netikėtai užklupti.

Buvo išaiškinta, kad iš kaltinamųjų liudijimai išgauti mušant, kankinant ir grasinant jų šeimoms ir jiems patiems. Paskui su užmautais gobtuvais ant galvų jiems teko stoti prieš netikusį teismą, dalyvaujant netikusiam advokatui ir netikusiam pastoriui. Smulkmenų neminėsiu. Buvo sudarytos

dvi amerikiečių tyrimo komisijos – karinė ir Senato komisija. Tyrimas vyko net ir Vokietijoje, nors 1948 m. kovą bausmės buvo apribotos. Kitais metais mirties bausmė visiems šiems žmonėms panaikinta. Pranešime apie naujus amerikiečių teisėjo van Hodeno atliktus tyrimus, be kitų dalykų, paskelbta ir tai, kad jauno 18–os metų *Waffen–SS* vyro tariamus liudijimus karo teismas vertino kaip įrodymą, nors šie liudijimai išgauti kankinimais, kurių jis neištvėrė. Pasikorė kameroje. Sakoma, kad jį pasikorusį rado sargybiniai.

1956 m. gruodžio 22 d., kone tą pačią dieną, kai prieš dvylika metų vyko kautynės, visi Malmedi proceso nuteistieji paleisti į laisvę. *Dėl įrodymų stokos* neįvykdytas nė vienas mirties nuosprendis.

įdomiausia tai, kad į vakarus patraukęs Peiperio 1–asis tankų pulkas gruodžio 21 d. Stumone paėmė į nelaisvę 131 amerikiečių kareivį ir karininką, priklausantį amerikiečių 30–ajai pėstininkų divizijai, tarp jų ir majorą Halą McCowną. Mano draugas Johnas Tolandas knygoje *The Story of the Bulge* (Niujorkas, 1959) rašo, kad majoras McCownas ir Peiperis ilgai kalbėjosi ir kad amerikiečių karininkas, žinojęs apie tariamas gruodžio 17 d. žudynes, buvo priblokštas, nes pašnekovas jam pasirodė esąs išsilavinęs, protingas ir ramus žmogus. Kai jis susirūpinęs paklausė, ar bus paleisti La Gleize paimti 130 belaisvių, Peiperis nuramino jį ir, prisiekęs kario garbe, patvirtino, kad jo dalinys laikosi karo teisės nuostatų. Kadangi degalai ėjo į pabaigą, Peiperis nusprendė grįžti. Abu kariškiai sutarė: 130 belaisvių amerikiečių bus paleisti, o išsekę *Waffen–SS* kariai atsitrauks. McCownas buvo vienintelis Peiperio belaisvis. Gruodžio 24 d. vykstant atsitraukimui, per kurį lydėjo Peiperį, jis pabėgo.

Pulkininkas Willisas M. Everettas ilgai užtruko tikindamas, kad McCownas turėtų liudyti Malmedi žudynių procese. Peiperio dalinio kariai buvo kaltinami nužudę 130 belaisvių La Gleize, taip pat civilių ir 250 pabėgėlių vaikų, be to, sanatorijos rūsyje sužeidę amerikietį ir vokietį. Pulkininkas Everettas pasiekė, kad McCownas liudytų ir patvirtintų, jog tai netiesa.

„Jo pasisakymas, – rašo Tolandas, – parodė, kad kaime (La Gleize) vokiečių neva įvykdytas žiaurus susidorojimas buvo prasimanymas, tad kilo abejonių dėl daugumos kaltinimų, nors tai nesutrukdė 42 *Waffen–SS* vyrus nuteisti mirties bausme pakariant ir 23 – kalėti iki gyvos galvos „

Tačiau tariamos Malmedi žudynės susilaukė ir tiesioginių padarinių, ne ką mažiau tragiškų. Žinia apie jas sukėlė amerikiečių vyriausiosios kariuomenės vadovybės pyktį ir norą atsiteisti. Tai išryškėjo duodant

įsakymus, tarkim, kad ir amerikiečių pėstininkų 328–osios divizijos štabo gruodžio 21 d. Įsakymą, paliepiant šio junginio nariams *Waffen–SS* narių ir desantininkų neimti į nelaisvę, o šaudyti iškart. Tad Šenone buvo šauta į pakeltomis rankomis iš namo išeinančius 21 vokiečių kareivį, kai kurie iš jų buvo sužeisti ir, globojami Raudonojo Kryžiaus, pasidavė.

Manau, Šiuo požiūriu amerikiečių vyriausiosios kariuomenės vadovybei stigo blaivaus mąstymo. Tapusi savo pačios propagandos auka, ji, neatlikusi tyrimo, patikėjo *Waffen–SS* dalinių nusikaltimais, nes norėjo jais tikėti.

Tai jokiu būdu nėra *Waffen–SS* garbinimas. Europiečių junginiui, sudarytam iš 840 000 žmonių, iš kurių 360 000 žuvo, 42 000 paskelbti dingusiais (apie sužeistuosius neverta ir kalbėti), nereikia jokių pagyrų. Tai liudija skaičiai. Nederėtų *Waffen SS* dalinių tapatinti su tais daliniais, kurie veikė prisidengę šiuo vardu, ir, priskyrus visiems jiems „kolektyvinę kaltę“, užkrauti šią naštą *Waffen–SS*.

Neneigiama, Baugneco sankryžoje buvo nužudytas 71 amerikiečių kareivis. Tik kyla klausimas, kaip tai vyko. Daugelis pranešimų apie tai yra painūs ir prieštaringi. Tačiau, sprendžiant iš mano nagrinėtų išsamių pranešimų, galima padaryti tokias išvadas:

Amerikiečių artileristus mūšyje į nelaisvę paėmė Peiperio avangardas – trys tanketės ir trys tankai. Dalinys netrukus turėjo vykti toliau, tad 125 belaisviai buvo nuvaryti į laukymę. Pasak Tolando ir kitų, pirmasis šūvis iš pistoleto į vieną belaisvį paleistas ne tada, o gerokai vėliau – iš Groso lengvosios tanketės. Panašu, kad į nelaisvę pasidavę amerikiečių kareiviai buvo atgavę savo ginklus, bent jau kai kurie iš jų. Grosas, įvažiuodamas į kryžkelę, pamatė grupę amerikiečių kareivių, kai kurie iš jų buvo ginkluoti. Pradėta šaudyti.

1974 m. anglų žurnale *After the Battle* Nr. 4, kuriame rašyta apie Ardėnų mūšį, buvo paskelbta amerikiečių karių fotografuota nuotrauka – lauke gulintys sušaudytieji. Ji išspausdinta žurnalo 18–ame puslapyje – apsnigtame lauke tįso žuvusiųjų kūnai, kai kurie iš jų – suspaudę rankose ginklą. Bet karo belaisviai neturi ginklų. Šie žmonės, be jokios abejonės, krito mūšyje. Matyt, veikiausiai dėl baisaus nesusipratimo, ir įvyko antras mūšis.

Dar prastesnių padarinius patirta dėl generolo Hodgeso, vadovaujančio amerikiečių 1–ajai armijai, štabo viršininko nenuovokos. 1969 m. Paryžiuje išleista belgų jauno istoriko Michaelio Georiso knyga, pavadinta *Nuts*. (Tai slengas, prasmė tokia: jie visiškai išprotėjo, arba – to nė nesusapnuotum.) Iš

tiesų, tai buvo perteikimas atsako, kurį generolas McAuliffe pateikė 26 *Volksgrenadierių* divizijos parlamentarams, kurie Bastonėje amerikiečiams pasiūlė „garbingą kapituliaciją“. Vienas iš knygos skyrių vadinasi *Malmedi tragedija.* Apie kokią tragediją čia kalbama?

Malmedi aukų išnešimas. Tragedijos aplinkybės iki šiol nėra aiškios.

Georisas teigia, kad aš, mėgindamas gruodžio 21 d. užimti Malmedi, „tuščiai išeikvojau daug jėgų“, nes, kaip jis rašo, po dviejų dienų, gruodžio 23–iąją, per amerikiečių oro pajėgų vykdytą Malmedi bombardavimą „žuvo daugiau nei 300 amerikiečių kareivių ir per šimtą Belgijos civilių gyventojų“. Bombardavo amerikiečių 9–oji oro armija. Tolandas teigia, kad amerikiečiai šį dalinį vadino „amerikiečių Liuftvafe“.

Amerikiečių 1–osios armijos komunikate teigiama, kad Malmedi bus bombarduojamas tuo atveju, jei „į miestą įsiverš vokiečiai“.

„Iš tiesų buvo kitaip, – rašo Georisas. – į miestą trumpai buvo įsiveržusi Folkersamo grupė, bet, kaip žinome, jos puolimas kaipmat atremtas, ir Malmedi tris dienas buvo užėmę tik amerikiečiai. Bet tai nesustabdė jų oro

pajėgų: kelias dienas, per Kalėdas, jos vykdė antskrydžius, per kuriuos žuvo šimtai civilių gyventojų ir miestą užėmusių amerikiečių karių.“

***

Dabar panagrinėkime, kiek tiesos yra Kalė radijo pranešime, neva į nelaisvę buvo paimta 100 150–osios brigados narių, ir apie pačią operaciją.

Anglų žurnalo *After the Batlle* Nr. 4 skelbiama, kad priešo užfrontėje į nelaisvę paimta 14 specialiųjų dalinių. Šios, kaip ir Kalė radijo paskelbtos žinios neatitinka tiesos. Dėl labai paprastų priežasčių. Specialiajai užduočiai priešo užfrontėje vykdyti visiškai pakako ir aštuonių dalinių.

Čia nepriskaičiuoju tų dalinių (jų buvo apie 20), kurie maždaug iki 1945 m. sausio 15 d. kariuomenės skyrių ar žvalgybos kuopos įsakymu buvo dislokuoti du ar tris kilometrus už amerikiečių linijų. Jų užduotys nesietinos su operacija *Greif* ir, nors kareiviai ir vilkėjo amerikiečių uniformą, tai jokiu būdu nebuvo sabotažas. Kai kurie iš šių dalinių po kelis kartus perėjo priešo linijas, visi sugrįžo.

Operacijoje *Greif* dalyvavo aštuoni daliniai, du paskelbti dingusiais, šeši grįžo. Vieną anksčiau pagrobtą džipą, išvažiuojantį iš amerikiečių sektoriaus, apšaudė priešai, manydami, kad tai dezertyravimas. Vėliau mums tai pranešė šalia dislokuota vokiečių divizija.

Aš gavau šešių dalinių raportus apie jų veiklą. Du iš šių pranešimų man pasirodė neįtikimi, tačiau kiti keturi savo veiklą aprašė labai kruopščiai. Toliausiai pasistūmėję daliniai pasiekė Maso upę, aukštumą ties Huy, kur 150–oji brigada turėjo užimti tiltą. Dalinio kapitonas, užėmęs pozicijas kelių sankryžoje, lyg niekur nieko reguliavo amerikiečių tankų kolonos judėjimą. Mūsų pasiklausymo tarnyba pranešė, kad amerikiečių 1 –osios armijos štabas dvi dienas bergždžiai ieškojo šio dalinio. Veikiausiai jis žuvo kokiose paslaptingose kautynėse ar buvo paimtas į nelaisvę. Šis dalinys gadino telefono linijas, apsukdavo kelio rodykles, kad amerikiečių nepasiektų tiekimas.

Kita komanda automobiliu be jokio vargo pervažiavo Masą netoli Amė. Jo keleiviai prie raudonų užtvarų skelbė, jog į frontą vedančios gatvės yra užminuotos, tad priešo grupės, vykstančios pastiprinti pajėgų, pasukdavo aplinkiniais keliais. Ir šis junginys gadino telefono linijas.

Kita grupė tarp Poteaux ir Grand Halleux paliepė amerikiečių pėstininkų daliniui sukti atgal. Ji patikino, kad vokiečiai prasiveržė į vakarus, jie jau

prie Lernjė. Prieš iššygiuodami amerikiečių karininkai padėkojo.

Deja, nė vienam daliniui nepavyko pasiekti didžiojo karinių nuodingųjų medžiagų sandėlio, įrengto tarp Stavlo ir Francorchamp. Ir Peiperio kolona, vykdama į La Gleize, aplenkė jį. Tačiau vienas iš mūsų dalinių įsigavo į amunicijos sandėlį ir naktį jį susprogdino.

Vokiečių padalinių vadai tikslinasi judėjimo maršrutą Ardėnai, 1944 m.

Mūsų 8–ąjį dalinį ištiko nelaimė. Atsitiko taip. Cisterna buvo beveik tuščia, tad džipo vairuotojas sustojo prie vieno amerikiečių aprūpinimo posto ir tiesiog paprašė:

– Petrol, please.[26]

Prie cisternos stovinčio amerikiečio akys išsiplėtė lyg lėkštės, jis nepatikliai nužvelgė keturis mūsų draugus – amerikiečių kariai nesako „petrol“, sako „gas“ ir „please“ nesako, nieko nesako, nes skuba.

– Sakykit, – tarė amerikietis, – o kurgi jūsiškis?

Vairuotojas, supratęs, kad amerikietis jį perprato, išvažiavo. Apledėjusiame kelyje nesuvaldęs džipo, įsirėžė į pirmą jam priešpriešiais atriedančio konvojaus sunkvežimį. Automobilis apsivertė. Atskubėję nukentėjusiesiems į pagalbą žmonės pamatė, kad po amerikietiškomis uniformomis šie vilki vokiškas.

Vienas iš mūsų karių pasakė, jo manymu, tiesą: mano vadovaujamas specialusis dalinys rengiasi pagrobti generolą Eisenhowerį, taip pat ir britų, amerikiečių kariuomenių vyriausiuosius vadus ir sunaikinti jų štabus.

Amerikiečių kariuomenės žvalgybos grupės vadas buvo laikytas panikuotoju. Kai gruodžio 10 d. jis pranešė žvalgybos vadui generolui Hodgesui, kad į rytus nuo Sankt Vito pasirodė vokiečių naujų divizijų, niekas juo nepatikėjo. Sprendžiant iš jo pranešimų, pateiktų OKW įsakyme 0012759, jis nutarė, jog 1 000 netikrų amerikiečių galėjo infiltruotis tarp tikrųjų, tad frontui paskelbė visuotinį pavojaus signalą dėl persirengusių vokiečių.

***

Bet įvertinkime pagaliau operaciją taktikos požiūriu. Derėtų konstatuoti, kad amerikiečių 12–oji kariuomenės grupė gruodžio 17 d. priešpietę suskirstyta į tris puolimo grupes, o SHAEF *(Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force* – sąjungininkų invazinių grupių vyriausiasis štabas) keturias ar penkias dienas buvo apėmusi panika.

Bradley, kurio štabas buvo Liuksemburge, nesupratęs, kas vyksta, skelbė prieštaringus įsakymus nežinia kam. Eisenhoweris kėlė aliarmą dėl keblumų, kilusių generolams Hodgesui, Simpsonui ir Collinsui, kurie gruodžio 20 d. neįstengė surasti nei Bradley, nei kokio kito jo štabo nario. Telefonas arba neveikė, arba niekas neatsiliepė. Generolas Hodgesas, gruodžio 16 d. štabą įkūręs Spa, daug dienų buvo nepasiekiamas. Skubomis, nepranešęs Eisenhoweriui ar Bradley, jis perkėlė štabą į Šafonteną. Galiausiai tyliai perkėlė jį į Tongereną.

Kai Manteuffelis, pristigęs degalų, gruodžio 23 d. buvo priverstas sustoti per šešis kilometrus nuo Dinano, priekyje buvo tik britų 29–oji tankų brigada. Eisenhoweris, iš tiesų nuogąstavęs, kad Montgomery gali atsitraukti nuo priešų, išstūmė jį į priekį ir pavedė vadovauti visoms amerikiečių karinėms pajėgoms, esančioms šiauriniame sparne, t. y. 9–ajai Simpsono armijai ir 1 ajai Hodgeso armijai, „kurios tūžmingai kovėsi“. Britų 30–oji kuopa iki 1945 m. sausio 3 d. stovėjo Maso vakarų krante, o Bradley pietuose teko verstis su 3–iąja ir 8–ąja JAV kuopomis.

Savo atsiminimuose Montgomery rašo, kad gruodžio 20 d. kitame upės krante jis dėl viso pikto paliko britų 30–ąją kuopą. Tuo laiku išsilaipino vienintelė tankų atsargos divizija, tad tuoj kilo klausimas, ar nederėtų jos

išsiųsti atgal. Britų ekspediciniai korpusai buvo „pasirengę bet kam“. Tą pačią dieną, gruodžio 20–ąją, Montgomery išsiuntė Churchilliui telegramą, kurioje padėtį apibūdino kaip „keliančią labai didelį nerimą“. Jis galvojo ir apie ekspedicinio korpuso atsitraukimą, kaip 1940 m. birželį, tai patvirtina ir jo atsiminimai. Ten cituojama lig tol neskelbta jo telegrama:

„Šį kartą, – telegrafavo Montgomery, – mes nenorime išsilaipinti Diunkerke, nes ten pilna vokiečių.“

Vakarų sąjungininkų vadai: amerikietis D. Eisenhoweris (kairėje) ir britas B. Montgomery.

Išties Hitleris paliepė mūsų daliniams išlaikyti svarbiausius miestus: Diunkerką, Lorjaną, Šen Nazerą, La Rošelį ir Ruajaną. Paskutinį 1945 m. balandį, absurdiška, sunaikino amerikiečių oro pajėgos.

1945 m. sausio 6 d. Churchillis paprašė Stalino pagalbos.

„Vakaruose vyksta nuožmūs mūšiai, – telegrafavo jis. – Prašau man pasakyti: Vyslos fronte ar kur kitur sausį planuojamas rusų puolimas.“

Šio puolimo taktika ir strategija išties buvo svarbu, bet ne ką mažiau svarbus ir politinis efektas. Tai, kad Churchillis prašė pagalbos Stalino, liudijo pirmojo nuogąstavimus ir susirūpinimą, kad Rytuose gali įvykti nenumatytų susitarimų kaip 1939 m. rugpjūtį.

Amerikiečių viešoji nuomonė nebuvo palanki anglams. Du mėnesius užjūrio spauda koneveikė Montgomery, kurio elgesys ir pretenzijos buvo

nepakenčiamos, ypač po pralaimėjimo prie Arnhemo. Britų spauda, savaime suprantama, negailėjo kritikos Eisenhoweriui – jam priekaištauta dėl įžvalgos stokos ir net negebėjimo vadovauti.

Churchilliui paliepus, sausio viduryje Montgomery surengė garsiąją spaudos konferenciją, kurioje „jausmingai apeliavo į amerikiečių ir britų solidarumą“. Paskui, pripažinęs, kad priešas sudavė stiprų smūgį, „po kurio pašlijo sąjungininkų kariuomenės“, jis kreipėsi į žurnalistus:

– Visi jūs žinote, kad mūsų daliniams vadovauja Eisenhoweris. Jo atžvilgiu esu labai palankiai nusiteikęs, mes esame draugai. Man kelia susirūpinimą britų spaudoje skelbiami straipsniai, kuriuose jam kiek meilikaujama. Prašau jūsų padaryti viską, kad to nebūtų.

Manau, ten susirinkę žurnalistai stebėjosi girdėdami feldmaršalą sakant:

– Pasidariau amerikietišką pasą, dabar aš esu JAV armijos karys. Mano pirštų atspaudai saugomi Pentagone. Tai geriau, nei palikti juos Skotlandjarde.

Šie pasisakymai liudija apgailestavimą. Savo knygoje Montgomery prisipažino, kad verčiau jau būtų patylėjęs. „Atrodžiau kaip nugalėtas žmogus, bet ne vokiečių, o amerikiečių.“ Galiausiai, britų feldmaršalas pareiškė mūšį buvus „įdomų“. Ar tokiam teiginiui pritartų praradę 80 000 vyrų Eisenhoweris, Bradley, Hodgesas, Gerowas ir Simpsonas?

1945–1960 m. daugelis autorių Ardėnų operaciją apibūdino kaip „beprotišką Hitlerio sumanymą, iš anksto pasmerktą žlugti“. Po dešimties metų Liddellis Hartas ir kiti suvokė, kad „puikiai parengtas“ buvo ne tik šios operacijos planas. Jis apibendrino, jog, „prasidėjus mūšiui, sąjungininkai atsidūrė ties katastrofos bedugne“.

Be abejo, operacija *Greif* padarė jam didelį įspūdį. Dėl 150–osios brigados veiksmų jis pateikia gausiai pavyzdžių, kaip sunkiai mums sekėsi su ginkluote ir maskavimusi.

„Reikėjo būti nepaprastai atsargiems naudojant neva dėvėtą priešininkų uniformą, – rašo jis. – šiaurės ruože, kur brigada laukė pasirengusi, nebuvo jokio aiškaus prasiveržimo, tad operacija nukelta, o paskui – ir atšaukta. Bet pirmąją plano dalį įgyvendinti pavyko puikiai, geriau, nei tikėtasi.“

Dešimtys tūkstančių karo policininkų pradėjo medžioklę, tikėjosi kuo greičiau išgaudyti „persirengusius nacius“. Jiems sekėsi gerai. Liddellis Hartas kalbėjo apie didelę ir sukrečiančią gudrybę, kurios viena iš pirmųjų aukų tapo Omaras Bradley. Knygoje *A soldier's story* Bradley pasakoja, kad pusė milijono amerikiečių karių, sutikę vienas kitą, elgėsi lyg katė su pele.

Vargu, ar galėjai tikėtis, kad jiems neteks dar kartą susitikti, todėl viskas vyko taip, kaip rašė Bradley:

„Nei rangas, nei asmens dokumentai, nei protestai negelbėjo. Sąjungininkų kariai prie kiekvieno kampo kvosdavo kaskart iš naujo.“

Bradley tris kartus teko įrodinėti, kad jis tikrai amerikietis. Minėdavo Ilinojaus sostinę, žymiausių Amerikos futbolo komandų žaidėjų vardus. Trečią kartą jam nepavyko. Nežinojo Betty Grable paskutinio vyro pavardės. Bet amerikiečių kariai jį praleido.

Bradley buvo perspėtas. Vienas amerikiečių žvalgybos karininkas patarė jam palaukti geresnio oro ir išskristi. Jokiu būdu „nesirodyti gatvėje, nes ten pilna persirengusių vokiečių“. Apie šią visuotinę baimę Charles Foley rašė knygoje *Commando Extraordinary.*

„Į kiekvieną žiūrėta kaip į priešą ar šnipą, – rašė jis. – Pusė amerikiečių karių bandė ieškoti savo armijose Skorzeny.“

Amerikiečių žvalgyba Čikagos policijos pavyzdžiu iškabino mano nuotrauką. Belgų generolas Wantypo ja užrašė *condottiere.* Tokio žodžio nei amerikiečių sekliai, nei Venecija ar Verrocchio *Colleoni* nebuvo regėję, ir reiškė jis, be abejo, „gangsteris“.

JAV kariuomenės skiriamaisiais ženklais ženklintas pamuštas vokiečių tankas.

Be to, buvau „Mussolinio pagrobėjas“, o Viktoras Emanuelis ir Badoglio buvo jo „išvaduotojai“. Vesterno stiliumi surašytame mano paieškos skelbime buvau pristatomas kaip *Waffen–SS* oberšturmbanfiureris:

Ieškomas
SKORZENY
Šnipas, sabotuotojas, žmogžudys

Po nuotrauka buvo aprašymas:

„Šis žmogus labai inteligentiškas (meilikautojas!) ir pavojingas. Su tokiais kaip Hitlerio ūsais arba nusiskutęs. Gali vilkėti amerikiečių ar britų uniformų arba civilius drabužius.“

Šiame išsamiame aprašyme nebent netikros barzdos stigo. Kai kurie prancūzų žurnalistai laikė mane Fantomo inkarnacija, nors aš ir neturėjau kepuraitės, kurią užsidėjęs tapčiau nematomas ir pradingčiau.

1944 m. gruodžio 31 d. mane pasikvietė Hitleris. Vakarų fronte, Ciegenberge, buvo jo vyriausioji būstinė. Pamatęs mane sutvarstyta galva, nė girdėti nenorėjo apie mūsų operaciją – pirmiausia liepė apžiūrėti mane savo gydytojams, tarp jų ir dr. Stumpfeggeriui. Į žaizdas buvo patekusi infekcija, tad reikėjo atitinkamai gydyti. Hitleris džiaugėsi, kad nepraradau akies. Jis pusvalandį kalbėjosi su manimi. Apgailestavo, kad operacija nepavyko.

– Svarbiausia, – sakė jis, – kad amerikiečių ar britų kareivis patikėjo, jog jam tai bus tik karo pasivaikščiojimas. Vadai pasistengė jį įtikinti. Bet tada atsirado mirtinų žaizdų ir prasidėjo antpuolis. Vien tik Šneifelyje 17 d. mes paėmėme 800–1000 belaisvių. Juk negalėjome laukti, kol mums nusuks sprandą, Skorzeny. Vokietija apsisprendė dėl vienintelio dalyko kovoti iki pergalės. Kitokio sprendimo negali būti.

Deja, mano manymu, abu operacijos *Greif* tikslai nebuvo pasiekti. Pasakiau tai Hitleriui. Jo žodžiai mane dar labiau nustebino:

– Neturiu jums ko prikišti, Skorzeny. Jums teko improvizuoti, turėjote nepakankamai priemonių, tad jūsų tankų brigada, kartu su 5–ąja armija negalėjo įvykdyti to, kas numatyta. Jums būtų pavykę, jei būčiau paskyręs jus vadovauti 5–ajai armijai. Jums, be jokios abejonės, būtų pavykę pasistūmėti už Dinano. Gal net būtumėte pasiekę Brabantą ir, kas žino, kaip

tada būtų buvę. Dėl jūsų komandos; manyčiau, kad jos veiksmų psichologinis poveikis buvo gerokai didesnis, nei tikėjotės.

Hitleris buvo patenkintas mūsų trijų kovos grupių gruodžio 20 d. veiksmais Malmedi. Grupių X, Y, Z vadus ir mane apdovanojo Garbės sagtimi su juosta. Apdovanoti buvo oberšturmbanfiureris Wolfas, hauptšturmfiureris Scherffas, hauptšturmfiureris Folkersamas ir prieš jį vadovavęs grupei oberšturmbanfiureris Hardieckas, po mirties. Nuo to laiko šis apdovanojimas teikiamas visų kariuomenės rūšių kariams.

Atsisveikinant Hitleris man pasakė:

– Šiąnakt prasidės nedidelis puolimas į pietus nuo Reino aukštupio, prie Pfalco sienos.

Iš jo rankraščio kalbos, pasakytos 1944 m. gruodžio 28 d., kai pateikti nurodymai šiai operacijai vadovausiantiems generolams, žinome, kad apie Ardėnų operaciją jis tąkart pasakė:

– Pirmą kartą nuo 1939 m. rudens, tai yra nuo to laiko, kai mes kariaujame, pagaliau įstengėme išlaikyti operaciją paslaptyje.

Hitleris klydo. Stalinas apie ją žinojo.

Kai mes, amerikiečiai, britai, vokiečiai ir kiti europiečiai, Ardėnuose praradome daugiau nei 200 000 vyrų, tik tada, 1945 m. sausio 11 d., Stalinas metė pajėgas Berlyno link. Jis slėpė nuo savo „sąjungininkų“, ką mes sumanėme vykdyti Vakaruose.

IV

DALIS

21.

VLASOVAS IR BANDERA

„Akis už akį“ generolas Vlasovas / Jo programa ir europietiškos idėjos / Grėsminga, jei rusai belaisviai būtų sutelkti į divizijas ar kuopas / 1945 m. Prahoje jie atsigręžia prieš mus / Atamano Pannwitzo kazokus anglai perduoda Stalinui / Operacija Brauner Bar *Ukrainoje / Ši tauta nuo 1918 m. kovoja su bolševizmu / 1945–1952 m. atkaklios UPA kovos / KGB liepimu Miunchene nužudomas Bandera / Kulkos su ciano vandeniliu afera / Kulka su raudonu žiedu*

– Nešauk!

Šį vieną žodį darkyta vokiečių kalba išrėkė žmogus ir iškeltomis rankomis išėjo iš klojimo. Tai buvo aukštas vyras su akiniais, vilkėjo rusų kareivio mundurą, buvo liesas, susivėlęs. Auliniai batai ir kelnės apdrabstytos purvu. Kapitonas von Schwerdtneris, 38–ojo armijos korpuso žvalgybos karininkas, iškart pažino tą žmogų – jau kelis mėnesius ieškojo jo Volchovo pelkėse prie Ilmenio ežero. Jis davė ženklą vertėjui, šis iš lėto rusiškai tarė:

– Generole Andrejau Andrejevičiau Vlasovai, pasiduokite. Kapitonas von Schwerdtneris prašo atiduoti ginklą ir karininko dokumentus.

Milžinas linktelėjo galvą klojimo durų link ir rusiškai pažėrė:

– Ginklai ten. Daugiau amunicijos neturiu.

Taip generolas Vlasovas, 2–osios smogiamosios armijos vadas, buvo paimtas į nelaisvę. Pelkėtoje vietovėje prie Volchovo nuo kovo iki gegužės pabaigos vyko nuožmūs mūšiai su šia armija. Galiausiai 1942 m. birželio 11 d. Vlasovas pasidavė.

Raudonosios armijos generolo A. Vlasovo apklausa vokiečių nelaisvėje. 1942 m. rugpjūtis.

Susipažinau su juo po dvejų metų, prieš pat operaciją *Panzerfaust.* Puikiai kalbantis rusiškai Adrianas von Folkersamas pasikvietė jį ir kelis jo štabo karininkus į *Friedenthalį.*

Apie Vlasovą ir jo suburtą išlaisvinimo judėjimą daug rašyta, tačiau tik nedaugelis pasakojimų perteikia tikrąją tiesą. Derėtų neužmiršti, kad Vlasovas buvo kadrinis karininkas. Daug kalbėjausi su juo vokiškai, nors jam tai sekėsi gana sunkiai, arba padedamas Folkersamo.

1941 m. lapkritį–gruodį prie Maskvos kovėmės priešingose pusėse. Vlasovas vadovavo 20–ajai armijai, kuri sutrukdė mums užimti miestą, nors jau buvome užėmę Istrą ir Vysokovą. Jis smulkiai papasakojo man apie skubų Stalino pabėgimą, Kremlių apėmusią paniką ir apie Berijos policijos dalinių nuslopintą darbininkų sukilimą. Vlasovas tada buvo vadinamas „Maskvos išgelbėtoju“.

Folkersamas parodė man Vlasovo judėjimo manifestą, kurį generolas paskelbė 1943 m.:

„Rusijos komitetas siūlo tokius būdus Rusijai pertvarkyti:
– bolševizmo, Stalino ir jo klikos pašalinimas;
– garbinga taikos sutartis su Vokietija;

– naujos Rusijos be bolševizmo, bet ir be kapitalizmo kūrimas padedant Vokietijai ir kitoms naujosios Europos tautoms.“

Rusijos pertvarkymo komitetas siūlė tokią programą:

1. Priverstinio darbo panaikinimas, teisė laisvai rinktis darbą ir profesinę sąjungą.
2. Kolūkių panaikinimas, žemės grąžinimas valstiečiams.
3. Prekybos, amatų ir smulkiosios pramonės atkūrimas.
4. Intelektualų teisė į laisvą darbą, atitinkantį tautos interesus.
5. Socialinis teisingumas, visų dirbančiųjų apsauga nuo išnaudojimo.
6. Teisė į išsilavinimą, visų darbuotojų socialinė apsauga.
7. Teroro panaikinimas, žmogaus teisių įtvirtinimas.
8. Visų Rusijos tautų teisių užtikrinimas.
9. Visų politinių kalinių amnestavimas ir paleidimas į laisvę.
10. Visų kaimų ir miestų atstatymas pagal vyriausybės planą.
11. Fabrikų atstatymas pagal vyriausybės planą.
12. Visų įsipareigojimų, kuriuos Rusija prisiėmė pagal Stalino ir anglosaksų slaptas sutartis, panaikinimas.
13. Pragyvenimo minimumo visiems karo neįgaliesiems ir jų šeimoms užtikrinimas.

Šis „Smolensko manifestas“ 1944 m. lapkričio 14 d. Prahoje buvo kiek pakeistas.

Man susidarė įspūdis, kad Vlasovas yra iš tų rusų, kurie Rusijos nelaiko Azijos šalimi, o jos ateitį sieja su didžios ir stiprios Europos kūrimu.

Jo teorijoje vargu, ar yra rasistinių nuostatų – reichsfiureris Himmleris linkęs jų įžvelgti, bet, mano protu, tai utopiška ir grėsminga. Pasak Vlasovo, rusai patys turėtų įveikti bolševizmą. Tada netektų galios praėjusio šimtmečio pabaigoje Dostojevskio ištartas prakeiksmas.

Kai mudu su Folkersamu susipažinome su Vlasovu, jis jau neskelbė didžiarusių ideologijos, suprato, nors ir dvejodamas, kad tokia šalis kaip, tarkim, Ukraina, turinti seną, savitą kultūrą, gali siekti nepriklausomybės, ir kad Baltijos šalys niekada nebuvo rusiškos. „Socializmas“ kazokams reiškė visai ką kita nei kitoms Rusijos tautoms, o naujas žemių perdalijimas jiems buvo sunkiai išsprendžiama problema.

A. Vlasovas (antras iš dešinės) ir Raudonosios armijos karininkai. Jis dar 1941 m. vadintas Maskvos gelbėtoju.

Vyko karas. Per 500 000 rusų belaisvių Vermachtas įdarbino pagalbiniais darbininkais – užfrontėje jie mums labai padėjo. Vlasovas iš pradžių siekė, kad visi rusai belaisviai, taip pat ir įdarbintieji būtų jam pavaldūs. Visi kartu jie būtų sudarę 30 divizijų – tai keltų didelę grėsmę ne tik Vokietijai, bet ir visai Europai.

Manau, Vlasovą labai veikė Staliną liaupsinančios kalbos, tai pat rusų ir britų spauda. Vyriausiasis štabas palaikė jo siekį būti nepaprastai geru politiku ir drauge didžiu taktiku bei strategu.

Labai stipriai buvo propaguojama jo ROA *(Russkaja osvoboditelnaja armija,* Rusijos išvadavimo armija), tad daugybė rusų perbėgėlių įsirašydavo į mūsų dalinius ar tiesiog į Vlasovo batalioną. Tarp jų, be abejo, buvo Stalino agentų – jie labiausiai kritikavo bolševikų režimą. Prahoje buvo įkurtas naujas komitetas – KONR *(Komitet osvoboždenija narodov Rossii* – Rusijos tautų išlaisvinimo komitetas), siekęs pliuralizmo.

Europos požiūriu, Vlasovo idėjos ir tikslai buvo nepaprastai įdomūs. Jis tvirtino ir tai, kad socialiniu atžvilgiu marksizmas ir leninizmas yra visiškai pasenę. Generolo Vlasovo svarbiausias tikslas buvo sunaikinti Staliną ir jo režimą,

pavergusius Rusijos žmones dar labiau nei carizmas. Jo armija buvo „socialistinė išsilaisvinimo armija“.

Labiausiai Vlasovas man patiko dėl to, kad logiškai ir tiksliai pateikdavo savo argumentus. Jis nebuvo nei samdytas kareivis, nei fanatikas – jis buvo realistas.

– Mums reikia jūsų, – sakė jis man, – nes jūs turite ginklų ir kovojate prieš Staliną. Bet ir jums reikia mūsų!

Stalinas žiauriai susidorojo su juo. Vlasovas žinojo, kad *Stavka* kuo puikiausiai informuota, jog žinios jai teikia nepaprastai įgudusios šnipinėjimo tarnybos.

Belaisvių rusų – turėjome jų apie 5 milijonus – problema daugeliu atvejų buvo neišsprendžiama. Vokietijos aprūpinimo įstaigos vargiai galėjo aprūpinti šiuos žmones fronte maistu – tiekimas net ne visada ir mūsų pačių dalinius pasiekdavo.

Vlasovas apgailestavo, kad juo nepasitikima, nors jis spontaniškai pasisiūlė kovoti prieš Staliną. Po mūsų ilgų pašnekesių kaskart vis išgirsdavau ką nors apie Vlasovą. Bet mano ir jo veikla ne itin buvo susijusios, tad daugiau jo niekada nemačiau, nors vėliau mano štabo karininkai dažnai tardavosi su Vlasovo štabu.

A. Vlasovas, jo štabo karininkai ir Vermachto atstovai priima Rusijos išvadavimo armijos (ROA) karių paradą.

Baigiantis karui, Vlasovas išsiuntė dvi divizijas į Šiaurės Čekoslovakiją. 1 –ajai divizijai vadovavo generolas Buničenka, antrajai – generolas Truchinas. Rusų naikintuvų eskadrilei vadovavo kapitonas Malcevas.

Prisimenu staigų lūžį – 1945 m. gegužės 1 d. abi šios divizijos Prahoje stojo prieš mus. Rusai pasielgė taip, kaip prieš metus rumunai. Padariniai būtų buvę labai rimti, jei ką tik feldmaršalu tapęs Schorneris nebūtų įsakęs nedelsiant imtis atsakomųjų priemonių.

Nemanau, kad toks realistas kaip Vlasovas būtų rimtai tikėjęs, kad lūžis *in extremis*[27] galėtų jį išgelbėti. Be to, jis pernelyg gerai pažinojo Staliną. Prasidėjus šiai painiavai, jis tik norėjo laimėti laiko, kad jo daliniai spėtų pasitraukti į Vakarus ir išsigelbėti.

Aš žinojau apie Prahos įvykius. Paprašytas feldmaršalo Schornerio, su kuriuo 1945 m. balandžio 10 d. susitikau jo štabe prie Olomouco, savo *Jagdverband Ost II* žmones – po mūšių jų liko apie 100 – įpareigojau prie Vroclavo susprogdinti greitkelyje priešams atitekusį tiltą. Įvykdžiusi šią užduotį, mūsų komanda turėjo pereiti rusų fronto liniją. Nuo 1945 m. balandžio 15 d. iki gegužės 15 d. mūsų jėgeriai labai įnirtingai kovėsi – jie buvo vieni iš paskutinių šio didžiojo karo kovotojų. Jų atsitraukimas ilgai truko. Po Vermachto kapituliacijos praėjus keturioms penkioms dienoms, jie vis dar kovėsi prieš tankus ir tikėjosi pridengti pabėgėlių srautą, persekiojamą sovietų kariaunos, kuri dar nieko niekada – nei čia, nei kur kitur – nebuvo pasigailėjusi.

Per atsitraukimą iki Egerio ir Čekoslovakijos–Vokietijos sienos mūsų savanoriai kaskart vis sutikdavo nedidelių Vlasovo grupių – šie vilkintys vokiečių uniformą kariai traukėsi į Vakarus. Kai kuriems iš jų pavyko išsiveržti, jie nebuvo perduoti sovietams.

O Vlasovą ir jo štabo narius amerikiečiai perdavė rusams. Tai buvo generolo Eisenhowerio, konsultuojačio Vašingtoną, įsakas. Gavęs jį, generolas Pattonas surašė laišką ir išsiuntė Vlasovą. Stalino įsaku Vlasovas ir jo štabo karininkai 1946 m. rugpjūčio 12 d. buvo pakarti. Daug Vlasovo kareivių išsiųsta į Sibiro lagerius. Kai kuriems iš jų teko tokia pat dalia, kaip ir Aleksandrui Solženicynui, knygoje „Gulago archipelagas“ aprašiusiam kančias tų žmonių, su kuriais stalinistai mėgino susidoroti.

Kazokai – ir Kubanės, ir Tereko, ir Dono, ir Uralo – nuo seno buvo antisovietiškai nusiteikę. Dar 1918 m. Dono kazokai kreipėsi į Ukrainos nepriklausomybę pripažinusią Centrinių valstybių sąjungą ir prašė pagalbos. Generolas pulkininkas von Eichhornas įkūrė ten karinį protektoratą – prasidėjo kova su bolševikų daliniais. Pulkininkas von Kressas tuo laiku užėmė geležinkelio liniją Batumis–Tbilisis–Baku, kuria vyko susisiekimas su Kaukazo naftos verslovėmis.

Vermachte tarnaujantys kazokai.

Kazokų bendruomenės gyveno vadinamaisiais „stanais“, arba „klanais“. Karį lydėjo visa jo šeima. Per Antrąjį pasaulinį karą mūšiuose dalyvavo apie 30 000 kazokų. Jiems vadovavo generolas Helmuthas von Pannwitzas, kurį jie išsirinko atamanu. Po kapituliacijos anglai begėdiškai apgavo šiuos narsius žmones. Jie leidosi nuginkluojami tikėdamiesi, kad bus išsiųsti į Italiją. 1945 m. gegužės pabaigoje 50 000 kazokų „stano“ žmonių buvo perduoti sovietams. Jų arklius pasiliko anglai.

Generolas von Pannwitzas ir kazokų vadai stojo prieš teismą. 1947 m. sausio 16 d. – netrukus po Vlasovo ir jo štabo narių teismo – mirti buvo nuteisti generolai T. I. Domanovas, S. N. Krasnovas, generolas pulkininkas A. B. Škuro, „atamanas“ P. N. Krasnovas, 1918–1921 m. pilietiniame kare vadovavęs baltagvardiečių daliniams, generolas Sultanas Girėjus Klyčas – „Narsuolių divizija“, ir, žinoma, generolas von Pannwitzas.

Anglai baigė tą darbą, kurį 1919–1920 m. pradėjo ČK, nuo Dono iki Uralo naikinusi, žudžiusi, trėmusi kazokus.

Apie 130 000 žmonių, įvairių Rusijos tautų – ukrainiečių, rusų, turkmėnų, totorių, kirgizų, Krymo totorių, gruzinų, uzbekų – atstovų, kovėsi *Waffen–SS* gretose. Šių tautų kareiviai Vlasovo niekada nelaikė savo karo vadu. Vadas jis buvo tik rusams.

1943 m. pabaigoje Folkersamas pakvietė mane pasikalbėti pas ministrą Rosenbergą. Mudu su Folkersamu pasakėme Rosenbergui, kad sovietinį partizanų judėjimą paskatino ne kas kitas, o Kochas. Jo vadovaujamas Vidurio Ukrainos komisariatas (Kijevas, Dnepropetrovskas) išsiuntė į Vokietiją priverstinių darbų 200 000 pramonės įmonių ir 300 000 žemės ūkio darbininkų. Ir apie Baltijos tautų mentalitetą vokiečių vadovybė ne kažin ką nuvokė. Rosenbergo ketinimai buvo geri. Jis paprašė surašyti visas mums žinomas klaidas ir nesklandumus. Mes taip ir padarėme. Deja, jis buvo prastas organizatorius – jo knyga *Mythus des zwanzigsten Jahrhunderts* paliudijo, kad realybę jis prastai suvokia.

Ukraina, 601 000 kvadratinių kilometrų agrarinė šalis, turinti 49 milijonus gyventojų, labai nukentėjo nuo sovietizacijos ir vadinamosios kolektyvizacijos. Čia likviduota milijonai „buožių“, vidutinių ūkininkų – iš pradžių Lenino paliepta tai darė Dzeržinskio ČK, paskui Jagodos ir Ježovo GPU. Pasak Solženicyno, per kolektyvizaciją buvo ištremta apie 15 milijonų žemdirbių. Per 1932–1933 m. badą Ukrainoje mirė apie keturis milijonus žemdirbių.

Nuo 1917 m. ukrainiečiai beveik liovėsi kovoję su bolševizmu ir siekę nepriklausomybės. 1934 m., kaip ir 1918 m., jie paprašė Vokietijos paramos – ši parėmė Ukrainos nacionalistų organizacija *(Organizacija ukrains’kich nacionalistov,* OUN), vadovaujamą pulkininko Konovaleco. Šis karštas patriotas apsigavo pasitikėjęs admirolu Canarisu. Žuvo sprogus bombai – 1938 m. gegužės 23 d. „slaptasis vokiečių agentas“, tai yra sovietų agentas, perdavė jam paketą, kuriame buvo bomba.

Ukrainos reichskomisaras E. Kochas žiauriai engė vietos gyventojus. Dėl to greitai sumažėjo simpatijų vokiečiams ir suaktyvėjo raudonasis partizanų pogrindis.

1939 m. mes išlaisvinome visus jaunus ukrainiečius nacionalistus, kalinčius Lenkijos kalėjimuose. Tarp jų buvo ir Stefanas Bandera – Lenkijos vadovybė iš pradžių buvo jį nuteisusi mirti, paskui ši bausmė buvo pakeista kalėjimu iki gyvos galvos. Banderai buvo apie trisdešimt, Netrukus jis pradėjo vadovauti Ukrainos sukilėlių armijai *(Ukrajinska powstanka armija).* 1941 m. liepą kartu su keliais bendražygiais jį suėmė vokiečių policija. Bandera buvo išvežtas į Berlyną, vėliau kalintas Zachsenhauzeno koncentracijos stovykloje. Klaidingai teigta, kad buvo Canariso ir Lahouseno numylėtinis. Paleistas į laisvę tik 1944 m“ tada, kai buvo išaiškinta Canariso ir Lahouseno veikla. Bandera perėmė vadovavimą UPA ir pradėjo negailestingą kovą prieš sovietų armijas.

***

1944 m. vasarą, kai, rusams puolant, buvo pralaužtas Rytų frontas, *Friedenthalį* pasiekė pranešimas, kad per tokią maišatį maži ir vidutinio dydžio daliniai neįstengs pasitraukti. Dauguma jų, netekusių amunicijos ir aprūpinimo, buvo sunaikinti ar paimti į nelaisvę. Tik nedidelėms ryžtingoms grupėms pavyko pasiekti mūsų linijas – iš 12 000–15 000 kareivių išgyveno apie 1 000.

Sudėtingam atsitraukimui ryžosi ir 36–ojo pėstininkų pulko grupė, vadovaujama feldfebelio Johanneso Diercko – jo dalinys fronte teikė pastiprinimą 20–ajai tankų divizijai. 1944 m. birželio 27 d. Dierckas pasitraukė iš Berezinos. Susiskirstę grupėmis (tarp jų buvo ir numušto *He 111* įgula, 52–ojo mortyrų pulko padalinys), slapstydamiesi miškuose ir pelkėse, jie nuožmiai kovėsi su sovietų daliniais. 107–ąją pėstininkų diviziją Rytų Prūsijoje, be Diercko, pasiekė tik keturi jo kariai. Visi buvo sužeisti, bet ginklų nepraradę. Tai buvo 1944 m. rugpjūčio 14 d.

Šiaurės Ukrainos kariuomenės grupei vadovavo feldmaršalas Walteris Modelis. Be šios, 1944 m. liepos pradžioje Hitleris buvo pavedęs jam vadovauti ir armijų grupei „Centras“. Su Modeliu susipažinau per Ardėnų operaciją. 1945 m. balandžio 21 d., nenorėdamas pasiduoti amerikiečiams, jis nusižudė. Prieš tai, kovo pabaigoje, apsupti prie Rūro jo karininkai ir kareiviai sugebėjo garbingai baigti mūšį.

Modelio gebėjimai puikiai atsiskleidė ir ginantis – net ir prasčiausiomis sąlygomis jis įstengdavo ką nors sugalvoti. Bet Ukrainą užplūstančios raudonosios bangos neįstengė sulaikyti.

1944 m. rudenį mums *Friedenthalyje* buvo pranešta, kad per atsitraukimą atkirstos vokiečių kareivių grupės prisidėjo prie Banderos partizanų. Tarp išgyvenusiųjų buvo ir *Waffen–SS* 14–osios divizijos *Galizien*, kuri 1943 m. buvo sudaryta iš ukrainiečių ir rusėnu, savanoriai.

Aš nusprendžiau, kad reikia sudaryti komandą, kuri surastų Banderą ir pradėtų su juo derybas. Vokiečių kareivius nutarėme suskirstyti nedidelėmis grupėmis – šitaip jiems bus lengviau pasiekti vokiečių fronto liniją. Kad ir kaip būtų, UPA ketinome nugabenti vaistų, ginklų ir amunicijos, o, radę vietą nusileisti lėktuvui, išgabentume sunkiai sužeistuosius.

Komandai vadovauti paskyriau kapitoną Kerną, atėjusį iš sausumos kariuomenės ir tarnavusį divizijoje *Brandenburg*. Kernas mokėjo rusų ir lenkų kalbas. Jo komandą sudarė tuzinas puskarininkių ir vokiečių kareivių, apie dvidešimt rusų antistalinistų, priklausančių mano *Jagdverband Ost*. Iš viso apie trisdešimt gerai parengtų, bet kam pasirengusių savanorių,

aprūpintų rusų uniformomis, auliniais, tabaku ir padirbtais dokumentais. Jie, nuskustomis galvomis, dvi savaites nesiskutę barzdų, išties atrodė lyg rusų kareiviai. Operacijų pavadinome *Brauner Bar.*

14–osios Waffen–SS divizijos Galizien karių priesaika. Matyti Trečiojo reicho ir Ukrainos vėliavos.

Kerno komanda 1944 m. lapkritį perėjo mūsų fronto liniją Rytų Čekoslovakijoje. Po dviejų savaičių iš Kerno atėjo pirmoji koduota radiograma. Jis surado Banderą. Šis buvo įsitvirtinęs palyginti nemažame –

50 x 20 kilometrų – miškų ir kalnų ruože. Gebėjo labai sparčiai surengti pasalą – turėjo įgudusių pagalbininkų (tarp jų gausiai divizijos *Galizien* karininkų). Be to, jį palaikė vietos gyventojai, nusistatę prieš rusus, o dar labiau – prieš komunistus.

Bandera nesutiko išleisti mūsų kareivių, ketinančių nusigauti iki mūsų fronto linijos vakaruose. Jie buvo jam reikalingi. Vyriausioji Ukrainos išsivadavimo taryba (*Ukrainska Holovna Vyzvolna Rada),* kurią sudarė 25 nariai, reiškiantys įvairias Ukrainos politines nuostatas, dar 1944 m. nusprendė kurti vokiečių vadovaujamas parengties stovyklas ir karininkų mokyklas. Beveik visiems mūsų puskarininkiams buvo perduotas vadovavimas *sotnioms,* arba kuopoms.

Bandera buvo pažadėjęs evakuoti mūsų sužeistuosius. Jo žmonės miške įrengė lėktuvų kilimo aikštelę. Bet, kai ji jau buvo įrengta, man pavaldžiai Liuftvafės divizijai *Kampfgeschwader 200* baigėsi benzinas. Vienintelis dalykas, kurį dar galėjome padaryti, – nusiųsti gydytojų ir slaugymo priemonių, vaistų, ginklų bei amunicijos. Kernui ir jo komandai paliepiau grįžti. 1945 m. kovo viduryje operacijos *Brauner Bar* nariai per didelius vargus sugrįžo. Komandai teko pereiti Petrovo armijų užimtą kovos ruožą. Bet Kernas prarado tik penkis žmones. Nė vienas rusas nedezertyravo. Žinoma, iš kitų šalių kilusiems savo savanoriams karo pabaigoje parūpinome būtinus darbo dokumentus, kad sąjungininkai nesugalvotų perduoti jų rusams.

Kada gi deramai bus papasakota UPA ir Stefano Banderos istorija? Mano manymu, UPA teko gerokai sunkesnė užduotis, nei Jugoslavijoje anglosaksų materialiai remtam Tito. 1946–1948 m. Bandera turėjo per 80 000 kareivių, 10 000–12 000 iš jų buvo vokiečiai. Bet jis buvo visiškai izoliuotas. Mes pažadėjome tiekti jam ginklų, amunicijos ir vaistų, bet šių jau nebuvo. UPA jų pasirūpindavo pati, puldinėdama sovietų konvojus. Ši armija, nesitikėdama jokios pagalbos iš Vakarų, gyvavo iki 1952 metų.

Ukrainiečiai norėjo tik atkariauti savo „žemę“, kurią dirbo nuo senų laikų ir kuri net Austrijos–Vengrijos ir Romanovų valdymo laikais iš dalies jiems priklausė. Toks buvo jų nusikaltimas. Jie norėjo kalbėti savo kalba, išpažinti savo religiją ir puoselėti protėvių papročius. Ukrainiečių tauta galėjo išgyventi tik tapusi nepriklausoma. Todėl kovojo, net ir suvokdama, kad Rusijos, taip pat ir Lenkijos valdžia negailestingai nuslopins šią kovą. Tai ignoruojant sunku būtų perprasti Banderos ir jo partizanų kovą – šio karo liūdniausią, baisiausią ir mažiausiai žinomą puslapį. 1946–1947 m. Bandera

vadovavo daugiau nei 200 000 partizanų. Ne visi jie kovėsi, bet tik todėl, kad stigo ginklų ir amunicijos. Daugelis vyrų, taip pat ir moterų rinkosi kovą ir mirtį – ne kalėjimą ar koncentracijos stovyklą.

Ukrainos sukilėlių armijos (UPA) partizanai Antrojo pasaulinio karo metais.

Vakarų šalių nugalėtojų spauda vos kelias eilutes skyrė Ukrainos gyventojams paminėti – 1945 m. gegužę–1951 m. rugpjūtį rusų ir lenkų karo policijos čia vykdytoms masinėms žudynėms, visiškai sunaikintiems kaimams, sudegintoms valstiečių sodyboms ir kitokioms sovietų dalinių niekšybėms. Toks negailestingas susidorojimas ir paskatino įnirtingą UPA pasipriešinimą. Tas, kas Rusijoje nesikovė, vargiai įstengtų tai suprasti.

Tiesa iš dalies paaiškėjo tik 1954 m., kai Niujorke vienas komitetas paskelbė dokumentą *The Ukrainian Insurgent Army in Fight for Freedom* (Ukrainos sukilėlių armijos kova už laisvę).

UPA kovėsi ne tik su sovietų daliniais, bet ir su lenkų komunistinės vadovybės kariuomene ir policija – kautis su Bandera pasiųstomis 7–ąja, 8–ąja ir 9–ąja pėstininkų divizijomis, KBW *(Korpus Bezpieczenstwa Wewanętrznego* – Vidaus saugumo korpusu), tankais ir oro pajėgomis. Nors didelių postūmių ir nebuvo (1947 m. liepa). 1945 m. pabaigoje Stalinas ėmėsi ryžtingų priemonių – pasiuntė devynias pėstininkų divizijas, vieną tankų brigadą ir vieną motorizuotąją NKVD diviziją. 1945 m. gegužę–rugsėjį UPA dalyvavo 80–tyje mūšių, prarado apie 5 000 vyrų (jie žuvo ar

buvo sužeisti). Sovietų nuostoliai buvo 7 400 žuvusiųjų, apie 9 000 sužeistųjų. 1945 m. spalio 3–osios naktį UPA užėmė buvusią Voluinės sostinę Stanislavovą.

1946 m. nuo ukrainiečių Kalėdų, sausio 7 d., iki spalio UPA dalyvavo 1000–tyje mūšių – bolševikų nuostoliai buvo apie 15 000 žuvusiųjų. 1947 m. kautis su Bandera Stalinas pasiuntė dar dvi policijos divizijas. Padėtis buvo tokia rimta, kad trys sovietinės vadovybės – rusų, lenkų ir čekų – buvo priverstos tartis dėl bendros kovos su Banderos vadovaujamu judėjimu. Nuspręsta kartu parengti naują kovos planą ir galutinai sutriuškinti šiuos narsius, bolševizmui nepaklūstančius ukrainiečius. Raudonasis teroras dar labiau sustiprėjo. Bet Vakarai nesikišo. Paskutiniai UPA mūšiai įvyko 1952 m. liepą pelkėse prie Podolės – Stalinas pasiuntė dar dvi NKVD divizijas ir liepsnosvaidininkų brigadą.

UPA kovotojų stovyklavietė miške. Pirmajame plane – vadų pasitarimas, antrajame – darbuojasi kirpėjai.

***

1959 m. spalio 15 d. apie 15 valandą Miunchene, Kreitmairo gatvėje Nr. 7, žmogus kilo laiptais į savo nuomojamą butą antrame aukšte. Tai buvo Stefanas Popelis, labai ramus žmogus. Priėjęs prie durų, bandė rakinti, bet

raktas nelindo į spyną. Iš apačios laiptais pakilo kažkoks žmogus ir, pasiekęs aikštelę, tarstelėjo:

– Verčiau jau išsikvieskit šaltkalvį.

Ponas Popelis atsigręžė, o šis įbedė jam į smakrą pistoletą. Žmogus kažką sušnypštė, ir Popelis, nė nesusivokęs, kad reikėtų gintis, nusirito laiptais.

Po valandos jį aptiko jau mirusį. Nebuvo jokių sužalojimo žymių. Gydytojas konstatavo: mirties priežastis – embolija. Bet policijai buvo žinoma, kad Stefanu Popeliu buvo pasivadinęs politinis pabėgėlis Stefanas Bandera. Iki pat 1961 m. kalbėta apie nunuodijamą ir net apie savižudybę. O tais metais „vienas KGB agentas nusprendė ištrūkti į laisvę“. Jis prisistatė kaip Štachinskis ir prisipažino nužudęs du ukrainiečių nacionalistus – Levą Rebetą ir Banderą, kuriam buvo numatyta tokia pat žūtis, kaip ir Konovalecui. Štachinskis pasinaudojo pistoletu, užtaisytu kulkomis su ciano vandeniliu.

Štachinskis buvo suimtas. Nusikaltimus sakė padaręs „vykdydamas įsakymus“. Jis buvo nuteistas aštuonerius metus kalėti. Septynerius metus kariniai ir policijos daliniai persekiojo UPA – sovietai vis dėlto susidorojo su Ukrainos patriotais. Jie paliepė nužudyti Konovalecą ir Banderą, tačiau sunaikinti ukrainiečių tautos jiems nepavyko. Vakarų spauda, žinoma, nutylėjo, kad po 1952 m. buvo suimta ir deportuota tūkstančiai ukrainiečių. 1972 m. birželį ir rugsėjį Pietų Ukrainoje vyko kruvini susirėmimai. Birželį Dneprodzeržinske streikavo keli tūkstančiai darbininkų. Jie užėmė partijos, komsomolo (komunistinio jaunimo), KGB ir MVD (Vidaus reikalų ministerija) būstines ir jas padegė. Minios žmonių giedojo UPA himną. Tų pačių metų rugsėjį ir spalį vyko nepaprastai tūžmingos demonstracijos Dnepropetrovske – Vidurio Ukrainos pramonės centre. Sukilėliai užėmė didžiąją miesto dalį, policininkai paleido ugnį – žuvo apie 50 žmonių. Pasitelkta ir policijos pagalbininkė – draugovė *(Drujnik)*, kurią sudarė komjaunuoliai.

1973 m. vėl demonstracijos – šį kartą Pietų Ukrainos kolūkiuose dirbančių valstiečių. Pasaulio spauda tylėjo.

Komunistinė spauda 1963 m. apkaltino mane per karą naudojus „begarsį pistoletą su užnuodytomis adatomis“. Manau, neverta ir sakyti, kad Vokietijoje tokio pistoleto nebuvo. Rašyta, kad aš rengiausi tokiu pistoletu „nušauti Staliną“. Tuzinas Rytų bloko laikraščių teigė, jog tokį „pistoletą su adatomis“ išmėginau šaudydamas į Zachsenhauzeno koncentracijos stovyklos kalinius. Kokios galėtų būti moralinės nuostatos tų žmonių, kurie

mano, kad mano bendražygiai arba aš galėtume šaudyti į beginklius žmones? Šiame kare nuolatos stengiausi, kad abiejose pusėse būtų pralieta kuo mažiau kraujo. Staiga, netikėtai puolant, man tai iš dalies pavykdavo. Fronte, kaip ir mano bendražygiai, stojau į akistatą su priešu. Norėčiau dar kartą pabrėžti, jog priešai – ir Tito partizanai, ir rusų, amerikiečių kareiviai – buvo labai drąsūs.

Sovietų specialiųjų tarnybų rankomis nužudyto S. Banderos laidotuvės. Miunchenas. 1959 m.

Veikiausiai tie žmonės, kurie stengiasi priskirti man juodus darbus, nė nesuvokia, kad šitaip tik parodo savo niekingumą. Ar šitie žmonės kada nors kovėsi? Ar žvelgė mirčiai į akis mūšio lauke?

Sensacijas mėgstantys žurnalistai išties tik kartoja netikrus kaltinimus, kuriuos prieš šešiolika metų Dachau man pateikė šaunusis misteris Rosenfeldas, amerikiečių prokuroras, labai stengęsis, kad būčiau nuteistas. Nepavyko!

Prokuroras Rosenfeldas kelis kartus apklausė labai jauną mano dalinyje tarnavusį kareivį ir galiausiai „pripažino“, kad „mes irgi turime užnuodytų šaudmenų“.

Savo gynėjo, amerikiečių papulkininkio Dursto, paprašiau pasirūpinti, kad būtų pateikta aiškių įrodymų, patvirtinančių, jog šaudmenys užnuodyti.

– Tai labai paprasta, – atsakė jaunas kareivis. – Tarp gilzės ir šovinio aiškiai matyti raudonas žiedas.

Pulkininkas leitenantas Durstas trumpai pasikalbėjo su manimi ir pranešė teismui pasiliekąs teisę kitą dieną pačiam apklausti liudytojus. Puikiai žinojau apie tuos šovinius su raudonu žiedu, tad nepykau ant jaunuolio dėl tokio pasisakymo, kurio svarbos man ir mano bendražygiams jis, be abejo, nesuprato.

Aš, kaltinamasis, turėjau pateikti įrodymų, kad pono Rosenfeldo pateiktieji kaltinimai yra neteisingi. Tai buvo nesunku. Dalis Dachau kalinių, lydimų apsaugos, išeidavo iš stovyklos dirbti kasdienių darbų – toliau jau pasistengė mano draugai. Kitą dieną pulkininkas leitenantas Durstas paliepė į teismo posėdį atvesdinti jaunąjį kareivį. Tada ištraukiau iš kišenės duonos riekę, į kurios minkštimą buvo įspaustas šovinys su raudonu žiedu. Visi buvo priblokšti, misteris Rosenfeldas pasipiktinęs pradėjo klausinėti. Pulkininkas pertraukė jį:

– Visiškai nesvarbu, kaip mes gavome šį šovinį. Svarbiausia, kad teismas būtų informuotas apie šio šovinio ypatybes. Prašau garbųjį teismą leisti liudytojui geriau apžiūrėti šį šovinį ir pasakyti mums, ar tai tikrai toks šovinys, kokių kaskart gaudavo pulkininko Skorzeny vadovaujami karininkai ir kareiviai.

Liudytojas tai patvirtino.

– Taip. Tokių šovinių mes turėjome *Friedenthalyje*.

– Liudytojau, – tarė Durstas. – Jūsų atsakymas yra labai svarbus. Prašau dar kartą apžiūrėti šovinį ir pasakyti, ar jūs visiškai įsitikinęs, kad nesuklydote. Ar tai iš tiesų specialus šovinys, kuris, kaip sakėte, yra užnuodytas, ir ar tokių šovinių jums duodavo?

– Esu visiškai įsitikinęs.

– Labai gerai! Dėkoju jums. Prašau garbiojo teismo leisti kaltinamajam pasisakyti ir pateikti paaiškinimų.

Aš paaiškinau, kad tokie šoviniai tikrai nėra užnuodyti, kad tai – vadinamieji w*ater–proof* šoviniai. Mes šių vandens nepraleidžiančių šovinių duodavome toms komandoms, kurios, vykdydamos užduotį, galėjo permirkti. Tai patvirtino ir šovinio tyrimas, atliktas mano gynėjo ir teismo prašymu. Raudonas žiedas apie kulką padėdavo atskirti šiuos šaudmenis nuo kitų, įprastų kulkų. Norėčiau pabrėžti, kad nė vienas Vermachto dalinys nenaudojo šaudmenų su ciano vandeniliu ar panašių.

1941–1942 m. pas vieną rusų partizaną aptikome kulkų su ciano vandeniliu. Tai buvo revolverio kulkos. Viršuje kryžmai įpjautos, jose buvo ciano vandenilio. Minėtasis Arthuras Nebe, RSHA 5–osios valdybos vadovas, liepė pagaminti kelis šimtus tokių kulkų kriminalinės policijos laboratorijoje. Gavau jų apie du šimtus. Mano karininkams, vykstantiems į tokias operacijas, kuriose jiems grėsė būti paimtiems į nelaisvę ar kankinamiems, buvo duodama viena tokia kulka. Ji buvo lengvai atpažįstama visai ne pagal raudoną žiedą, o pagal kryžmę smaigalyje. Aš irgi turėjau vieną – apkaboje paskutinę. 1945 m. gegužės 22 d., pasiduodamas JAV armijai, padėjau ant stalo pistoletą ir perspėjau amerikiečių karininkus:

– Atsargiai! Jis užtaisytas. Paskutinis šovinys pavojingas!

Paaiškinau jiems kodėl.

O. Skorzeny Berghofe – A. Hitlerio Alpių rezidencijoje. Ant veido aiškiai matyti studentiškais laikais gautas randas.

22.

OPERACIJA *FREISCHUTZ*

Sovietų puolimas 1944 m. vasarų / Kaip Rokosovskis per devynias dienas nužygiavo 270 kilometrų / Į nelaisvę paimtas 21 vokiečių generolas / Pulkininkas leitenantas Scherhornas nepasiduoda, prie jo prisideda 2 000 vyrų / „Miške, į šiaurės vakarus nuo Minsko...“ / Operacija Freischütz, *keturios desantininkų komandos / Scherhornas rastas!* / Kampfgeschwader 200 *užduotis / „Noriu tik girdėti jūsų balsus...“*

Prieš operaciją *Brauner Bar* vykdėme dar vieną operaciją sovietų užfrontėje.

1944 m. rugpjūčio pabaigoje registruotu laišku buvau skubiai iškviestas į fiurerio vyriausiąją būstinę. Generolas pulkininkas Jodlis pristatė man du štabo karininkus, Rytų fronto specialistus. Jie trumpai papasakojo apie dramą, įvykusią tarp Minsko ir Berezinos – fronto ruože, kuriame kovėsi mūsų armijų grupė „Centras“.

Jodlis negalėjo suprasti, kaip Sacharovo ir Rokosovskio vadovaujamų Baltarusijos 1–osios ir 2–osios armijų tankų ir motorizuotieji daliniai įstengė prasibrauti į šiaurę nuo Pripetės pelkių, pereiti ruožą tarp vokiečių 4–osios ir 9–osios armijų ir liepos 2 d. pasiekti Stolbcus, esančius per 65 kilometrus į vakarus nuo Minsko, kitą dieną kritusio. Rokosovskio motorizuotieji daliniai per devynias dienas pasistūmėjo pirmyn 270 kilometrų ir pralaužė mūsų frontą.

Seras Basilis Liddellis Hartas knygoje *History of the Second Word War* pabrėžė, kad sąmokslininkai štabams pateikė prieštaringos informacijos ir įsakymų ir kad „Rytų frontą, kaip ir Vakarus, smarkiai veikė liepos 20 d. Įvykiai“.

Rado Roesslerio *Rote Kapelle* be paliovos informavo *Stavka* – 1944 m. birželį ši jau turėjo smulkų mūsų fronto vidurinio ruožo planą. Be to, mes nesitikėjome, kad priešo tankų judėjimą sovietų generolai baigs paimdami į žnyples pačius silpniausius mūsų kovos ruožus – tai labai priminė tuos puolimus, kuriuos pagal Mansteino ir Guderiano planus Hitleris įsakė vykdyti 1941 m. birželį. Tai buvo toks pat planas, tik vykdomas jis buvo atvirkštine seka. Rusų kariuomenės vadovybė labai sparčiai mokėsi iš mūsų.

1943 m. vasarį Hitleris išsiuntė generolą Modelį į Rytų frontą gelbėti vokiečių 4–osios ir 9–osios armijų 22 divizijų, kurioms placdarme prie Rževo kilo grėsmė atsidurti „katile“. Vasario 1–22 d. generolas Modelis atsitraukė per 160 kilometrų. Jis traukėsi kaudamasis ir, nors antpuoliai vyko be pertrūkio, Modelis įstengė padaryti Sovietams daug nuostolių – dešimt jų armijų sumažėjo iki minimumo. Tai buvo operacija *Būffel*.

Ir šį kartą Modeliui teko užduotis gelbėti tai, ką dar įmanoma išgelbėti, ir sustabdyti frontą. Bet situacija buvo kitokia. Feldmaršalas rado čia viešpataujant sumaištį, po liepos 20 d. Įgijusią ir moralinį aspektą.

Kad ir kaip būtų, pabrėžiu, mes neturėjome kitos išeities – tik toliau kautis.

Raudonosios armijos puolimo akimirka. Tankai T–34 *ir ant jų sulipę sovietų pėstininkai.*

***

Fiurerio vyriausiojoje būstinėje man buvo pranešta, kad daliai vokiečių 4–osios armijos, pakliuvusios ties Minsku į „katilą“, pavyko išsiveržti. Buvo gauta priešo užfrontėje pasilikusio mūsų agento radiograma: „Miške į šiaurės vakarus nuo Minsko yra nepasidavusių vokiečių dalinių.“ Šią informaciją mums patvirtino ir daugelis ištrūkusiųjų iš „katilo“ prie Minsko. Tokių pat žinių gavome ir iš nedidelės grupės, įstengusios nusigauti iki Vilniaus. „Maždaug 2 000 karių grupė, veikiausiai vadovaujama papulkininkio Scherhorno, atsitraukė į mišką. Ji nusprendė nepasiduoti ir kautis, kol pasieks mūsų fronto linijas.“

– Skorzeny, – tarė man Jodlis, – deja, tiksliai nežinome, kur yra pulkininkas leitenantas Scherhornas ir jo grupė. Kaip manote, ar galime ją surasti, užmegzti ryšį ir išgelbėti?

– Pone generole pulkininke, – atsakiau jam, – užtikrinu jus, padarysime viską, kiek leis turimos priemonės.

Tai buvo katastrofa. Aiškiai tai suvokėme, nes 4–ojoje ir 9–ojoje armijose, 3–iojoje tankų armijoje iš viso buvo 47 generolai – septyni iš jų žuvo mūšiuose, tarp jų ir 7–ajam armijos korpusui vadovavęs generolas Pfeiferis. Du generolai nusižudė, vienas dingo, 21 buvo paimtas į nelaisvę. Bet Scherhornas nepasidavė.

Kiek buvo tikimybės, kad rasime šiuos narsius kareivius, kurie jau du mėnesius kaunasi „miške prie Minsko“? Gal 15 ar 20 procentų. Bet ir ta menka galimybe reikėjo pasinaudoti. Aš tuoj ėmiausi darbo, operaciją pavadinome *Freischūtz.*

Užduotį vykdyti buvo patikėta neseniai suformuotam batalionui *Jagdverband Ost I.*[28] Sudarėme keturias grupes, kiekvienoje po penkis žmones – du vokiečiai savanoriai ir trys rusai antistalinistai. Aštuoni vokiečių kareiviai kalbėjo rusiškai, rūkė rusišką machorką. Jiems buvo nuskustos galvos. Kiekviena grupė turėjo po radijo siųstuvą.

1–ajai grupei vadovavo *Waffen–SS* oberšarfiureris P. 1944 m. rugpjūčio pabaigoje man pavaldžiai *Kampfgeschwader 200* priklausančiu *He 111* ji buvo nuskraidinta 500 kilometrų ir priešo užnugaryje, tarp Minsko ir Barysavo, Červenės, buvo išmesta su parašiutais. Jos užduotis buvo, žygiuojant į vakarus, ieškoti Scherhorno.

Tą pačią naktį pavyko užmegzti ryšį su P. Jis pranešė: „Sunkus nusileidimas. Bandome visi susirinkti. Esame apšaudomi MG.“ Paskui –

jokios žinios. Po 6–8 savaičių, Budapešte vykdydamas operaciją *Panzerfaust*, sužinojau, kad P. surado Scherhorno grupę, bet jo radijo siųstuvas nustojo veikti pačią pirmą dieną.

Nusileidusi vokiečių parašiutininkų grupė.

2–oji grupė rugsėjo pradžioje buvo išmesta tame pačiame rajone, tik kiek piečiau. Jai vadovavo *Waffen–SS* oberjunkeris Linderis. Užduotis buvo tokia pat, kaip ir 1–osios grupės, – žygiuoti į vakarus. Ketvirtą naktį gavome radiogramą. Pasitikrinus slaptažodžius, Linderis pranešė: „Geras nusileidimas. Scherhorno grupė surasta.“ Nesunku įsivaizduoti, kaip mus tai nudžiugino. Kitą dieną Scherhornas pats mums padėkojo. 3–ioji ir 4–oji grupės buvo išmestos kitą dieną, dar nespėjus gauti džiugios žinios iš Linderio, ruože tarp Dzeržinskio ir Vileikos. Jos žygiavo į rytus.

Iš 3–iosios grupės, vadovaujamos feldfebelio M., nesulaukėme jokios žinios, nors ištisas savaites budėjome prie radijo siųstuvo. Ji pradingo begalinėse Rusijos platybėse.

4–osios grupės, vadovaujamos jauno jaunesniojo karininko R., likimas buvo stulbinantis ir sensacingas. Iš pradžių gera žinia – puikus nusileidimas. R. pranešė, kad visi penki vyrai susitiko. Paskui pranešė, kad sutiko dezertyravusių rusų, kurie pamanė, kad ir jie dezertyrai. Puikiai

sutarė su naujaisiais bendražygiais. Iš jų R. sužinojo, kad aplink Minską naršo rusų karo policijos specialieji daliniai. O po dviejų dienų jis mums pranešė, jog yra priverstas rinktis kitą kelią. Mes pareiškėme sutinką. Trečią dieną pranešimas: jiems padėję valstiečiai. Karo išvarginti Baltarusijos valstiečiai pagelbėjo jiems vykdyti užduotį. Ketvirtą dieną – tyla.

Adrianas Folkersamas, Pabaltijo vokietis, labai jaudinosi dėl šių įvykių. Jis tikėjosi blogiausio, aš taip pat. Po dviejų savaičių mums paskambino iš dalinio, stovinčio prie Lietuvos sienos: „R. grupė praneša grįžtanti nepatyrusi nuostolių.“ Mat jų radijo siųstuvas sugedo. 4–ajai grupei teko nužygiuoti šimtus kilometrų, kol pasiekė mūsų fronto linijas.

Scherhorno jie nerado, bet informacija, kurią mums pateikė, buvo nepaprastai svarbi. Kareiviai priešo užimtoje teritorijoje įveikė apie 300 kilometrų – ten priešas rengėsi naujam puolimui. R. pranešimas parodė, jog iš rusų dar daug ko galėtume pasimokyti – jiems tai buvo visuotinis karas. Jie turėjo amerikiečių karo technikos, negana to, buvo mobilizavę visus Rusijos gyventojus. Galėjai pamatyti, kaip moterys ir vaikai ritina į frontą benzino statines, kaip iš rankų į rankas perduoda granatas prie artilerijos pabūklų.

Raudonosios armijos leitenanto uniformą vilkįs R. buvo pakviestas į karininkų kambarį. Raudonojoje armijoje neseniai ir vėl buvo įkurti karininkų kambariai, nors ši armija senokai jau buvo ne proletariato, o visos rusų tautos armija. O ir Sovietų karo himnas buvo jau ne „Internacionalas“.

Grįžęs į *Friedenthalį,* R. tapo vienu iš aktyviausių Scherhorno grupės gelbėtojų. Reikėjo kuo greičiau nuskraidinti pulkininkui tvarsliavos ir vaistų – ten buvo daug ligonių, sužeistųjų. Pirmasis skrydis nepavyko – šokdamas su parašiutu mūsų gydytojas savanoris susilaužė abi kojas. Po kelių dienų gavome žinią, kad jis mirė. Kitam gydytojui pavyko grupei nugabenti slaugos priemonių.

Kas dvi trys dienos *Kampfgeschwader 200* lėktuvas skrisdavo į rytus – vien šautuvais ginkluotiesiems skraidino maisto produktų, vaistų ir amunicijos. Skrydžiai vykdyti naktimis, dažniausiai debesuotomis. Pilotai reaguodavo į menkiausią šviesos signalą – tai liudijo apačioje esant grėsmę. Tad nieko keista, kad daug lėktuvų negrįžo.

Tuo metu su *Kampfgeschwader 200* specialistais rengėme gelbėjimo planą. Vienintelė galimybė buvo netoli miško įrengti kilimo taką, prie kurio budėtų mūsų bendražygiai. Ten nusileistų *He 111* ir išskraidintų ligonius, sužeistuosius, paskui ir kareivius. Ten buvo nuskraidintas savanoris

Liuftvafės inžinierius, turintis vadovauti įrengimo darbams. Kelias dienas visi džiūgavo puoselėdami viltis, paskui atėjo liūdnas pranešimas – kilimo takas aptiktas. Prasidėjo antpuoliai – buvo žuvusiųjų ir sužeistųjų.

Sovietų karininkai prie numušto vokiečių lėktuvo nuolaužų. 1944 m.

Tada sutarėme su Scherhornu, kad jis pasistengs nužygiuoti į šiaurę 250 kilometrų ir nusigauti iki ežerų prie tuometės Rusijos ir Lietuvos sienos prie Daugpilio. Jei jis ten atžygiuotų gruodžio pradžioje, ledo sukaustyti ežerai mūsų lėktuvams galėtų tapti kilimo aikštelėmis. Tiems 2 000 žmonių buvo išmesta dar viena siunta – šiltų drabužių, maisto produktų, amunicijos. Prie Scherhorno prisidėjo devyni rusai savanoriai – kiekvienas iš jų turėjo po radijo siųstuvą.

Akivaizdu, stipraus dalinio, kurį sudaro 2 000 vyrų, žygis į šiaurę priešų žemėje būtų pastebėtas. Tad Scherhornas savo „legioną“ padalijo į dvi grupes. Ligonius ir sužeistuosius reikėjo vežti vežimuose – jie stumsis į priekį lėčiau, bus lengviau sučiumpami. Jie sudarė užnugario priedangą. Vadovavo jaunesnysis karininkas P., kuris, kelias savaites paklaidžiojęs, rado papulkininkį bei mūsų draugus ir susisiekė su mumis. Pulkininkas leitenantas ir unteršturmfiureris Linderis[29] turėjo perimti vadovavimą

priešakyje žengiančiai dar pajėgiai kautis grupei ir pasistengti kuo greičiau žygiuoti.

Priedangoje besislepiantis vokiečių ryšininkas. 1943 m.

Prasidėjo žiema. Siųsdami mūsų drąsius draugus į tokį „ilgą maršą“, nuogąstavimų turėjome daugiau nei vilčių.

Jų žygis prasidėjo lapkritį. Kaskart juos vis pastebėdavo ir puldinėjo sovietų specialieji daliniai. Abiem grupėms tekdavo kautis, paskui pradingti, keisti žygio kryptį, dieną slapstytis, naktį žygiuoti. Naktį, sutartu laiku, atskrisdavo *Kampfgeschwader 200* lėktuvų su siuntomis. Mes numatydavome tam tikrą teritorijos kvadratą, kuriame turėtų būti numesti tiekiami reikmenys. Bet grupės stūmėsi į priekį kaip įstengdamos, dažnai nukrypdavo nuo numatyto maršruto buvo sunku surasti siuntas. Daug tokių siuntų, kurias mums kaskart vis sunkiau buvo suruošti, dingo.

Grupės žygiavo laikydamosi visų atsargumo priemonių, bet per dieną įstengdavo pasistūmėti vos keturis penkis kilometrus. Baimingai sekėme kasdienį jų judėjimą, apimdavo šiurpi nuojauta, kad vargšai mūsų draugai Vokietijos niekada nepasieks.

Kelis mėnesius darėme viską, kad tik palengvintume jų vargą, rastume skrydžiams reikalingo benzino. Netrukus liko tik vienas skrydis per savaitę. O paskui visus mus ištiko katastrofa – *Kampfgeschwader 200* nebegavo nė lašo benzino. Nors ir darėme tai, ką galėjome, skrydžiai buvo nutraukti.

1945 m. vasarį gavome unteršturmfiurerio Linderio radiogramą: „Ežerų kraštą pasiekėme. Mirsime iš bado, jei negausime siuntos. Ar galite mus ištraukti?“ Mes negalėjome. Nebeturėjome nė vieno *Heinkel*. Benzino nebuvo. Aš tada Švete prie Oderio vadovavau divizijai, kurią sudarė iš visur surinkti kareiviai. Įsiutau pagalvojęs, kiek benzino ir maisto produktų Rytuose ir Vakaruose kasdien atitenka priešui arba sugenda ir netinka vartoti. *Friedenthalyje* mūsų draugai per naktis budėjo prie radijo siųstuvo, tikėjosi gauti žinių. Jie negalėjo išblaškytiesiems suteikti vilčių.

Mums teko išvykti iš *Friedenthalio* – perkėlėme savo štabą į Pietų Vokietiją. Ryšininkai vis dar gaudavo žinių apie tai, kur šiuo metu yra prarastasis legionas, bet jų radiogramos kaskart vis sunkiau mus pasiekdavo. Gavus paskutinį Linderio pranešimą, tiesiog plyšo širdis. Jis nieko kita nenorį, tik šiek tiek benzino radijo siųstuvo akumuliatoriui įkrauti. „Aš tik noriu išsaugoti ryšį su jumis, girdėti jūsų balsus.“ Tai buvo 1945 m. balandį. Paskui – tyla.

***

1973 m. sausį gavau iš vengrų karo gydytojo dr. Zoltano von Totho laišką. Norėčiau papasakoti apie jį.

Dr. Zoltanas von Tothas 1945 m. vasario 14 d. pateko į rusų nelaisvę. Karo lauko teismas nuteisė jį dvidešimt penkeriems metams lagerio. Jis buvo keliamas iš vieno lagerio į kitą. 1946 m. vasarį atsidūrė Sibire, Pečioros lageryje, apie 200 kilometrų į pietus nuo Vorkutos. Šiame lageryje buvo apie 30 000 belaisvių. Viename barake jis „gydė“ apie 600 sunkiai sergančiųjų, kurių didžioji dalis buvo pasmerkta mirti, nes nebuvo vaistų.

„Tarp jų buvo, – rašė man gydytojas, – gerai atsimenu, *Waffen–SS* karininkas Willis Linderis iš Magdeburgo. Jam buvo gal dvidešimt šešeri, sirgo atviros formos plaučių tuberkulioze. Šitokiomis sąlygomis jis buvo pasmerktas mirti. Tai buvo nepaprastai inteligentiškas vaikinas.“

Mirė Linderis 1946 m. kovo pabaigoje Pečioroje. Jis spėjo dr. Tothui papasakoti tai, ką šis perteikė savo laiške:

„Iki 1945 m. balandžio pabaigos jie palaikė ryšį su papulkininkiu Scherhornu, rūpinosi grupe. Linderis ir pulkininkas leitenantas Scherhornas žygiavo 1 o joje kolonoje, kuri pirmoji pasiekė ežerus prie Daugpilio. 2–oji kolona, kuriai vadovavo vienos iš jų komandų karininkas, deja, jo vardo neprisimenu, atėjo kiek vėliau. Buvo 1945 m. vasaris. Scherhorno kolonoje

buvo likę vos 800 vyrų, kurių viltys sulaukti išgelbėjimo, jiems siunčiamo maisto ar bent jau kelių žodžių, buvo bergždžios...

1945 m. balandį 800 karininkų ir kareivių apsupo rusų policininkų daliniai, tada puolė. Kova truko kelias dienas, abi pusės patyrė daug nuostolių. Pulkininkas leitenantas Scherhornas buvo sužeistas. Galiausiai tie, kas išgyveno, pasidavė. Iš pradžių su jais buvo gerai elgiamasi, bet paskui visi jie nuteisti dvidešimt penkeriems metams lagerio. Paskirstyti po įvairius lagerius. Scherhornas, nors ir buvo paskutiniame mūšyje sužeistas, išgyveno.“

Tame laiške pasakota tai, ką mes žinojome iš radiogramų.

Toliau dr. Zoltanas von Tothas rašė:

„Veikiausiai jums bus įdomu tai, kad buvau sutikęs ir generolą majorą Lombartą, jis irgi kalėjo lageryje. Karo pradžioje, tada pulkininkas, dirbo fiurerio vyriausiojoje būstinėje. Tai jis Hitleriui pranešė apie Rudolfo Hesso skrydį į Angliją. Viename iš gausybės lagerių, kuriuos perėjo, generolas majoras Lombartas buvo sutikęs papulkininkį Scherhorną. 1953 m. generolas Lombartas grįžo į Vokietiją. Spėjama, kad ir pulkininkas leitenantas Scherhornas, jei išgyveno lagerį, irgi grįžo. Bet gali būti, kad jis gyvena Rytų Vokietijoje. Jei reikėtų, galite pasinaudoti mano laišku.“

Kijevo gatvėmis varoma vokiečių belaisvių kolona. 1944 m. rugpjūtis. Tik nedaugelis iš šių karių grįžo į gimtinę.

Kalbėjausi su dr. Tothu asmeniškai. 1953 m. jis buvo pagaliau paleistas iš rusų nelaisvės. Dar kartą man papasakojo apie Willį Linderį, apie pradingusįjį legioną ir apie šiurpią nelaisvę, kuria jis dalijosi su kitais narsiais kareiviais. Jis regėjo daugelio iš jų mirtį – dėl prastų sąlygų, iš bado ir šalčio.

Kai kurie kareiviai buvo kalinami nuo 1941 metų. Mano brolis vien dėl to, kad yra Skorzeny, 1946 m. suimtas vienoje iš Vienos gatvių. Jis dešimt metų kalėjo sovietų lageryje. 1954 m. paleistas į laisvę (tada išlaisvinti ir kiti Gulago archipelago mirties lagerių kaliniai). Brolis vos galėjo pastovėti, buvo praradęs apie 30 kilogramų svorio. Jam nebuvo leista grįžti į Vieną. Sovietai propagandos sumetimais išsiuntė jį į Jugoslaviją. Ten neva laisvoje šalyje brolis buvo gerai prižiūrėtas ir pamaitintas. Jam spaudė širdį, plaučiai buvo nesveiki – po dešimties metų mirė.

23.

ADRIANĄ VON FOLKERSAMĄ KEIČIA VALTERIS GIRDAS. PASKUTINĖS JO OPERACIJOS

Folkersamas Inovroclavo „katile“ / „Šiąnakt mėginkite ištrūkti!“ / Walteris Girgas ir jo rusai / 1500 km priešo užfrontėje / „Jūs – rusų šnipas!“ / Vienas iš liūdniausią šio karo epizodų

Norėčiau papasakoti apie Adrianą von Folkersamą. Kai 150–oji tankų brigada, kurios kovos grupei Z jis vadovavo, buvo išformuota, primygtinai prašė perduoti jam vadovavimą *Jagdverband Ost.* Aš pasakiau, jei šitaip, jis mane paliktų be štabo vado dabar, kai rengiame sudėtingas operacijas. Jis sutiko. Bet tas argumentas tapo nesvarbus, kai į mūsų *SS–Jagdverbande* buvo perkelta 1 800 divizijos *Brandenburg* savanorių karininkų ir kareivių – tarp jų ir pulkininkas leitenantas Waltheris, puikus štabo vadas.

Tad, nusižengdamas savo vidiniam balsui, 1945 m. sausį perdaviau Folkersamui vadovavimą *Jagdverband Ost I.* Geresnio vado šis dalinys nė negalėtų tikėtis. Nenoromis pasirašiau jo paskyrimą bataliono vadu.

1945 m. sausio pradžioje jau neturėjome jokių iliuzijų dėl karo baigties – nebent būtų įvykęs stebuklas. Ardėnų operacija, tada Saro ir Elzaso puolimas (sausio 1–26 d.) nepavyko, kaip tikėtasi. Bet Vakarų frontas vis dar laikėsi: 68 vokiečių divizijos kovėsi su 69 sąjungininkų divizijomis, abi pusės buvo labai išsekusios. Kaip žinome, amerikiečių karinės pajėgos Rėmageno tiltu, kurio mums nepavyko susprogdinti, perėjo tik kovo 8 d. Tuo metu priešo pajėgų, ypač oro, pranašumas buvo didžiulis. 79 priešo divizijos smogė vos 30 vokiečių divizijų, kurios nei materialiai, nei moraliai nebuvo pajėgios laimėti mūšio.

1945 m. sausio 8 d. visiems buvo aišku: nuožmiausi ir lemtingiausi mūšiai vyks Rytuose.

1944 m. liepą rusai buvo sustabdyti prie Vyslos. Tuo laiku jie pradėjo formuoti gausybę naujų divizijų, iš Vakarų sąjungininkų gavo galybę karo technikos. Rooseveltas ir Stalinas sutarė 1945 m. sausio 20 d. pradėti pulti dviem frontais – Vakarų ir Rytų. O Churchilliui teko prašyti Stalino atidėti puolimą, nes vokiečių vykdyta Ardėnų operacija sužlugdė anglų ir amerikiečių planus.

Stalinas puolimą pradėjo sausio 12 ir 14 d., jame dalyvavo 225 pėstininkų divizijos ir 22 tankų korpusai. Sovietų pranašumą prieš mus generolas Guderianas įvertino taip:

Pėstininkai: 11:1;
Tankai: 7:1;
Artilerija: 20:1;
Lėktuvai: 20:1.

Nepaisant to, buvo nutarta tęsti kovą – ištverti. Kova turėjo būti žūtbūtinė.

Šturmbanfiureris baronas von Folkersamas sausio 18 d. atvyko į Inovroclavą, į šiaurės rytus nuo Poznanės. 75 kilometrų ilgio fronto tarp Vyslos ir Vartos vidurio ruožas, kuriame įsikūręs Inovroclavas – rusų puolimo taikinys. Šį siaurą fronto linijos ruožą atakavo 13 priešo pėstininkų divizijų ir 15 tankų korpusų, kuriuos pastiprino galingas oro laivynas ir artilerija.

Friedenthalyje sunerimęs sekiau radiogramas, pranešančias apie kovos eigą. Neturėjau jokių pavaldžių grupių, tad pasiunčiau Folkersamui du tuzinus sunkvežimių amunicijos ir maisto produktų. 20 val. paaiškėjo, kad miestas apsuptas. Mėginau sužinoti ką nors daugiau. Neabejojau Folkersamu, taktiniu jo sumanumu. Jis perėmė vadovavimą visiems mieste esantiems vokiečių daliniams. Bet kitų fronto ruožų pranešimai skelbė, kad rusų pragaro mašina rieda viską naikindama. Saujelė vokiečių kareivių – *Jagdverband Ost* ir kitų dalinių likučiai – stojo prieš milžinišką armiją. Tad nusprendžiau prisiimti atsakomybę – daviau *Jagdverband Ost* įsakymą rengtis prasilaužimui ir, kai tik duosiu ženklą, pradėti jį vykdyti.

Waffen–SS šturmbanfiureris von Folkersamas, vadovaujantis batalionui ir kitiems gerokai sumažėjusiems daliniams, kaip ir daugelis kitų, buvo

nublokštas puolimo. Žinios iš fronto pakankamai aiškiai man liudijo: nors Folkersamas ir yra labai sumanus, nepaprastai drąsus, neįstengs atlaikyti priešų antpuolio. Sovietų artilerija, apie Inovroclavą kas kilometras sustačiusi iš viso keturiasdešimt pabūklų, užtveriamąja ugnimi be pertrūkio apšaudė mūsų dalinius. Žinojau, kad Folkersamas padarys ką įstengs, bet nuogąstavau, kad jis man tiesiog nepraneš, jog padėtis išties be išeities.

Vienas garsiausių Trečiojo reicho diversantų – A. von Folkersamas.

Folkersamas buvo mano geriausias bendražygis, ištikimiausias draugas. Būčiau beširdis, jei palikčiau jį tokioje beviltiškoje padėtyje. Negalėjau tiesiog numoti ranka ir palikti jį ir *Jagdverband Ost* pražūčiai. 1945 m. sausio 21 d. vidurdienį atėjo trumpa jo radiograma: „Neatsilaikysime. Ar galiu mėginti prasilaužti?“ Aš prisiėmiau atsakomybę ir daviau įsakymą atsitraukti: „Šiąnakt mėginkite ištrūkti!“ Bet buvo jau per vėlu. Pavakare majoras Heinzas pasakė man gavęs baisią žinią:

– Folkersamas per surengtą mėginimą prasiveržti buvo sunkiai sužeistas. Perimkite vadovavimą kovos grupei. Šią naktį reikia pasistengti išsiveržti.

Po kelių savaičių į *Friedenthalį* grįžo *Jagdverband Ost 2* karininkai (baltai) ir 13 vyrų – tiek liko iš 800 žmonių.

Naktį prasiveržimas, pasidalijus į dvi grupes, iš pradžių vyko sklandžiai. Folkersamas, vis dar be sąmonės, sutvarstytas, buvo paguldytas ant pabūklo važiuoklės. Ši važiuoklė turėjo sekti paskui grupę, kurios pozicija prasiveržti laikyta geriausia. Gavome radiogramą, kad prasilaužimas pavyko ir kad Folkersamu besirūpinanti grupė taip pat išsiveržė. Daugiau iš šios grupės negavome jokios žinios. Sausio 22–23 d. naktį didžioji dalis bataliono buvo staiga užpulta ir po nuožmios kovos sunaikinta. 15 išgyvenusiųjų tris savaites klajojo tarp priešo linijų – grįžę negalėjo nieko aiškiai pasakyti apie savo bendražygius.

Žuvęs vokiečių karys ir ant kūno tupintis varnas – mirties simbolis.

Folkersamo žmona ir ką tik gimusi duktė buvo Poznanėje, per 140 kilometrų į vakarus nuo Inovroclavo. Sausio 20 d. suvokęs, kad padėtis Rytų fronte kas valandą prastėja, išsiunčiau į Poznanę divizijos gydytoją dr. Siamą, kad dar spėtų parvežti motiną su kūdikiu į Vakarus. Folkersamas turėjo jaunesnį brolį, jis irgi tarnavo *Brandenburge.* 1947 m. kalintį Sovietų Sąjungoje jį pasiekė žinia, kad Adrianas išgyveno ir kad irgi yra kalinamas. Man sakė, jis lig šiol tuo tiki.

Iš *Friedenthalio* karininkų dar reikėtų paminėti unteršturmfiurerį Walterį Girgą. Tai jis, 1944 m. rugpjūtį vadovaudamas smogiamajai grupei, kuri vilkėjo rumunų uniformas, užblokavo tris svarbiausias Karpatų perėjas.

***

1944 m. pabaigoje–1945 m. pradžioje rengėme įvairias *Jagdverband Ost* operacijas, taip pat ir man tuo metu buvusios pavaldžios fronto žvalgybos 2–osios divizijos operacijas sovietų užfrontėje. Iš šių rusų užimtas sritis toli siekiančių žvalgybos operacijų OKH sužinodavo, kurios priešo pozicijos yra stiprios, kurios silpnos. Sovietai dabar vykdė „puolimus bet kokia kaina“. Taigi dabar sovietams reikėjo dar daugiau tiekimo linijų, tad jie labai rizikavo. Nekyla jokios abejonės: jei Ardėnų operacija, kaip Hitleris iš pradžių buvo nusprendęs, būtų prasidėjusi lapkritį, o ne gruodį, ir jei ji būtų pavykusi, Vakarų frontas bent jau iki balandžio būtų stabilizavęsis. O tada – jei Stalinas sausio 12 d. taip neapgalvotai, kaip dabar, būtų pradėjęs puolimą, jam būtų prastai baigęsi.

SS hauptšturmfiureris diversinių operacijų specialistas Riterio kryžiaus kavalierius W. Girgas.

Per savo operacijas įsitikinome, kad priešas savo užimtų teritorijų nekontroliuoja. Telefono laidai buvo nesugadinti, tad galima susisiekti su toli priešo užnugaryje esančiais miestais, kaimais, fabrikais ar tarnybomis. Tarkim, kartą man paskambino Licmanštato – dabar Lodzė – vieno iš svarbiausių vokiečių fabrikų vadovas ir paklausė, ar tęsti darbą. Priešas perėjo per miestą, ir tiek, neužėmė jo, nepasirūpino juo.

Tad suprantama, jog mūsų operacijos teikė OKW įdomių detalių, kuriomis pasinaudojo OKH.

1945 m. sausio pradžioje oberšturmfiureriui Girgui teko vykdyti užduotį tuometėje Lenkijos generalgubernatūroje. Jo grupę sudarė dvylika vokiečių kareivių ir dvylika rusų savanorių. Į Rytų Prūsiją, vis dar priklausančią mums, tačiau jau atkirstą nuo Vokietijos, jie turėjo nuplaukti laivu. Komanda turėjo kelis užgrobtus rusų tankus, žygiavo į Pietų Lenkiją. Kelias dienas palaikėme su ja radijo ryšį, paskui šis nutrūko. Kelios savaitės praėjo. Jokios žinios. Maniau, komanda jau pražuvo.

Laimė, ne. Girgo komanda dėjosi priklausanti Raudonosios armijos Inspekcijos skyriui, kuris neva tikrino, ar už tiekimą atsakingos institucijos tinkamai atlieka darbą. Kitaip nei Folkersamas, Girgas rusiškai nė žodžio nemokėjo. Todėl „inspektavo“ rusai karininkai ir puskarininkiai. Paskui, naktį, jie vėl ten nuvykdavo – perpjaudavo telefono kabelius, sugadindavo geležinkelio linijų signalizaciją, sprogdindavo tiltus, elektrines, maisto produktų ir amunicijos sandėlius.

Pasirengimas diversinei operacijai. Vokiečių kariai persirengia raudonarmiečių uniformomis.

Jie, žinoma, prisirankiodavo ir įdomių žinių. O jei atžygiuodavo stiprus dalinys, apsimesdavo, kad sugedo jų technika. Tada tuoj informuodavo *Friedenthalį*. Taip buvo lig tol, kol bandant persikelti į kitą užšalusios Vyslos krantą, ledas neatlaikė sunkvežimio naštos, ir ryšininkas vokiečių feldfebelis kartu su savo technika nuskendo. Girgas ir kiti komandos nariai tęsė žygį. Jie dažnai nakvodavo, apsistodavo poilsio pas kaimo gyventojus, o šie, kuo „įtartinesnė“ jiems pasirodydavo komanda, tuo labiau ja rūpinosi.

Žygis truko šešias savaites, bet ne visada juos lydėjo sėkmė. Ne tik mūsų rusai, bet ir karininkų kambaryje besilankantys „karininkai“ – jiems teko išklausyti gausybės karo išvargintų sovietų karininkų, kurie nenorėjo pripažinti stalinizmo vykdytų masinių žudynių, – bet ir visa komanda dėkojo, kad likimas atvedė juos pas partizanus antibolševikus. Pas juos mūsų draugams kaskart vis tekdavo prisiglausti.

Priešo užfrontėje nužygiavusi 1 500 kilometrų, Girgo komanda pasiekė Kolbergo (Kolobžego) tvirtovę prie Baltijos jūros. Miestas buvo apsuptas rusų, jo gynybai vadovaujantis vokietis generolas nieku gyvu nenorėjo patikėti mūsų draugais. Vienintelis Girgo turėtas atpažinimo ženklas buvo Riterio kryžius, kurį jis nešiojo ant kaklo prisidengęs šaliku.

Įpykęs generolas jam pasakė:

– Negana, kad esate sovietų šnipas, dar ir idiotu mane laikote!

Deja, neprisimenu šio generolo pavardės, nors jis ir gerai mane pažinojo. Girgą jam pristačiau, kai generolas grįžo nuo Oderio, kur kelias dienas pavadavo mane kaip vadovaujantis generolas – aš tada buvau placdarmo Švete prie Oderio komendantas.

– Sakote, esate iš *Friedenthalio*, iš *Jagdverband Mitte*, – tarė generolas Girgui. – Gerai. O kas jūsų vadas?

– šturmbanfiureris Ottas Skorzeny, pone generole.

– Gerai. O kur jis dabar?

– Veikiausiai *Friedenthalyje*, pone generole.

– Akivaizdu, jūs – Laisvosios Vokietijos nacionalinio komiteto šnipas. Su jūsų vadu prieš tris savaites kalbėjausi Rytų fronte. Įkliuvote!

Girgas paprieštaravo. Sakė, kad, duodamas jam šią užduotį, buvau *Friedenthalyje.*

– Galbūt. Tada jūs, be abejo, žinote, kaip susisiekti radijo ryšiu su *Friedenthaliu* – kokio ilgio radijo bangomis, koks yra radijo signalas?

– Deja, ne. Mūsų ryšininkas, taip pat ir radijo siųstuvas, vos prasidėjus operacijai, nuskendo Vysloje.

– Tikrai? Vysloje? Galėjote sugalvoti ką nors originaliau!

Iš prancūzų sudarytos 33–iosios Waffen–SS *divizijos* Charlemagne *karys.*

Girgą ir jo draugus tautiečiai jau buvo benuteisią mirti. Bet Girgo sumanumas privertė atsipeikėti jau pasirengusius vykdyti egzekuciją draugus.

– Mirti ar nemirti – man vis vien. Pikčiausia, kad nušaus mane draugai, nors gausybei priešų lig tol nepavyko manęs sučiupti!

Paskutinis jo siūlymas buvo toks: susisiekti radijo ryšiu su Bendlerio gatve – su generolu Juttneriu ir iš jo sužinoti radijo bangų ilgį ir

Friedenthalio slaptažodį. Tada komendantas pats galėtų susisiekti su *Friedenthaliu* ir gauti iš jo patvirtinimą.

Šitaip Karlas Radlis sužinojo, kad Kolbėrge vokiečių kareiviai ketina sušaudyti Girgą ir jo bendražygius. Nesunku įsivaizduoti, kaip žaibiškai Radliui teko tvarkyti reikalus. Generolas paskui džiaugėsi galėjęs pasitelkti Girgą ir jo komandą. Jis išsiuntė juos į žvalgybą, jie buvo ariergarde, kai kareiviai iš tvirtovės kėlėsi į juos išplukdysiančius laivus. Jis pats kartu su Girgo komanda paliko tvirtovę paskutinis.

Charles Foley knygoje *Comntando Extraordinary* aprašė nepaprastus Walterio Girgo nuotykius;

„Rusų vykdyta Kolbergo tvirtovės apgultis – vienas iš liūdniausių šio karo epizodų. Prancūzai, *Waffen SS* divizijos *Charlemagne* savanoriai, ištisas savaites kovėsi tikėdamiesi išlaikyti siaurą koridorių, kuriuo vokiečiai galėtų pabėgti į Vakarus. O „raudonieji“ vokiečiai, divizijoje *Seydlitz* kovęsi karo belaisviai, darė viską, kad tik užkirstų kelią ir neleistų tautiečiams pabėgti.

Trys prancūzų batalionai, vadovaujami oberfiurerio Puaux, gynė Kostšyno miestą. Divizijos *Charlemagne* kovos grupė iki 1945 m. kovo 6 d. išsilaikė Kolberge. Vėliau dar vienas prancūzų *Waffen–SS* batalionas iki 1945 m. gegužės 1 d. dalyvavo paskutiniuose mūšiuose Berlyne, prie Reicho kanceliarijos.

Walterį Girgą per paskutinę jo operaciją labiausiai stebino vokiečių, gyvenančių Raudonosios armijos jau užimtose teritorijose, ištikimybė ir pasiaukojimas.

– Ypač rizikuodavo moterys, – sakė jis, – norėdamos mums padėti.“

Per savo paskutinę operaciją, be ryšininko, jis prarado tik tris žmones. Rusai buvo įsitikinę, jog ryšininkas – jūsiškis, tad kariškai pagerbdami palaidojo jį artimiausiose kapinėse prie Vyslos. Nė vienas iš Girgo komandos rusų nedezertyravo. Girgas mano siūlymu paaukštintas hauptšturmfiureriu. Jis buvo 814–tas vokiečių kareivis, apdovanotas ąžuolo lapais prie Riterio kryžiaus.

24.

ŠVETAS PRIE ODERIO. ATSISVEIKINIMAS SU VIENA

Apgailestavimo vertas Hitlerio sprendimas: Himmleris tampa armijų grupės Vysla *vyriausiuoju vadu / Placdarmo įrengimas Švete / „Raudonųjų niekada čia nebus!“ / Mūsų plaukiamosios baterijos ir savaeigiai pabūklai / Taktika: kuo greičiau, kuo trumpiau / Krasnovo kazokai „grobia liežuvius“ / Europiečių divizija / Mūšiai / Himmlerio pykčio protrūkis / Reichsleiteris Martinas Bormannas netveria pykčiu / Prarandame ir vėl atgauname Grabovą / Wilscherio snaiperiai / Reicho kanceliarijoje / Eva Braun / Liufivafės kapitonas Rudelis / Vienoje, mirusiame mieste / Du seni policininkai žada apsupti rusus / Balduro von Schiracho salonas po žeme / Naujasis Starhembergas 1683 / Atsisveikinimas su gimtuoju miestu*

Kariuomenės vyriausiojo štabo vadas generolas pulkininkas Guderianas įpareigojo mūsų žvalgybos grupes iššvalgyti sovietų užfrontę ir pateikti tikslias žinias, kokios pajėgos artinasi iš Rytų. Nors Hitleris iki 1945 m. sausio 12 d. šia grėsme vis dar netikėjo. Jis buvo labai prastai informuotas. Himmleris tvirtino, kad „sovietų rengimasis didžiajam puolimui – tai tik bjaurus akių dūmimas“.

Sausio 23 d. Hitleriui buvo pranešta, kad Lėciaus (vok. *Lotzen,* dab. *Gižickas)* tvirtovė Rytų Prūsijoje, stipriausias Rytų fronto karinis įtvirtinimas, pasidavė be mūšio. „Baisi žinia, – rašė Guderianas. – Fiureris vadina tai išdavyste.“ Generolą pulkininką Reinhardtą, armijų grupės „Centras“ vyriausiąjį vadą, pakeitė generolas pulkininkas Rendulicas, mano kraštietis, kariuomenės generolas. Su juo susipažinau, kai vadovavo armijų grupei „Pietūs“. Karo pabaigoje jis buvo vienas iš armijų grupės „Pietūs“

vyriausiosios vadovybės narių, jai vadovavo generolas feldmaršalas Kesselringas, vyriausiojo štabo vadas buvo generolas pulkininkas Winteris.

Gerai, kad buvo pasirinktas Rendulicas. Bet po Lėciaus kapituliacijos Hitleris vis menkiau pasitikėjo generolais. Jis priėmė sprendimą, dėl kurio derėtų apgailestauti – Himmlerį paskyrė armijų grupės „Vysla“ vyriausiuoju vadu.

Kaip žinoma, po liepos 20 d. reichsfiureris perėmė generolo pulkininko Frommo pareigas – tapo rezervo kariuomenės vadu. Iš tikrųjų visus jo reikalus kuo puikiausiai tvarkė generolas Juttneris – jo štabo vadas. Be to, Himmleris buvo Reicho saugumo valdybos vadovas ir vidaus reikalų ministras. Šių pareigų lyg ir pakaktų – net labai darbštus žmogus sunkiai įstengtų viską aprėpti. Be to, Himmleris nebuvo nei taktikas, nei strategas. Štabo vadu jis paskyrė SS generolą majorą Lammerdingą, dorą karininką, kurio gebėjimai gerokai pranoko šios pareigybės reikalavimus. Guderianui pavyko įtikinti Hitlerį, kad dabar Himmleriui į pagalbą būtina skirti generolą Wencką. Deja, vasario 17–osios vakarą Wenckas žuvo baisioje automobilių avarijoje. Tad generolas Krebsas vadovauti armijų grupei „Vysla“ paskyrė Himmlerį – vėliau šias pareigas turėjo perimti puikus generolas Heinricis, 1–osios tankų armijos vadas, tuo metu kovęsis Karpatuose (iki kovo 20 d.). Bet buvo jau per vėlu.

Paskutinė karo žiema. Maskuojamaisiais apsiaustais vilkintys vokiečių kariai traukiasi į Vakarus.

Kautynės mieste. Poziciją griuvėsiuose užėmęs vokiečių karys stebi sprogimus.

Himmleris, armijų grupės „Vysla“ vyriausiasis vadas, 1945 m. sausio 30 d. Įsakė man su visais pavaldžiais daliniais tuoj pat žygiuoti į Švetą prie Oderio. Dešiniajame upės krante privalėjau įrengti placdarmą, „iš kurio vėliau turėtų prasidėti kontrpuolimas“, ir žūtbūt išlaikyti miestą ir patį placdarmą. Dar įsakymas skelbė, kad „žygiuodami pirmyn“ turime „išvaduoti rusų užimtą miestelį Frejenvaldę“

Himmleris, regis, nesidomėjo, kur priešas iš tiesų telkiasi, jam atrodė, kad pakanka „peržygiuoti per miestą“, ir šis jau užimtas. Pasišnekėjęs telefonu su štabu, įsitikinau, kad apie padėtį Rytų fronte ten ne kažin kas žinoma.

Sausio 28–29–osios naktį padėtis Rytuose tapo grėsminga. Sovietų maršalas Žukovas, l–ojo Baltarusijos fronto vadas, paliepė Raudonosios armijos 1–ajai ir 2–ajai tankų armijoms, gvardijos 8–ajai armijai, 5–ajai rinktinei armijai ir 61–ajai armijai žygiuoti Oderio link. 2–osios tankų ir 5–osios rinktinės armijos priešakiniai būriai pasiekė Landsbergo (Gožuvo) priemiesčius, prie Liubino vyko nuožmios kovos. Nuogąstauta, kad priešas tarp Ščetino (dab. Ščecinas) šiaurėje ir Kostšyno pietuose gali mėginti persikelti per užšalusį Oderį – nuo čia oro linija iki Berlyno 60 kilometrų. Senas Šveto miestas, vadinamas Ukermarko perlu, garsėjo pilimi ir kavalerijos pulku, kuriame tarnavo Pomeranijos aristokratai. Mieste buvo apie 50 000 gyventojų, dabar prie jų prisidėjo ir gausus pabėgėlių iš Rytų būrys.

1945 m. sausio 30 d. apie 17 val. gavau įsakymą įrengti čia placdarmą. Tuoj išsiunčiau pranešimus į *Friedenthalį* ir Noištrėlicą, kur stovėjo mano desantininkų batalionas. 3 valandą ryto išsiunčiau į Švetą dvi žvalgybos grupes – nežinojau, kiek rusai yra pasistūmėję. Žvalgybininkų sąveikos karininkas pranešė man, kad kelias į Švetą laisvas.

Sausio 31 d., apie 7 valandą ryto, pasiekiau Švetą. Mano žvalgybos grupės laukė netoli didžiojo tilto per Oderį, prie šalia esančio kanalo. Tuoj išsiunčiau jas į Noimarko Karaliaučių[30] (Choiną), per kurį eina geležinkelio linija Ščetinas–Kostšynas ir kuris yra apie 17 kilometrų į rytus nuo Oderio, iššvalgyti, kur yra priešas.

Friedenthalyje visą naktį praleidome formuodami ir motorizuodami dalinius. Tai buvo *Jagdverband Mitte,* SS hauptšturmfiurerio Fuckerio vadovaujamas batalionas, snaiperių kuopa, vadovaujama papulkininkio Wilscherio, iš dviejų kuopų sudaryta *Jagdverband Nordwest,* vadovaujama kapitono Appelio. Rezervą sudarė smogiamoji kuopa, turinti lengvųjų tankų, kuriai vadovavo oberšturmfiureris Schwerdtas, Gran Saso operacijos dalyvis. Noištrėlice dislokuotam mano desantininkų batalionui vadovavo SS hauptšturmfiureris

Miliusas. Be šių dalinių, buvo sudarytas ir štabas, vadovaujamas pulkininko leitenanto Waltherio, užėmusio Folkersamo eitas pareigas. Štabo komandą sudarė mūsų „kinas“ hauptšturmfiureris Werneris Hunke, dvi žvalgybos komandos, kontržvalgybos tarnyba ir tiekimo komanda. Štabas

turėjo tiesioginį ryšį su *Friedenthaliu*, kuriame liko tik svarbiausi pareigūnai ir *Waffen–SS* apsaugos kuopa, kurią sudarė Rumunijos vokiečiai ir kuriai vadovavo ištikimasis Radlis. Friedenthalis įprastai būtų įstengęs mus aprūpinti, tačiau dabar mums reikėjo visko gerokai daugiau.

Švete radau tik tris pėstininkų atsargos batalionus ir vieną pionierių atsargos batalioną – visi jie ne visos sudėties, be to, čia buvo slaugomų ligonių. Pionierių bataliono vadas pasirodė esąs labai sumanus ir energingas žmogus – jis tapo man labai svarbiu pagalbininku.

Nuo sovietų besitraukianti vokiečių pabėgėlių kolona. 1945 m. balandis.

Pačią pirmą dieną dešiniajame Oderio krante, Nyderkrenige, įsirengęs vadovavimo postą, nuvažiavau į Noimarko Karaliaučių – ten buvo gausybė pabėgėlių iš Rytų ir karo išblaškytų kareivių. Daviau būtiniausius nurodymus: visiems per atsitraukimą išblaškytiems kareiviams susirinkti Šveto kareivinėse – ten jie bus aprūpinti maistu, vėl apginkluoti ir paskirti į vieną iš keturių batalionų. Gana greitai šie batalionai jau visai neprastai atrodė. Civilių pabėgėlių, pietuose plūstančių iš Karaliaučiaus, šiaurėje – iš Ščetino, srautas buvo sureguliuotas. Vargšai žmonės buvo labai nusikamavę. Prižiūrėjau, kad moterys, vaikai, seneliai būtų evakuoti – jie buvo išvežti traukiniais. Man padėjo Šveto komendantas, sunkiai sužeistas pulkininkas, o dar labiau – burmistras, inteligentiškas rezervo karininkas.

***

Niekas kitas taip neužkrečia kaip baimė, dažniausiai apimanti po didžiulės sumaišties. Penkiasdešimt kilometrų spinduliu, kiek galiu spręsti, vyravo visiška sumaištis. Jei prieš mums atvykstant, į Švetą būtų įvažiavę du ar trys sovietų tankai, rusai, nepatyrę jokio pasipriešinimo, būtų kuo ramiausiai persikėlę per upę.

Nusibraižiau placdarmo planą ir vasario 1 d., sukvietęs politikus, pasauliečius ir karo autoritetus, tariau:

– Kai kuriuos iš jūsų girdėjau abejojant, kam visa tai. Šiaip ar taip, viskas baigta. Rytoj čia bus rusai! Norėčiau jums pasakyti, kol aš čia, Švete, rusų nei rytoj, nei poryt, apskritai niekada nebus! Jūs, NSDAP vietos padalinių vadovai, pasakykite čia gyvenantiems vyrams: pasiimkite kastuvus ir kauptukus ir eikite kasti apkasų. O ir jūs patys stverkitės kauptukų ir kastuvų ir rodykite pavyzdį. O paskui parodykite jiems, kaip, išsikasus apkasus, į rankas imamas ginklas. Tada ir pamatysite – jūsų pavyzdžiu ir kiti paseks. Ir Švetas priklausys vokiečiams.

Pirmąsias keturias dienas rengiau placdarmą, telkiau išblaškytus kareivius, formavau naujus dalinius, ieškojau jiems pastiprinimo, technikos, ginklų bei amunicijos ir nuolatos bauginau priešą – siunčiau prie jų linijų gerai ginkluotas žvalgybos grupes. Naujai suformuotiems daliniams vadovauti pasikviečiau gerų karininkų. Armijų grupė atsiuntė man kelis puikius, patirties fronte turinčius kapitonus ir majorus.

Pionierių majoras padėjo man Oderio dešiniajame krante įrengti pusapskritimio formos placdarmą – jo spindulys buvo apie aštuonis kilometrus, palei Oderį driekėsi iki nedidelio jo intako Rėrikės. Šioje fronto linijoje apkasus kasė ir slėptuves įrengė Ščetino pulko darbo prievolininkai ir Šveto vyrai. Pačiame placdarme įrengta dar viena įtvirtinimo linija – su slėptuvėmis, kulkosvaidžių lizdais, tranšėjomis ir nedidelėmis aikštelėmis ežio pozicijoms. Trečias įtvirtinimų lankas maždaug per kilometrą juosė tilto per Oderį rytinį galą – jis buvo skirtas miesto ir Nyderkrenigo apsaugai. Kad išvengtume staigmenų, užėmėme kelis kaimus, esančius anapus pirmosios gynybinės linijos. Armijų grupės vyriausiasis vadas Weichselis kaskart vis duodavo keistų ir prieštaringų įsakymų. Mano atsakymas kiekvieną kartą būdavo toks pat: „Duokite pastiprinimo ir daugiau ginklų.“

Mums trūko sunkiųjų MG. Mano štabo karininkas, atsakingas už tiekimą, netoli Frankfurto prie Oderio aptiko naujų 42–ojo modelio MG ir amunicijos sandėlį.

Jokios artilerijos? Mūsų tiekimo komandos vadovas už 50 kilometrų į pietvakarius aptiko gamyklą, kurioje gaminti 75 mm prieštankiniai pabūklai. Ten buvo apie 40 tinkamų naudoti pabūklų ir dar amunicijos. Goringas atsiuntė man dvi zenitines baterijas su 88 mm ir 105 mm pabūklais. Šešis iš jų liepiau įkelti į sunkvežimius (sunkvežimių ir benzino teko pasirūpinti patiems) ir paliepiau su šiomis sunkiai pelenguojamomis „skrajojančiomis“ baterijomis pervažiuoti 20 kilometrų ilgio fronto ruožą ir apšaudyti priešo pozicijas, kad susidarytų įspūdis, neva teks kautis su stipriu priešo junginiu, turinčiu grėsmingą artileriją.

Oderis ir kanalas užšalo. Pionierių bataliono vadas paliepė išsprogdinti ledą – upė ir vėl tapo natūralia kliūtimi, ja galėjo plaukioti laivai. Trijuose laivuose paliepiau įrengti zenitines baterijas – mano „skrajojanti“ artilerija, taip pat ir Oderio kanalu plaukiojanti, be paliovos keitė pozicijas. Rezultatai buvo puikūs. Pranešime OKW siūliau tokių pat priemonių imtis ir Berlyne – ten gausu vandens kelių, be to, ten ne tik zenitinių pabūklų, bet ir apskritai artilerijos trūksta. Tačiau šiuo pasiūlymu nebuvo susidomėta.

Vokiečių artileristai su 88 mm pabūklu rengiasi atremti sovietų puolimą.

Iš pradžių kasdien siųsdavau kelias komandas iššvalgyti rytinių teritorijų. Šie stiprūs patruliai nusigaudavo 50–60 kilometrų už priešo linijų ir sukeldavo sąmyšį. Sovietų divizijų štabai buvo priblokšti. Mūsų 105 mm granatos sprogdintos net 15 kilometrų už priešo linijų. Dar toliau į rytus vyko rimti nedideli mūšiai. Rusai netvėrė pykčiu. Negi fašistų grupės, kaip buvo teigiama, neatsitraukė? Gal jau prasideda vokiečių kontrpuolimas?

Ginkluotos smogiamosios grupės per operacijas išvaduodavo patekusius į nelaisvę, surinkdavo informaciją, kuria pasinaudodamas rengdavau kitas operacijas, vykdomas prastai įtvirtintose pozicijose.

1945 m. vasario 3 d. vienas iš mūsų suformuotų batalionų stojo į gynybą ties išorine įtvirtinimų linija šiaurėje, kitas, mano vadovaujamas, batalionas ėmėsi gynybos pietuose. Centre įsitvirtino *Jagdverband Milte* ir mano desantininkų batalionas. Rytuose pozicijas užėmęs desantininkų batalionas turėjo tapti savotišku amortizatoriumi – jei prasidėtų puolimas, sustabdyti jį. *Jagdverband Mitte* perėmė placdarmo antros, vidinės, gynybinės linijos gynybą.

Skirstydamas pajėgas, tokios taktikos ėmiausi tam, kad bet kurią iš šių pozicijų įstengčiau kuo greičiau, eidamas kuo trumpesniu keliu, pastiprinti. Gal ir nebūčiau įstengęs to padaryti, jei nebūtų pavykę suklaidinti priešo siunčiant toli į jo užnugarį savo komandas, kurios, apšaudydamos priešą 88 ir 105 mm zenitiniais pabūklais, sudarydavo klaidingą įspūdį apie mūsų ginkluotę.

Šveto prie Oderio placdarmas buvo tik menkas Antrojo pasaulinio karo baigties epizodas. Bet reikia turėti omenyje, kad mums teko viską daryti labai sparčiai, improvizuojant, kad atkaklios mūsų komandos pajėgė įsismelkti toli į priešo užfrontę, o mūsų „judrioji artilerija“ kelias savaites įstengė klaidinti „savo galia“ penkis kartus pajėgesnį už mus priešą. Ėmęsi tokios taktikos laimėjome laiko. Iš tiesų viskas buvo taip: į rytus nuo Karaliaučiaus stovėjęs desantininkų batalionas sulaukė pastiprinimo – dviejų *Volkssturmo* batalionų. Iš pradžių prie jų prisidėjo apskrities viršininko vadovaujamas ginkluotas batalionas iš Karaliaučiaus, kurį sudarė daugiausia valstiečiai, paskui – visiškai aprūpintas ir apginkluotas *Volkssturmo* batalionas iš Hamburgo. Tai buvo uosto darbininkai.

Pirmą savaitę dar sulaukiau pastiprinimo. Tai buvo divizijos *Hermann Goring* batalionas – pilotai be lėktuvų ir Liuftvafės mokyklų moksleiviai. Batalionas buvo suskirstytas į dalinius, po dviejų savaičių jie parodė, ką

gebą. Tiesa, reikėtų pasakyti, kad karininkų mokyklos nuolatinius darbuotojus paskirsčiau po naujuosius dalinius.

Mobilizuotų 16–60 metų Volkssturmo *vyrų priesaika. Rikiuotėje matyti granatsvaidžiai* Panzerfaust *ir* Panzerschreck.

Fiurerio vyriausiosios būstinės mums paskirta radijo ryšio stotis turėjo tiesioginį telefono ir radijo ryšį su Reicho kanceliarija. Mūsų kovines pajėgas pastiprino 8–ojo pulko kavalerijos eskadronas, kapitono Krasnovo, garsiojo generolo sūnaus, vadovaujamas kazokų batalionas ir Rumunijos vokiečių pulkas. Turiu pripažinti, kad Krasnovo žmonės, jų žvalgybinės grupės meistriškai gebėjo „pagrobti liežuvius“ – į nelaisvę paimdavo „šnekius“ rusų karininkus ir puskarininkius.

Mano *Jagdverband Nordwest* tarnavo norvegai, danai, olandai, belgai ir prancūzai. Prie jų prisidėjo ir karo išblaškyti kareiviai. Vasario 7 d. aš jau vadovavau stipriai divizijai, kurioje buvo 15 000 vyrų ir kurią didžiuodamasis vadinau *europiečių divizija.* Sausio 30 d., man čia atvykus, Švete vargu, ar galėjai rasti bent vieną pajėgų kautis kareivį. Mano kovos grupė ilgainiui tapo divizija *Schwedt*, iš karo laivyno divizijos suformavome korpusą, kuris kovėsi pietuose.

***

Pirmieji mūšiai įvyko vasario 1 d., kai mūsų žvalgybos komandos susidūrė su priešu Bad Šionfliese, per aštuonis kilometrus į rytus nuo Karaliaučiaus, tai yra už 25 kilometrų nuo Šveto. Pirmosiomis savaitėmis karo veiksmų vis daugėjo – priešas nuolat stiprino savo pajėgas. Informacija, kurią pateikė rusai belaisviai, ir kitos patikimos žinios liudijo, kad rusai planuoja didelį placdarmo puolimą, nori išsiaiškinti, kokios yra mūsų kovinės pajėgos.

Vasario 5 d. paaiškėjo, kad žvalgybos operacijų tolimoje užfrontėje vykdyti negalėsime – sovietai supo mus vis glaudesniu lanku. Jie užėmė Bad Šionfliesą. Su viena *Jagdverband Mitte* grupe išvykau į žvalgybą. Gatvėje matėme gulint du negyvus civilius. Mirtina tyla. Vienas vyras vargiai galėjo patikėti, kad mes – vokiečiai. Paskui jis mums pasakė: rusai įsirengė štabą geležinkelio stoties aikštėje, ten daug tankų. Geležinkeliu ir vėl vyko judėjimas – be paliovos važiavo traukiniai, gabenantys amuniciją ir naujus dalinius.

Mano žvalgybininkai, siųsti po tris, patvirtino šią informaciją ir pranešė, kad geležinkelio stoties aikštėje išties matė stovint gal trisdešimt tankų. Rusų daliniai telkėsi miesto pietinėje ir rytinėje dalyje. Gatvėse matėme ir daugiau žuvusių civilių, tarp jų ir beveik visiškai išrengtą moterį. Miesto gyventojai, tai vienas, tai kitas, vis išlįsdavo iš savo namų. Jie buvo visiškai sutrikę. Turėjome tik du automobilius, tad galėjau pavežti vos dvi moteris ir jų vaikus. Tuoj paliepiau savo desantininkų batalionui, vienam kariuomenės batalionui ir dviem *Volkssturmo* batalionams užimti Karaliaučių. Popiet prasidėjo priešų antpuolis. Gatvėse vyko nuožmios kautynės. Mūsų pėstininkai *Panzerfaustais* pašovė vienuolika priešo tankų. Priešininkas, dabar jau puolantis ir iš šiaurės, ir iš pietų, į miestą įžengė tik apie vidurnaktį. Mūsų daliniams paliepiau įsitvirtinti prie išorinės gynybinės linijos. Mes, nors ir keista, nepatyrėme didelių nuostolių.

Šis pirmas naktį įvykęs didelis mūšis paliudijo, kad naujai suformuoti daliniai geba atsilaikyti. Pirmąjį smūgį desantininkų komanda atlaikė ir padarė priešininkui didelių nuostolių. O Karaliaučiaus *Volkssturmo* bataliono vadas – apskrities viršininkas – pabėgo.

Rusai kasdien puldavo placdarmą. Iš *Friedenthalio* gavau dar pastiprinimo – žvalgybos kuopą su šarvuotaisiais automobiliais, kuriai vadovavo oberšturmfiureris Schwerdtas. Po kelių savaičių ši kuopa buvo mano geriausias, paskutinis rezervas.

Vasario 7 d. priešas turėjo tokią didelę persvarą, kad mums teko evakuoti visus apie placdarmą esančius kaimus, išskyrus Nipervyzę šiaurėje. Rusų batalionai kasdien po kelis kartus puldavo keliose vietose – visada tose pačiose. Jie turėjo patobulintų tankų *T–34* ir amerikiečių tankų. Rusai narsiai kovėsi. Bet jie klydo manydami, kad laimėti galima jėga. Tokie mėginimai jiems brangiai atsiėjo, jie buvo atremti. O tada pradėjome kontrpuolimą.

Volkssturmo *kovotojų pozicija vokiškos gyvenvietės prieigose. 1945 m. vasaris.*

Vis dėlto jiems pavyko pralaužti pirmąją gynybinę liniją – Grabove, bet mes jį apgynėme. Tą dieną 16 val. buvau iškviestas į armijų grupės „Vysla“ štabą. Bet aš nė neketinau pačiame mūšio įkarštyje palikti savo kareivių ir tuoj važiuoti pas Himmlerį. Į Hohenlycheną atvykau tik 20.30 val., po to, kai atrėmėme placdarmą puolantį priešą. Purvinas, vilkįs tuos drabužius, su kuriais koviausi, prisistačiau į štabą. Himmlerio pataikūnai pasitiko mane lyg pasmerktąjį mirti. Vieni iš jų dėjosi apgailestaują, kiti džiūgavo. Himmleris buvo labai prastai nusiteikęs.

– Privertėte keturias valandas jūsų laukti...! Neregėtas įžūlumas...! Jūs nepaklūstate įsakymui...! Koks nuosmukis... Karo teismas! – vis išsprūsdavo jam.

Bet labiausiai jis man priekaištavo dėl to, kad atsisakiau nuteisti jauną Nipervyzės gynybai vadovavusį Liuftvafės karininką už tai, kad šis

pasitraukė iš placdarmo.

– Reichsfiureri, – pasakiau, – šis dalinys atsitraukė mano įsakymu. Karininkas tik atliko savo pareigą.

Galiausiai Himmleris sutiko su manimi. Pasakiau jam, kad iš štabo mano vadovaujamas korpusas sulaukė gausybės absurdiškų įsakymų, bet parūpinti jam bent minimalų tiekimą štabas užmiršo. Mums teko viską pasidaryti patiems. Tada reichsfiureris pakvietė mane vakarienės – didžiai nuostabai tų, kurie į mane iš aukšto žiūrėjo. „Dvaro svita“ kaipmat pradėjo kitaip elgtis su manimi. Buvo taip koktu, kad pasistengiau kuo greičiau išvykti į Švetą.

Buvau visiškai įsitikinęs, kad prie šios niekingos istorijos prisidėjo tas žmogus, kurio nepalankumas mane lydėjo nuo Budapešto operacijos laikų. Tai policijos generolas von dem Bach–Zelewski, kuris ir tada dėjosi labai svarbus ir ketino sugriauti pilį savaeige mortyra *Thor.* Deja, dabar šis generolas buvo mano vadas, nes šias pareigas eiti paskirtas žmogus pradėjo vadovauti Kolbergo tvirtovei.

Himmleris nurimo ir net pažadėjo man šturmo pabūklų – pastiprinimą, kurį po dešimties dienų ir vėl atšaukė. Apie planuotą nuo Šveto placdarmo prasidėsiantį puolimą nebuvo nė žodžiu užsiminta. Tą pačią naktį sugrįžau į Švetą.

Norėčiau pasakyti, kad ir Reicho kanceliarijoje įgijau tvirtą ir galingą priešą – Martiną Bormanną. Kai tik susiruošėme į žvalgybą Bad Šionflyse, gavau įsakymą rasti tose apylinkėse „svarbius valstybinius dokumentus“ – turėjau ieškoti dviejų sunkvežimių, kuriuos miške paliko partijos bendražygiai. Kiek paklausinėjau ir supratau, kad tai ne „valstybiniai dokumentai“, o Bormanno dokumentai, rašyti valstybės kanceliarijoje. Paprašiau kanceliarijos atsiųsto man abu tuos tarnautojus, kurie, traukdamiesi į Vakarus, per skubą paliko miške du sunkvežimius – jie mums padėtų rasti sunkvežimius, nes, kurioje vietoje ieškoti, niekas mums pasakyti negali. Ponai nusprendė, kad tai nebūtina. Be to, Šionflyse buvo rusai. Paliepiau pranešti, kad šiems dokumentams atgauti nerizikuosiu nė vieno savo kareivio gyvybe. Dabar yra ir svarbesnių reikalų.

Paskutiniai karo mėnesiai. Kariai mokomi naudotis Panzerfaustu.

Tada prasidėjo Karaliaučiaus istorija. Mano daliniams užėmus pozicijas placdarme, grįžau į štabą. Čia radau apskrities viršininką – jis, palikęs *Volkssturmo* batalioną, pirmas spruko iš savo pozicijų. Jo pasiteisinimas buvo apgailėtinas, kaip žinoma, jo nelaimei. Pasprukus jam iš Karaliaučiaus, valstiečius apėmė panika. Kitaip ir negalėjo būti. Abu *Volkssturmo* batalionai – iš jų kaskart vis kas nors pabėgdavo – turėjo nuostolių – buvo žuvusiųjų ir sužeistųjų. Kai nuo priešo sprunkama pametus galvą, vargu, ar galima išvengti didelių nuostolių. Laimė, mano desantininkai ir Hamburgo uosto darbininkai sutvarkė reikalus. Bet man nieko kita neliko, kaip šį vargšą žmogų, kuris savo valdiniams turėtų būti drąsos ir susivaldymo įsikūnijimas, atiduoti divizijos karo teismui – teisti už dezertyravimą ir priešo baimę. Jis buvo nuteistas mirti, po dviejų dienų bausmė viešai įvykdyta.

Vermachto kariai vykdo mirties bausmę dezertyrui.

Martinas Bormannas netvėrė pykčiu: visi partijos vadai, pradedant apskrities viršininko kariniu laipsniu, turėjo neliečiamybę. Juos galėjo teisti tik partijos teismas. Gauleiteriui Stūrtzui, kuris atvyko pas mane Bormanno pavedimu, pasakiau, kad apskrities viršininkas nuteistas ne kaip partijos vadas, o kaip vadas, atsakingas už man pavaldų karinį dalinį. Dar pridūriau:

– Prašau man labai aiškiai pasakyti, ar už dezertyravimą ir priešo baimę partijos vadai nebaudžiami?

Reicho kanceliarija taip ir nepateikė atsakymo į šį klausimą. Tad pietuose su šturmo savaeigių baterija ir *Jagdverband Mitte* pradėjau staigų Hauzebergo kontrpuolimą. Mes gerokai aplamdėme liepsnosvaidininkų batalioną, paėmėme į nelaisvę jo vadą. Be to, parsigabenome didelį laimikį – mortyrų, prieštankinių pabūklų, sunkiųjų MG su amunicija. Švete viso to labai reikėjo.

Pagal kareivių, tankų skaičių, artileriją ir oro pajėgas priešininko persvara prieš mus buvo 12–15:1. Po kelias dienas trukusių nuožmių kautynių Grabovas vėl buvo užimtas, rusai jau prie Hohenkrenigo – maždaug per du kilometrus nuo Oderio. Padėtis buvo kritiška, galima sakyti – beviltiška. Jei būtume sumušti ir priešas persikeltų per upę – vienas Dievas žino, kas tada būtų. Oberšturmfiureris, netrukus tapęs hauptšturmfiureriu, Schwedtas, įvykdęs staigų kontrpuolimą iš sparno, vėl užėmė Grabovą. Žuvo keturi

Gran Saso laikų seni bičiuliai. Schwedtas paliepė pastatyti karstus prie bažnyčios, palaidojome atidavę bičiuliams karinę pagarbą.

Švete, štabe, negalėjau patikėti, radau reichsmaršalą Goringą. Į jo štabą kaskart vis skambindavome ir pranešdavome, „kaip klostosi reikalai“. Jis sakėsi atėjęs „kaip kaimynas“, jo garsusis Karinhalio dvaras buvo kiek į vakarus nuo čia.

Šį kartą maršalas nevilkėjo savo puikiosios uniformos – vilkėjo pilką mundurą be skiriamųjų ženklų. Jis norėjo pasižvalgyti fronte. Kliūčių, mano manymu, nebuvo. Nors vienas iš jį lydinčių generolų vis dėlto man tarstelėjo:

– Jums teks prisiimti atsakomybę.

Temstant išvažiavome. Prie gatvės, vedančios į Nyderkrenigą, paliepiau sustoti. Kelionę tęsėme pėsčiomis. Kai netoli nuo mūsų sprogdavo priešo artilerijos sviedinys, krisdavome ant sušalusios žemės. Reichsmaršalą labiausiai domino priešo tankai – tai šen, tai ten matėme stovint liepsnojantį tanką. Goringas būtinai norėjo nusigauti iki Liuftvafės zenitinių 88 mm pabūklų, iki priešakinės linijos prieštankinės gynybos ir pasveikinti kareivius. Jis paspaudė visiems rankas, padalijo degtinės, cigarečių ir cigarų, kurių nemenkai buvo pasirūpinęs. Tą patį padarė mūsų desantininkų štabe. Buvo jau visai sutemę, kai nulydėjau Hermanną Goringą prie Oderio didžiojo tilto.

Jis tarė kelis susižavėjimo žodžius dėl „iš žemės iškylančių divizijų“. Kitas mūsų susitikimas įvyko Niurnbergo kalėjime. Nors Liuftvafės pilotai ir artileristai Švete labai narsiai kovėsi, pačios Liuftvafės, kaip ginkluotųjų pajėgų, vaidmuo čia buvo veikiau neigiamas. Vykstant į pirmąją žvalgybos operaciją Karaliaučiuje, mano dėmesį patraukė nedidelis apleistas karinis aerodromas – kilimo tako gale stovėjo keli kiek apgadinti lėktuvai. Išlipęs iš šarvuotojo automobilio, angaruose ir radijo stoties patalpoje aptikau gausybę kuo puikiausių ginklų ir amunicijos. Atrodė, apimti paniškos baimės žmonės, viską metę, pabėgo iš čia. Pasiėmėme tai, kas buvo reikalinga, kitką sunaikinome. Švete, kai grįžau, manęs laukė šio aerodromo komendantas – Liuftvafės pulkininkas leitenantas. Jį graužė sąžinė, tad sugrįžo. Pasakė man, kad nebeturi ryšio su jam pavaldžiomis tarnybomis, todėl beprasmiška būtų laukti įsakymų. Jam vadovavęs generolas pradingo.

– Mano mielas, – tariau jam, – be abejo, labai nemalonu, kad šitaip susiklostė, jog praradote galvą. Jums, kaip ir man, žinomas karinis statutas, tad nuogąstauju, kad karo teismas gali jus nuteisti už tai, jog palikote postą.

Deja, esu priverstas pranešti generolui pulkininkui von Greimui, Luftvafės vyriausiajam vadui. Kol kas jums negalima išvykti iš Šveto.

Nuo to laiko, kai pulkininkas leitenantas pasitraukė iš Karaliaučiaus aerodromo, aš vadovavau ne tik placdarme. Dėl šios istorijos kalta Liuftvafė. Nustebau kitą rytą pamatęs kareivinių teritorijoje nusileidžiant *Fieseler Storch* – iš jo išlipo generolas pulkininkas Ritteris von Greimas. Papulkininkiui jis paliepė stoti prieš Liuftvafės teismą. O tada paaiškėjo, kad didžiausias kaltininkas yra pradingęs generolas. Pulkininkas leitenantas buvo nuteistas kalėti kaunantis fronte. Jis buvo priimtas į kovos grupę *Schwedt* – narsiai kovėsi, viską ištvėrė.

***

1945 m. vasario 28 d. Šveto placdarmas vis dar laikėsi. 25 mėnesius vadovavau *Friedenthalio* specialiajam junginiui, iš jų 14 mėnesių praleidau fronte ar vykdydamas operacijas, tad galiu pasakyti, jog dalyvavome įvairiose kovose.

Placdarmas įrengtas siekiant strateginių tikslų, tiesa, vien Himmlerio numatytų, – užimti tam tikrą teritoriją ir tam tikrą laiką išsilaikyti joje, kad kariuomenės korpusas spėtų pereiti į puolimą. Kovos grupė, vėliau – divizija *Schwedt* vykdė taktines, gynybines funkcijas, tačiau armijų grupė „Vysla“ to nebuvo numačiusi. Sovietų armijoms nepavyko persikelti per upę. Žukovo pirmosios tankų divizijos nusprendė, kad vokiečiai rengiasi kontrpuolimui – Švete, apie 60 kilometrų nuo Berlyno.

Dėl taktinių operacijų, vykdytų mūsų ir priešo užimtose teritorijose (tokios operacijos būdingos konvenciniam karui). Tačiau, turint tiek mažai priemonių, kaip mes tada turėjome, niekaip nebūtų pavykę taip ilgai klaidinti priešo, jei ne mano dalinio, kuris sudarė gynėjų pagrindą, pasirengimas ir kovingumas, jei ne sunkvežimiuose vežiojami ir laivuose plukdomi zenitiniai pabūklai, jei ne dar vienas dalinys, gerokai susilpninęs priešą – turiu omenyje snaiperių kuopą iš *Friedenthalio,* vadovaujamą Odo Wilscherio.

Švete Wilscheris, padalijęs į dvi grupes, naktį suslapstė savo šaulius *no man's land* (niekieno žemėje). Jau sakiau, kad išsprogdinome Oderio ledą. Tačiau vasario pradžioje prasidėjo atlydys – srovė nešė didžiules ledo lytis, plukdančias medžius ir šakas. Tokios plaukiojančios salos Wilscherio

šauliams tapo natūralia judančia priedanga. Mums pavyko apsiginti, bet, manau, 25 procentus nuopelnų reikėtų skirti snaiperiams.

***

Vokiečių snaiperis ir stebėtojas ugnies pozicijoje.

Vasario 28 d. buvau iškviestas į fiurerio vyriausiąją būstinę Berlyne. Vadovavimą placdarmui perėmė kitas *Waffen–SS* karininkas. Šį kartą kalbėta apie Vakarų frontą. Friedenthalis buvo smarkiai bombarduojamas, BBC tris kartus paskelbė, kad „Mussolinio pagrobėjo Skorzeny štabas galutinai sunaikintas“. Mano svarbiausios tarnybos perkeltos į Bavariją, į Hofą, bet tai man nė kiek nepalengvino darbo rengiant operaciją susprogdinti Rėmageno tiltą.

Pasiklausymo tarnyba pateikė man dar vieną BBC pranešimą, neva Hitleris suteikęs man generolo majoro laipsnį, patikėjęs spręsti svarbią problemą ginant Berlyną, ir aš jau neva pradėjęs valymą. Iš tikrųjų, Hitleris už Šveto gynybą apdovanojo mane ąžuolo lapais prie Riterio kryžiaus ir asmeniškai pasveikino. Aš jau lipau Reicho kanceliarijos pagrindiniais laiptais žemyn, kai jis išėjo iš posėdžių salės. Atrodė baisiai: pakumpęs, pražilęs – prislėgtas žmogus. Tai buvo 1945 m. kovo 29 ar 30 d.

– Skorzeny, – tarė jis. – Norėčiau dar kartą padėkoti už tai, ką padarėte prie Oderio.

Kovo 3 d. placdarmas pasidavė.

– Viso gero, netrukus pasimatysime, – dar pasakė.

Bet daugiau Hitlerio nemačiau.

Vėliau sužinojau, kad generolas pulkininkas Jodlis iš tiesų minėjo mano vardą. Jis tikėjosi, kad aš dalyvausiu ginant Berlyną. Įdomu, kaip ši informacija pasiekė BBC, nes aš apie šiuos generolo pulkininko planus nežinojau.

1945 m. baisųjį kovo mėnesį tarnybos reikalais labai dažnai lankydavausi Reicho kanceliarijoje. Po sužeidimo man skaudėjo ties akimi – dr. Stumpfeggeris nusprendė ištirti mano sveikatą.

Tyrimas vyko Hitlerio sekretoriate. Tą dieną buvau pristatytas Evai Braun – prieš pat Hitlerio mirtį ji tapo jo žmona. Tai buvo jauna, labai paprasta, patraukli moteris. Iki tol apie ją nieko nežinojau. Ilgai kalbėjausi su ja. Ji džiaugėsi susipažinusi su manimi, pakvietė po kelių dienų vakarienės. Tačiau šiuo kvietimu nepasinaudojau.

Kelias savaites praleidau griuvėsiais paverstame Berlyne. Tai buvo tik šešėlis to miesto, kurį pažinojau ir kurį 1940 m. Hitleris ketino visiškai pertvarkyti. Tai buvo lyg slogus sapnas.

Vieną vakarą pasigirdo oro pavojaus signalas. 2 000 kg bombos krito vis dažniau, tad sprukau į didįjį zoologijos sodo bunkerį. Šiame ypatingame statinyje, kurį miestą užėmusiems sąjungininkams po karo tik per vargus pavyko susprogdinti, buvo įsikūrusi Liuftvafės karo lauko ligoninė. Pasinaudodamas proga, aplankiau joje besigydančius mūsų „kiną“ Wernerį Hunke ir Švete sužeistą leitenantą Holle. Ir lakūnė Hanna Reitsch, labai prastos būklės, buvo čia, ir Liuftvafės pulkininkas Hansas Ulrichas Rudelis, žymusis *Stukos* pilotas kuriam ką tik buvo amputuota koja.

Vienas rezultatyviausių, labiausiai apdovanotų Vokietijos karo pilotų H. U. Rudelis (kairėje) kartu su savo kolegomis.

Mano draugas Rudelis atliko per 2 530 skrydžių priešo teritorijoje, sunaikino 519 tankų, Kronštate nuskandino 23 000 tonų sovietų karinį kreiserį *Marat.* Šiam vokiečių kariui Hitleris skyrė ypatingą apdovanojimą – auksinį Riterio kryžių su ąžuolo lapais, kalavijais ir briliantais. Net ir sužalotas, nepaisydama Hitlerio griežto draudimo, jis skraidė iki pat 1945 m. gegužės 8 d.

Tą dieną Rudelis ir tai, kas liko iš jo eskadros, pasidavė JAV oro pajėgoms Jie nusileido Bavarijoje, Kicingeno aerodrome. Nusileidę pilotai sugadino lėktuvus. Jie buvo nuvesti į karininkų kambarį. Rudeliui ligoninėje aptvarstytas kraujuojantis kojos strampas. Kai Hansas Ulrichas įžengė į karininkų kambarį, bendražygiai atsistojo ir pasveikino: „Heil Hitler!“ Nuo 1944 m. liepos 20 d. tai buvo ir Vermachto sveikinimas. Vertėjas paaiškino Rudeliui, kad amerikiečiai

komendantas nepageidaująs tokių išpuolių, kad jam toks pasveikinimas nepatinkąs. Johnas Tolandas knygoje „100 paskutinių dienų“ rašė:

„Mums įsakyta šitaip sveikintis. Mes buvome kareiviai, tad paklusome įsakymui – patinka jiems tai ar ne.“

Jis teigė, kad vokiečių kareiviai buvo nugalėti ne dėl to, kad „priešas juos pranoko kareivių skaičiumi“, bet kad šis turėjo nepaprastai daug technikos. Jis rašė: „Mes nusileidome vokiečių žemėje, nes nenorėjome likti sovietų zonoje. Mes tapome belaisviais, nenorėjome jokių diskusijų, tik nusiprausti – jei galima.“

Paskui amerikiečių komendantas labai draugiškai pasikalbėjo su pulkininku. Kaip iš manęs buvo paimtas dučės man dovanotas laikrodis, taip ir iš Rudelio, kai miegojo, buvo nugvelbtas auksinis Riterio kryžius. Jis vienintelis buvo apdovanotas tokiu kryžiumi.

Auksinis Riterio kryžius su ąžuolo lapais, kalavijais ir briliantais.
Šį apdovanojimą gavo vienintelis Hansas Ulrichas Rudelis.

Kaip Balzaco romane „Šagrenės oda“, ir Rytuose, ir Vakaruose teritorija, kurioje kovėmės, diena po dienos vis traukėsi. 1945 m. kovo 30 d. gavau OKW įsakymą perkelti savo štabą į *Alpenfestungą*, ten turėjo būti įrengta ir fiurerio vyriausioji būstinė. Matyt, tame redute turėjo vykti paskutiniai šio karo mūšiai. OKW patikino mane, kad „įtvirtinimai“ parengti gynybai. Kalnus, ledynus, miškus, upokšnius tarp uolų mudu su Radliu radome čia kaip buvusius, bet karinės parengties ar įtvirtinimų čia – nė ženklo. Supratau, kad ir vėl teks improvizuoti. Bet mano daliniai, nors ir ne itin sumažėję, buvo pasklidę. Būtų keblu surinkti tuos mano kareivius, kurie

gebėjo kautis kalnuose. Paprašiau mums atsiųsti *Jagdbatalion Mitte* vadą ir 250 kareivių.

Tada šiauriau Olomouco susiradau feldmaršalą Schornerį ir atidaviau jo dispozicijai 120 *Jagdverband Ost II* kareivių. Šio junginio 1–asis dalinys buvo sunaikintas prie Inovroclavo.

Balandžio 10 d. rytą Schornerio štabe sužinojau, kad Vienai kilo grėsmė. Tiksliau sakant, *Jagdverband Sūd–Ost* ir kovos grupei *Donau* teko palikti miestą ir stoti ginti *Alpenfestungą*. Viena buvo mano gimtasis miestas, jame veikiausiai lig šio tebėra mano mama, mano žmona ir duktė – gal dar galėčiau joms padėti ištrūkti iš kovos zonos.

Išvažiavau. Popiet pasiekėme Vieną. Su manimi važiavo mano adjutantas unteršturmfiureris Gallentas, mano vairuotojas Antonas Gfoelneris – dalyvavęs ir Gran Saso operacijoje – ir OKW atsiųstas ryšininkas. Generolo pulkininko Jodlio įsakymu turėjau OKW kaskart pranešti apie padėtį Pietų fronte, tose vietovėse, kurias pravažiavome.

Dar nepervažiavus Floridsdorfo tilto, išvydau reginį, iš kurio supratau, kad iš tiesų artėja pabaiga. Mes pravažiavome pro prieštankinę užtvarą. Abipus kelio grioviuose sėdėjo sužeistieji. Kelyje – arklių traukiamų šešių vežimų gurguolė. Pirmame vežime šalia jaunos merginos sėdėjo storas feldfebelis. Vien metus žvilgsnį, buvo aišku, kad tas žmogus vežasi baldus. Šeši vežimai prikrauti baldų ir baltinių. Stengdamasis išlikti ramus, pasiūliau feldfebeliui pavėžėti ir vieną kitą sužeistąjį.

– Neišeina, – atsakė jis. – Pilni vežimai.

Paskui viskas vyko labai greitai. Nuginklavome feldfebelį ir kitus važiavusius vežimais. Išdalijau ginklus lengvai sužeistiesiems. Vežimai tuoj buvo iškrauti, į juos įkelti sunkiai sužeistieji. Keli atsisėdo į baldų vežėjo vietą. Vienam feldfebeliui, kurio buvo sužeista ranka, pasakiau:

– Važiuokite į vakarus, į artimiausią ligoninę. Pasistenkite paimti kuo daugiau sužeistųjų!

O feldfebeliui, bandžiusiam „gelbėti“ baldus, pasakiau:

– Jūs tikras suskretėlis. Nešdinkitės su savo bendrais. Ir jei neketinate kautis, bent jau pasistenkite nevogti ir būti draugiškesnis!

Temstant pasiekėme Vieną. Griaudėjo pabūklai. Kur fronto linija? Miestas kaip išmiręs. Tai šen, tai ten liepsnojo namai. Važiavome toliau – iki Štubenringo, pravažiavome buvusią Karo ministeriją. Ji tuščia. Sargybiniai pasakė, kad štabas perkeltas į Hofburgą, į rūmus miesto centre, kuriuose kadaise rezidavo kaizeris.

Bet kurgi mūsų daliniai? Kas dabar mus gina, kas apgins Vieną? Švedų aikštėje teko apsisukti. Iš namo, kuriame, kol buvo pašauktas į Vermachto tarnybą, gyveno mano brolis, vien griuvėsiai likę – prie Dunojaus neprivažiuosi. Galiausiai pasiekiau *Jagdverband Sūd–Ost* būstinę. Dalinys, tai, kas iš jo liko, pavakare pasitraukė šiauriau Kremso, desantininkų dalinys *Donau* taip pat pasitraukė iš treniruočių patalpų *Dianos* maudyklose. Kitą dieną pakeliui į *Alpenfestungą* sutikau šiuos kareivius – įsakiau jiems žygiuoti į Zalcburgą.

Kaizerio rūmų kieme buvo pristatyta automobilių. Rūsyje karininkas man pasakė, kad rusai jau, regis, veržėsi į miestą, bet buvo „sustabdyti ir atmušti“. Kas juos sustabdė? Nežinia. Norėjau tai išsiaiškinti, tad nuvažiavau iki Macleinsdorfo. Jau buvo vidurnaktis. Kairėje girdėti, kad vyko kova. Man prieš akis – barikada. Išlipau iš automobilio. Priėjo du seni Vienos policininkai.

– Mes kausimės barikadoje, – pasakė jie man. – Jei pasirodys rusai, juos apsupsime – rusams teks pasiduoti.

Vieniečiams būdingas humoro jausmas, kartais tai – juodasis humoras.

Išmirusiomis gatvėmis grįžau prie Hofburgo, trumpai šnektelėjau su papulkininkiu H. Kurzu, gauleiterio, reichsjugendo buvusio vado Balduro von Schiracho adjutantu.

– Mūsų turimomis žiniomis, – pasakė jis, – frontas sustojo. Bet verčiau pasikalbėkite su gauleiteriu.

O. Skorzeny gimtojo miesto Vienos griuvėsiai. 1945 m.

Knygoje *Ich glaube an Hitler* (1967) Schirachas rašė, kad balandžio 6 d. uždarė „Hofburgo rūsiuose“ įkurdintą savo štabą. Tai tiesa. Bet vieną rūsio patalpą jis pavertė salonu su degančiomis žvakėmis. Grindys buvo nuklotos prabangiais kilimais, ant sienų kabojo aštuoniolikto amžiaus paveikslai, vaizduojantys mūšius, generolų portretai. Gretimame kambaryje girdėti valgant, geriant, šnekantis. Pasakiau gauleiteriui, kad mieste nemačiau nė vieno vokiečių kareivio, kad barikadų niekas negina. Pasiūliau jam drauge pasivažinėti po miestą ir pasižiūrėti. Jis atsisakė. Palinkęs prie žemėlapio paaiškino man, kaip bus išgelbėta Viena – dvi rinktinės divizijos pasirengusios pulti. Viena puls iš šiaurės, kita – iš vakarų. Priešui teks kapituliuoti.

– Tokių manevrų 1683 metais ėmęsis kunigaikštis Starhembergas, – sakė jis, – privertė turkus pasitraukti iš Vienos.

Nebuvo prasmės ką nors sakyti. Atsisveikinau. Schirachas pažvelgė į mane.

– Skorzeny, mano pareigai nusakyti pakanka trijų žodžių: laimėti arba mirti!

Be abejo, jis norėjo pasakyti; „Laimėti arba pasitraukti“. Po penkių valandų Vienos apskrities gynybos komisaras pasistengė kuo greičiau dingti iš Vienos.

Savo motinos namą radau apgriuvusį. Kaimynas, išlindęs iš rūsio, patikino mane, kad mano motina, mano žmona ir duktė vakar išvyko iš Vienos. Nuvažiavau į savo butą Dėblinge. Ten viskas kaip buvę. Skubomis susirinkau ginklus. Mečiau paskutinį žvilgsnį į butą, kuris dabar jau su visu geru atiteks priešams ar plėšikautojams.

Pervažiavęs Floridsdorfo tiltą, atsigręžiau ir pažvelgiau į miestą: „Lik sveika, Viena!“ Tada Valdfyrtlerio keliu pasukau Aukštutinės Austrijos link. Vykdydamas generolo pulkininko Jodlio man skirtą užduotį, išsiunčiau tokią radiogramą:

„Sprendžiant iš visko, šiandien, 1945 m. balandžio 11 d., neteksime Vienos.“

25.

NIURNBERGAS

Grosadmirolas Donitzas: „Mūsų fiureris mirė...“ / Churchillio vėlyvas prisipažinimas / Generolas Rendulicas teikia siūlymų generolui Walkeriui / Pietų Tirolio perėjų gynyba neįvyksta / Savo noru pasiduodame. – „Išgerkite – šįvakar jus tikrai pakars!“ / Antrankiai / „Kur jūs padėjote Hitlerį?“ / Pulkininkas Andrusas / Savižudybės ir keisti nutikimai / Niurnbergo tribunolas / Kalėjime apgultis; baiminamasi Skorzeny ir jo grupių antpuolio! / „Budrus kaip kobra“ / Dachau / Laukinis Jakobas / Sovietų pasiūlymas / Teismo procesas / Kilniaširdis aviacijos papulkininkio Yeo–Thomas liudijimas / Išteisinti! / Išvykstu iš Darmštato stovyklos

1945 m. balandžio 30 d. sužinojau: Berlyne mirė Hitleris. Miestas buvo apsuptas rusų, iš jo likę vieni griuvėsiai. Išsilaikę daliniai gynė tai, kas likę iš Reicho kanceliarijos. Iš jų labiausiai išsiskyrė *Waffen–SS* prancūzų divizija *Charlemagne.*

Netrukus gavau oficialų pranešimą apie Hitlerio mirtį. Kitą dieną, klausydamiesi Vokiečių radijo transliuojamos Antono Brucknerio 7–osios simfonijos, jau žinojome, kaip viskas įvyko. Prieš mirtį valstybės vadovu jis paskyrė Karlą Donitzą.

Gegužės 1 d. grosadmirolas kreipėsi į vokiečių tautą:

– Mūsų fiureris Adolfas Hitleris mirė... Savo gyvenimą jis skyrė tarnystei vokiečių tautai. Jo indėlis į kovą su bolševizmu labai svarbus Europai ir visam kultūringam pasauliui... Fiureris paskyrė mane savo įpėdiniu. Svarbiausia, ką turiu dabar padaryti, – tai apsaugoti vokiečių tautą nuo priešų bolševikų rengiamos jai pražūties. Bet šį tikslą pasiekti mums trukdo

britai ir amerikiečiai, tad turime gintis ir nuo jų bei tęsti kovą... Kad mieste ir šalyje palaikytume tvarką ir drausmę, kiekvienas teatlieka savo pareigą...

***

Visi mes jautėme: naujasis Reicho vadovas yra teisus, turime tęsti kovą – bent jau tam, kad kuo daugiau moterų, vaikų ir kareivių spėtų pasitraukti į Vakarus. Nors ir nebuvo deramai pasirengta, vis dėlto tikėtasi, kad *Alpenfestungas* taps daugelio žmonių priebėga. Toks buvo mano planas, Radlis atvyko pas mane į Radštatą su dviem šimtais penkiasdešimt vyrų. Ūkio ministras ir reichsbanko valdytojas Funkas atsiuntė man du savo adjutantus ir paprašė pasirūpinti šiame banke laikomu Reicho auksu. Mandagiai, kaip ir dera, paaiškinau jam, kad aš – ne seifo saugotojas, o kareivis, kad ne manęs tokių dalykų reikia prašyti. *Alpenfestungo* įtvirtinimas turėjo būti įrengtas 350 kilometrų ilgio, 75 kilometrų pločio ruože – nuo Bregenco vakaruose iki Bad Auszės rytuose, šiaurėje per Fiuseną, Traunšteiną jis turėjo eiti iki Zalcburgo, pietuose – per Glurnsą, Boceną, Kortina dAmpecą ir Liencą. Vokiečių karinėms pajėgoms kapituliavus Italijoje, paskutinė linija buvo atitraukta iki Brenerio perėjos. Bet po kelių dienų supratau, kad šio vadinamojo įtvirtinimo nėra ir niekada nebus. Gal dabar, kai Hitlerio nebėra gyvo ir kai nacionalsocialistų valstybė žlugo, sąjungininkai nutrauks savo sąjungą? Abejojau tuo. Bet 1954 m. lapkričio 23 d. Vudforde Winstonas Churchillis savo rinkėjams štai ką pasakė (tai buvo stulbinantis prisipažinimas):

Prieš nusižudydamas savo įpėdiniu A. Hitleris paskyrė grosadmirolą Trečiojo reicho jūrų laivyno vadą K. Donitzą.

– Karo pabaigoje, kai šimtai tūkstančių vokiečių pasidavė, telegrafavau lordui Montgomery, kad kruopščiai surinktų ir sudėtų vokiečių ginklus, kad vėliau, jei, rusams smelkiantis vis toliau į Europą, mums tektų bendradarbiauti su Vokietija, šiuos ginklus galėtume tuoj ir vėl išdalyti vokiečių kareiviams. Nė kiek nepasitikėjau Stalinu – jis darė viską, kad Rusija ir komunizmas įsitvirtintų visame pasaulyje.

Generolas pulkininkas L. Rendulicas (dešinėje) su karininkais studijuoja žemėlapius.

Kas galėtų pagalvoti!.. „rusams smelkiantis vis toliau“. Kas gi leido jiems smelktis į Europą? Šiandien tik šypseną kelia teiginys, kad „vokiečių kareivių dėka Europa netapo bolševikinė“.

Buvo aišku, kad sovietų armijų smelkimasis į Europos širdį buvo didžiulė grėsmė ne tik senojo žemyno tautoms, bet ir Didžiajai Britanijai, ir Jungtinėms Valstijoms. Tai patvirtina ir britų ministro pirmininko vėlyvas prisipažinimas. Generolas Guderianas tikino mane, kad, jei tik didžiosios valstybės būtų leidusios Vermachtui veikti Rytuose savo nuožiūra, dar 1945 m. vasario pradžioje Vermachtas būtų visiškai, galutinai sutriuškinęs sovietų armijas, kurių tiekimo linijos pernelyg išsitęsė. Bet taip nebuvo.

Tada susipažinau su generolu pulkininku Rendulicu. Jis vadovavo mūsų armijų grupei „Pietūs“, paskui kovojo prieš Raudonąją armiją fronte, nuo Vidurio Austrijos nusidriekusiame iki Čekoslovakijos sienos.

Generolas pulkininkas Rendulicas – istorikas. Jis buvo pasiryžęs ne tik rašyti, bet ir kurti istoriją. Hitleriui mirus, dar tikėjosi, kad keturios jo vadovaujamos armijos ne tik pajėgs sustabdyti Malinovskio ir Tolbuchino veržimąsi į Vakarus, bet ir nustums priešą toli už Dunojaus linijos. Pas generolą majorą Waltoną H. Walkerį, JAV 2–ojo armijos korpuso vadą, jis siuntė derybininką su tokiu pareiškimu:

1. Nors 1941 metais Jungtinėse Valstijose ir manyta, kad Vokietija kelia grėsmę JAV, dabar reikėtų pripažinti, jog tokios grėsmės nebėra.

2. Hitleris mirė, vokiečių armijos kaunasi iš paskutiniųjų. Vakarų sąjungininkai negalėtų paneigti, kad tikrą grėsmę – Europai ir pasauliui – kelia bolševizmas.

3. Kilus tokiai grėsmei, tiesiogiai ar netiesiogiai ją patiriančios didžiosios valstybės turėtų veikti išvien. Todėl Rendulicas prašo generolo Walkerio leisti peržygiuoti jo teritorija vokiečių rezervo daliniams. Gavusios tokį pastiprinimą keturios jo armijos pradėtų atsakomąjį puolimą Rytuose.

Generolo Walkerio atsakymas buvo sarkastiškas, neigiamas. Rendulicas – pirmasis žmogus, pradėjęs tokias derybas; 1949 m. balandį Vašingtone įkurtą NATO *(North Atlantic Treaty Organisation)* jis aplenkė ketveriais metais.

***

Prie Kėnigzė įkurto *Pietų* vyriausiojo štabo paliepimu turėjau surinkti visus išblaškytus savo dalinio kareivius ir įkurti naują junginį. Jis pavadintas *Alpenschutz* korpusu. Šis vardas (tik vardas) paveldėtas iš buvusio armijos korpuso.

1945 m. gegužės 1 d. iš *Pietų* vyriausiojo štabo gavau paskutinį įsakymą – pasirengti ginti Pietų Tirolio perėjas, kad pagelbėtume atsitraukti generolo Vietinghoffo, užėmusio Šias pareigas Italijoje po generolo feldmaršalo Kesselringo, daliniams ir kad būtų sustabdytas britų ir amerikiečių dalinių veržimasis į Austriją. Bet buvo per vėlu. Mūsų armija Italijoje kapituliavo – net nepranešusi feldmaršalui Kesselringui. *Alpenschutz* korpuso, kuriam buvau įsakęs žygiuoti prie Italijos sienos, karininkai buvo pakankamai sumanūs, tad, sužinoję šias naujienas, nedelsdami grįžo.

Gegužės 6 d. grosadmirolas Donitzas paskelbė įsakymą 1945 m. gegužės 8–osios vidurnaktį visuose frontuose sudėti ginklus. Aš su savo artimiausiais bendražygiais pasitraukiau į kalnus. Mano daliniai, suskirstyti nedidelėmis grupėmis, gretimuose slėniuose laukė mano nurodymų.

Vokietija, nors ir narsiai kovėsi jos kariai, Antrąjį pasaulinį karą pralaimėjo. Mes viską darėme, kad tai neįvyktų.

Norėjau nusižudyti. Daug mūsų draugų žuvo paskutiniuose mūšiuose arba savo noru pasitraukė iš gyvenimo. Aš, net gana lengvai, *Ju 88* galėjau išskristi į kokią neutralią užsienio šalį. Bet nenorėjau nelaimėje palikti savo šalies, savo šeimos ir draugų. Aš nieko neslėpiau, nieko nepadariau, neįsakiau daryti to, dėl ko tikras karys turėtų gėdytis. Nusprendžiau pats pasiduoti į nelaisvę – amerikiečių divizijos štabui Zalcburge nusiunčiau du pranešimus. Juose rašiau, kad *Alpenschutz* korpuso karininkai ir kiti kariai visi kartu pasiduos į nelaisvę. Atsakymo negavau. Vėliau sužinojau: JAV štabas nusprendė, jog tai dar vienas mano triukas. Taip ir nesužinojau, kokios „karo klastos“ šį kartą iš manęs tikėtasi.

Nežinojau, kad esu labai ieškomas, sąjungininkų spaudoje ir radijo laidose esu vadinamas „velniškai inteligentišku Vokietijos vyru“ Iš tiesų nė nežinojau, kokios legendos apie mane tada kurtos.

***

1945 m. gegužės 20 d. Radlis, Hunke, kandidatas į karininkus bei vertėjas Peteris ir aš ginkluoti, uniformuoti nusileidome į slėnį. Buvome prašę prie tilto ties Anabergu atsiųsti mums džipą. Ten stovėjo džipas. Vairuotojas nuvežė mus į Zalcburgą. Iš Teksaso kilęs vairuotojas labai domėjosi mumis. Pakeliui jis sustojo prie viešbučio. Aš irgi išlipau. Jis paprašė gero vyno butelio, aš sumokėjai už šį. Kiek pavažiavus, teksasietis pasisuko į mane ir paklausė:

Amerikiečiams pasidavę vokiečių diversantai.

– Juokai juokais, bet ar jūs išties Skorzeny?

– Žinoma.

– Na, tad išgerkit su draugais, nes šįvakar jus tikrai pakars!

Išgėriau „į mūsų sveikatą“. Apie pietus atvykome į Zalcburgą. Mūsų vairuotojas vis negalėjo (arba nenorėjo) rasti divizijos štabo. Jis išlaipino mus prie viešbučio, kuriame buvo apsistoję amerikiečiai, draugiškai atidavė pagarbą ir dingo. Prie viešbučio suglumę mus nužvelgė vokiečiai sąveikos karininkai. Mes buvome su ginklais.

Vienas JAV majoras galiausiai teikėsi mus išklausyti. Įsodinęs į kitą džipą, išsiuntė mus į Sankt Johaną prie Pongau – ten karo belaisvių stovyklos vokiečių žinyba ir amerikiečių daliniai turėjo skirti automobilių ir

sunkvežimių *Alpenschutz* korpusui parvežti. Iš ten vienas vokiečių generolas nusiuntė mus į Verfeną, kur stovėjo JAV batalionas. Hunkei paliepiau pasilikti Sankt Johane. Jei po trijų valandų negrįžtume, vadinasi, mus paėmė į nelaisvę. Hunke turėtų tai pranešti mūsų žmonėms, o tada jau tektų vadovautis tokia nuostata: „Kiekvienas rūpinasi savimi – ir Dievas mūsų neapleis.“ JAV bataliono štabas Verfene buvo įsikūręs prašmatnioje viloje ant kalno. Aš kalbėjausi su kapitonu. Radlis ir Peteris laukė prie įėjimo. Užuot rašęs leidimą, kurio man reikėjo nuvežti *Alpenschutz* korpusą į Zalcburgo belaisvių stovyklą, kapitonas nusivedė mane į valgomąjį, kuriame buvo keturi amerikiečių karininkai ir vertėjas. Kai rodžiau žemėlapyje, kur laukia mano žmonės, staiga atsidarė trejos durys ir langas. Prie manęs šoko tuzinas karo policininkų. Vertėjas paprašė atiduoti ginklą. Taip ir padariau. Dar pasakiau jam:

– Atsargiai, jis užtaisytas. Paskutinė kulka labai pavojinga.

Tada buvau apieškotas, išrengtas nuogai. Mussolinio dovanotas laikrodis buvo paimtas. Paprašiau grąžinti man, tada jis pradingo visiems laikams. Galiausiai mums davė keturis džipus. Radlis, Peteris ir aš važiavome abipus lydimi šarvuotųjų automobilių. Zalcburgą pasiekėme naktį. Sode prie vilos mus išlaipino. Jau siekiau užsitraukti cigaretę, bet tada iš už nugaros prie mūsų prišoko keli karo policininkai ir, užlaužę rankas, uždėjo antrankius. Paskui buvau įstumtas į kambarį, kuriame prie dviejų ar trijų stalų sėdėjo koks tuzinas žmonių. Tarp jų buvo daug fotografų ir korespondentų. Vienas karininkas pradėjo manęs klausinėti. Bet aš pasakiau, kad netarsiu nė žodžio, kol man bus nuimti antrankiai. Kai nuėmė, priėjau prie lango – automatų šūvių negirdėti – ir sušukau į sodą:

– Radli, Peteri, ar jūs dar surakinti?

– Taip, – atsakė Radlis. – Tai bent kiaulystė!

Pasisukau į majorą:

– Kol mano draugai surakinti antrankiais, nekalbėsiu.

Likau stovėti prie lango. Gerokai palaukus pasigirdo Radlio balsas:

– Viskas gerai. Ačiū!

Tada atsisėdau priešais majorą ir pasakiau, kad esu pasirengęs atsakyti į klausimus. Pirmasis jo klausimas buvo toks:

– Ar tiesa, kad planavote nužudyti generolą Eisenhowerį?

Pasakiau, ne. Toliau – tokie klausimai, kokių per trejus nelaisvės metus kaskart vis sulaukdavau iš amerikiečių, britų ir net prancūzų žvalgybos karininkų.

Nežadėjote žudyti Eisenhowerio, tad gal ketinote pagrobti? Bet yra žinoma, kad generolą Bradley jūs ketinote nužudyti ar pagrobti. Kodėl italų ir vengrų kareiviai Gran Sase ir Budapešte nešaudė į jus? Ką veikėte Berlyne 1945 m. balandžio pabaigoje? Kur padėjote Hitlerį? Iš patikimų šaltinių žinome, kad 1945 m. balandžio 30 d., pirmadienį, ankstų rytą išskridote su Hitleriu lėktuvu. Kur jis slapstosi? Jūs juk skraidote? Jūs pilotavote lėktuvą, šalia jūsų kabinoje sėdėjo Hitleris? Matote, mes informuoti... Juk neneigsite, kad ketinote susprogdinti maršalo Montgomery vyriausiąjį štabą – mes turime žinių. Iš kur žinote, kad Hitleris Berlyne nusižudė – juk balandžio pabaigoje Berlyne jūsų nebuvo? Ar tai Hitleris jums įsakė nužudyti generolą Eisenhowerį? O kas? Ir taip toliau.

Po kelių dienų man vis dėlto pavyko įtikinti pulkininką Henry Gordoną Sheeną, amerikiečių žvalgybos vadovą.

– Jei jau man būtų pavykę išgabenti Hitlerį į saugią vietą, – pasakiau jam, – aš ir pats ten būčiau pasilikęs ir man nereikėtų su draugais pasiduoti į nelaisvę.

– Jis išsisukinėja, – pasakė žurnalistai. – Skorzeny tikisi viską nuslėpti.

Skeptiškiausi buvo *New York Times* ir *Christian Science Monitor* korespondentai. Charlesas Foley knygoje *Commando Extraordinary* rašė: „Skorzeny tapo mitine visagale šių laikų būtybe.“

Generolas Walteris Bedellis Smithas, vyriausiosios vadovybės štabo vadas, į Paryžiaus viešbutį *Scribe* sukvietė sąjungininkų spaudos korespondentus. Foley rašė:

„Generolas paaiškino, kad neketinta žudyti ar grobti generolo Dwighto D. Eisenhowerio – tai nebuvo sąmokslas. Abverą suklaidino prieštaringi įsakymai.“

Nepatenkinti žurnalistai smulkiai klausinėjo generolą apie „apgulties padėtį“, kurioje 1944 m. pabaigoje–1945 m. pradžioje atsidūrė Eisenhowerio štabas, apie generolo Eisenhowerio antrininką ir apie tai, kad paskutinis jo grupės narys buvo sulaikytas ir paimtas į nelaisvę Versalyje. Generolas Bedellis Smithas pripažino, kad tai buvo „klaida“, kad taip nutiko dėl klaidingos informacijos. Žurnalistai vertino tai skeptiškai. Po ilgų svarstymų ir prieštaravimų sąjungininkų žvalgybos tarnyba priėjo prie išvados, kad kažkas čia neaišku. Aš turėjau patikimą „alibi“.

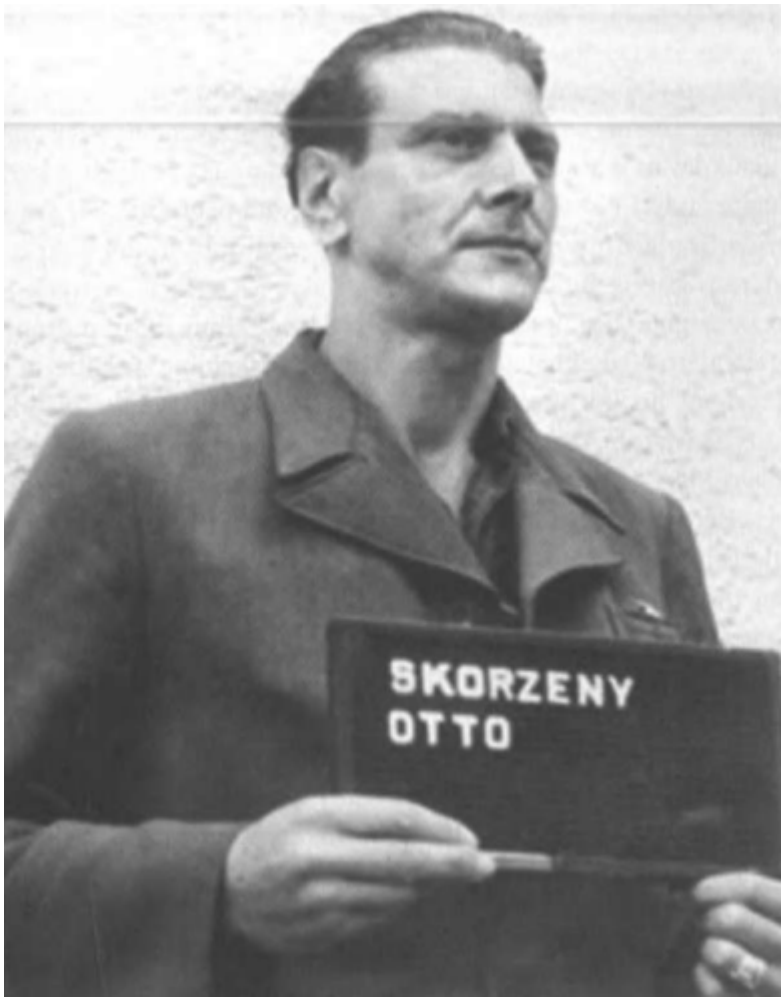

O. Skorzeny amerikiečių nelaisvėje.

Buvau keliamas iš vieno kalėjimo į kitą. Šeštame iš jų sėdėjau vienoje kameroje su generolu feldmaršalu Kesselringu. 1945 m. gegužės 29 d. Vysbadene drauge su dr. Kaltenbrunneriu kalėjau mikrofonų prikištoje lentinėje pašiūrėje. Mudu kalbėjomės apie studentavimo laikus – pasiklausymo tarnyba, manau, labai nusivylė. Dr. Kaltenbrunneris, savo nelaimei, buvo perėmęs 1942 m. Prahoje nužudytojo RSHA vadovo Reinhardo Heidrycho postą. Jis nugabentas į Londoną, kelias savaites jo apklausos vyko labai korektiškai. Paskui septynias savaites kalintas Londono Taueryje.

Laikomas aklinoje tamsoje jis buvo kankinamas taip, kaip anksčiau Petropavlovsko tvirtovėje kankinti rusų belaisviai: į kamerą daugiau nei per metrą prileisdavo vandens, paskui ir vėl išleisdavo. Tada – šaltas dušas, mušimas.

Triskart paeiliui jis sirgo meningitu, tad Niurnbergo procese ne visada galėjo dalyvauti. Paskutinį kartą mačiau jį 1946 m. liepą – buvo ramus, santūrus, nors ir žinojo, kad bus nuteistas mirti.

Suimtas buvo ir reichsleiteris dr. Ley – vilkįs melsvą pižamą, įsispyręs į šlepetes. Išvedamas iš namų, jis pagriebė po ranka pakliuvusį milo paltą, jam buvo užmaukšlinta tirolietiška kepurė. Neištvėrė kalinimo ir, vos atvežtas į Niurnbergo kalėjimą, nusižudė.

Oberurzelio stovykloje sutikau Radlį. Jam leista kalėti vienoje kameroje su manimi. Bet 1945 m. rugsėjo 10 d. man ir vėl buvo uždėti antrankiai, buvau įsodintas į lėktuvą, kuris nuskraidino į Niurnbergą. Kartu skrido grosadmirolas Donitzas, generolas feldmaršalas Keitelis, generolas pulkininkas Jodlis, generolas pulkininkas Guderianas, dr. Ley, vis dar vilkintis pižamą, ir Balduras von Schirachas.

Kai kalėjome Niurnberge, kartą atėjo kalėjimo komendantas, JAV pulkininkas Andrusas. Jis buvo su pensne, galėjai pamanyti, kad tai Heinrichas Himmleris. Tai bent. Savo siaubui, jis pamatė, kad grosadmirolas Donitzas, taip pat ir aš tebevilkime uniformą su visais kariuomenės skiriamaisiais ženklais. Pulkininkas Andrusas pareiškė, kad tokią uniformą vilkėti draudžiama ir kad tai ne kas kita kaip provokacija. Išgirdę jo riksmą, subėgo kiti juodašvarkiai karo policininkai. Aš kariškai pasveikinau grosadmirolą. Jis suprato, kodėl tai darau, ir pritariamai linktelėjo.

Netarę nė žodžio, nusilenkėme vienas kitam. Tada trumpai pasveikinome vienas kitą, ir Trečiojo reicho paskutinis vadovas paspaudė man ranką.

Niurnbergo kalėjimas buvo didelis pastatas, panašus į penkiakampę žvaigždę. Mus saugojo gausybė kareivių juodomis uniformomis. Kalėjimo prižiūrėtojas pulkininkas Andrusas stengėsi mus kuo labiau pažeminti. Su tais „juodaisiais“ aš gerai sutariau – jie buvo kur kas žmogiškesni nei „baltieji“. Nepaprastai simpatiškas dičkis „juodasis“ feldfebelis buvo mano draugas. Jis kaskart vis pakišdavo man cigarečių ar šokolado.

Pirmosiomis savaitėmis buvome pakankamai gerai aprūpinti. Seniai kalintys vokiečių pėstininkai, dirbantys virtuvėje, rūpinosi mumis, pulkininko Andruso apmaudui. Jis buvo kilęs iš Lietuvos, tik neseniai gavęs Amerikos pilietybę.[3] Nekentė visko, kas vokiška.

– Žinau, – kartą sakė jis mums, – jus vadina kopūstais, nes labai mėgstate juos. Tad gausite jų kasdien.[31]

Niurnbergo kalėjimo komendantas, amerikiečių pulkininkas B. C. Andrusas (viduryje) išgarsėjo atviru kaltinamųjų niekinimu.

Andrusas pasistengė, kad maistas būtų vienodas, labai prastas.

Vienam jaunam austrų inžinieriui, anksčiau dirbusiam Gynybos ministerijoje, pavyko įsiprašyti dirbti virtuvėje. Jo pavardė, atrodo, Raffelsbergeris. Atsiųsdavo man kukulių. Jis buvo vienintelis kalinys, kuriam pavyko pasprukti iš Niurnbergo, kai su keliais amerikiečių kareiviais išvyko parvežti maisto produktų. Pabėgo į Pietų Ameriką.

Iš pradžių buvau kalinamas kaltinamųjų flygelyje. Mano kamera priešais reichsmaršalo Goringo kamerą. Bendraudavome gestais, nes kalbėtis buvo griežtai draudžiama. Vėliau, prieš 1945 m. Kalėdas, buvau perkeltas į liudytojų flygelį. Naktį mūsų kameras užrakindavo, dieną jos atidarytos. Andrusas buvo paskelbęs drastišką įsakymą: jam pasirodžius kameros tarpduryje, kalinys turėjo atsistoti, pasitempęs pasveikinti jį ir žengti penkiolika žingsnių jam įeinant, dvylika – išeinant. Man jo pasipūtimas juoką kėlė, tad kaskart, pamatęs šią garbią personą, sprukdavau į arčiausiai esančią kamerą. Jis pastebėjo tai, liepė mane pakviesti.

– Atsisakote sveikinti mane?

– Sveikinčiau, jei būčiau karo belaisvis. Bet nuolankumo nesitikėkite, nesveikinsiu. Esu tokio pat rango karininkas kaip ir jūs – ne liokajus.

– Už atsisakymą paklusti galėčiau mėnesiui jus uždaryti į vienutę.

– Darykite, ką norite!

Manau, Andrusui pavaldūs amerikiečių karininkai nekentė jo dar labiau, nei jis mūsų. Prieš keletą metų, skrisdamas lėktuvu, sutikau vieną iš tų karininkų. Jis pažino mane, sakė, kad mano elgesys su Andrusu jam ir jo draugams teikė daug džiaugsmo.

Amerikiečių elgesys iš pažiūros buvo „korektiškas“. Pulkininkas Andrusas sakė mums, kad kiekvienas turi teisę skųstis. Bet iš tikrųjų nė į vieną skundą nebuvo tinkamai atsižvelgta. Amerikiečių mėgstamam generolui pulkininkui Halderiui teko tai patirti savo kailiu. Kalėjimo prižiūrėtojui padaręs pastabą, jis gavo pakalėti šaltojoje – vokiečių koncentracijos stovyklose geriau elgtasi nei Niurnberge.

Kai kas neištvėrė. Be dr. Ley, pasikorė ir dr. Conti, Reicho sveikatos apsaugos vadovas. Gretimoje kameroje kalintis generolas pulkininkas Blaskowitzus iššoko iš ketvirto aukšto. Generolas feldmaršalas von Blombergas mirė ligoninėje, į kurią išgabentas, kai jau buvo per vėlu. Kartą einant į dušą (tai vykdavo kas savaitę), man pavyko nudžiauti tris lininius rankšluosčius. Vieną iš jų perdaviau ligotam von Blombergui, kitą atidaviau austrų generolui von Glaise–Horstenau, kaizerio Prano Juozapo adjutantui. Trečią pasilaikiau sau. Švarių rankšluosčių mes pasitiesdavome ant gultų.

Po šių savižudybių pulkininkas Andrusas ėmėsi dar griežtesnių priemonių. Bet kuriuo metu dieną ar naktį kamerose galėjai tikėtis kratos. Turėjome miegoti degant šviesai, negalima buvo užsikloti galvos, veidas turėjo būti atsuktas į elektros lempelę. Jei per miegus užsitraukdavome paklodę ant akių, sargybiniai be jokio gailesčio pažadindavo.

Vėliau, kai reichsmaršalas Goringas nusinuodijo kalio cianidu, visose kamerose buvo atlikta nuodugni krata. Pas generolą pulkininką Jodlį rasta 30 centimetrų laidas, pas generolą feldmaršalą Keitelį – dvi nušlifuotos kniedės ir skutimosi peiliukas, pas Ribbentropą – nuskeltas butelis.

Bet blogiausia, bent jau man, buvo slegianti kalėjimo atmosfera. Nuolatinis sekimas, silpniausiųjų ujimas, šnipinėjimas, įskundimas, melagingi kaltinimai, priešiškumas tarp kaltinamųjų ir liudytojų, kurie tikėjosi išsisukti iš šio nemalonaus reikalo. Jiems, jei sutiktų bendradarbiauti, buvo šitai pažadėta, o kartais net ir ištesėta. Visa tai bene labiausiai veikė mano dvasinę būseną. Vos susilaikiau nesipriešinęs. Jei būčiau tai padaręs, pulkininkas Andrusas man būtų skyręs griežtą bausmę. Prieš mus buvo galima imtis bet kokių priemonių, taip ir daroma. Mus „testavo“ vadinamieji psichologai. M. Coldensonas ir „prof.“ G. M. Gilbertas testavo mane kelis kartus. Mums buvo atliktas intelekto

testas. Iš kitų labiausiai išsiskyrė dr. Seyss–Inquartas, dr. Schachtas ir Goringas. Amerikiečiai labai nustebo, kai pagal pačių sukurtus kriterijus nustatė, jog mūsų intelektas yra „labai aukštas“.

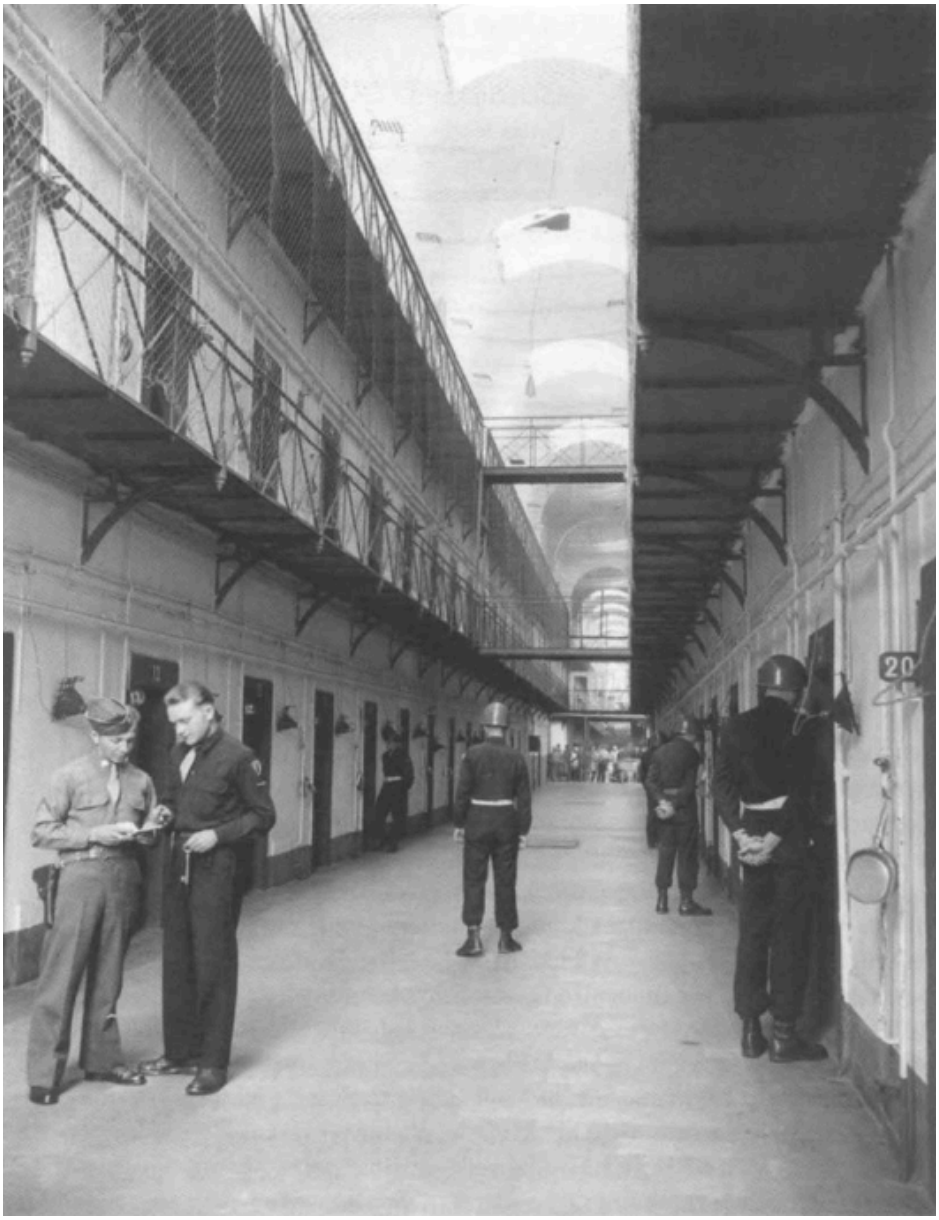

Niurnbergo kalėjimo koridorius. Kaltinamieji būdavo stebimi kiaurą parą.

Bet svarbiausias šių „psichologų“ darbas buvo mokyti prokurorus ir sėti nesantaiką tarp kalinių. Tarkim, man įtaigiai buvo dėstoma, jog X niekina mane, vildamasis, kad ir aš pradėsiu jį niekinti, ir šitaip išryškės tai, kuo bus

galima pasinaudoti per apkaltą ar bent jau paskelbti tai spaudoje. Su manimi jiems nepavyko, bet naivesni ir silpnesni įkliuvo.

Žurnalistams rūpėjo sensacijos, tad nieko nuostabaus, kad tarptautinėje spaudoje paskelbta „sensacingų pranešimų“. Kuo fantastiškesnis buvo pranešimas, tuo brangiau už jį mokėta. Reikalų su spauda turėdavo vidutiniokai. Manęs irgi prašė „spausdintinų“ tekstų. Aš atsisakiau. Bet daugelis kalinamųjų kone visą dieną buvo bakinami pateikti ką nors spaudai ar teismui. O tai visiškai tas pats.

Generolas Warlimontas ir „prieštaringasis“ Hottlis, slapyvardžiu Walteris Hagenas, dirbo, be abejo, kad būtų išlaisvinti, nuo ryto ligi vakaro.

Niurnbergo radijo komentatorius rinko žinias ir kalėjime. Jis pasivadino Gastonu Oulmanu, neva kilusiu iš vienos Pietų Amerikos respublikų. O tikroji jo pavardė – Ullmannas. Prieš karą jo santykiai su vokiečių teisėsauga buvo komplikuoti.

Prekyba autografais vyko labai intensyviai. Nė nesigėdydamas pasiprašiau už parašą pakelio cigarečių. Kuo „grėsmingesnis „buvo žmogus, tuo brangiau kainavo jo parašas. Pažinojau kelis kalinius, kurie, tikėdamiesi geriau čia gyventi, dėjosi esą pavojingi nusikaltėliai. Nežinau, ar jų apsimestinis sutarimas su sargybiniais vėliau atsispindėjo kaltinamajame rašte. Bet kalėjime dirbančio katalikų kunigo tėvo Sixtuso O’Connoro draugiškumas, kuris tam tikra prasme irgi galėtų būti grėsmingas, buvo tikras. Nors Augustinų ordiną, kuriam kunigas priklausė, įkūrė atsiskyrėliai, tėvas toli gražu nebuvo atgailaujantis vienuolis. Jis ilgai kalbėdavosi su kaliniais, buvo taikus, draugiškas, mėgindavo, nenusižengdamas pulkininko Andruso nurodymams, užtarti kalinius. Jis buvo airis, jo motina – vokietė, tad kai kurie kaliniai jam pataikaudavo. Tarp uoliausiųjų buvo ir gauleiteris Frankas, von dem Bach–Zelewski, generolas Warlimontas, gauleiteris Bohle, Schellenbergas ir gabusis Hottlis.

Tėvo Sixtuso pamoksluose buvo gausu užuominų. Visi jas suprasdavo – jis nevengė kritikuoti Niurnbergo tribunolo. 1945 m. lapkritį, Mirusiųjų dieną, savo pamoksle jis minėjo milijonus vokiečių karių, garbingai žuvusių mūšiuose.

Nugalėtojai patys pasiskelbė teisėjais. Nugalėtiesiems, laimei ar nelaimei jiems perduotiems, taikė stiprias spaudimo priemones. Su savo šeimomis susirašinėti mums leista tik 1946 m. vasarį.

Niurnberge paskelbtus netikrus „prisipažinimus“, politizuotos ir militarizuotos policijos apklaustų kalinių bendrus pasisakymus istorikams

derėtų vertinti labai skeptiškai. Kai kurie kaliniai, tikėdamiesi būti paleisti į laisvę, pateikdavo melagingų liudijimų – dėl to negailėjau jiems priekaištų. Vienas iš jų elgėsi apgailėtinai.

– Aš turiu žmoną ir vaikų, – sakė jis man. – Negaliu kitaip.

Tarsi kitiems nerūpėtų jų šeimos.

Aš tris kartus buvau kalintas Niurnbergo kalėjime: 1945 m. spalį–1946 m. gegužę, 1946 m. liepą–rugpjūtį, 1948 m. vasarį–kovą. Trečią kartą kalinamas nusprendžiau pasiieškoti darbo. Visose kamerose vietoj langų stiklų buvo sudėtos skaidraus plastiko plokštės, palei lango rėmą pritvirtintos siauromis medinėmis lentelėmis, kurios gana dažnai atvipdavo. Pasisiūliau sutvarkyti langus.

Už šį darbą kas savaitę gaudavau po pakelį tabako. Be to, galėjau lankytis kitose kamerose ir pasišnekėti su bendražygiais, užmegzti ryšius su įdomiais žmonėmis ir padrąsinti tuos, kurie visai prarado viltį. Jei ateidavo sargybinis, sakydavau, kad teiraujuosi apie kalinio šeimą ar ką panašaus. Dauguma, norėčiau tai pabrėžti, „juodųjų“ sargybinių buvo solidarūs su mumis, parijais. Psichologai padarė didelę klaidą, kad leido mus saugoti „juodiesiems“. Jie nelaikė mūsų žvėrimis. Jų žmogiškumas praskaidrindavo pulkininko Andruso pamokymus.

***

Tuo laiku buvo teisiami „karo nusikaltėliai“. Britų okupacinėje zonoje ilgai tardyta per 700 000 karininkų ir vokiečių kareivių. 937 belaisviai apkaltinti pažeidę karo teisę. Britų karo teismas juos nuteisė taip:

Mirties bausmė	230
Kalinimas iki gyvos galvos	24
Lygtinis įkalinimas	423
	677
Išteisinta	260

Taigi 677 žmonės, tai yra mažiau nei vienas iš dešimties tūkstančių kareivių, dalyvaudamas kare, nugalėtojų manymu, pažeidė karo teisę.

Amerikiečių okupacinėje zonoje po brigados generolo Telfordo Tayloro pranešimo pagal garsųjį įsakymą Nr. 10[32] nuteista tik 570 vokiečių karių. Tik 177 stojo prieš amerikiečių specialųjį teismą. Rezultatai buvo tokie:

Mirties bausmė	24
Suėmimas ar kalinimas iki gyvos galvos	118
	142
Išteisinta	35

Prancūzų okupacinėje zonoje suimta keli tūkstančiai asmenų. Čia buvo paskelbtas toks nuosprendis:

Mirties bausmė (nuosprendis įvykdytas)	104
Kalinimas iki gyvos galvos	44
Kalinimas (lygtinai)	1 475
	1 623
Išteisinta	404

Taigi iš daugiau nei 10 milijonų karių nuteista 2 442, arba 0,024 proc. [* Prof. J. A. Martinez Die Kriegsverbrecherprozesse der Nachkriegizett, Paris, 1958. (Vok. leid. red. past.)] Sovietų okupacinėje zonoje nuteista daugiau nei 185 000 žmonių. Iš keturių milijonų vokiečių belaisvių, kalėjusių Sovietų Sąjungoje, grįžo nuo 1955 m. vos 30 procentų.

***

Kovo pradžioje mums pasirodė, kad Niurnberge vyksta kažkas keista. Pulkininkas Andrusas teisėsaugos rūmams skelbė pavojaus signalą. Sargybos padaugėjo tris kartus. Prie pagrindinių įėjimų įrengtos prieštankinės gynybos barikados. Kone kiekviename kampe buvo prikrauta smėlio maišų, pristatyta tvirtų skardų, įrengta kulkosvaidžių lizdų. Kalėjimo koridoriuose buvo įrengtos nedidelės slėptuvės, apkaltos šarvais. Jos buvo skirtos pasislėpti mūsų sargybiniams ir apsiginti nuo priešo. O koks gi priešas čia ketino veržtis?

O. Skorzeny Niurnbergo kalėjimo kameroje.

Bergždžiai stengėmės susivokti, su kuo rengiamasi kariauti. Bet kartą grįžtant iš karininkų kambario, man tai išaiškino tėvas Sixtusas. Vienas amerikiečių generolas, kurio vardo tėvas nenorėjo sakyti, nes jis, kaip ir dera, vardų neminėdavo, papasakojo jam štai ką: netoli Niurnbergo pastebėta vokiečių savanorių dalinių. Jie neva ketiną įsiveržti į miestą, pulti kalėjimą ir išlaisvinti visus belaisvius. Šie žmonės yra labai grėsmingi, jiems vadovauja pulkininkas Ottas Skorzeny. Tas, kur pagrobė Mussolinį, ir ketino pagrobti generolą Eisenhowerį.

– Bet, – paprieštaravo tėvas Sixtusas generolui, – pulkininkas Skorzeny sėdi šiame kalėjime nuo praėjusių metų rugsėjo. Dar vakar su juo šnekėjausi!

– Tada, – tarstelėjo generolas, – jums vertėtų pasitikrinti, gal tas žmogus tik dedasi esąs Skorzeny, nes aš informaciją gavau iš patikimų šaltinių. Mums reikėtų išsiaiškinti.

Po to vyko sudėtingos apklausos, kartais virsdavusios farsu. Pagaliau man pavyko įrodyti, kad aš išties esu Skorzeny.

Po kelių mėnesių buvau perkeltas į Bavariją, į Rėgensburgo stovyklą. Ten sutikau buvusį savo ryšininką, kuris papasakojo man apie šią istoriją. Išformavus *Alpenschutz* korpusą, jis buvo demobilizuotas. Nuvyko pas savo šeimą, kuri gyveno Niurnberge. Iš spaudos sužinojo, kad esu kalinamas šiame mieste, nusprendė mane išvaduoti ir, jei įstengs, padėti man pabėgti. Buvo sukurtas planas, beje, neįgyvendinamas, bet, prasitarus vienam sąmokslininkui, suimta visa grupė. Veikiausiai policijos sekliai tikėjosi sučiupsią mane vaikštinėjantį Vokietijoje laisvą, todėl kalėjime ir kilo toks baisus aliarmas, kurį kelis mėnesius vis pastiprindavo gandai.

Stars and Stripes, amerikiečių okupacinis laikraštis, labai domėjosi manimi. Perskaitęs straipsnį, pavadintą *Guarded likę a cobra* („Budrus kaip kobra“), iliustruotą mano nuotrauka, sužinojau, kad keturis ar penkis kartus buvau jau pabėgęs, tačiau kiekvieną kartą pavykdavo mane sugauti. Šį straipsnį skaičiau Dachau ligoninėje. Man buvo operuota tulžies pūslė, ir tada išties buvau „budrus kaip kobra“, dieną naktį kartu su manimi budėjo visa palata.

1946 m. gegužę buvau išsiųstas į senąją Dachau koncentracijos stovyklą. Neilgai trukus, į Darmštatą, paskui – vėl į Niurnbergą, tada ir vėl į Dachau. Ten protestuodamas dėl to, kad esu kalinamas vienutėje, ir dėl elgesio su vokiečiais kaliniais paskelbiau bado streiką.

Kalbant apie senąją Dachau koncentracijos stovyklą, reikėtų paminėti, kad vienutėse kalintieji gyveno palyginti gerai. Vienutė – gana didelė patalpa (apie 3,5 x 2,5 x 3 m) su dideliu grotuotu langu. Kalinys turėjo prausyklą ir atskirą tualetą. Šioje stovykloje amerikiečiai pastatė naują bunkerį, jame įrengtos dvivietės kameros – 2,5 m ilgio, 1,4 m pločio, 2,2 m aukščio. Jose buvo mažyčiai langai su grotomis. Praustis turėjome tualete. Man parodytas nepaprastas draugiškumas – buvau pasodintas į vieną kamerą su recidyvistu, kuriam teko tuoj paaiškinti, kad nurimtų. Nežinau, kurioje stovykloje jį rado, bet aš pirmiausia būčiau nusiuntęs jį nusiprausti.

Tas civilis recidyvistas Jakobas Groschneris, vadintas „laukiniu Jakobu“, kalėdamas, kaip pats sakė, senajame gerajame Dachau dėjosi pamišėliu. Jis buvo stiprus it Heraklis ir niokodavo, apie tai nė negalvodamas, viską, kas tik pakliūdavo į nagus: padegdavo savo gultą, sulenkdavo grotų strypus, imdavo kitus į nagą ir t. t. Nežinau kodėl, bet man jis simpatizavo. Vos pamatęs mane, dar iš tolo sušuko:

– Aukščiau galvą, pone pulkininke!.. Nė per pėdą nesitraukite!.. Jūs teisus!.. Pirmyn!

Vienas iš mano tiekimo skyriaus karininkų per apklausą elgėsi labai prastai. Tada laukinis Jakobas pasakė, kad „visi šie žmonės yra išdavikai“ ir kad jie bus „griežčiausiai nubausti“. Tie jo žodžiai buvo nuleisti negirdomis. Bet vieną dieną Groschneris ėmėsi pliekti lazda vargšą intendantą ir nemenkai jį apkūlė. Man ilgai teko tikinti amerikiečių autoritetus, kad laukiniam Jakobui niekas neliepė to daryti, kad jis pats taip nusprendė.

Galiausiai amerikiečiai išsiuntė jį į ligoninę. Ten nustatė, kad jis – dvasios ligonis. Bet tada čekų žvalgyba pasiūlė jam bendradarbiauti ir „pagrobti“ mane. Groschneris man pasakė, nors tuo metu ir vėl turėjau kraustytis į kitą kalėjimą, kad sovietai, vykdydami specialiąją operaciją, ketino imtis jėgos, bet jiems nepavyko jo įkalbėti.

1945 m. lapkritį Niurnberge du ar tris kartus buvau apklaustas rusų prokuroro, kuris iš tiesų buvo labai korektiškas. Per paskutinę apklausą labai įdomiai pasišnekėjome.

– Vis dėlto labai keista, – pasakė jis, – kad nebuvote paaukštintas generolu majoru. Bent jau generolu turėtumėte būti!

– Aš inžinierius, o ne kadrinis karininkas, juk žinote. O intrigų regzti nemoku.

– Žinau. Ar jums čia gerai? Kalėjimų aplinka nėra draugiška.

– Jokiame kalėjime nėra malonu būti.

– Matau, mudu suprantame vienas kitą. Man būtų visai nesunku po dviejų trijų dienų mūsų vadovybės paliepimu išsiųsti jus į Berlyną. Pas mus gautumėte veiklos, tinkamos atskleisti jūsų gebėjimams.

– Jūsų siūlymas labai patrauklus. Bet, nors Vokietija ir pralaimėjo karą, man jis vis dar nesibaigė. Aš nekovoju vienas. Gavęs įsakymą, paliepdavau savo bendražygiams jį vykdyti – dabar turiu juos ginti. Dabar, kai pralaimėjome, negaliu palikti jų bėdoje.

– Manau, pakankamai daug visko matėte ir girdėjote, tad suprantate, jog daug žmonių, kuriems dabar turite paklusti, čia yra visai ne tam, kad ir toliau laikytų jus kalėjime!

– Tai viršininkų reikalas, ne mano.

Daugiau jis nieko neklausė. Ir amerikiečiai, kuriems buvau perduotas, irgi daugiau neklausinėjo. Tiesa, turėčiau pasakyti, jog 1948 m. liepą, kai pabėgau iš Darmštato stovyklos, buvau perspėtas, kad sovietai ir vėl

rengiasi persivilioti mane į savo pusę. Tuo metu vienas JAV armijos karininkas pasirodė esąs išties puikus vaikinas. To niekada neužmiršiu.

Puoselėjau daug vilčių, kad 1947 m. vasarą būsiu paleistas. Bet iliuzijų neturėjau. Liepos pabaigoje pulkininkas Rosenfeldas, kaltintojas, pateikė man neįtikimą kaltinimą – buvau kaltinamas „žiauriai elgęsis, kankinęs ir nužudęs tūkstantį amerikiečių karo belaisvių“!

***

Ir vėl prasidėjo žūtbūtinė kova. Paveikti stiprios propagandos nugalėtojai buvo įsitikinę, kad visi mes esame baisūs nusikaltėliai, tikri monstrai. Visur patirdavome melą, neapykantą ir kerštо troškimą, taip pat kvailumą, kurį ne taip paprasta įveikti.

Mūsų buvo dešimt 150–osios tankų brigados karininkų: penki sausumos kariuomenės, trys karo laivyno, du *Waffen–SS.* Šešis iš jų buvau matęs gal kokį kartą.

Vokiečių ir tarptautinė spauda susidomėjo šia puikiai inscenizuota sensacija. Tuoj koks pustuzinis vokiečių advokatų pareiškė norą mus ginti. Vienas iš jų – mano tautietis advokatas dr. Peyer–Angermannas iš Zalcburgo netgi leidosi suimamas, kad su kitais konvojaus lydimais vokiečių belaisviais patektų į Dachau stovyklą, nes Vokietijos ir Austrijos sienos ir vėl buvo uždarytos, buvo uždrausta jas peržengti. Nė vienas iš šių advokatų nė neketino imti jokio, net menkiausio, honoraro. Mes juk nieko neturėjome. Dėkoju jiems iš visos širdies. Dr. Peyer–Angermannas atsivežė visą portfelį dokumentų, liudijančių mano veiklą Austrijoje 1930–1939 metais. Regis, atstovaudamas šioje byloje, jo manymu, teisiesiems, jis buvo pasiryžęs paaukoti savo darbą ir karjerą.

Nepaisydamas to, tribunolas gynėjais paskyrė tris amerikiečių armijos karininkus. Mūsų advokatai buvo pulkininkas leitenantas dr. Robertas Durstas iš Springfildo (Misūris), pulkininkas leitenantas Donaldas McLure iš Oklando (Kalifornija) ir majoras Lewis I. Horowitzas iš Niujorko. Paskutinis iš jų, norėčiau pabrėžti, buvo judėjas. Šie karininkai išsiaiškino mano biografijos, gyvenimo Vienoje faktus, kokią veiklą vykdžiau per karą. Jie pasirodė esą puikūs gynėjai. Vokiečių advokatai juk nežinojo, kad amerikiečių surengtame procese vadovaujamasi „kitokiomis žaidimo taisyklėmis“.

Mėnesį trukęs bylos nagrinėjimas prasidėjo 1947 m. rugpjūčio 5 d.

Prieš tai, išstudijavęs kaltintojo Rosenfeldo pateiktus dokumentus, mane apklausė pulkininkas leitenantas Durstas. Tos trys dienos ištįso iki begalybės.

– Noriu atkreipti jūsų dėmesį, – pasakė jis. – Jūsų gynybos galėsiu imtis tik tada, kai viską išsiaiškinsiu apie jūsų gyvenimą ir veiklą prieš karą ir jo metu.

Nieko nuo jo neslėpiau. Trečiai dienai einant į pabaigą, jis pirmą kartą ištiesė man ranką ir pasakė:

– Dabar esu įsitikinęs, kad jūs nekaltas. Ginsiu jus kaip tikrą brolį. Bet, jei gynyba bus patikėta ne vienam *team leader*[33], *vienam* gynėjui, tai yra man, negalėsiu garantuoti, kad procesas pasibaigs jūsų naudai. Be to, manau, svarbu, kad, vykstant gynybai, žodis būtų suteiktas tik jums, kad kalbėtumėte savo paties ir bendražygių vardu.

Dažnai kritikuojamas toks lemtingas Vokietijai „fiurerio principas“ buvo ir vėl pritaikytas. Šį kartą labai sėkmingai.

Teismo pirmininkas buvo pulkininkas Gardneris, vadintas Kartuvių Gardneriu, nes lig tol jis skelbė vien mirties nuosprendžius pakariant. Karo teismo tarybą sudarė devyni nariai – visi jie buvo pulkininkai. Pulkininkas Durstas pasiekė, kad penkis iš jų pakeistų kiti karininkai – tikri fronto kariai, sakė man Durstas.

Procesui įpusėjus, kaltintojui Rosenfeldui teko atsiimti kaltinimą dėl žudynių. Vienintelis dalykas, kuriuo galėjo mus kaltinti, – priešo uniformų vilkėjimas ne kovos metu. Pulkininkas leitenantas Durstas nepateikė įrodymų, kad anglai ir amerikiečiai vilkėjo vokiečių uniformas (apie tai šioje knygoje jau rašiau). Bet buvo žinoma, kad lenkų sukilėlių vadas vilkėjo vokiečių uniformą. Buvo žinoma ir tai, kad amerikiečiai į Acheną įsiveržė ir kovėsi vilkėdami vokiečių uniformas. Generolas Bradley atsiuntė teismui laišką, kuriame tvirtino „nežinojęs, kad šitaip buvo“, bet faktų nenuslėpsi. Regis, generolas Bradley nevisiškai gerai žinojo, kas vyksta jo vadovaujamoje armijoje. Gal po to, kai ir pats buvo suimtas amerikiečių, pamaniusių, kad jis „persirengęs vokietis“, jo atmintis sušlubavo. Mums tai buvo labai neparanku.

Prasidėjo atoveiksmis. Liudyti išėjo RAF aviacijos pulkininkas leitenantas Forestas Yeo–Thomasas – puiki asmenybė, britų žvalgyba turėtų juo didžiuotis. Viską bylojo skiriamieji ženklai ant munduro – jo nereikėjo teismui pristatyti. Prancūzų pasipriešinimo kariai jį vadino „baltuoju triušiu“.

Pulkininką Rosenfeldą RAF papulkininkio pasisakymas visiškai išmušė iš vėžių. Eugenas Kogonas knygoje *Der SS–Staat* teigia: vokiečiai norėjo sunaikinti jį Buchenvalde. Yeo–Thomasas pasakė, kad jo kariai naudojo vokiečių uniformas bei vokiečių automobilius ir kad ši komanda, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, „negalėjo imti į nelaisvę“.

Mirties bausmės pakariant vykdymas vienam iš nacių nusikaltėlių. 1946 m.

Pulkininkas leitenantas Durstas paklausė jo, ar nebuvo „paėmęs iš karo belaisvių vokiečių dokumentų ir jais pasinaudojęs“.

– Žinoma! Belaisvis negali turėti dokumentų. O jei kuris ir pasilaiko šiuos, tik jam pačiam blogiau! – tada pridūrė: – Vadovavau anglų kariams, tad nuodugniai išsinagrinėjau pulkininko Skorzeny ir jo dalinių operacijas. Todėl galiu jus užtikrinti, kad pulkininkas, jo karininkai ir kareiviai visais atvejais elgėsi kaip tikri džentelmenai.

Pamaniau, kad Rosenfeldas gaus širdies smūgį. Deja, man taip ir nepavyko šiam garbingam ir kilniaširdžiui RAF karininkui paspausti rankos. Kai jis atsistojo, sušnibždėjau savo bendražygiams: atsistokime ir atiduokime jam pagarbą.

Pulkininkas leitenantas Durstas pranešė tribunolui, kad trys amerikiečių karininkai pasirengę gynybai. Jų pasisakymų po Yeo–Thomaso jau nelabai ir reikėjo. Pirmininkas suteikė žodį man. Naudodamasis žemėlapiu, pasistengiau kuo paprasčiau nupasakoti, kaip vyko operacija *Greif*. Pulkininkas Rosenfeldas, prokuroras, dar pateikė man klausimų – ramiai, mandagiai. Tačiau tai nesutrukdė jam, skelbiant kaltinimą, reikalauti mums mirties nuosprendžio, nors mūsų kaltė ir nebuvo įrodyta. Spaudos ir radijo atstovai tik stebėjosi.

Pulkininkas leitenantas Durstas pasakė gausybe dokumentų grindžiamą, visais požiūriais vertingą ginamąją kalbą ir nusistebėjo, kad, net ir stingant įrodymų, kaltintojas vis tiek reikalauja bausmės. O pulkininkas leitenantas McLure, baigdamas kalbą, pasisuko į teisėjus ir pasakė:

– Ponai, jei turėčiau garbės vadovauti tokiems žmonėms, didžiuočiausi tuo! Mes siūlome juos išteisinti.

Vykstant teismo procesui, pirmininkas, akivaizdu, siekė, kad būtume nuteisti. Išteisinimo teko palaukti. Nuosprendis paskelbtas tik 1947 m. rugsėjo 9 d., sausakimšoje salėje, po kelias valandas trukusio teismo pasitarimo. Žurnalistai, fotografai ir radijo korespondentai tiesiog užplūdo mus, kaltinamuosius.

Jau žengiau prie gynėjų norėdamas padėkoti, bet tada prie manęs priėjo pulkininkas Rosenfeldas ir ištiesė ranką. Nesu kerštingas, tad mielai paspaudžiau ranką savo kaltintojui. Bet pulkininko Rosenfeldo gerais norais aš netikėjau. Jis puikiai žinojo, kad amerikiečių ar kokių kitų karių mes nei kankinome, nei žudėme ir nė neplanavome pulti Eisenhowerio štabo ir žudyti generolo ar ko kito. Bet jis vis tiek tikėjosi 150–osios tankų brigados veiksmus susieti su tariamai „įrodytomis“ Malmedi žudynėmis. Jo pastangomis pateikta neteisingų liudijimų, neva mano daliniai Ardėnų operacijoje naudojo kulkas su cianidu. Šiam kaltinimui patvirtinti buvo apklausti ištikimasis Radlis ir Hunke. Pulkininkas leitenantas Durstas bergždžiai mėgino protestuoti:

– Šitaip mėginama parodyti, kad pagrindinio kaltinamojo adjutantai su savo vadu nesutarė!

Radlis ir Hunke liudijo nenoromis, priverstinai. Radlis atsakinėjo labai trumpai, menkai atliepdamas kaltinamojo klausimus. O dėl mūsų „kino“ Hunke – jis atkakliai tylėjo. Kai pulkininkas Rosenfeldas apiberdavo jį klausimais, šis iš tiesų atrodė taip, tarsi būtų dabar Pekine ar Tiandzine.

Jei ne didžiulės mūsų gynėjų pastangos, ne garbinga ir kilniaširdė Yeo–Thomaso kalba, mes būtume nuteisti mirti. Bet nuosprendis nebūtų įvykdytas, kaip ir liūdnai pagarsėjusio Malmedi proceso – nė vienam iš keturiasdešimt septynių mirties bausme nuteistųjų nuosprendis nebuvo įvykdytas.

– Nugalėtieji vokiečių generolai turi būti nuteisti ir pašalinti. Jei ir vėl kiltų karas, – 1948 m. liepos 8 d. pareiškė maršalas Montgomery, – tektų kautis dar nuožmiau, nes niekas nenorėtų būti nugalėtas, tai yra pakartas!

Mes buvome išteisinti, bet dar neišlaisvinti. Mes, *Waffen–SS* nariai. Mums taikytas nugalėtojo nutarimas, vadintas „automatiniu areštu“. Tai buvo, regis, 1947 m. rugsėjo 11 d. – tarptautinė spauda paskelbė pulkininko Rosenfeldo žodžius: „Skorzeny yra grėsmingiausias Europos žmogus!“

Kitą dieną, rugsėjo 12–ąją, sužinojau, kad Danija ir Čekoslovakija reikalauja mane perduoti joms. Po dviejų savaičių buvo pranešta, kad „įvyko klaida“. Buvo išaiškinta ir kitų melagingų faktų. Bet aš ir vėl buvau išsiųstas į Niurnbergą, paskui į Darmštato stovyklą – „denacifikuoti“.

Man taip ir nepavyko trumpai šnektelėti su pulkininku Yeo–Thomasu ir padėkoti jam, tad parašiau laišką. Jo atsakymas buvo toks:

„You did a jolly good job during thewar!... („Jūs buvote pasmerktas kare nuveikti gerų darbų!..“) Jei jums reikia prieglobsčio, turiu butą Paryžiuje... Sprukite!“

Aš ir pats ketinau tai daryti. Treji metai ir du mėnesiai kalėjime – man atrodė, to visai pakanka. Perspėjau amerikiečių pulkininką Darmštato stovyklos komendantą, kad nusprendžiau pasišalinti. Jis nepatikėjo. Bet po dviejų valandų, 1948 m. liepos 27 d., susirangiau (kiek pavargęs) jo automobilio bagažinėje. Vairuotojas vokietis, vykdamas stovyklos komendantui pirkinių, nė nežinodamas to, pervežė mane per visas užkardas. Aš atgavau laisvę.

1945 m. Darmštate, buvusio kavalerijos dalinio teritorijoje, amerikiečiai įsteigė karo belaisvių stovyklą nacių partijos, SS, SD ir SA nariams. Čia kalinti asmenys turėjo pereiti denacifikavimo procesą.

26.

GRĖSMINGIUSIAS EUROPOS ŽMOGUS

Žinau, kaip užsidirbti pragyvenimui / In absentia[34] *denacifikuotas / Pašnekesiai su generolu Peronu, pulkininku Nasseru, Jordanijos karaliumi Husseinu ir prezidentais Verwoerdu ir Vorsteriu / Daily Scetch nuteisiamas už šmeižtą. – Absurdiškas prasimanymas: Spinne / Tariamas pagrobimas / Slaptoji mano armija Sacharoje / Įsiveržimas į Špandau kalėjimą! / Traukinys į Glazgą / Aš esąs generolas Dayanas!*

Žurnalistai suskubo „grėsmingiausiam Europos žmogui“ priskirti pasakiškiausius nuotykius. Kartais tai, kad man teikiama tiek svarbos, pralinksmindavo. Iš pradžių neva buvau tarptautinio sąmokslo vadas. Nors iš tiesų tuo metu galvojau, kaipgi aš pragyvensiu. Kaip ir didžiajai daliai mano tautiečių, per karą praradusių savo gera, man teko ir vėl pradėti iš pradžių.

Bet, prieš pradėdamas užsidirbti pragyvenimui, turėjau būti „denacifikuotas“. Kaip žinoma, 3 300 000 vokiečių stojo prieš „denacifikavimo teismus“ ir dalyvavo „valyme“. Darmštato stovykloje (20 000 suimtųjų) buvo geras tuzinas kamerų civiliams, kur kalėjo tikri ar tariami „pasipriešintojai“. Vienas iš tų „teisėjų“, kurio teismui teoriškai turėčiau paklusti, buvo nepaprastai griežtas. Nieko keista, nes kai kuriuos savo tautiečius jis buvo įskundęs Müllerio Gestapui.

Denacifikavimą vykdė okupacinės valstybės. Vokiečiai pagal nusikaltimus buvo suskirstyti į penkias grupes. Pirmai grupei priklausė Vokietijos nacionalsocialistinės darbininkų partijos arba jai pavaldžių organizacijų – Darbo fronto, profesinių sąjungų, moterų ar vyrų *Hitlerjugendo* organizacijų ir t. t. – nariai. Tie, kurie šiose organizacijose ėjo kokias nors pareigas, buvo suskirstyti į dvi grupes (2 ir 3 – mažiau

kalti). Visi karininkai automatiškai buvo priskirti ketvirtai grupei (kalti). Penktą grupę sudarė „labiausiai nusikaltę“, t. y. tokie, kaip ministras dr. Hjalmaras Schachtas. Beje, Niurnberge jis vis dėlto buvo išteisintas.

Turint apsukrų advokatą ir tris gerus liudytojus, kurie galėtų patvirtinti, kad kaltinamasis „pakankamai priešinosi“, iš šios aferos galima buvo išsisukti.

Aš 1952 m. buvau „*in absentia* denacifikuotas“ ir priskirtas „mažiau kaltų“ grupei.

Po dvejų Vokietijoje ir Prancūzijoje praleistų metų man atsirado galimybė Ispanijoje, riterių šalyje, padirbėti pagal specialybę – laisvai samdomu inžinieriumi. „SS aukso“, nors taip ir tvirtino kai kurie metraštininkai, neturėjau, tad lengva nebuvo. Padedamas ištikimų draugų, tarp jų buvo ir studijų draugas, taip pat inžinierius, kuris, jo laimei, niekada nepriklausė nacionalsocialistų partijai, sukaupiau šiek tiek pinigų ir Madride įsteigiau nedidelę įmonę.

1953 m. man nusišypsojo laimė – gavau užsakymų iš didelių geležinkelių ir staklių įmonių. Tad susimokėjau skolas. Žinojau tik vieną būdą prideramai gyventi – dirbti. Taip ir dariau, ir darau ligi šiol. Žinoma, „buvo pastebėta“, kad dažniausiai renkuosi vokiečių įmones, siūlau jų gaminius. Būtų keista, jei rinkčiausi sovietų įmones. Tai tiesa, verslo reikalais vykdavau į Argentiną. Lankiausi pas dabar jau mirusį generolą Peroną. Lankiausi ir Kaire – prezidentas Gamalis Abdelis Nasseras sakė, kad, padedamas Vakarų, ypač JAV, mielai industrializuotų Egiptą ir išplėtotų pramonę...

1951 m. Kaire buvo vokiečių karinė misija, kuriai vadovavo Egipte pasilikęs generolas Wilhelmas Fahrmbacheris, ir civilinė misija, kurios vadovas – dr. Vossas, buvęs fabriko *Škoda* vadovas. Tarp misijos narių buvo ir raketų gerų specialistų. Fahrmbacheris ir Vossas buvo labai atsargūs. Jie nieku gyvu nenorėjo, kad prie jų prisišlietų buvęs *Waffen–SS* narys. Kai antrą kartą atvykau į Kairą, Nasseras davė man paskaityti storą aplanką, kurį sudarė tūkstantis mašinraščio lapų. Kelis lapus permetęs akimis, pasakiau Nasserui, tuomečiam valstybės vadovui:

– Bet tai labai slapti Egipto vadovybės dokumentai!

– Prašau jus perskaityti viską!

Tai buvo tekstas labai palankaus rusų pasiūlymo dėl Asuano užtvankos ir dėl nemenkos karinės pagalbos.

Kai baigiau skaityti, Nasseras lyg ir man pasakė:

– Mes, arabai, neskubame. Galime palaukti. Nemanau, kad Arabijos tautos nepajėgtų atsispirti marksizmui ir leninizmui. Jis prieštarauja mūsų religijai. Aš nusiteikęs provakarietiškai. Bet Vakarai griežtai atsisako teikti mums pagalbą, tad esu priverstas taikstytis su Rytais. Tų siūlymų, kuriuos čia perskaitėte, aš nepriimsiu nei po mėnesio, nei po pusės metų.

Paklausiau Nassero, ar tai reiškia, kad prireikus turėčiau užsiminti apie šį pašnekesį. Jis patvirtino su tuo sutinkąs.

Pernelyg gerai žinojau, kad Kaire mane seka amerikiečių ir britų slaptosios tarnybos. Tad nelabai nustebau, kai kartą, grįžusį į viešbutį *Semiramis*, pasitiko patraukli graikiškų bruožų, bet amerikietiško mąstymo asmenybė ir perdavė amerikiečių karo atašė kvietimą ryt vakare apsilankyti pas jį.

Nuvykau. Valandą pašnekėjus apie šį bei tą, pulkininkas paklausė, ar negalėtų su manimi pasikalbėti akis į akį. Nuėjome į jo biurą.

– Atsiprašau, kad šitai leidžiu sau, – pasakė jis, – bet norėčiau kalbėti atvirai. Žinau, kad šįryt buvote pas prezidentą Nasserą, kad vizitas truko ilgiau nei dvi valandas! Nenorėčiau būti netaktiškas, vis dėlto drįsiu paklausti, apie ką jūs kalbėjote?..

– Jūsų domėjimasis yra suprantamas, sutinku patenkinti jūsų smalsumą. Aš ne kalbėjau, o veikiau skaičiau ir klausiau.

Pasirodo, Pentagonas prieš kelias savaites pulkininkui pranešė, kad priimtas skubus sprendimas teikti Egiptui pagalbą. Šią naktį jis ketino siųsti skubią telegramą, tad klausė, ar gali minėti mano vardą. Aš neprieštaravau.

Bet Nassero politika ne kažin kiek pasikeitė. Arabų pasaulis buvo priverstas jungtis prie Sovietų bloko, tad buvo Nasserą laikančių komunistu. Praėjus keturiolikai mėnesių po mūsų pašnekesio, Nasseras pasirašė su sovietais man jau žinomą sutartį.

1969 m. susipažinau su Ibn Talalu Husseinu, Jordanijos karaliumi, valdovu, kuriam nuolatos grasinta. Kiek daug kartų į jį buvo kėsinamasi!

1965 m. Pietų Afrikoje kalbėjausi su dr. Hendriku Verwoerdu. 1966 m. rugsėjo 6 d. parlamente jį nužudė Dimitri Tsafendas, parlamento darbuotojas. Šioje kelionėje susitikau ir su dabartiniu ministru pirmininku B. J. Vorsteriu, kuris tada buvo teisingumo ministras. Per paskutinį karą jis buvo internuotas – Kofifonteino stovykloje jo numeris – 2229342. Paskui jam buvo skirtas namų areštas, nes kovojo už savo šalies laisvę. Nepriklausomybės siekiantis judėjimas vadinosi *Brandwag*. Aštuoniasdešimt procentų dvidešimtmečių penkiasdešimtmečių būrų iki pat

karo pabaigos laikyti kalėjimuose ar pataisos kolonijose, kai kam iš jų skirtas namų areštas. Po 1960 10 05 referendumo Pietų Afrika tapo nepriklausoma. Ji išstojo iš Tautų Sandraugos. Būrai, kurių gyvenamos teritorijos 1877 m. atiteko britams, tos dienos laukė daugiau nei aštuoniasdešimt metų.

O. Skorzeny pokario metais.

Verslo reikalais buvau nuvykęs ir į Portugaliją, į Kongą, bet su vargšu prezidentu Moise Tschombe susipažinau tik Madride, jam emigravus. Lankiausi ir Angoloje, Kenijoje, Graikijoje, Paragvajuje bei Airijoje. Ten buvau sumanęs veisti avis. Bet niekas netikėjo, kad galiu turėti tokių taikių norų.

***

Trisdešimt metų apie Skorzeny sklando legendos. Neįmanoma būtų paminėti net ir dalies šių fantazijų – jų tiek prikurta apie tariamą mano veiklą. Turiu pasakyti, septintajame dešimtmetyje tokius straipsnius

rašantys žurnalistai skyrė man nemenkai dėmesio. Turiu kelis tūkstančius laikraščių ir žurnalų straipsnių iškarpų, kur rašoma apie tariamus mano nuotykius. Bet ilgainiui tos pasakos įkyrėjo.

Bet pasižiūrėkime, kokia veikla man priskiriama nuo 1950 metų.

Prieš apsilankymą Argentinoje dvejus metus buvau šios respublikos kariuomenės vyriausiasis vadas, o generolas Gallandas, vadovavęs naikintuvų pilotams, ir pulkininkas Rudelis vadovavo ten oro pajėgoms.

Po dvi savaites trukusio vizito į Kairą *Daily Scetch* paskelbė, neva Egipto specialiąsias komandas kelerius metus mokiau „žudyti britų karininkus ir kareivius“. Londone iš tiesų dar yra teisėjų, ten galioja griežtas Spaudos įstatymas. *Daily Scetch* padaviau į teismą. Jam buvo priteista atlyginti žalą – sumokėti dešimt tūkstančių svarų sterlingų ir apmokėti teismo išlaidas. 5 000 svarų pervedžiau anglų Raudonajam Kryžiui – kare suluošintiems britams, 5 000 svarų – suluošintiems vokiečiams.

Po tėvo Sixtuso pasakojimų Niurnberge net pradėjau galvoti, kad gali būti mažiausiai du Skorzeny. Šitaip 1950 m. birželį buvo rašoma ir savaitraštyje *Wochenend.* Nuo 1944 m. turėjau antrininką – jis buvo tokio pat ūgio, jo tikra ar išgalvota pavardė buvo Vohwinkelis. Gydytojas skruoste jam įrėžė randų, kad niekuo nesiskirtume. Straipsnio autorius norėjo surasti tokią nuotrauką, kurioje būtų Vohwinkelis ir aš. Regis, jam nepavyko. Kvailiu reikėtų būti, kad nesuprastum, kuris iš mūsų per pasaulį eina.

Šaltojo ir šiltojo karo laikais pasaulio spaudai nebuvo nežinoma, kad aš tai šen, tai ten vis parengdavau po keletą revoliucionierių ir burdavau „nacių internacionalą“ (arba *Spinne),* slaptąją mafiją, kuri imdavosi įvairios, neabejotinai kriminalinės, ardomosios veiklos.

1950 m. pabaigoje *Reynolds News* ir *Munchener Illustrierte* paskelbė, kad *Spinne* Ispanijoje vadovauja ne kas kitas, o Serrano Suneris, Italijoje – kunigaikštis Junio Valerio Borghese, Šiaurės Afrikoje – Jeruzalės didysis muftijus, Kanadoje – Strasseris, Didžiojoje Britanijoje – seras Oswaldas Mosley, Argentinoje – Rudelis, Prancūzijoje – generolas de Gaulle ir taip toliau. O aš pats vadovauju drauge su Martinu Bormannu, 1945 m. mirusiu Berlyne. Po ilgai trukusių paieškų federacijos Vidaus reikalų ministerija padarė išvadą, kad *Spinne* nė neegzistavo. Tai patvirtino ir 1972 m. rugpjūčio 30 d. pateiktas dokumentas.

Aš ne tik nuskandinau „SS auksą“, bet ir daug sykių jį išsitraukiau – kartais iš Topliczė, kartais iš Hinterzė ar net iš Noizydlio ežero. Buvo tai

mačiusių! Tai sukėlė ant kojų ne tik spaudą, bet ir televiziją. Taip pat aš atradęs Mussolinio ir britų ministro pirmininko Winstono Churchillio slaptąją korespondenciją, nes dučė „man patikėjęs paslaptį“. Deja, nė nežinau, kokią.

1953 m. rugpjūtį prancūzų vyriausybė nušalino Maroko sultoną Mohammedą Ben Yusufą ir išsiuntė šį nuo XVIII amžiaus valdančios Aluitų dinastijos valdovą ir jo šeimą į Korsiką. Kiek laiko praėjus, prancūzų autoritetai nusprendė, kad tai nesaugu. Gausybė prancūzų ir Šveicarijos laikraščių tikino, kad Arabų Lyga įpareigojo mane pagrobti sultoną ir jo šeimą. Iš patikimų šaltinių net sužinota, kad man už šią operaciją sumokėta milijonas dolerių. Tad monarchas buvo išgabentas į Fort Lamį, paskui – į Madagaskarą. Lanielio vyriausybė kėlė didžiausią aliarmą.

Iš tiesų nebuvo jokio reikalo, nes nė neketinau išlaisvinti garsiojo garbiojo kalinio ir jo šeimos. Be to, nebūčiau ir spėjęs, nes Mohammedas V triumfuodamas grįžo į Rabatą ir po dvejų metų paskelbtas Maroko karaliumi.

Panašiai buvau demaskuotas ketinąs pagrobti Alžyro vadovą Ben Bellą ir Fidelį Castrą Kuboje. O vadinamosios „Liepos 27–osios“ revoliucinio judėjimo vadui dar nepaėmus valdžios vasario mėnesį, kai kurie amerikiečių korespondentai sužinojo, kad jo partizaniniame kare prieš Baltistą esu jo patarėjas.

Netrukus supratau: jei nuspręsčiau sužiūrėti visą „informaciją“, kurią apie mane paskelbė pasaulio spauda, ir paneigti šmeižtą, turėčiau skirti tam visą savo laiką. Tai buvo neįmanoma. Be to, norėčiau pasakyti, buvo tik viena šalis, kurios įstatymai gynė nuo melo, šmeižto ir nuolatinio juodinimo, tai Didžioji Britanija. Šios šalies laikraščių vyriausieji redaktoriai geriausiai išmanė spaudos įstatymus.

Šeštajame dešimtmetyje *Sunday Graphic* nebedarė tokių klaidų, kaip *Daily Scetch.* Jis nusamdė mane sekti du buvusius ar tariamus *Intelligence Service* karininkus – majorą Stanley Mossą ir kapitoną Michaelį Luke. Jie turėjo mane susirasti – lengva nebuvo, nes aš „sugebu žaibiškai pranykti“ – ir manęs paties išklausinėti apie mano nuotykius.

Suprantama, Mossas ir Luke turėjo lėktuvą. Laimei, jie užtiko mano pėdsakų Švedijoje, Bavarijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Egipte, Bagdade ir t. t. Bet per kvailą atsitiktinumą į numatytą vietą aš visada atvykdavau dviem valandomis anksčiau, nei jie. Taip nutiko dėl to, kad garsieji *Spinne* mane suspėdavo perspėti.

Madride, atsisėdęs prie rašomojo stalo, susidomėjęs skaitydavau apie tariamus mano nuotykius. Esu įsitikinęs, kad ir Janas Flemingas irgi skaitydavo. Apsistodavau aš neva tik nuostabiausiuose pasaulio rūmuose, mane supdavo prašmatnios blondinės arba paslaptingos juodaplaukės, kurių žavesys padėdavo man atlikti grėsmingas operacijas.

Girdėjau ir tai, kad esu vyriausiasis slaptosios armijos, kurios įgula dislokuota Libijos dykumoje, vadas. Įgula yra „už keturių tūkstančių kilometrų nuo civilizacijos“, „prie Mursuko“, uolėtoje aukštumoje, kur „yra viršūnių, siekiančių 3 000 m“ Savaitraštyje *Samstag* 1956 m. spalio 13 d. buvo paskelbtas pasakojimas apie seno jėzuitų misionieriaus, monsinjoro Jeano Baptiste de la Gravaire nuotykius. Tėvas „Sacharą pažinojo kaip savo penkis pirštus“, tad pasakojo svečiavęsis ir dykumoje esančiame slaptajame „mieste“. Šis baltasis miestas esąs savotiškos karinės karalystės sostinė, o tą karalystę valdąs aš.

„Grėsmingiausias Europos žmogus“. 1958 m.

„Monsieur de la Gravaire“ sakė, kad buvau jam labai malonus. Aš mat ėmęsis vadovauti anksčiau Rommelio vadovautam Afrikos korpusui – iš jo buvo likę apie 10 000 žmonių, aš sutelkęs ir apginklavęs juos. Aš turįs tankų ir lėktuvų, kurie „lyg plėšrūs paukščiai krinta iš plieno spalvos dangaus ir šioje kalnuotoje vietovėje įstengia nusileisti net mažiausioje aikštelėje“.

Aplink mano sostinę įrengtos „moderniausios signalizacijos“, taip pat infraraudonųjų spindulių įtaisai, apsaugantys miestą naktį ir padedantys pastebėti kiekvieną, kas tik bando prisiartinti. Surengti ten ekspediciją,

teigia *Samstag*, būtų labai brangu, be to, veikiausiai tektų kautis. Todėl prancūzų žvalgybai *(Le Deuxième Bureau Parisien)* teko atsisakyti tokios ekspedicijos. Beje, „šis miestas fantomas lig šiol yra nežinomas dėl to, kad moterims čia draudžiama įžengti“. Gaila!

Po šio pasakojimo – Julės Verne ir Pierre Benoit romano „Atlantida“ derinio – sekė kitas. 1959 m. prabilta apie Begumo brangenybių pagrobimą – iniciatorius esą buvęs aš. Tuo pačiu metu keli laikraščiai skelbė, kad Vindzoro hercogą ir hercogienę aš ketinęs pagrobti dar 1940 m. birželį, kai jie viešėjo Lisabonoje. Uoliau pasiieškoję informacijos, laikraštininkai galėtų susivokti, kad 1940 m. aš ir divizija *Das Reich* galvojo tik apie tai, kaip užimti Britų salas. Bet invazija nepavyko.

Regis, aš nuolat palaikęs ryšį su Martinu Bormannu. Kartą susitikau su juo miške prie Čekijos ir Bavarijos sienos, kartą – prie Amazonės upės ar... Izraelyje – dar įdomiau. Savaime suprantama, gyvenau prabangiai – turėjau pilių, vilą Rivjeroje, jachtą ir greitų automobilių...

Deja, tai buvo oro pilys. Kai Madride, savo įmonėje, atsiliepdavau į telefono skambutį, mano klientai dažniausiai kalbėdavo apie besiūlius vamzdžius, skardą, cementą, stakles, apie numatomas išlaidas ir panašius dalykus.

1962 m. *American Weekly* paskelbė, kad aš ketinu įsiveržti į Špandau kalėjimą ir išvaduoti Rudolfą Hessą. Kitąmet, 1963 m. rugpjūčio 8 d., įvyko „šimtmečio apiplėšimas“. Traukinys Glazgas–Londonas buvo sustabdytas prie vieno tilto klaidinant uždegus raudoną šviesą. Buvo apiplėštas pašto vagonas. Laimikis – du su puse milijono svarų sterlingų! „Genialus žmogus“ buvo apgalvojęs kiekvieną šio plano smulkmeną, paskui puikiausiai jį įgyvendino.

„Kas galėtų būti tas žmogus?“– klausta prancūzų savaitraštyje *Noir et Blanc*. – Kas gi kitas, jei ne Ottas Skorzeny? Kaip dieną aišku. Turiu pasakyti, kad šis laikraštis, gavęs tai paneigiantį mano laišką, nedelsdamas išspausdino.

O. Skorzeny prie spaudos kiosko. Pokario metais apie jo gyvenimą bei veiklą pasklido daugybė fantastiškiausių pramanų.

1957–1960 m. aš telkiau vieną armiją Indijoje, kitą – Konge. Tuo pat metu buvau Alžyro FLN ir prancūzų OAS tiekėjas bei patarėjas, o dėl tos savo avies Airijoje galėjau domėtis ir IRA veikla.

Prieš šešerius aštuonerius metus spauda man tapo objektyvesnė. BBC ir prancūzų televizija žaidžia *fair play* – pripažįstu jų pasiekimus atskleidžiant mano asmenybę.

Įspūdingiausias pranešimas? 1967 m. lenkų laikraštyje *Glos Robotniczy* paskelbtas ir tuoj viename vokiečių laikraštyje perspausdintas pranešimas: Izraelio generolas Moshe Dayanas ir Ottas Skorzeny – tas pats žmogus.

Tai liudija, kad žmonių kvailumui ribų nėra.

Otto Skorzeny

AŠ–HITLERIO KOMANDOSAS

Mussolinio išlaisvinimas ir kitos slaptos operacijos

Vertėjas Valdemaras Viekus
Redaktorė Aušra Rimkutė – Ganusauskienė
Maketuotojas Arūnas Latišenka
Viršelio dizainerė Augustina Trijonytė
Iliustracijas parinko Vitalijus Michalovskis

Išleido leidykla „Briedis“
Parodų g. 4, LT–04133 Vilnius, Lietuva,
www.briedis.lt, info@briedis.lt

Spausdino „Standartų spaustuvė“,
Dariaus ir Girėno g. 39, LT–02189 Vilnius, Lietuva,
www.standart.lt, info@standart.lt

OTTO SKORZENY (1908–1975) – iš Austrijos kilęs *Waffen-SS* karininkas, specialiosios paskirties būrio v Trečiojo reicho operacijų rengėjų. Garsiausia jo ope nuose įkalinto Italijos diktatoriaus B. Mussolinio išlaisvinimas 1943 metais.

Apie šį žmogų Antrojo pasaulinio karo metais sklido daug legendų. Jis vadintas nepagaunamu A. Hitlerio supermenu, pačiu pavojingiausiu Europos žmogumi, o pokariu – net Izraelio specialiųjų tarnybų karininku.

O. Skorzeny, norėdamas išsklaidyti šiuos mitus, ėmėsi rašyti atsiminimus apie savo vaidmenį nacistinėje Vokietijoje ir veiklą karo metais. Knygoje aprašomi ir kiti diversiniai Trečiojo reicho padaliniai, naujų Vokietijos ginklų – pilotuojamų raketų ir torpedų – kūrimas, pokalbiai su fiureriu A. Hitleriu. Nors pokariu O. Skorzeny`iui ne kartą bandyta reikšti įtarimus dalyvavus karo nusikaltimuose, 1951 m. visi jam mesti kaltinimai panaikinti kaip neturintys pagrindo.

E. KNYGYNAS
LEIDĖJO KAINOMIS
www.briedis.lt

SERIJA II PASAULINIS KARAS

ISBN 978-9955-26-630-3
9 789955 266303

Pastabos

[← 1]

Respublikos konstitucijos triumvirai (lot).

[←2]

Pavojingu reikalu (angl.)

[← 3]

Kareivio atsiminimuose generolas pulkininkas Heinzas Guderianas teigia, kad didžiausias Himmlerio troškimas buvo pelnyti karo vado šlovę Visų karo žinovų manymu, tai buvo katastrofa. Guderianas. tuometis kariuomenes generalinio štabo vadas, nuogąstaudamas dėl blogiausio, pasiuntė pas jį generolą Wencką, bet pakeliui generolas pateko į avariją (1945 m vasario 17 d.) „Žuvus Wenckui, – rašo Guderianas, – išryškėjo Himmlerio visiškas nepajėgumas... Padėtis kasdien vis blogėjo.“ Guderiano prašomas, Hitleris pašalino Himmlerį iš kariuomenes vyriausiosios vadovybes Vadovavimą armijų grupei „Vysla“ perėmė (1945 m kovo 20 d) generolas Henrici, buvęs 1 –osios tankų armijos vyriausiasis vadas.

[← 4]

Žlugus vokiečių frontui Baltijos šalyse 1918–1919 m . savanorių korpusas atrėmė pirmąjį bolševikų veržimąsi į Lietuvą, Estiją. Latviją ir Rytų Prūsiją.

[←5]

Negalime (lot.).

[← 6]

Pasak Roberto Moreau, repatrijuotųjų karo belaisvių vyliausiojo komisaro, vokiečiai į nelaisvę paėmę 3 000 000 prancūzų – tokie duomenys pateikiami Hooverio instituto išleistoje knygoje „Prancūzijos gyvenimas per okupaciją“. Paryžius. 1947,1 tomas.

[← 7]

Trumpalaikis tarptautinis susitarimas, sudaromas, kai neįmanoma pasiekti nuolatinio susitarimo (lot).

[←8]

Dėl Į Benoist–Mėchino sumanumo vedant derybas, Prancūzija pasiekė Šiaurės Prancūzijos ir Pa de Kalė grąžinimo prancūzams, sienų nustatymo lengvatų, 83 000 karo belaisvių grąžinimo, 13 karo laivų remilitarizacijos ir okupacinių išlaidų sumažinimo Atsilygindama už tai Prancūzija suteikė teisę vokiečių ir italų lėktuvams tam tikrą laiką skraidyti virš jos teritorijos. Sirijoje ir Irake Rashidas Ali ragino sukilti prieš probritišką jo šalies vyriausybę ir prašė Vokietijos pagalbos

[← 9]

1943 m gegužes mėn. žurnale prie straipsnio buvo pateiktas piešinys „Rudolfo Hesso vizija“ – ilgos virtinės karstų su vokiečių ir anglų palaikais. Šią viziją 1941 m birželio 10 d. Hessas minėjo dvi su puse valandas trukusiame pokalbyje su lordu Simonu – apie tai, jei neklystame, sužinota tik 1946 m. kovo 25 d. Niurnberge. Tą dieną Rudolfo Hesso gynėjo dr. Seidlo perpasakotas 1941 m. birželio 10 d pokalbis su lordu Simonu buvo įtrauktas į bylą. Kyla klausimas, ar tik ne iš tokio žmogaus, kuris vedė derybas su Hessu, šio sensacingo straipsnio anoniminis autorius gavo šią informaciją. Tad kodėl The American Mercury paskelbė šį tekstą (vykstant karui) ir kaip nutiko, kad nei oficialiai, nei neoficialiai tam nebuvo paprieštarauta? (Vok leid red. past.)

[← 10]

1941 m liepos 30 d telegramoje Rooseveltui Stalinas teigė turįs 24 000 tankų – daugiau nei pusė iš jų buvo Vakarų fronte Liddellis Hartas *History of the Second World War* konstatavo, kad Hitleris per invaziją į Vakarų Europą tik su 800 tankų užkariavo daugiau nei sąjungininkai (Vok leid red past.)

[← 11]

Ši afera siejama su Skoblinu. veikusiu NKVD įgaliojimu. Bet dokumentų klastojimas sietinas su Heydrichu. ir įvyko tai ne Paryžiuje Heydrichas šioje istorijoje buvo tik NKVD pagalbininkas, nes sunaikinti Tuchačevskio grupę nuspręsta dar sausį (Radeko bylos protokolas), o dokumentai Maskvą pasiekė tik balandį–gegužę. (Vok. leid. red. past.)

[← 12]

Tai buvo tik pirmoji akcija Briuselio grupė nuo 1942 m kovo iki liepos ir vėl dirbo (Vok. leid. red. past.)

[← 13]

Geofferey Keyesas po mirties apdovanotas Viktorijos kryžiumi (Vok. leid. red. past.)

[← 14]

Išorėje sargybą ėjo Vermachtas, trečiajame apsaugos rate budėjo vien tik Hitlerio ginkluota apsauga, kurią sudarė ypatingą atlanką perėję SS žmonės. (Vok. leid. red. past.)

[← 15]

Raudos rudens
Smuiką graudens,
Tonai vienodi.
Varsto ruduo
Širdį su tuo
Skausmu vaitoti.

Vertė Jonas Juškaitis

[← 16]

Dėl vokiečių rezervo delsimo įsitraukti j mūšį kaltas ir Hitleris, kelias dienas tikėjęsis dar vienos invazijos kitoje vietoje. Be to, dėl sąjungininkų oro pajėgų pranašumo mūsų daliniai vargiai galėjo pasistūmėti. (Vok. leid. red past.)

[← 17]

Atrodo, Schellenbergo biografijos autorius supainiojo Ulm ir Zeppelin operacijas. Jis rašo apie operaciją Zeppelin, per kurią turėjo būti sunaikinta Rusijos pramonė – pirmiausia Magnuogorske, Kuibyševe, Čeliabinske. Tam turėjo būti panaudotos raketos V–1, kurias arčiau tikslo turėjo nuskraidinti didelius nuotolius įveikiantys bombonešiai. Bet tokia operacija galėjo vykti ne anksčiau kaip 1944 m, birželį, nes 1943 m. V–1 dar nebuvo masiškai gaminamos. O operacija Uhn turėjo vykti 1943 m. Visiška iliuzija 1945 m. buvo tikėtis, kad anglai ir amerikiečiai teiktų pagalbą, kovojant su rusais.

[← 18]

Šis dokumentas pateiktas J. Launay Die letzren Tage des Faschismus (Paryžius, 1968) ir Andrė Brissaud Ore Tragodie von Verona (Paryžius, 1971). Brissaud pateikia 1943 m liepos 23 d Roosevelto laiško Churchilliui citatą; „Manau, būtina priversti perduoti demonų vadą (Mussolinį) ir svarbiausius jo bendrininkus.“ Launay ir Bernsaud perteikia ir liudininko – SD hauptšturmfiureno Hottlio – žodžius Hottlio knygoje Unternehmen Bemhardt, pasirašytoje slapyvardžiu W. Hagenas, daug netikslumų. Hottlis skelbėsi Schellenbergo 6–osios valdybos skyriaus vadovu. Bet šiam skyriui vadovavo SD šturmbanfiureris Brunas Waneckas. Hagenas–Hottlis tik du kartus trumpai lankėsi Italijoje – išvykstant iš šalies grafui Ciano ir jo šeimai. Apie Gran Saso operaciją jis žinojo tik iš nuogirdų. Teigia, kad dučės išlaisvinimas atsiėjo 50 000 suklastotų svarų sterlingų Hottlis paprasčiausiai prirašė nulį prie tos sumos, kuri buvo įduota Ratiliui ir kurios didžiąją dalį mes grąžinome 6–ajam skyriui. 1943 m. 50 000 svarų sterlingų buvo milžiniška suma. Informacijai gauti eikvodami pernelyg daug pinigų, tikrų tikriausiai būtume patraukę Italijos policijos tarnybų dėmesį. O gražiausia tai, kad Hottlis teigia, neva oš pirmas išsilaipinau, be to. klaidingai pateikia gausybę dalykų, pasak kurių operacija vos nežlugo. Toje knygoje jis teigia pasiūlęs mane apdovanoti Riterio kryžiumi Nors Hottlis ir neturėjo teisės teikti tokio siūlymo, šį apdovanojimą aš vis dėlto gavau Vienoje tą dieną, kai išlaisvinome Mussolinį – vidurnaktį Hitlerio įsakymu jis asmeniškai pranešė apie tai telefonu iš fiurerio vyriausiosios būstinės paskambinęs man į viešbutį Imperial. Išties įdomu, kaip Hottlis per valandą galėtų pateikti pasiūlymą fiurerio vyriausiajai būstinei – rugsėjo 12 d. apie 23 valandą mes nusileidome su duče Vienoje, o tos dienos 24 valandą vyriausiojo štabo pulkininkas įteikė man Riterio kryžių.

[← 19]

Besvoris, bekūnis (ital.).

[←20]

Rankas aukštyn! (ital.)

[←21]

Rankas aukštyn! (ital.)

[←22]

Bombacci 1927 m. nutraukė ryšius su Maskva. Jis palaikė besikuriančią fašistinę respubliką, buvo nužudytas partizanų. Silvestri buvo žurnalistas. 1924 m suimtas, nes parašė, kad Mussolinis įsakė nužudyti socialistų deputatą Matteotti Vėliau Silvestri gavo įrodymų, kad Mussolinis su šiuo nužudymu nesusijęs. Dučė priėmė jį Garnjane, jie susitaikė. (Vok. leid. red. past.)

[← 23]

1944 m. balandžio 2 d. komunistų vadas Ercoli per Bario radiją kreipėsi į italų tautą – ragino „kartu su didžiąja demokratija stoti į kovą prieš fašizmą“ ir gyrė šlovingąją sovietų kariuomenę, „išlaisvinsiančią Europą“.

[←24]

Darantį nusikaltimą (lot.).

[←25]

Taip! (lot.)

[←26]

Degalų, prašau (angl.)

[←27]

Blogiausiu atveju (lot.).

[← 28]

Tai, kas pateikiama toliau, nesutampa su visiškai patikimu laikomu pranešimu, kurį per karą pateikė tuometis armijų grupės „Centras“ pulkininkas Worgitzky. (Vok. leid. red. past.)

[← 29]

Skorzeny veikiausiai supainiojo pavardes. Worgitzky patelktame radiogramos tekste minėtasis Linderis vadinamas kapitonu. (Vok. leid. red. past.)

[← 30]

Ofic. Kaliningradas, vok. Konigsberg.

[← 31]

O. Skorzeny klysta. Andrusas nebuvo kilęs iš Lietuvos, jis gimė JAV (Red. past.)

[← 32]

Šis įsakymas sudarė sąlygas tribunolo paskirtiems sąjungininkų karo vadams teisti atsakingus už „karo nusikaltimus, nusikaltimus taikai ir nusikaltimus žmonijai“ taip, kaip apibrėžė Niurnbergo chartija. (Vok. leid. red. past.)

[←33]

Komandos vadui (angl.).

[← 34]

Už akių (lot).

This file was downloaded from Z-Library project

Your gateway to knowledge and culture. Accessible for everyone.

z-library.sk z-lib.gs z-lib.fm go-to-library.sk

Official Telegram channel

Z-Access

https://wikipedia.org/wiki/Z-Library